

Ճանապարհորդություն «Կոն-Թիկի»-ով

հեղինակ՝ Թոր Հեյերդալ

Հետադարձ հայացք .— Ֆատա-Խիվա կղ(լու ծերանին—• Քամին « հոսանքը .- Թիկիի որոնումը . - Ովքե՛ ի բնակության հաստատեցին Պոլինեղիայոլմ,— Հարավային ծովի առեղծվածը .— Թերիա եւ փաստեր .— Կոն-Թիկիի ե . սպիտակ ևասայի առասպելը— Պատերազմի սկիզբը :

Մարդ երբեմն արտասովոր դրության մեջ է բնկնում: Ամեն ինչ կատարվում է աստիճանաբար, ամենաբնական ձեւով, եւ երբ արդեն դարձի որեւէ ելք չկա, զարմանում ես, եւ ինքդ քեզ հարց ես տալիս, թե այդ ամենը ինչպես սեղավ:

Այսպես, օրինակ, եթե դուք մի թութակի եւ հինգ ուղեկիցների հետ փայտե լաստով նավարկում եք օվկիանոսով, ապա վաղ թե ուշ անխուսափելիորեն կպատահի հետեւյալը . մի գեղեցիկ առավոտ կարթնանաք օվկիանոսի վրա, թերեւս քնից ավելի կշտացած, քան սովորաբար եւ կսկսեք մտածել, թե դուք ինչպե՞ս եք այստեղ ընկել:

"Ի ա1ԴաԻՍԻ առավոտ ես նստել եւ ցողից թրջված նավամատյանում զրի էի առնում .

«Մայիսի 17ն է: Նորվեգիայի անկախության օրը: Ծովը փոթորկալից է: Զով քամի է: Այսօր ես խոհարարի պարտականություններ եմ կատարում եւ յոթ թո չող ձուկ գտա տախտակամածի վրա, մեկ կալմար՝ նավախցիկի տանիքին եւ մի անծանոթ ձուկ կ՝ Տորստեյնի քնապարկում...»:

Այստեղ մատիտս կանգ առավ, եւ ակամա սկսեցի մտածել, սա ի՞նչ տարօրինակ մայիսի տասնյոթ է. իսկապես որ բավական ծիծաղելի դրություն: Ինչի՞ց սկսվեց այս ամենը:

Իմ ձախ կողմում ես տեսնում էի կապույտ օվկիանոսի ան -ծայրածիր տարածությունը՝ իր շառաչուն ալիքներով, որոնք թա վալվում էին շատ մոտիկ, անընդհատ հետապնդելով փախչող հորիզոնը: Երբ շրջվում էի դեպի աջ, տեսնում էի մութ նավախցիկը եւ մի մորուքավոր մարդ, որն այնտեղ, մեղքի վրա պառկած, ոյն թե

Էր կարդում: Այդ մարդը իր բոքիկ ոտների մատները ամուր սեղմել էր մեզ համար որպես տումս ծառայ ող երերուն, փոքրիկ նավախցիկի բամբուկե տանիքի ցանցկեն հյուսվածքին:

— ոե նզտ,— ասացի ես, ետ հրելով կանաչ թութակին, որն ուզում էր նստել նավամատյանի վրա,— կարո դ եք ինձ բացատրել, թե որ սատանան է մեզ այստեղ գցել:

Գյոթեի հատորն իջավ նրա ոսկեփայլ, շեկ մորուքի տակ:

- Թե ո՞ր

սատանան է ինձ այստեղ գցել, այդ դուք ինձնից

ավելի լավ կիմանաք, դա ձե թ անիծյալ մտահղացումն էր, բայց ես կարծում եմ, որ դա հոյակապ միտք է:

սա իր ոտքերը ավելի վեր բարձրացրեց եւ շարունակեց ան վրզով կարդալ: Իմ մյուս երեք ուղեկիցները, նավախցիկի մյուս կողմը, արեգակի կիզիչ - ճառագայթների տակ ինչ-որ բան էին անում բամբուկե տախտակամածի վրա: Կարճ վարտիքներով, արեւից դարչնագույն դարձած, մորուքները երկարած, մեջքները աղի շերտերով պատած այդ մարդիկ այնպիսի տեսք ունեին, կարծես իրենց ողջ կյանքում հենց միայն զբաղված են եղել Խաղաղ օվկիանոսի վրա փայտե լաստերով դեպի արեւմուտք նավարեկով: Կռանալով, նավախցիկ մտավ երիկը: Աեքստանտը եւ մի կապ

թուղթ ձեռքին.

— Արեւմտյան երկարության ութսուն եւ ինը աստիճան քա ռասոլն րոպե, հարավային լայնության ութ աստիճան երկու րոպե: Տղերք, վատ չենք անցել մի օրում:

Նա ինձնից վերցրեց մատիտը եւ բամբուկե պատից կախված քարտեզի վրա գծեց մի փոքրիկ շրջագիծ, մի փոքրիկ օղակ՝ Պե րուի Կալիան նավահանգստից սկսած քարտեզի վրա զալարվող շղթայի տասն եւ ինը օղակների ծայրին: Հերմանը, Կնուտը եւ Տոր ստեյնը նույնպես շտապեցին ներս խցկվել նայելու համար փոք-

1»

Լկ շրչանիկին, որը մեզ մի 40 ծովային մղոն մոտեցրել էր Հարավային ծովի կղզիներին,

- Տեսն՝ ու եք, տղե՛ք,— հպարտությամբ ասաց Հերմա- ձ՛ւ- դա նշանակում է, որ մենք Պերուի ավերից ութ հարյուր հիսուն մղոն հեռու ենք գտնվում:

- իսկ մինչեւ ամենամոտիկ կղզիները դեռ մնում է երեք հազար հինգ հարյուր,— կռահելով նկատեց Կնուտը:

— Ավելի ճիշտ,— ասաց Տորստեյնը,— մենք գտնվում ենք օվկիանոսի հատակից հինգ հազար մետր բարձր եւ մի այդք՝ ան մետր Էլ լուսնից ցածր:

Եվ այսպես, այժմ մենք ստույգ գիտեինք, թե որտեղ ենք, եւ ես կարող Էի շարունակել իմ մտորումներն այն մասին, թե ինչու մենք այստեղ ընկանք: Թութակի հոգը չէր. նա միայն ուզում էր կպչել նավամատյանին: Իսկ շուրջը փոված էր նույն կապույտ օվկիանոսը՝ կապույտ երկնակամարի տակ:

Թերեւս այդ ամենն սկսվեց անցյալ ձմեռ, ՆյուՅորքի թանգարաններից մեկի առանձնասենյակում: Գուցե եւ դրա սկիզբն արդեն դրվել էր սրանից տասը տարի առաջ, Մարքիզյան խմբի փոքր կղզիներից մեկում, Խաղաղ օվկիանոսի կենտրոնում, գուցե մենք այժմ հենց այդ կղզուն էլ դեմ առնենք, եթե միայն հյուսիս-արևելյան քամին մեզ չքշի ավելի հարավ՝ թախտիի եւ Թուա- մոտու արշիպելագի ուղղությամբ: Մտովի, աչքերիս առաջ պարզորոշ կանգնեց այդ կղզյակն իր ժանգակարմրագույն ժայռոտ լեռ ներով լեռնալանջերից դեպի ծովն իջնող կանաչ մացառուտներով եւ սլացիկ արմավենիներով, որոնք կարծես ողջունելով ճոճում էին ափին: Կղզյակը կոչվում էր Ֆատուլսիվա, նրա եւ այն վայրի միջեւ, ուր մենք գտնվում ենք այժմ, որեւէ ցամաք չկա, բայց նա մեզնից հազարավոր մղոն հեռու է գտնվում: Ես տեսնում էի Օուիայի նեղլիկ հովիտը հենց այն տեղում, որտեղ նա իջնում էր դեպի ծովը, եւ հիշում, թե ինչպես մենք ն ստում էինք լերկ ափին եւ ամեն երեկո նայում այս նույն անծայրածիր օվկիանոսին: Այն ժամանակ ինձ ուղեկցում էր կինս, ոչ թե այս մորուքավոր ծովահենները. Մենք հավաքում էինք ամեն տեսակի կենդանիներ, ինչպես եւ նկարներ, արձաններ ու կործանված կուլտուրայի այլ հու ւարձաններ, Ես լավ հիշում եմ մի երեկո: Քաղաքակիրք աշխարհն անհասանելի հեռոլ եւ անիրական էր թվում, Արդեն մի տարի էր ֆնչ մենք ապրում էինք կղզում, սպիտակամորթ միայն մենք էինք.

11

Եւ հոժարակամ հրաժարվեի էինք քաղաքակրթության բոլոր բարիքներից, ինչպես եւ նրա չարիքներից: Մեծաք ապրում էինք ցցերի վրա կառուցված՝ մի խրճիթում, որ մեզ համար շինել էինք ծովափի արմավենիների ստվերում, ուտում էինք այն, ինչ տալիս էին արեւադարձային անտառձ ու Խաղաղ օվկիանոսը:

Դաժան, բայց օգտակար այդ դպրոցը մեզ հնարավորություն տվեց ծանոթանալու Խաղաղ օվկիանոսի շատ առեղծվածների հետ: Ես կարծում եմ, որ թե՝ ֆիզիկական եւ թե՝ մտավոր առումով մենք հաճախ հարկադրված էինք լինում կրկնելու նախնադարյան այն մարդկանց փորձը, որոնք այդ. կղզիներն էին եկել մի անհայտ երկրից եւ որոնց պոլինեզիական ժառանգները բացարձակ տերերն էին

կղզիների աշխարհի, մինչեւ որ եկան եվրոպացի ները՝ մի ձեռքում ավետարան, իսկ մյուսում վառող ու օղի:

Այդ երեկո, ինչպես առաջներում պատահում էր հաճախ, մենք նստել էինք ծովափին, լուսնի շողերի տակ, եւ մեր առաջ փոփած էր օվկիանոսը: Մոմանտիկայով լի այդ պայմաններում մեր բոլոր զգացումները սրված էին: Մենք անհազ շնչում էինք ջունգլիների փարթամ բուսականության բուրմունքը եւ աղի օվկիանոսի հոտը, մենք լսում էինք տերեւների սոսափը արմավենիների կատարին: Ժամանակ առ ժամանակ բոլոր ձայները խլանում էին բուրունների* աղմուկից, որոնք ծառս էին լինում ուղղակի մեր առջեւ, փրփրալով փլվում ափին եւ, առափնյա կոպիճին դիպչելով, բաժան-բաժան լինում փրփրուն օղակներով: Մի որոշ ժամանակ, լուսնի շողերի տակ փայլփլող անթիվ ու անհամար մանր քարերի միջեւ, սվում էր մոնչյուն, դղրդյուն, կրծտոց, այնուհետեւ ամեն ինչ վերատին խաղաղվում էր, երբ օվկիանոսը նահանջում էր, որպեսզի ուժեր հավաքի անհաղթ ափի վրա նորից գրոհելու համար:

— Տարօրինակ է— ասաց կինս,— կղզու մյուս ափին երբեք բուրուններ չեն լինում:

— Այո,— պատասխանեցի ես,— Բայց այստեղ հողմակող մըն է. ափնակոնծությունը միշտ այս կողմից է լինում:

Մենք շարունակ նստած սրանշանում էինք օվկիանոսով, որը կարծես վճռել էր համառոր են, անվերջ կրկնել մեզ, որ իր ալիք ները նա հղում էր արեւելքից, արեւելքից: Արեւելյան

▪ Բարուն—խիստ ուժգին ալեկոնծության ծովի ժայռոտ ափերի շրջանում:
V. V.:

12

հավերժական քամին պասատը, ալեկոնծում Էր օվկիանոսի մակերեսը, բարձրացնելով ալիքները եւ մղելով դեպի առաջ, նրանք հորիզոնի հետեւից գալիս էին արեւելքից եւ զնում հեռու, դեպի մյուս կղզիները: Այստեղ՝ մեր առջեւ օվկիանոսի ալիքները, որ դեռ ոչ մի արգելքի չեն հանդիպել, զարկվում էին ժայռերին ու խութերին եւ փշրվում, մինչդեռ արեւելյան քամին անարգել բարձրանում էր ծովափից, անտառներից, լեռներից վեր եւ շարունակում էր իր ուղին դեպի արեւմուտք, կղզուց կղզի, մայր մտնող արեգակի կողմը:

Այսպես, դարեր շարունակ, ալիքներն ու թեթեւ ամպերը եկել են հորիզոնի այն կողմից՝ արեւելքից: Այս կղզիները հասած առաջին մարդիկ լավ գիտեին, որ դա այդպես է: Թոշուններն ու միջատներն էլ գիտեին, իսկ կղզիների բուսականության վյաւ այդ հանգամանքը վճռական ազդեցություն էր գործում: Մենք էլ գիտեինք, որ

հեռու լիեռու և, հորիզոնի այն կողմք՝ դեպի արեւելք, որտեղից ամպեր են գալիս, տարածվում է Հարավային Ամերիկայի բաց ափը: Նա մեզնից 4300 ծովային մղոն հեռու էր, եւ նրա ու մեր միջեւ, օվկիանոսից բացի, ոչինչ չկար:

Մենք նայում էինք սլացող ամպերին ու լուսնի լույսով ողողված խոռվահովզ ծովին եւ լսում –կիսամերկ ծերունու պատմած, ծերունի, որ պազել ու հայացքը ներքեւ հառած նայում էր փոքրիկ խարույկի մարող կրակին:

— Քիկին,— հանդարտ ձայնով պատմում էր ծերունին,— եւ՝ աստված էր, եւ՝ առաջնորդ: Թիկին է իմ նախնիներին բերել այս կղզիները, որտեղ մենք այժմ ապրում ենք: Առաջ մենք ապրելիս ենք եղել ծովի այն կողմը՝ մի մեծ երկրում:

Ծերունին փայտով խառնեց կրակը, որ չհանգչի: Նա նստած էր մտախոհ: Նա ապրում էր անցյալով եւ հազար թելերով կապված էր նրա հետ) Նա պաշտում էր իր նախնիներին եւ այն հեռավոր ժամանակների նրանց սխրագործությունները, երբ նախնիներն առավածներ էին: Եսկ ապագայում նա հույս ուներ միանալ նրանց: Ծերունի թեի թեւտոլան միակ կենդանի ներկայացուցիչն էր Ֆա~ տոլ-Խիվա կղզու արեւելյան ափում բնակվող եւ այժմ բնաջնջված ցեղերի: Նա ինքն էլ չդիտեր քանի տարեկան էր, բայց նրա կրնակ-ոռոտ, կարծես դարադած, դարչնագույն մաշկն այնպիսի տեսք աներ, ասես հարյուր տարի չորացել էր արեւի եւ քամու տակ: Նա, հարկավ, այդ կղզիների այն փոքրաթիվ բնակիչներից էր, որ

հիշում էին հայրերի ու պապերի առասպելական պատմություն ները պոլինեզիական մեծ առաջնորդ Թիկի աստծու, արեգակի որդու մասին եւ հավատում էին դրանց:

Երբ այդ գիշերը մեր ցցաշեն փոքրիկ խրճիթում մենք պառկեցինք քնելու, Թիկիի եւ կղզիաբնակների օվկիանոսի այն կողմը եղած հնադարյան հայրենիքի մասին թեի թեւտուայի պատմածները շարունակում էին համառորեն հնչել իմ ականջներում հեռավոր ափնակոծության խուլ մոնչյունի նվազակցությամբ: Նրանք հնչում էին որպես վաղուց անցած օրերի մի ձայն, որը կարծես թե ինչ-որ քան էր շշնջում գիշերային անդորրում: Ես չէի կարողանում քնել: Ժամանակը կարծես դադարել էր գոյություն ունենալուց, եւ Թիկին, իր ծովագնացներով, ափնակոծության փլր– փուրի մեջ առաջին անգամ դուրս էր գալիս կղզու ափը: Հանկարծ զլխումս մի միտք ծագեց եւ ես ասացի կնոջ:

- Լսիր, դու արդյոք ուշադրություն դարձրի՞ր, որ վերեւում՝ ջունգիներում, Թիկիի քարե վիթխարի արձանները զարմանալիորեն նման են այն հսկայական մոնոլիտ արձաններին, որոնք Հարավային Ամերիկայի անհետացած քաղաքակրթության հուշարձաններն են:

Ես հավատացած էի, որ բուրունների մոնշոցը հաստատեց իմ խոսքերը: Իսկ հետո կամաց-կամաց դադարեցի այն լսել եւ քննեցի:

Հավանաբար, ամեն ինչ հենց դրանից էլ սկսվեց, համենայն դեպս դրանից սկսվեց դեպքերի շղթան եւ, ի վերջո, վեց մարդ ու կանաչ թութակը, լաստով նավարկելով, հեռացան Հարավային Ամերիկայի ափերից:

Եվ հիշում եմ, թե ինչպես վախեցավ հայրս, եւ զարմացան մայրս ու բարեկամներս, երբ, վերադառնալով Նորվեգիա, միջատներով ու ձկներով լի իմ տուփերը, որ ես էի բերել Ֆատա Խիվայից, հանձնեցի համալսարանի կենդանաբանական թանգարանին, Ես վճռել էի թողնել կենդանաբանությունը եւ՝ նվիրվել նախնադարյան ժողովուրդների պատմության ուսումնասիրությանը. Հարավային ծովի շղուծված գաղտնիքները հրապուրելզերել էին ինձ: Չէ որ պետք է գոյություն ունենա դրանց որեւէ բանական բացատրություն, եւ ես իմ առաջ նպատակ դրի ուսումնասիրել այն ամենը, ինչ հայտնի էր առասպելական հերոս Թիկիի մասին:

Հետագա տարիներին բուրունները եւ ջունգլիների կիստվեր

14

հուշարձաններն ինձ համար հեռավոր երազ-տեսիլի նման ինչ-որ մի բան էին, որը կարծես մի ֆոն ու նվազակցություն էր Խաղաղ օվկիանոսի կղզիներում բնակվող ցեղերի ուսումնասիրման իմ պարապմունքների համար: Նախնադարյան մարդկանց մտքերն

ու ապրելակերպը միայն զրքերի ու թանգարանային կոլեկցիաների միջոցով հասկանալու փորձերն, իհարկե, ապարդյուն են, բայց նույնքան ապարդյուն կլինեին ժամանակակից հետազոտողի շան քերը, եթ նա ցանկանար սեփական փորձով ըմբռնել այն ամբողջ գերիմաստությունը, որը հավաքված է մի զրքակալ զբաղեցնող զրքերում:

Գիտական աշխատությունները, ամենահին ուսումնասիրություններն ու տարեգրությունները, Եվրոպայի եւ Ամերիկայի թանգարանների անթիվ կոլեկցիաները շատ առատ նյութ էին մատակարարում, որը կարող էր օգնել ինձ լուծելու իմ հետաքրքրության առարկա դարձած առեղծվածը: Սկսած այն ժամանակներից, երբ Եվրոպացիները, Ամերիկան հայտնագործելուց հետո, առաջին ան գամ հասան Խաղաղ օվկիանոսի կղզիներին, բոլոր մասնագիտու- թյունների զիտնականները հսկայական քանակությամբ փաստեր են կ ուտակել Հարավային ծովի բնակիչների եւ նրան շրջապատող երկրներում բնակվող բոլոր ժողովուրդների մասին: Բայց զիտնականների կարծիքները խիստ հակասական էին եւ՝ այդ կղզի արևակ, մեկուսացած բնակչության ծագման հարցում, եւ՝ այն պատճառները

բացատրելու հարցում, ըստ որոնց մարդկանց այդ տիպը հանդիպում է միայն Խաղաղ օվկիանոսի արեւելյան մասի մեկուսացած կղզիներում:

Եթե եվրոպացիներն առաջին անգամ, վերջապես, ոիսկ արեցին կտրել ու անցնել օվկիանոսներից մեծագույնը, նրանք, ի զարմանս իրենց, տեսան, որ օվկիանոսի կենտրոնական մասում գտնվում են բազմաթիվ մանր լեռնային կղզիներ եւ կորալի ցածր խութեր, որոնք իրարից եւ ամբողջ աշխարհից անշատված են ջրի վիթխարի տարածություններով, Եվ այդ կղզիներից յուրաքանչյուրում բնակվում էին մարդիկ, որոնք այնտեղ էին եկել եվրոպացիներից առաջ, դրանք բարձրահասակ, գեղեցիկ մարդիկ էին, որոնք ծովափ էին եկել եվրոպացիներին դիմավորելու՝ իրենց շների, խոզերի եւ ընտանի թոշունների հետ, Որտեղից էին նրանք եկել, Նրանք խոսում էին մի լեզվով, որը ոչ ոք չգիտեր: Եվրոպացիները, որ անամոքաբար իրենց համարում էին այդ կղզիների առաջին

13

հայտնագործողները, այնտեղ գտան մշակված դաշտեր եւ գյուղեր՝ իրենց տաճարներով ու խրձիթներով: Որոշ կղզիներում հայանա՝ բերվեցին նույնիսկ հնադարյան բուրգեր, սալահատակված ճանապարհներ եւ չորսհարկանի տան բարձրությամբ, քարից կեր տած ֆիգուրներ: Բայց այդ բոլոր գաղտնիքների բացատրությունը չկար: Դա ի՞նչ ժողովուրդ էր: Որտեղից էր եկել:

Համոզված կարելի է ասել, որ այդ հարցերին տրվել էին գրեթե նույնքան պատասխաններ, որքան աշխատություններ կային դրանց նվիրված: Գիտության զանազան ճյուղերի մասնագետներն այդ պրոբլեմի համար ամենատարբեր լուծումներ էին առաջարկում, բայց նրանց բոլոր թեորիաները չեին դիմանում այն գիտնականների քննադատությանը, որոնք աշխատում էին գիտության այլ բնագավառներում: Որպես պոլինեզիացիների հայրենիք լուրջ կերպով առաջ էին քաշվում Մալա յան, Հնդկաստանը, Չինաստանը, Ճապոնիան, Արաբիան, Եգիպտոսը, Կովկասը, Աստղանտիդան եւ, նույնիսկ, Գերմանիան ալ նորվեգիան: Ուայց ամեն անդամ վրձ– ռական բնույթի «զայթակղության քար») էր գտնվում եւ ամբողջ կառուցվածքը հիմնահատակ փուլ էր գալիս:

Սակայն այնտեղ, որտեղ դիտական իմացությունը կանգ է առնում, երեւակայությունն է սկսում գործել: Զատկի կղզու առեղծվածային մոնոլիտները եւ անհայտ ծագումով մնացած բոլոր այն հուշարձանները, որոնք հայտնաբերվել են մոտակա կղզիների ու Հարավային Ամերիկայի ծովափի կիսածանապարհին բնկած, բոլոր քամիների համար բաց, մեկուսացած այդ փոքրիկ կղզում, նյութ մատակարարեցին ամենաբարձրմադան թեորիաների համար: Հետ ազդու ողն էրից ումանք ուշադրություն դարձրին այն բանի վրա, որ Զատկի կղրում հայտնաբերված հնությունները շատ կողմերով նման են Հարավային Ամերիկայի նախապատմական քաղաքակրթության հուշարձաններին, Գուցե թե մի ժամանակ կղզու եւ մայր ցամաքի

միջեւ ցամաքային կամո՞ւրջ է գոյություն ունեցել, որը հետազայում ջրի տակն է անցել, Թերեւսատկի կղզին եւ Հարավային ծովի մյուս բոլոր կղզիները, որտեղ մենք համանման հուշարձաններ ենք գտնում, ջրի տակն անցած մայր ցամաքի մնացորդներ են:

Այս թեորիան լայնորեն տարածված էր ոչ-մասնագետների շրջանում, բայց երկրաբաններն ու մյուս գիտնականները դրան նշանակություն չեն տալիս: Դեռ ավելին, Հարավային ծովի կող

զիներում գտնվող միջատների եւ կակդամորթների ուսումնասիրության հիման վյաւ, կենդանաբանները անտարակուսելիորեն ապացուցեցին, որ ինչպես մեր օրերում, այնպէս էլ մարդկության ողջ պատմության ընթացքում այդ կղզիները, թե՝ իրարից եւ թե՝ շրջա պատող մայր ցամաքից միանգամայն անջատված են եղել:

Այսպիսով, մենք հաստատապես կարող ենք ասել, որ պոլինեզիացիների նախնիները, սեփական ցանկությամբ կամ անհրաժեշտությունից դրդված, մի ժամանակ մեկուսացած կղզիներն են եկել ինչ-որ նավերով՝ հոսանքից կ ամ քամուց քշված: Առավել ջանադիր ուսումնասիրությունը տալիս է բոլոր հիմքեւրը ենթադրելու, որ Հարավային ծովի բնակչությունը այստեղ հանդես է եկել ընդամենը մի քանի հարյուրամյակ սրանից առաջ: Թեպետ պոլինեզիացիներով բնակեցված կղզիները ցրված են օվկիանոսում մի տարածության վրա, որը չորս անգամ գերազանցում է Եվրոպային, այնուամենայնիվ, նրանց լեզուն տարբեր կղզիներում էական վախճառությունների չի ենթարկվել: Հավայան կղզիները հյուսիսում եւ նոր Ղելանողիան՝ հարավում, Սամոա կղզին՝ արեւմուտքում եւ Զատկի կղզին՝ արեւելքում իրարից հազարավոր մղոններով են անջատված, սակայն այդ բոլոր կղզիների բնակիչները խոսում են մի ընդհանուր, պոլինեզիական անունը կրող բարբառներով: Կրդ լվիներից ոչ մեկում դպրություն չի եղել, եթե հաշվի չառնենք անհասկանալի հիերոգլիֆներով մի քանի փայտե տախտակներ, որ Զատկի կզզալ բնակիչներն են պահել, թեպետ ո չ իրենք եւ ո չ ել որեւէ գիտնական չեն կարողացել կարդալ դրանք: Ուայց կղզիներում եղել են դպրոցներ, որոնցում սովորելիք ամենակարեւոր առարկան պոետիկ առասպեկտներն են հանդիսացել, որովհետեւ պոլինեզիացիների պատմությունը միաժամանակ եւ կրոն է: Նրանք հարգանք են ունեցել նախնիների նկատմամբ եւ պաշտպանել են իրենց մահացած առաջնորդներին ընդհուած մինչեւ Թիկիի ժամանակները, իսկ Թիկիի մասին ասել են, որ նա արեգակի որդին է եղել,

Համարյա բոլոր կղզիներում էլ դպրոցական կրթություն բա տացած տղամարդիկ, առանց կմկմացնելու, կարողանում էին թվել անունները իրենց բոլոր այն առաջնորդների, որոնք հայտնի էին դարձել կղզում բնակություն հաստատելու առաջին օրերից սկսած: Հաճախ, չվատահելով հիշողությանը, նրանք օգտագործեք են պարանների վրա հյուսված հանգույցների մի բարդ սիստեմ,

Ճանապարհորդության «Կո5–Թիէլի»–ով–2

ինչպես մի ժամանակ Պերուի հնդկացի ինկաներն էին անում, Ժամանակակից հետազոտողները տարբեր կղզիներում արձանագրել են տեղական բոլոր տոհմարանությունները եւ հայտնաբերել են, որ դրանք ապշեցուցիչ ճշգրտությամբ համընկնում են ինչպես անունների, այնպես էլ սերունդների քանակի տեսակետից: Այդ ճանապարհով,— պոլինեզիացիների սերունդների հերթափոխության միջինը հաշվելով 25 տարի,— որոշվել է, որ Հարավային ծուեի կղզիները բնակեցվել են մեր թվարկության մոտավորապես 500 թվականներին: Առաջնորդների նոր շարքին համապատասխանող կուլտուրական երկրորդ ալիքը այդ կղզիներն է հասել մոտավորապես 1100 թվականներին, երբ հայտնվել են նոր, ավելի ուշ ժամանակաշրջանի գաղութները:

Նրանք որտեղից կարող էին հանդես գալ այդպես ուշ: Ըստ երեւույթին, միայն շատ քիչ հետազոտողներ են նկատի առել անտարակուսելի այն փաստը, որ այդ կղզիներում այդպես ուշ հանդես եկա» մարդիկ իսկական քարե դարի մարդիկ են եղել, Զնա յա՝ » իրենց խելամտությանը եւ բոլոր կողմերով զարմանալիորեն բարձր կուլտուրային, այդ ծովագնացներն իրենց հետ բերել են որոշ տիպի քարե կացիններ եւ քարե դարի համար բնորոշ մի շարք այլ գործիքներ եւ տարածել են բոլոր այն կղզիներում, որտեղ հանդես են եկել: Մոռացության չպետք է տալ այն, ար բացառությամբ նախնադարյան անտառներում ապրող կղզիացած, եզակի ցեղերի եւ մի քան. ի հետամնաց ժողովուրդների, մեր թվարկության 500 կամ 1100 թվականներին ամբողջ աշխարհում, Ամերիկայից բացի, ոչ մի տեղ գոյություն չի աւնեցել կենսունակ այնպիսի մի քաղաքակրթություն, որը հավասարվեր քարե դարի մակարդակին: Իսկ Ամերիկայում, նույնիսկ բարձր զարգացման հասած հնդկացիական քաղաքակրթություններին, միանգամայն անծանօթ է եղել երկա թր, եւ օգտագործվել են այն նույն տիպի քարե կացիններն ու գործիքները, ինչպիսիք գործածության մեջ են եղել Հարավային ծովի կղզիներում՝ դրանց հայտնադորձման պահին: ^

Հնդկացիական այդ բազմաթիվ քաղաքակրթությունները պո. ինեզիացիների մերձավորագույն հարեւաններն են եղել արեւելքում: Արեւմուտքում ապրել են միայն Ավստրալիայի եւ Մելանեզիայի նախնադարյան ցեղերը՝ նեգրերի հեռավոր տոհմակիցները, նրան ցից ավելի հեռու Բնդրնեզիան եւ Ասիայի ափերն էին, որտեղ մար

18

I

դիկ քարե դարից դուրս էին եկել, հավանաբար, ավելի վաղ, քան երկրագնդի որեւէ այլ մասում:

Ես սկսեցի հետզհետեւ ավելի քիչ հետաքրքրվել Հին Աշխարհով, որտեղ այնքան շատ գիտնականներ ապարդյուն որոնել էին պոլինեզիացիների նախնիներին, եւ իմ ուշադրությունը սեւեռեցի Ամերիկայի ուսումնասիրված եւ չուսումնասիրված քաղաքակրթությունների վրա, որոնք առաջներում ոչ ոքի կողմից նկատի չեն առնվել: Եվ արեւելյան ուղղությամբ մերձավորագույն մայր ցամաքում, այնտեղ, որտեղ այժմ Խաղաղ օվկիանոսի ափերի եւ կից լեռնային մարզի երկարությամբ տարածված Հարավամերիկյան Պերոլ ռեսպուբլիկան է, պակաս չեն շատ հետաքրքրական հետքեր, բավական էր միայն որոնելու նպատակ ունենալ: Մի ժամանակ այստեղ ապրել եւ աշխարհի ամենաօրիգինալ քաղաքակրթ-քություն է ստեղծել ինչ-որ անհայտ մի ժողովուրդ, որն այնուհետեւ, վաղ ժամանակներում անսպասելիորեն, ասես երկրի երեսից սրբվելով, անհետացել է: Իրենից հետո նա թողել է մարզկային էակներ հիշեցնող քարե վիթխարի կորողներ, որոնք նման են Պիտ կեինի, Մարքիզյան եւ Զատկի կղզիներում հայտաբերված արձաններին եւ ելուստներով բարձր բուրգեր, ինչպիսիք կան Թախտիամ եւ Սամոայում: Այդ մարդիկ քարե կացիններով լեռն երում կտրել են ապրանքատար վագոնի մեծության քարեր, մի քանի մղոն Քամ² տալով տարել են դրանք հուլիտները, կանգնեցրել են այնտեղ դիբ դիրքով կամ իրար վրա, ստեղծելով դարպասներ, բարձրաբերձ պատեր եւ տերրասներ, հար եւ նման Խաղաղ օվկիանոսի մի քանի կղզիներում մեզ հանդիպածներին:

Այն ժամանակ, երբ Պերուում հանդես եկան առաջին իսպանացիները, հնդկացի -ինկաներն այդ լեռնային երկրում ստեղծել էին իրենց մեծ կայսրությունը: Նրանք իսպանացիներին պատմել են, որ անմարդաբնակ հովիտներում բարձրացող այդ հոյակապ հուշարձանները կառուցել է սպիտակ աստվածների ժողովուրդը, որն այդտեղ ապրելիս է եղել երկրի հշխանությունն ինկաներին անցնելուց առաջ: Ինկաներն այդ անհետացած ճարտարապետների մասին ասել են, որ նրանք իմաստուն, խաղաղասեր-դաստիար-քակներ են եղել եւ հյուսիսի ինչ-որ տեղից եկել են պատմության արշալույսին եւ իրենց նախնադարյան նախնիներին սովորեցրել են շինարարական արվեստ ու հո դագործություն, ինչպես եւ փոխանցել են իրենց սովորություններն ու բարքերը: Նրանք մյուս

2* 19

հնդկացիների նման չեն եղել, քանի որ սպիտակ մաշկ են ունեցել եւ երկար մորուք: Հասակով նրանք ինկաներից բարձր են եղել: Ի վերջո նրանք հանկարծ թողել են Պերուն այնպես, ինչպես ան սպասելիորեւն հանդես էին եկել այնտեղ: Երկրի իշխանությունն անցել է ինկաների ձեռքը, իսկ սպիտակ ուս՝ ուցիչներն ընդմիշտ թողել են Հարավային Ամերիկայի ափերը եւ անհետացել արեւ մուտքում, Խաղաղ օվկիանոսի մեջ ինչ-որ անհայտ տեղ:

Եվ ահա, երբ եւլուսացիները երեւացին Խաղաղ օվկիանոսի կղզիներում, շատ զարմացան, տեսնելով, որ տեղական բնակիչ ներից շատերը ունեն զրեթե սպիտակ մաշկ եւ մորուք: Մի շարք կղզիներում կարելի է հանդիպել շատ ընտանիքների,

որոնք աչքի Լին ընկնում իրենց սպիտակ մաշկով, շիկավունիսարտյաշ, բաց գույնի մազերով, գորշ երկնագույն աչքերով եւ համարյա սեմիտական տիպի կեռ քթով։ Մնացած պոլինեզիացիները ունեին ոսկե դարչնագույն մաշկ, սեր մազեր եւ տա փակ ձեւի քիթ։ Շիկամազ բնա կիչներն իրենց անվանում էին ՈՒՐՈՒԿԵԽՈՒ եւ ասում էին, որ ի–րենք կղզիների առաջին առաջնորդների ուղիղ ժառանգներն են, առաջնորդներ, որոնք սպիտակ աստվածներ են եղել, ունեցել են Թանգարուա, Կանե, Թիկի անուններ։ Պոլինեզիայում ամենուրեք տարածված են առասպեկներ՝ խորհրդավոր, սպիտակ այն մարդկանց մասին, որոնցից մի ժամանակ կղղիաբնակներն են առաջացել։ Եթե 1722 թվականին Ռոգգեւենը հայտնագործեց Հատկի Կ'վին, ծովափին հավաքված մարդկանց մեջ նա զարմանքով նկատեց «սպիտակ» բնակիչներին։ Իսկ Զատկի կղզու բնակիչներն իրենք կարող են թվարկել սպիտակ մաշկ ունեցող իրենց նախնիներին՝ ընդիուա մինչեւ Թիկիի եւ Հաթու Մաթուի ժամանակները, եթե նրանք առաջինն են եղել, որոնք «արեւից խանձված արեւելքի լեռնոտ երկրից» հեռացել են, լողալով օվկիանոսի վրա։

Շարունակելով իմ պրատումները Պերուի բնակիչների կուլտուրայի, առասպելաբանության եւ լեզվի մեջ, ես երեւան բերի ապշեցուցիչ փաստեր, որոնք զրգեցին ինձ առավել մեծ համառությամբ զբաղվել այն հարցի պարզաբանությամբ, թե պոլինե– դիական Թիկի աստվածը որտեղից է ծագում առել։

Եվ ես գտա այն, ինչ որոնում էի։ Մի անգամ ես բնթերցում էի ինկաների առասպելները Վիրակոչա արեւաբայի մասին, որը Պերուի անհետացած սպիտակ մարդկանց գերազույն իշխողն էր եղել։ Ես կարդացի,

20

«Վիրակոչա»— այս անունը ինկաները ավել են Կեչոլա ցեղի լեզվով եւ, հետեւաբար, այն համեմատաբար ոչ վաղուցվա ծագում ունի։ Արեգակ-աստծու Վիրակոչա սկզբնական անունը, որը հին ժամանակներում Պերուում, ըստ երեւութին, ավելի հաճախ է գործածվել, Կոն-Թիկին կամ Իլլաթիկին էր, որ նշանակում է Արեգակ-Թիկի կամ Կրակթիկի։ Կոն-Թիկին ինկաների առասպելներում «սպիտակ մարդկանց» գերազույն քուրմը եւ արեւ– աստվածն էր, ինկաներ, որոնք իրենցից հետո Թիտիկակա լճի ափերին թողել են վիթխարի ավերակներ։ Առասպելը պատմում է, որ ԿոնԹիկիի վրա հարձակվեց Կարի անունով առաջնորդը, որը Կոկիմբո հովտից էր եկել։ Թիտիկակա լճի կղզիներից մեկում, Ճակատամարտի ժամանակ, մորուքավոր սպիտակ մարդիկ կո տորվեցին, բայց Կոն-Թիկին եւ նրա մերձավոր գինակիցներն ա– զատվեցին, եւ հասան մինչեւ Խաղաղ օվկիանոսի ափերը, որտեղ նրանք հետազայում անհետ կորան, ուղեւորվելով դեպի արեւմուտք, օվկիանոսի այն կողմը՝ ինչ-որ տեղ։

Ես այլեւս չեի կասկածում, որ, ըստ ինկաների պատմության, նրանց նախնիների կողմից Պերուից արտաքսված սպիտակ ա– ոաջնորդը՝ ԱրեւԹիկի

աստվածք ոչ այլ ոք էր, եթե ոչ Թիկի-աստ- ված առաջնորդը՝ արեգակի որդին, որին Խաղաղ օվկիանոսի արեւելյան մասի բոլոր կղզիների բնակիչներն անվանում են իրենց ժողովրդի նախահայրը: ԱրեւԹիկիի Պերուի կյանքից շատ մանրամասնություններ, Թիտիկակա կղզու շրջակայքի հինավուրց անունների հետ, վերստին հարություն առան այն պատմական առասպելներում, որոնք տարածված էին խաղաղօվկիանոսյան կղզիների տեղական բնակչության մեջ:

Սակայն Պոլինեզիայում ամենուրեք ես նշումներ իի գտնում, որ ԿոնԹիկիի խաղաղասեր ժողովուրդը չկարողացավ երկար ժամանակ մենակ իր ձեռքում պահել կղզիների իշխանությունը, Կա չին նշումներ նաեւ այն մասին, որ դույզզույդ իրար կապած ծովագնաց ռազմական նավերը, – մոտավորապես նույն մեծության, ինչ վիկինզների նավերն էին, հյուսիս-արեւմտյան հնդկացիներին օվկիանոսով հասցրին Հավա յան կղզիները եւ այնուհետեւ դեպի հարավ՝ մնացած բոլոր կղզիները: Նրանք խառնվեցին ԿոնԹիկիի ժողովրդի հետ եւ նոր քաղաքակրթություն բերին կղզիաբնակների թագավորության մեջ: Դա քարե դարի երկրորդ ժողովուրդն էր, որ մոտավորապես 1100 թվականին հանդես եկավ Պոլինեզիայում եւ

21

ծանոթ չէր ո՛չ մետաղին, ոչ կավագործության, ո՛չ անիվներին, ոչ Ճախարակին, ոչ էլ հացահատիկային կուլտուրաներին:

Բրիտանական Կոլումբիայում ես զբաղվեցի պեղումներով, որոնելով հնադարյան պոլինեզիական ոճի վիմանկարներ այն վայրերում, որտեղ հյուսիս արեւմտյան հնդկացիներն էին ապրեր Այդ ժամանակ գերմանացիները խուժեցին Նորվեգիա:

Ա՛՛, ձա իս, ետքա րձ: Զ՛որանոցում նոր գործ էր բացվում: Սանդուղները լվանալ, կոշիկները մաքրել, ուղիուկապի դպրոց, պարաշյուտ եւ, վերջապես, Մուրմանի ուղեկցող պահակախումբ* ե նավարկում դեպի Ֆինմարկենթ ափերը, ուր ամբողջ խավար ձմեռվա ընթացքում՝ արեւ-աստծու բացակայությամբ թագավորում էր ռազմական տեխնիկայի աստվածք:

Վրա է հասնում խաղաղությունը: Եվ ահա գալիս է այն օրը, երբ ես ավարտում եմ իմ թեորիայի հիմնավորումը: Ես այն պետք է դնեի մասնագետզիտնականների քննարկմանը: Դրա համար պետք է մեկնեի Ամերիկա:

Դ-լոսի II

"1

Մասնագետների շրջանում:— Գայթակղության քարը:— Նավագնացների տանը:— Վերջին փորձը 1^{րդ} Տասկանիա:— Նոր հանդերձավորում:— Ես թնկեր

Եմ գտնում:— Եռապետություն:— Մի նկարիչ Ա Դիմադրության երկու մասնակիցներ:— Վաշինգտոնում:— Խորհրդակցություն «ազմական մինխստրությունում:— Դեպի ինտեն դանտական վարչություն՝ ցանկությունների ցուցակով:— Ֆինանսական պրոբլեմներ:— ՄԱԿ-ի դիվանագետների շրջանում:— Մենև՝ թոշում ենք Էկվադոր:

Այսպես ուրեմն, բանն սկսվեց Հարավային ծովի կղզում՝ խարույկի մոտ, այնտեղ, որտեղ ծեր պոլինեզիացին Նստել, առասպելներ ու պատմություններ էր պատմում իր ցեղի լյանքից: Շատ տարիներ անց ես նստած էի մի այլ ծերունու հետ, այս անգամ նյուՅորքի մեծ թանգարանի վերջին հարկերից մեկի մութ առանձն ասեն յակում:

Մեր շուրջը, լավ սարքված ապակե ցուցապահարաններում դրված էին վաղուց անցած, բայց արդեն ուսումնասիրված ժամանակների կավե խեցիներ, որոնք մշուշապատ հնադարը տանող ուղեցույց թելեր էին: Պատերին կից դարակները լցված էին գրքերով: Դրանցից մի քանիսը հազիվ թե տասը մարդ կարդացած լինեին: Ծերունին, որր կարդացել էր այդ բոլոր գրքերը, եւ դրանցից մի քանիսն էլ ինքն էր գրել, նստած էր գրասեղանի մոտ, նա մի բարեսիրտ, ալեհեր ծերուկ էր: Բայց այժմ ես, անկասկած, նրան

Հետախույզների ակումբ:

23

Խիստ վիրավորեցի, քանի որ նա վախեցած կորնեց իր բազկաթո— ոի թեւերին՝ դեմքի այնպիսի արտահայտությամբ, ասես ես խառնեցի նրա բաց արած խաղաքարտերը:

— Ոչ,— ասաց նա:— Երբե՞ք:

Հավանաբար, այդպիսի տեսք կունենար Զմեռ-պապին, եթե որեւէ մեկը համարձակվեր նրա մոտ պնդել, որ հաջորդ տարին ծննդյան տոնը լինելու է ԻվանԿոլպալայի օրը6:

— Դուք իրավացի չեք, բոլորովին իրավացի չեք, վրդովված կրկնեց նա, ցնցելով գլուխը, ասես ուղենալով հեռացնել անհեթեթ մի միտք,

— ԲաՏ9 չէ⁹ "ր Դուք չեք կարդացել իմ փաստարկները,— պնդեցի ես, վստահաբար մատնանշելով սեղանին դրած ձեռագիրը:

— Փաստարկնե րք,— դոչեց նա:— Դուք իրավունք չունեք ազգագրական պրոբլեմների հետ վարվել այնպես, ինչպես դետեկտուր վային գաղտնիքի հետ են վարվում:

— Իսկ ինչո՞ւ ոչ,— հարցրի ես:— Իմ բոլոր եզրակացությունները հիմնված են իմ սեփական դիտումների եւ գիտության մեջ նկարագրված փաստերի վրա:

— Գիտության խնդիրը մաքուր եւ անպաճույժ հետազոտությունն է,— հանգիստ տոնով ասաց ծերունին,— եւ ոչ թե այս կամ աքն քանն ապացուցելու փորձը:

Նա զգուշությամբ մի կողմ հրեց չթերթած ձեռագիրը եւ զլա խր խոնարհեց սեղանի վրա:

— Միանգամայն Ճիշտ է, որ Հարավային Ամերիկան եղել է հնադարյան մի քանի ուշագրավ քաղաքակրթությունների հայրենիք, Ճիշտ է նաև, որ մենք չգիտենք, թե ովքեր էին այդ մարդիկ եւ թե ինկաների իշխանության գլուխն անցնելուց հետո, ուր կորան նրանք: Բայց մի քան մենք հաստատապես դիտենք Հարավային Ամերիկայի ժողովուրդն երից եւ ոչ մեկը չի փոխադրվել Խաղաղ օվկիանոսի կղզիները:

Նա քննող հայացքով նայեց ինձ եւ շարունակեց:

— &Վ գիտեք> թե ինչո՞ւ: Պատասխանը շատ պարզ է: Նրանք չեին կարող այնտեղ ընկնել: Նրանք նավակներ չունեին:

— Բայց նրանք լաստեր ունեին,— վարանելով առարկեցի ես,— Զեզ ծանո՞թ են բալզայի7 ծառից շինած լաստերը:

Ծերունի դիտնականը ժպտաց եւ հանգիստ տոնով ասաց.

24

— “Ե, փորձեցեք բալզայի ծառերից շինած լաստերով ձանապարհորդություն կատարել Պերուից դեպի Խաղաղ օվկիանոսի կղզիները:

Ես հակածառելու քան չգտա: Արդեն ուշ էր: Մենք երկուսս էլ ոտքի ելանք: Ծեր զիտնականը հրաժեշտ տվեց, բարեսրտությամբ ուսիս խսիելով, եւ ասաց, որ միշտ պատրաստ է ինձ ծառայելու, եթե օգնության կարիք ունենամ: Բայց հետազայում ես պետք է մասնագիտանամ մեկն ու մեկում՝ կամ Պոլինեզիային, կամ Ամերիկային վերաբերող բնագավառներում, եւ իրար շխառնեմ

մարդաբանական այդ երկու տարբեր բնագավառները, Նա վերըս—

տին գլուխը թեքեց սեղանին:

Դուք մոռացել եք ձեռագիրը, — ասաց նա եւ վերցնելով այս տվեց ինձ:

Ես նայեցի վերնագրին՝ «Պոլինեզիա եւ Ամերիկա նախապատմական կապերի հետազոտություն»: 2եռադիրը թեւիս տակ դրի, ընկճված սրտով իջա սանդուղքով եւ, դուրս գա/ով փողոց, խառնվեցի բազմությանը:

Այդ երեկո ես գնացի Գըինվ/դ Վիլեջթ խաղաղ, խուլ փողոցներից մեկը եւ ծեծեցի միահարկ, իին մի տան դուռը: Ես սիրում էի գնալ այնտեղ իմ փոքրիկ պյորլեմներով, երբ զգում էի, որ դրանք սկսում են ինձ զրկել հոգեկան հավասարակշռությունից:

Երկար քթով, վտիս մարդը դուռը կիսով բացեց, ապա ուրախ ժպիտը դեմքին, լայն բաց արեց այն եւ ինձ ուղղակի քարշ տալով տուն տարավ: Նա ինձ շիտակ տարավ փ՛ռքիկ խոհանոցը եւ իսկույն լծեց աշխատանքի, ես սկսեցի սեղան պատրաստել, մինչդեռ նա– ավելացնում էր բաժինը այն կերակրի, որ, ախորժելի հոտ արձակելով, տապակվում էր գազե ջեռուցիչի վրա:

- Շատ ուրախ եմ, որ եկաք: Ինչպես ե՞ն գործերը:
- Շատ վատ, – պատասխանեցի ես:— Ոչ ոք չի ցանկանում ձեռագիրս կարդալ:

Նա իր պատրաստածը ափսենվ դրեց սեղանին, եւ մենք սկսեցինք ուտել:

- Հստ երեւոյթին, նկատեց նա,— ում մոտ որ եղել եք, ձեր իդեան համարել է ֆանտա դիա, անհիմն ենթադրություն: Մի թե զգիտեք, որ այստեղ, Ամերիկայում, շատ են պատահ՝ ում ծիծաղաշարժ, զարմանալի մտքերի տեր մարդիկ:

2η

— Բայց բանը միայն այդ չէ,— ասացի ես:

— Այո՛, ասաց նա, կա հարցին մոտենալու ձեր եղանակը: Բայց նրանք, անխտիր, բոլորն ել մասնագետներ են, եւ չեն հավատում աշխատանքի այն մեթոդին, որը բոլոր մասնա– գիտությունների վրա է տարածվում, սկսած բուսաբանությունից մինչեւ հնագիտություն: Նրանք իրենց գործունեության դաշտը

սահմանափակում են, որպեսզի չտարածվեն եւ հարցը խորապես ուսումնասիրեն իր բոլոր մանրամասնություններով: Արդի գիտությունը պահանջում է, որպեսզի յուրաքանչյուր մասնագիտություն պեղումներ կատարի իր սեփական բնագավառում: Ոչ ոք սովոր չէ ի մի բերելու եւ համադրելու տարբեր բնագավառներում ձեռք բերված նյութերն ու տվյալները:

Նա վեր կացավ եւ դուրս հանեց մեծածավալ մի ձեռագիր:

— Ահավասիկ,—ասաց նա: — Չինական գյուղացիների ասեղնազործությունների վրա եղած թռչունների պատկերների վերաբերյալ իմ այս վերջին աշխատությունը ինձնից յոթ տարի է խել, բայց այն անմիջապես ընդունեցին հրապարակելով համար, Մեր օրերոսէ մեծ պահանջ կա մենազրությունների:

Կարլն իրավացի Էր: Բայց Խաղաղ օվկիանոսի պրոբլեմները, առանց բազմակողմանի լուսաբանությունների լուծելն ինձ թվում Էր նոյնքան անհնարին, ինչպես անհնարին Է գլուխ հանել շախ մատային բարդ իրադրությունից, երբ նկատի Է առնվում միտքն մի գույնի ֆիզուրաների շարժումը:

Սեղանը հավաքեցինք: Ամանները լվանալուց հետո ես Կարելին օգնեցի սրբելու գործում:

— Չիկագոյի համալսարանից նորություն չունեք:

ՀՈΣ

— Իսկ այսօր ի նշ ասաց թանգարանի ձեր ծերունի բարեկամը:

Ինձ համար դժվար Էր այդ հարցին պատասխանել, բայց եւ այնպես ասացի.

— Նա բոլորովին չհետաքրքրվեց եւ ասաց՝ քանի որ հընդ կացիների ունեցածը լոկ հասարակ լաստեր են եղել, ուստի հարկ չկա մտածել այն մասին, թե նրանք կարող Էին հայտնազործել Խաղաղ օվկիանոսի կղզիները:

Վտիտ մարդը հանկարծ սկսեց տենդազին շարժուներով սրբել ափսեները եւ, մի պահ լրելուց հետո, վերջապես, ասաց.

26

— Ա՛Տ"Ի Ճիշտն ասած, ինձ Էլ թվում Է, որ դա Հիմնական մի առկայություն Է ձեր թեորիայի դեմ:

Ես վհատությամբ նայեցի վտիտ ազգագրագետին, որին համարում Էի իմ հավատարիմ դաշնակիցը:

— Ինձ սխալ չհասկանաք,— շտապեց ավելացնել նա: — Աս կարծում եմ, որ դուք իրավացի եք, բայց միաժամանակ ամեն ինչ այնպես պարզ չեք:
Ասեղնադրծությունների վերաբերյալ իմ աշխատությունը հաստատում է ձեր թեորիան:

— Կա րի, — ասացի ես, — ես միանգամայն համոզված եմ, որ հնդկացիները Խաղաղ օվկիանոսը կտրել, անցել են իրենց լաս տերով, եւ ինքս պատրաստ եմ

այդպիսի մի լասս, կառուցել եւ կտրել օվկիանոսը միայն նրա համար, որպեսզի ապացուցեմ, որ դա հնարավոր է:

— Դուք խելագարվե լ եք:

Իմ բարեկամը դա համարեց կատակ եւ նույնիսկ ծիծաղեց, որ այդպիսի հրեշավոր միտք եմ հղանում:

— Դուք խելագարվե լ եք: Լաստո՞վ:

Նա բառ չէր գտնում ասելու եւ միայն տարակուսանքով ինձ էր նայում, կարծես սպասելով, որ իսկույն կժպտամ, ցույց տալով, որ կատակ եմ անում:

Բայց նա այդ ժպիտը չտեսավ: Ես հասկացա, որ իսկապես ,/չ ոք չի համաձայնի իմ թեորիայի հետ. չ՝ որ Պերուի եւ Պոլի նեզիայի միջեւ ընկած Հ անծայրածիր օվկիանոս, որը հաղթահարելու համար, նախնադարյան լաստից բացի, այլ միջոց առաջար– կել ես չի կարող:

Կարլը տարակուսանքով նայեց ինձ:

— Այժմ դուրս գանք եւ խմենք միմի բաժակ,— առաջար կեց նա:

Մենք դուրս եկանք եւ խմեցինք մեկի տեղ չորսը:

Այդ նույն շաբաթվա վերջին լրանում էր իմ բնակարանային վարձի ժամկետը: Միաժամանակ նորվեգիական բանկից ես ստացա նամակ, որով հայտնվում էր, թե չեն կարող դոլ/արներ փոխադրել, վայուտային սահմանափակումների պատճառով: Ես վեցրի ճամպրուկս եւ մետրո նստեցի, որն ինձ հասցրեց Բրուկիին: Ես տեղավորվեցի նորվեգիական ծովագնացների տանը, որտեղ չափ եւ առատորեն կերակրում էին, իսկ զները համապատասխան

27

Նում էին իմ քսակի բովանդակությանը, Ես մի փոքրիկ սենյակ ստացա երկրորդ հարկում, բայց ճաշում էի ներքեւում, մեծ սեղանատանը, բոլոր ծովագնացների հետ միասին:

Ծովագնացները գալիս ու գնում էին: Նրանք իրարից տար բերվում էին ըստ իրենց տիպի, հասակի, ժուժկալության աստիճանի, բայց նրանք բոլորն ել մի ընդհանուր հատկություն ունեին՝ երբ խոսում էին ծալի մասին, նրանք զիտեին, թե ինչի մասին են խոսում: Ես իմացա, որ ալիքների մեծությունն ու ծովի փոքր թորքալիությունը կախում չունեն ծովի խորության եւ ափից հեռու լինելու հետ: Ընդհակառակը, ափին մոտ փոքրիկն ավելի վտանգավոր է, քան բաց ծովում: Ափի երկարությամբ, ծանծաղ տեղերում, որտեղ տեղական հոսանքներն են անցնում կամ

վերջանում են օվկիանոսային հոսանքները, ծովը հաճախ ավելի փոթորկալից է լինում, քան ցամաքից հեռու: Այն նավը, որը պիտանի է ափի երկարությամբ լողալու, կարող է դիմանալ նաև օվկիանոսի :Կ,ա հեռավոր նավարկմանը: Ես իմացա նաև, որ փոթորկի ժամանակ մեծ նավերը քթով կամ նավախելով հաճախ իրվում են ալիքների մեջ այնպես, որ տոննաներով ջուր է թափվում նրանց տախտակամածի վրա եւ ձողիկի պես ծոռս՝ նրանց պողպատե խողովակները, մինչդեռ փոքր նավը հաճախ հիանալի կերպով դիմանում է փո թորկին, որովհետեւ առանց դժվարության տեղավորվում է ալիքների միջեւ եւ նրանց ւերա պարում ձայի պես:

Ես այստեղ հանդիպեցի այնպիսի մարդկանց, որոնք փոթորիկից հաջողությամբ փրկվել էին նավակով այն ժամանակ, երբ նրանց նաւեր սուզվել եր ծովը հատակը:

Բայց լաստերի մասին նրանք քիչ բան գիտեին: Լաստը նավ չէ. նա ա՛չ ողնուց ունի, ո՛չ էլ ֆալշբրա: Հայ լոկ լողուն բան է, որով աղետի դեպքում փրկվում են եւ ջրի վրա մնում այնքան ժամանակ, մինչեւ որ օգնության է հասնում որեւէ նավ: Ծովագնացներից մեկը լաստերի մասին հարգանքով եր խոսում, որովհետեւ մի անգամ, երբ գերմանական տորպեդոն Ատլանտյան օվկիանոսում խորտակել է նրա նավը, նա հարկադրված է եղել երեք շաբաթ լողալ լաստուվ*

- Բայց լաստը դեկավարել դուք չեք կարող,— ավելացրեց նա, լաստը շարժվում է մերթ մի կողմով, մերթ դեպք, ետ, կամ բամուց պտտվում է:

2S

Գրադարանում ես գտա այն հաշվետվությունները, որ կազմել էին Հարավային Ամերիկայի խաղաղօվկիանոսյան ափն իջած առաջին եվրոպացիները: Այնտեղ քիչ չին բալզայի ծառից հընդ զացիների պատրաստած մեծ լաստերի նկարները: Այդ լաստը ունեն քառանկյունի առագաստ, ողնուցի նման ինչ-որ բան եւ լաստախելում երկար մի թիակ, որպես դեկ: նշանակում է դրանով կարելի եր դեկավարել:

Անցնում էին շաբաթներ, իսկ ես շարունակ ապրում էի ծովագնացների տանը: Պատասխան չկար ո՛չ Զիկագոյից, ո՛չ էլ մյուս քաղաքներից, ուր ես ուղարկել էի իմ ձեռադրի օրինակները: Իմ ձեռագիրը ոչ ոք չէր կարդացել:

Մի շաբաթ օր ես ինքս ինձ սիրտ տվի եւ ուղեւորվեցի Ուտսեր՝ ստիրա՝ ծովային գործիքների եւ քարտեզների խանութը: Այնտեղ հարգանքով էին խոսում հետս եւ ինձ անվանում էին «կապիտան», տեսնելով, որ ես Խաղաղ օվկիանոսի ծովագնացության քարտեզ եմ գնում: Խողովակաձեւ փաթաթած քարտեզը թելիս տակ, ես նրս— տեցի Օսինինգ9 տանող մերձքաղաքային գնացքը: Օսինինգում, մի հիաքանչ տան մեջ, ինձ ծանոթ նորվեդիացի մի ընտանիք եր ապրում — մարդ ու կին, որոնց մոտ ես միշտ լինում էի շաբաթվա վերջում: Ամուսինն առաջ ծովային կապիտան էր,

իսկ այդ ժամանակ «Ֆրեդ Ուլսեն» նավային ընկերության Նյու-Յորքի գրասենյակի վարիչն էր:

Լողավազանում լողանալուդ հետո, քաղաքի բոլոր գործերը մոռացվեցին, եւ երբ Ամբերդը բերեց մատուցարանի վրա դրած կոկտեյլը, մենք նստեցինք մարզագետնին՝ կիզիչ արեւի տակ: Ես այլեւս չկարողացա ինձ զսպել եւ, կանաչի վրա փոելով քարտեզը, հարցրի Վիլհելմին, թե նրա կարծիքով հնարավոր է արդյոք, որ մարդիկ լաստով կարողանային Պերուից բարեհաջող կերպով հասնել Պոլինեղիայի կղզիները:

Մի պահ ապշած, նա ավելի շատ ինձ էր դիտում, քան քարտեզը, բայց անմիջապես դրական պատասխան տվեց: Կարծես մի ծանր բեռ բնկավ ուսերիցս: Ես զիտեի, որ այն ամենը, ինչ վերաբերում էր առազատներով նավելուն ու ծովագնացությանը, ոչ միայն Վիլհելմի մասնագիտությունն էր, այլև նրա սիրած բանը: Ես անմիջապես նրան հայտնեցի իմ ծրագրերը, եւ զարմացա, երբ նա կատեզորիկ 1լերպով հայտարարեց, որ դա պարզապես խելազարություն է:

— Բայց չէ՞ որ դուք հենց նոր ասացիք որ դա հնարավոր բան է, — ընդմիջեցի ես նրան:

— Ս իանդամայն ճիշտ է, — համաձայնեց Վիլհելմը: — Բայց ձախողման հավանականությունները շատ են: Իուք ինքներդ երբեք չեք նավարկել բալզային լաստերով եւ երեւակայում եք, թե մոզական զավազանի շարժումով նա ձեղ կտեղափոխի Խաղաղ օվկիանոսի վրայով. գուցե դա ձեզ հաջողվի, գուցե եւ ոչ: Պերուի հնադարյան հնդկացիները հենվում էին սերունդների փորձի վրա: II վ զիտե, գուցե օվկիանոսն անցնող յուրաքանչյուր տասը լաս- տից միայն մեկին էր հաջողվում, եւ այդպես, դարերի բնթացքում թերեւս հարյուրավոր լաստեր են խորտակվել: Ձեր ասելով, ինկա- ները բաց օվկիանոս էին դուրս գալիս այդ բալզային լաստերի ամբողջ նավատորմիղով: Այն ժամանակներում, երբ լաստերից մեկի հետ դժբախտություն էր պատահում, տուժածներին կարող էին վերցնել հարեւան լաստերը: Իսկ ձեզ ո վ կվերցնի օվկիանոսի մեջտեղում: Եթե նույնիսկ ձեզ հետ ուղիղության էլ վերցնելու լինեք՝ աղեստի դեպքում հայտնելու համար, չկարծեք թե հեշտ կլինի ափից հազարավոր մղոն հեռավորության վրա, ալիքների մեջ, մի փոքրիկ լաստ գտնելը: Փոթորկի պահին դուք կարող եք ջուրն ընկնել, եւ տասն անգամ խեղդված կլինեք, մինչեւ ձեզ օգնության հասնեն: Ավելի լավ է մնաք այստեղ եւ սպասեք, մինչեւ որ գիտնականներից մեկն ու մեկը ժամանակ գտնի կարդալու ձեր ձեռագիրը: Մի անգամ էլ գրեցեք, իիշեցրեք նրանց, այդ ամենալավ բանն է, որ կարող եք անել:

— Ես այլեւս չեմ կարող սպասել, շուտով ինձ մոտ մի ցենտ էլ չի մնալու:

— Դուք կարող եք տեղափոխվել մեզ մոտ: Հարցնելն ամոթ չինի, իսկ ինչպես եք ենթադրում, առանց փողի, գիտարշավ կազմակերպել Հարավային Ամերիկայից:

— Ավելի հեշտ է հետաքրքրություն շարժել գիտարշավի նկատմամբ, քան չկարդացված ձեռազրի:

— Իսկ դա ձեզ ի՞նչ կարող է տալ:

— Իմ թեորիայի դեմ եղած ամենաուժեղ փաստարկներից մեկի հերքումը, չխոսելով արդեն այն մասին, որ գիտական շեր ջաններում ուշադրություն կդարձնեն այդ գործի վրա:

— Իսկ եթե գործը վա՛տ վերջանա:

— Այդ դեպքում ես ոչինչ չեմ ապացուցի:

30

— Այդ դեպքում դուք բոլորի աշքում կվարկաբեկեք ձեր սեփական թեորիան, այնպես չէ՞ :

— Թերեւս: Բայց, ինչպես գոգ ասացիք, տասը վարձից մեկը :: եզնից առաջ ել հաջողվել է:

Տանից դուրս եկան երեխաները, որպեսզի կրոկետ խաղան, եւ այդ օրը մենք այլեւս չանդրադանք այդ հարցին:

Հաջորդ շաբաթ օրը ես վերստին երեւացե Օսինինգում՝ քար-տեղը թեւիս տակ: Իսկ երբ ես վերադառնում էի, քարտեզի վրա մատիտով գծված էր մի երկար գիծ՝ Պերուից մինչեւ Խաղաղ օվկիանոսի թուամոտու կղղիները: Իմ բարեկամ կապիտանը կորցրեց ինձ համոզելու հույսը, եւ մենք մի քանի ժամ նստեցինք, լաստի շարժման հնարավոր արագության հաշվումն երը անելու համար:

— Իննսունյոթ օր,— ասաց Վիլհելմը,— բայց, նկատի ունեցեք, որ այդ հնարավոր է միայն տեսականորեն, իդեալական պայմաններում, անընդհատ ուղևնպաստ քամու դեպքում եւ ենթադրելով, որ լաստն, իրոք, ինչպես դուք եք կարծում, կարող է լողալ առագաստով: Ճանապարհորդության համար դուք պետք է որոշակիորեն ելնեք չորս ամսվա հաշվով եւ նկատի պիտի ունենաք, որ դա կարող է տեսել եւ զգալիորեն ավելի:

— Բարի,— գոհ սրտով պատասխանեցի ես,— հաշվի կառնենք առնվազն չորս ամիս, իսկ նավարկումը կկատարենք իննսուն եւ յոթ օրում:

Ծովագնացների տան փոքրիկ սենյակը ինձ սովորականից ավելի հարմարավետ թվաց, երբ այդ երեկոն տուն վերադարձա եւ, քարտեզը ձեռքիս, նստեցի մահճակալի եզրին: Ես քայլերով չափեցի սենյակի մակերեսն այն ճշտությամբ, ինչպիսին հնարավոր էր մահճակալի եւ պահարանի առկայության դեպքում: Իհարկե, լաստր զգալիորեն ավելի մեծ էր լինելու: Ես գլուխ լուսամուտից դուրս հանեցի, որպեսզի զիտեմ մեծ քաղաքի աստղա/ից երկինքը, որը կարելի էր տեսնել միայն զլիսավերեւում՝ տների բարձր պատերի միջեւ: Լաստի վրա, թեկուզ եւ նեղվածք լինի, այնուամենայնիվ բավականաշափ տարածություն կա վերեւ նայելու, տեսնելու համար աստղային երկինքը:

Վեստինդի 72-րդ փողոցում, կենտրոնական պարկից ոչ հեռու, գտնվում է Նյու-Յորքի դժվարամուտ ակումբներից մեկը: Հենց միայն «^Ա. ցօշՇտ Օսե» վերտառությամբ պղնձյա փոքրիկ,

31

փայլուն ցուցատախտակը բավական էր անցորդներին զլիս գցելու, որ այդ տանը մի ինչ-որ արտասովոր բան կա: Բայց, ներս մտնելով, մարդ իրեն զգում է ինչպես պարաշյուտից ընկնի մի ար տասովոր աշխարհ, որը հազարավոր մղոններով հեռու է ՆյուՅոր-քի երկնաքերերից եւ նրանց միջեւ ընթացող ավտոմոբիլների շարանից: Երբ ձեր հետեւից ՆյուՅորքի վրա բացվող դուռը փակվում է, դուք ընկնոսք եք առյուծներ որսալու, ալպինիստական արշավների ու բեւեռային ձմեռումների մթնոլորտը եւ միեւնույն ժամանակ ձեզ զգում եք այնպես, որ կարծես գտնվում եք շուրջերկրյա ճանապարհորդություն կատարող շքեղ զբոսանավող սալոնում: Ճաշկերույթի ժամանակ կամ հեռավոր երկրների մասին դասախոսություն լսելիս, ակումբի անդամներին շրջապատում են գետաձիերի եւ եղջերուների որսի տրոֆեյներ, փորակավոր կարաբիններ, էանիքներ, ռազմական թմբուկներ ու նիզակներ, հնդկացիների գորգեր, կուրքեր ու նավերի մողելներ, դրոշակներ, ֆոտոնկարներ ու քարտեզներ:

Իեպի Ս արքիզյան կղզիները կատարած իմ ճանապարհորդությունից հետո ես դարձել էի ակումբի իսկական անդամ եւ, լինելով ակումբի ամենաերիտասարդը, հազվադեպ էր լինում, որ բաց թողնեի որեւէ նիստ, եթե միայն Նյու-Յորքում էի գտնվում: Եվ ահա այժմ, երբ նոյեմբերյան անձրեւու մի երեկո ես ակումբ մտա, ինձ շատ զարմացրեց շենքի արտասովոր տեսքը: Դահլիճի կենտրոնում, հատակի վրա ընկած էր փուրով լցված ուղղինե մի /աստ, վրան՝ ծրարներով մթերքի պաշար եւ ամեն տեսակի հարմարանքներ, իսկ սեղաններին եւ պատերին ընկած ու կախված էին պարաշյուտներ, ուղղինե կոստյումներ, փրկարար վերնաշապիկներ եւ բեւեռային հանդերձանք, որոնց մեջ նաև ջուր թորելու անորներ եւ այլ հետաքրքրաշարժ սարքեր: Ակումբի նոր անդամ ընդունված Հասկինը, որը ռազմա-օդային ուժերի նյութական մասի հանդերձանքի լաբորատորիայի աշխատակիցն էր, պատրաստվում էր դասախոսություն կարդալ եւ ցուցադրել մի շարք ռազմական սարքեր, որոնք, նրա

կարծիքով, հետագայում կարող էին օգտավետ լինել գիտարշավների համար եւ՝ հյուսիսային, եւ՝ հարավային լայնություններում:

Դասախոսությունից հետո սկսվեց աշխույժ բանավեճ: Դանիական հայտնի բեւեռախույզ Պետեր Ֆրեյհենը¹⁰, որը մարմնեղ մի մարդ էր, սկեպտիկորեն ցնցելով իր երկար մորուքը, վեր կա

32

դավ: Նա չէր հավատում այդ նորաստեղծ սարքերին: Մի անգամ, Գրենլանդիա կատարած գիտարշավի ժամանակ, նա օգտագործել է ռեզինե նավակ եւ պարկաձեւ վրան՝ էսքիմոսական կայակի¹¹ եւ իզլուի¹² փոխարեն, եւ մահից հազիվհազ է ազատվել: Մի անգամ, մրրկի ժամանակ, նախ քիչ է մնացել, որ կորստյան մատ նըվի, որովհետեւ մուտքի վարագույրները միակցող փականը սառած է եղել այնպէս, որ նա չի կարողացել նույնիսկ վրանը մըտ— նել: Մի անգամ էլ, ձուկ որսալու ժամանակ, կարթը կպել է ռեզինե նավակին, նավակը ծակվել է մի կտոր լարի պէս սուզվել է ջրի տակ: Իր էսքիմոս բարեկամի հետ նա կարողացել է ափին մոտենալ օգնության հաճած կա յակով: Նա համողված էր, որ ժամանակակից ոչ մի տաղանդավոր զյուտարար, լաբորատորիայու⁷ նստած, չի կարող հնարել որեւէ բան, որ ավելի լավ լինի, քան այն, ինչ իրենց հայրենիքում օգտագործում էին հազարամյակների փորձից սովորած էսքիմոսները:

Բանավեճը վերջացավ գնդապետ Հասկինի անսպասելի առաջարկով: Ակումբի իսկական անդամները իրենց մոտակա գիտարշավների համար կարող էին ցուցադրված նորություններից ընտրել այն ամենը, ինչ կցանկանային, միակ պայմանն այն էր, որ նրանք, վերադառնալուց հետո, այդ իրերի մասին իրենց կարծիքը պետք է հաղորդեին լաբորատորիային: Ինձ ուրիշ բան հարկավոր չէր: Այդ երեկո ես վերջինը հեռացա ակումբի շենքից: Ես պետք է ջանադրությամբ զննեի հանկարծակի իմ ձեռքն ընկած այդ նոր հանդերձանքը, որն ստանալու համար բավական էր միայն ցանկություն հայտնել: Դա հենց այն էր, ինչի կարիքը ես գրում էի այն հանդերձանքը, որի օգնությամբ մենք կփորձեինք Փրկվել, եթե, սպասածին հակառակ, մեր փայտե լաստը կործան վե/ու նշաններ դրսեւորեր, իսկ մոտերքում ուրիշ լաստեր չլինեին:

Առավոտյան, Ծովագնացների տանը նախաձաշելիս, ես կի տարվել էի տեսած հանդերձանքին վերաբերող մտքերով, երբ լավ հազնված, ըմբշական կազմվածքով մի երիտասարդ, իր նախաձաշը մատուցարանի վրա դրած, մոտեցավ իմ սեղանին եւ նստեց կողքիս: Մենք անկաշկանդ սկսեցինք զրուցել: Պարզվեց, որ նա էլ ծովագնաց չէր, այլ տրոնհայմցի դիպլոմավորված ինժեներ, որ Ամերիկա էր եկել մեքենաների դետալներ դնելու եւ սառցարանային գործի տեխնիկային գործնականորեն ծանոթանալու համար: Նա այդտեղից հեռու չէր ապրում եւ հաճախ գալիս էր Ծովագնաց-

33 Ճանապարհորդություն «Կոն–Թիկի»–ով–3

Ների տունը ճաշելու, որովհետեւ այստեղ նորվեգիական լավ ճաշեր էին տալիս: Նա ինձ հարցրեց, թե ինչ եմ անում, ես կ նրան համառոտակի ծանոթացրի իմ ծրագրերի հետ: Ես ասացի, որ եթե մինչեւ շաբաթվա վերջը որեւէ որոշակի պատասխան չստանամ իմ ձեռագրի վերաբերյալ, կսկսեմ լա ստով գիտարշավի պատրաստվել:

Իմ դրուցակիցը գրեթե հարց չէր տալիս եւ մեծ հետաքրքրությամբ լսում էր ինձ:

Չորս օր անց մենք վ'երստին հանդիպեցինք նույն սեղանատանը:

— Է : ինչպէ՞ս որոշեցիք, ճանապարհորդելո՞ւ եք, թե ոչ,— հարցրեց նա:

— Այո,— պատասխանեցի ես,— ուղեւորվում եմ:

— Ե՞րբ:

— Ինչքան կարելի է շուտ: Եթե շատ ուշանամ, Անտարկտիկայից կփչեն փորձորիկները, կղզիներում էլ վրա կհասնի մրրիկների շրջանը: Պերուից ես պետք է ուղեւորվեմ մոտակա ամիսներին, Բայց նախապես պետք է փող գտնեմ եւ ամբողջ գործը կազմակերպեմ:

— Տեղ հետ քանի" մարդ է լինելու:

— Ես կարծում եմ, որ ընդամենք հարկավոր է վեց մարդ, այդ դեպքում մենք քավական կլինենք, որպեսզի միմյանց չձանձ բացնենք. ընդ որում, դա հարմար թիվ է օրվա ընթացքում դեկի մոտ չորսժամյա հերթապահության համար:

Ս' ի քանի վայրկյան նա լուր էր, եւ կարծես ինչ-որ մտորում էր, հետո աշխույժ տոնով ասաց,

— Սատանա՝ ն տանի, ինչպէ՞ս եմ ուղում ձեզ հետ մեկներ Ես կարող ի ինձ 4Բա Վել՛Ոնեւ տեխնիկական չափումները եւ օդեւ բեկութարանական դիտումները: Դուք, հարկավ, հարկադրված եք լինելու ձեր փորձերը հաստատել քամիների, հնասնքների ամի եւ ուղղության, ինչպես եւ ալիքների մեծության ճշգրիտ չափումներով: Չմոռանաք, որ դուք պետք է կտրեք ու անցնեք օվկիանոսի այնպիսի հսկայական տարածությունները, որոնց մասին դորձնակա–նորեն ոչինչ հայտնի չէ, քանի որ դրանք սովորական ծովային ճանապարհներից դուրս են գտնվում: Այնպիսի գիտարշավ, ինչ պեսին ձերն է լինելու, կարող է հիդրոգրաֆիկ եւ օդերեւորթարանական հետաքրքրական հետազոտություններ կատարել, եւ ես կա-

բող եմ օգտակար կերպով կիրառել թերմոդինամիկայի մասին անեցած իմ դիտելիքները:

Այդ մարդու մասին ես ոչինչ չգիտեի, բացի այն, որ կարող էր ասել նրա պայծառ դեմքը: Իսկ այդ դեմքը շատ քան էր ասում:

— Լա վլ— ասացի ես:— Մենք ուղեւորվում ենք միասին:

Նրա անունը Հերման Վատսինգեր էր: Նա այնքան «ծովագնաց» էր, ինչքան ես:
•/ Հերմանին, որպես իմ հյուրի, մի քանի օր անց ես տարա

Ճ&Փ1օ1՚ճքՏ1սե՛ Այնտեղ մենք անմիջապես հանդիպեցինք բեւեռային
հետախոյզ Պետեր Ֆրեյհենին: Ֆրեյհենն ուներ բազմության մեջ չկորչելու
բախտավոր հատկություն: Մինչեւ առաստաղը հասնող իր բարձր հասակով, խճճված
մորուքով նա, ասես, անծայրածիր տունդրայի առաքյալ լիներ: Նրան նայելիս, թվում
էր թե դրիդլիարջի հետքերով է գնում:

Մենք նրան տարանք պատին կախված մեծ քարտեզի մոտ եւ պատմեցինք
հնդկացիների լաստով Խաղաղ օվկիանոսը կտրելու մեր ծրագրի մասին: Սա իր
մանկական երկնագույն աչքերը չուն, որից նրանք միանգամայն կլոր ձեւ բնդունեցին,
եւ բոլոր ժամանակ լսելով մեր պատմությունը, շփում էր մորուքը: Հետո, իր փայտե
ոտքը գետին խփելով եւ գոտին ավելի կիալ ձգելով, գոչեց,

— Ինչ /ավ գործ եք բռնել, տղերք, ես ել կուզեի ձեզ հետ ուղեւորվեր

Գրենլանդիայի ծեր ճանապարհորդը զավաթները գարեջուր լցրեց եւ սկսեց
պատմել, թե ինքը ինչքան է վստահ նախնադար յան ժողովուրդների նավերի, նրանց
ընդունակության վրա, մարդիկ, որոնք հարմարվելով բնական պայմաններին,
անցուդարձ են արել ցամաքով ու ծովով: Ինքը լաստերով նավարկել է Ս' բբի րի մեծ
գետերի՝ երա եւ նավով լողալով արկտիկական ափերի երկարությամբ, բուքսիրով
քաշել է տվել իր հետեւից տեղական ռնակիչների լաստերը: Պատմելիս, նա շփում էր
իր մորուքը եւ վերջում այն համոզմունքը հայտնեց, որ մեր ճանապարհորդությունից
մենք մեծ հաճույք կստանանք:

Ֆրեյհենի ջերմ պաշտպանության շնորհիվ դործը մեծ արագությամբ ծավալվեց,
եւ շուտով այդ մասին սկսեց խոսել սկանդինավյան մամուլը: Հենց հաջորդ
առավոտյան ուժգին կերպով ծեծեցին Ծովագնացների տան սենյակի դուռը: Ինձ
կանչում էին ներքեւի միջանցքի հեռախոսի մոտ: Հեռախոսով եղած այդ իս

3 * 85

սակայ ութ յան Հ՝ ետեւանքով, նույն երեկոյան Հերմանն ու ես հնչեցրինք
ՆյուՅորքի Ֆեշենբելյան քաղաքամասի տներից մեկի գըլ— խավոր մուտքի զանգը: Մեզ

ընդունեց հիանալի հազնված, տնային լաքած կոշիկները ոտքին, կապույտ կոստյումի վրայից մետաքսէ խալաթը հազին մի երիտասարդ: Նա համարյա վւափկա- սուն մարդու տպավորությունն էր թռղնում, երբ քթին հպելովՀո- տավետ թաշկինակը, ինդրում էր իրեն ներել, որովհետեւ մի քիչ մրսած է: Սինչդեռ մենք գիտեինք, որ այդ երիտասարդը պատերազմի ժամանակ, որպես օդաչու, իր սիրազործություններով մեծ համբավ էր ձեռք բերել Ամերիկայում: Բացի տեսքով խրոխտ տանտիրոջից, այնտեղ էին նաև երկու եռանդուն ժուռնալիստներ, որոնք ծարավի էին մրրկահույզ գործունեության ու գաղափարների: Նրանցից մեկին մ՝ ենք ձանաչում էինք իբրեւ տաղանդավոր թղթակցի:

Մի շիշ լավ վիսկին առաջը դրած, տան տերը մեզ հասկացրեց, որ մեր գիտարշավը շարժել է իր հետաքրքրությունը: Նա մեզ միջոցներ հայթայթելու առաջարկություն արավ, պայմանով, որ մենք պարտավորվենք ձանապարհորդության մասին գրել լրագրում, իսկ վերադառնալուց հետո, զանազան քաղաքներ ուղեւորություն կատարենք դասախոսություններ կարդալու: Տեսակցության վեջում մենք համաձայնության եկանք եւ խմեցինք գիտարշավին ֆինանսավորողների եւ մասնակցողների հաջողության կենացը: Այժմ արդեն տնտեսական բոլոր պրոբլեմները լուծում էին ստանում, դրանցով կզբաղվեն մեր կոմպանյոնները, իսկ մենք կարող ենք այլեւս չանհանգստանալ: Հերմանն ու ես անմիջապես պետք է ձեռնամուխ լինենք ուղեւորվողների ընտրության եւ հանդերձավորման գործին, կառուցելու լաստը եւ ձանապարհ ընկնելու մինչեւ փոթորիկների ժամանակաշրջանն սկսվելը:

Հաջորդ օրը Հերմանը հրաժարվեց իր պաշտոնից, եւ մենք ամենայն լրջությամբ գործի կպանք: 11*. Քօ՛Շ՛Ց Շ1սէ/ > միջնորդությամբ ես արդեն հաջողեցրել էի ստանուլ ռազմա-օդային ուժերի տնտեսական մասի հետազոտական լաբորատորիայի համա ձայնությունը՝ մեզ մատակարարելու այն ամենը, ինչ ինդրելու էի, Լաբորատորիայի զեկավարները գտնում էին, որ այնպիսի մի գիտարշավ, ինչպիսին մերն է՝ լինելու, Հիանայի կերպով Հարմար է նրանց Հանդերձանքը փորձարկելու շամար: Ճյդ լավ սկիզբ էր, այժմ մեր ամենակարեւոր ինդիրն էր՝ գտնել չորս լավ մարդ,

որոնք Համաձայն լինեն մեզ Հետ լաստով մեկնելու եւ ձանապարհորդության Համար պարեն Հայթայթելոլ:

Հարկավոր էր մեծ ջանասիրություն ցուցաբերել՝ ընտրելու համար այնպիսի մարդիկ, որոնք մեզ Հետ միասին պետք է օվկիանոսի վրայով նավարկեին լաստով: Այլապես, բաց ծովում, մի ամիս մնալուց Հետո, կարող էին անհամություններ եւ տիաճություններ ծագել, ես չեմ ուզում լաստի անձնակազմը կոմպլեկտավորեք ծովագնացներից, նրանք լաստը դեկավարելու գործում հազիվ թե մեզնից ավեշի բան

գիտենային, իսկ հետազում, եթե մեզ Հաջողվը գործը վախճանին Հասցնել, կարող են խոսակցություններ սկսվել, թե մենք թերեւս Հաջողություն ենք ունեցել լոկ այն պատճառվ, որ ավելի լավ ծովագնացներ ենք եղել, քան Դե- բոլի Հնադարյան լաստեր կառուցողները: Այնուամենայնիվ, Հարկավոր էր լաստի վրա ունենալ մի մարդ, որը կարողանար օգտագործել սեքստանտ եւ քարտեզի վրա նշել մեր ընթացքը. այդ ան Հրաժեշտ էր գիտական Հաշվետվությունների Համար:

— Ես մի նկարչի ճանաչում եմ,— ասացի ես Հերմանին: — Նա բարձրաշասակ, Հաղթանդամ մի երիտասարդ է, որը գիթառ է նվազում եւ ինքն էլ ուրախության մարմնացում է: Նա ավարտել է ծովագնացության ուսումնարանը, եւ նախքան վյեծինով ու երանգապնակով տանը նստելը, մի քանի անգամ մասնակցել է շուրջերկոյա նավարկման: Ես նրան մանկությունից գ գիտես, եւ մենք Հայրենիքում Հաճախ միասին տուրիստական արշավներ էինք կատարում լեռներով: Ես կգրեմ նրան, Համոզված եմ, որ նա կգա:

— Միանգամայն Հարմար Է,— Համաձայնեց Հերմանը,— եւ Հետո մեզ Հարկավոր է մի մարդ, որ ծանոթ չին ուղղոյի Հետ:

— Ռադիոյի՝ Հետ,— սարսաված բացականչեցի ես:— Ինչ էյերի՝ ս է պետք: Ռադիոն տեղ չունի նախապատմական լաստի վրա:

— Ճիշտ չէ: Դա նախազգուշական միջոց է, որը չի վնասի ձեր թեռիային, եթե մենք Հարկադրված քինենք աղետի ազդանշաններ ուղարկել եւ օգնություն խնդրել: Իսկ ուղիոն մեզ պետք կգա օդերեւաթա բանական դիտումներ եւ այլ տեղեկություններ Հաղորդելու Համար: Ընդ որում, մենք չենք կարող ուղիոն օգտագործել փոթորկի մասին նախազգուշացումներ բնդունելու Համար, քանի որ օվկիանոսի այգ մասում այդպիսի նախազգուշա

ցումներ չեն լինում, իսկ եթե նույնիսկ լինեն էլ, ինչո՞վ կարող են դրանք մեզ օգնել լաստի վրա:

Նրա պատճառաբանություններն աստիճանաբար վերացրին իմ բոլոր առարկությունները, որոնք հիմնված էին գլխավորապես ռեպի սեւենեկներն ու պտտվող բռնակներն ունեցած իմ ատելության վրա:

— Որքան էլ տարօրինակ լինի,— խոստովանեցի ես,— ԲաՏ& ես մեծ ծանոթություններ ունեմ այնպիսի մարդկանց հետ, որոնք առնչություն ունեն մեծ տարածությունների ուղիութապի հետ: Պատերազմի ժամանակ ես աշխատում էի ռադիուկապի ենթամալ սում: Ակներեւաթար ավելի լավ թեկնածու գտնել չեր կարելի: Ես անպայման կգրեմ Կնուտ Հաղլանդին եւ Տորստեյն Ռորյուին:

— Դուք ծանոթ եք նրանց հետ:

— Այո՛: Կնուտի հետ ես հանդիպեցի 1944 թվականին Ան-գլխայում:

Անգլիացիները նրան պարզեւատրեցին շքանշանով այն մասնակցության համար, որ նա ունեցել էր պարաշյուտային դեսանտում, որով ձախողվեցին գերմանացիների կողմից ատոմային ռումբեր ստեղծելու փորձերը, նա, որպես ռադիոս, մասնակցում էր Դիմադրության խմբին, որ դիվերսիոն ակտ կատարեց Ռյականում՝ ծանր ջրի պաշարները ոչնչացնելու համարTM: Եթե ես նրան հանդիպեցի, նա նոր էր վերադարձել Նորվեգիայում կատարած մի օպերացիայից: Գեստապոն նրան ծուղակն է զցում գաղտնի հաղորդիչի հետ միասին, որը թաքցված է շինում Օալոյում՝ ծննդատան ծիննելույզում: Նացիստները նրան ռադիովելեն՝ գով հայտնաբերում են եւ ամբողջ շենքը շրջապատում են գերմանացի զինվորներով, դոների առաջ գնդացիրներ շարելով: Գեստապոյի պետ Ֆեմերը, բակում կանգնած, սպասում էր, թե երբ Քամշ կտան Կնուտին: Բայց քարշ տվին նրա սեփական մարդկանց: Կնոսոն ատրճանակի օգնությամբ տանիքից հասնում է մինչեւ նկուղը, իսկ այնտեղից՝ հետեւի բակը եւ անհետանում է հիվանդանոցի պատի մյուս կողմը, հետապնդվելով գնդակների կարկուտով: Ես նրան հանդիպեցի անգլիական մի հին դոյակում՝ գաղտնի ռադիոկայանում, նա վերադարձել էր, որպեսզի օկու պաՏԻալԻ ենթարկված Նորվեգիայում գաղտնի գործող հարյուրավոր հաղորդիչ կայանների միջեւ ընդհատակյա կապ կազմակերպի:

1 Ես հենց նոր էի ավարտել պարաշյուտային պրակտիկան, եւ մենք պատրաստվում էինք ցատկել Օալոյի մոտ՝ Նորդմարկում: 38

Բայց հենց այդ ժամանակ ոռուսները մտան Կիրկենեսի շրջանը, եւ մի փոքրիկ նորվեգիական ջոկատ Օոտլանդիայից ուղարկվեց Ֆին-մարկեն, փոխարինելու համար, եթե կարելի է այսպես արտահայտվել, ոռուսական մի ամբողջ բանակի: Ես կ ուղարկվեցի այնտեղ: Այդտեղ ես հանդիպեցի Տորստեյնին:

Այդ վայրերում դեռ իսկական արկտիկական ձմեռ էր, եւ աստղալից երկնքում հյուսի սափայլը շողշողում էր մեր գլխավերեւը:

Օր ու գիշեր դժոխային խավար էր: Եթե մենք ցրտից կապտած եւ մորթեղեն հագուստներում փաթաթված անցնում էինք Ֆին-մարկենի այրված շրջանի հրդեհատիղիրով, լեռներում գետեղված մի փոքրիկ խրճիթից դուրս եկավ կապուտացյա եւ կոշտ, շեկ մաղերով մի երիտասարդ: Այդ Տրոստեյն Ռոբյուն էր: Պատերազմի "կորին նա փախել էր Անգլիա եւ այնտեղ անցել էր ուսուցման դասընթացը: Հետո նրան գաղտնի ուղարկել էին Նորվեգիա՝ Տրում սյայի մոտերքը մի ինչ-որ տեղ: Մի փոքրիկ հաղորդիչով ն:ւ: թաքնվել էր «Տիրապից» լինկորի մոտերքը մի ինչ-որ տեղ եւ տասն ամսվա ընթացքում ամեն օր Անգլիա էր հաղորդում այն ամենը, ինչ որ կատարվում էր նաևզրին: Իր գեկուցումները նա հաղորդում էր գիշեր ժամանակ, գաղտնի հաղորդիչը միացնելով գերմանացի սպայի սարքած ընդունիչ

ա՛նտեննային: Անգլիական ոմբակոծիչները հենց նրա հաղորդումներով էլ դեկավարվում էին, երբ Լ-7Շ2 Ի վերջո խորտակեցին «Տիրպիցը»:

Տորսաենք փախչում է Շվեյշիա, այստեղից էլ նորից ուղե– վորվում է Անգլիա, իսկ այնուհետեւ, նոր ռադիոհաղորդիչը հետը, պարաշյուտով ցատկում է գերմանացիների թիկունքում՝ Ֆին մարկենի անապատային շրջանում: Երբ գերմանացիները նահանջեցին, նա արդեն մեր թիկունքում էր եւ դուրս եկավ թաքստարանից, որպեսզի իր փոքրիկ ռադիոսարքավորումով մեզ օգնած լինի, որովհետեւ մեր հզոր ռադիոկայանը շարքից հանվել էր ականով: Պատրաստ եմ գրագ գալու, որ թե՝ Կուտը, թե՝ Տարստեյնը ձանձրացել են տանը նստելուց եւ թրեւ գալուց, նրանք երկուսն էլ ուրախ կլինեն մի վոռքրիկ ձանապարհորդություն կատարեք փայտուշատով:

— Գրեցեք եւ առաջարկեցեք նրանց,— խորհուրդ տվեց Հեր մանը:

Եվ այսպես, ես կարծ, անպաճույժ նամակ գրեցի էրիկի") հնուտին եւ Տորստեյնին.

39

«Պատրաստվում եմ փայտել լա՛ս տոփ կտրել-անցնել Խաղաղ օվկիանոսը՝ ապացուցելու համար իմ թեորիան այն մասին, որ Հարավային ծովի կղղիների բնակիչները Պերուից գաղթածներ են: Չէի՞ք ցանկանա արդյոք մասնակցել: Ես ապահովում եմ միայն ձրի փոխադրումը մինչեւ Պերու եւ մինչեւ Հարավային ծովի կղղիները եւ այնտեղից վերադարձը: Ճանապարհորդության ժամանակ դուք լավ հնարավորություն կունենաք կիրառելու ձեր տեխնիկական տաղանդը: Պատասխանեցեք անհապաղ»:

Հաջորդ օրը Տորստեյնից այսպիսի հեռագիր եկավ.

«Մեկնում եմ: Տորսաեն»:

Մյուս երկուսն էլ նույնպես հաղորդեցին իրենց համաձայնությունը:

Որպես վեցերորդ մասնակցող մենք նշում էինք մերթ մեկին, մերթ մի ուրիշին, բայց ամեն անգամ որեւէ խոշընդոտ էր առաջանում: Այդ ժամանակ ես ու Հերմանը պետք է զբաղվեինք պարենի հարցով: Մենք մտադիր չէինք ճանապարհորդության ժամանակ սնվել լամայի ապխտած մսով կամ կումարի^{1*} չորացրած պալարով, որովհետեւ նպատակ չունեինք ապացուցելու, թե մի ժամանակ մենք էլ հնդկացիներ ենք եղել: Մեր նպատակն էր փորձարկել ինկաների լաստի հնարավորություններն ու հատկությունները, նրա պիտանիությունը ծովում ու քեռնատարությունը, եւ պարունակարությունը լաստը մեզ իր վրա առած հաջողակ կերպով, օվկիանոսի տարերքի կամքով, կտրել ու հասնել մինչեւ Պոլինեզիա: Մեր նախորդները՝ հնդկացիները,

իհարկե, կարող էին լաստի վրա ապրել, կերակրվելով չորացրած մսով ու ձկնալ, եւ կու մարի չորացրած պալարով, քանի որ ծովափին էլ նրանք դրանով էին սնվում: Բայց, կրկնելով նրանց ճանապարհորդությունը, մեր նպատակն էր պարզել, թե օվկիանոսով ճանապարհորդելու բնթացքում հնդկացիներին հաջողվում էր արդյոք իրենց համար ձեռք բերել թարմ ձուկ եւ օգտվել անձրեւաջրից: Մնչ վերաբերում է մեր սեփական սննդին, ես հույս դնում էի հասարակ դաշտային այն ռացիոնի վրա, որ մեզ ծանոթ էր պատերազմի ժամանակ:

Հենց այդ ժամանակ Վաշինգտոն եկավ նորվեգիական զինվորական կցորդի նոր օգնականը: Ես նրա տեղակալն էի, երբ Ֆինմարկենում նա վաշտի հրամանատար էր եւ գիտեի, որ մի «կրակի կտոր» էր, որն իր առաջ ծառացած ամեն մի խնդրի լուծ ման դիմում էր մոլեգին եռանդով: Ծյուն Շյորհորդը պատկանում

40

էր այն մարդկանց տիպին, որոնք իրենց իսպառ կորցնում են, եթե մի դժվարին գործ վախճանին հասցնելուց հետո անհապաղ մի ուրիշը չեն ձեռնարկում:

Ես նամակով նկարագրեցի մեր դրությունը եւ խնդրեցի, որ գործի դնի իր նուրբ հոտառությունը եւ տեղեկանա, թե ամերիկյան բանակի մատակարարման վարչության մեջ չկա՝ արդյոք մի մարդ, որի հետ հնարավոր լիներ կապ հաստատել: Հաջողության հավանականությունը նրանում էր, որ ռազմական լաբորատորիան մշակում էր դաշտային նոր ռացիոններ, որ մենք կարող էինք փորձարկման ենթարկել այնպես, ինչպես մտադիր էինք փորձարկման ենթարկել ռազմա-օդային լաբորատորիայի հանդերձանքները:

Երկու օր անց Շյունը Վաշինգտոնից հեռախոսով մեզ կանչեց: Նա րանակցել էր ամերիկյան ռազմական մինիստրության արտաքին կապերի բաժնի հետ, եւ այնտեղ դեմ չէին եղել տեղեկանալու, թե ինչումն է բանը: Հենց առաջիկա գնացքով ես ու Հերմանը մեկնեցինք Վաշինգտոն:

Իյոռնին մենք գտանք ռազմական միսսիայի իր կաբինետում:

— Կարծում եմ ամեն ինչ կարգին կլինի, — ասաց նա: — Արտաքին կապերի բաժնում մեզ կրնողունեն վաղը՝ հենց որ մենք համապատասխան նամակ ստանանք գնդապետից:

«Գնդապետը» Օտտո Մունտե-Կոսն էր՝ նորվեգիական զինվորական կցորդը: Նա, իմանալով գործի էությունը, դեպի մեզ շատ բարյացկամ վերաբերվեց եւ հաճույքով համաձայնեց համապատասխան հանձնարարական նամակ տալու:

Հաջորդ օրը, առավոտյան, երբ մենք եկանք նամակը վերցնելու, նա անսպասելիորեն տեղից վեր կացավ եւ հայտնեց, որ աՎելի լավ ԿԺ"Ի՝ եթե ինքն էլ

մեզ հետ գա: Գնդապետի ավտոմոբիլով մենք գնացինք Պենտագոն՝ աշխարհի ամենամեծ շենքը, որտեղ ռազմական մինիստրության վարչություններն են գտնվում: Գնդապետն ու Բյոռնը, լիակատար շքերթային համազգեստով, նստած էին առջեւում, իսկ ես ու Հերմանը տեղավորվել էիսչ հետեւում եւ առջեւի ապակու միջով նայում էինք Պենտագոնի հըս կայական շենքին, որ հրապարակի վրա բարձրացած էր մեր առաջ: Երեսուն հազար պաշտոնյաներ եւ քսան եւ վեց կիլոմետր տարածությամբ միջանցքներ ունեցող այդ վիթխարի շենքը այն տեղն էր հանդիսանալու, որտեղ ռազմական մինիստրության բարձր

41

աստիճան ներկայացուցիչների հետ պետք է տեղի ունենար «լաս ափ վերաբերյալ հարցի առաջիկա խորհրդակցությունը»: Երբեք, ո չ առաջ, ո չ հետագայում ինձ ու Հերմանին մեր լաստն այնքան անհուսալիորեն փոքր լի թվացել, ինչքան այդ օրն էր երեւում:

Սանդուղքներով ու միջանցքներով անվերջ թափառելուց հետո, մենք հասանք արտաքին կապերի բաժնի դռներին եւ շուտով, շրջապատված՝ բոլորովին նոր ու նորածել համազգեստ հազար սպաներով, նստած էինք կարմիր փայտից շինած մեծ սեղանի շորջը. նախազահի տեղը գրավում էր արտաքին կապերի պետք: Խստահեմ, ՈւևստՊոյնսահ ակադեմիային նշանով, լայնուսկր այդ սպան, որ ծանրակշիռ բազմել էր սեղանի ծայրին, երկար ժամանակ չէր կարողանում գլխի ընկնելի թե ինչ կապ ունի ամե բիկյան ռազմական մինիստրությունը մեր փայտե լաստի հետ: "այց գնդապետի լավ մտածված ձառը եւ այն նպաստավոր տպա– վորությունը, որ գործեցին մեր պատասխանները տրված հարցե թի տարափին, հարցեր, որ կարկուտի պես տեղացին սեղանի շուրջը նստած սպաների կողմից, աստիճանսբար նրա տրամադրությունը թեքեցին մեր կողմը, եւ նա հետաքրքրությամբ կարդա՛ք ռազմաօդային ուժերի տնտեսական մասի մատակարարման լաբորատորիայի նամակը: Հետո տեղից վեր կ ացավ, լակոնիկ կար զադրություն արավ իր շտաբին, որպեսզի համապատասխան ինստանցիաներում մեզ օգնություն ցույց տան եւ, մեզ հաջողություն մաղթելով, հեռացավ խորհրդակցության սենյակից: Երբ նրա հետեւից դուռը ծածկվեց, շտաբի մի երիտասարդ կապիտան ականջիս շշնչաց,

— Գրագ կզամ, որ դուք կստանաք այն ամենը, ինչ ձեզ հար կավոր է: Սա ինձ հիշեցնում է մի փոքրիկ ռազմական օպերացիա եւ ինչ-որ բազմազանություն է մտցնաւմ մեր առօրյա գրասենյա էլային տիսուր կյանքում: Միաժամանակ դա հնարավորություն կլուա գործնականորեն փորձարկել հանդերձանքը:

Կապերի բաժինն անմիջապես պայմանավորվեց ինտենդանտական գլխավոր վարչության փորձնական լաբորատորիայի դռն դապետ Լյուիսի հետ հանդիպելու մասին, եւ ինձ ու Հերմանին ավ առմոբիլով տարան այնտեղ:

Պարզվեց, որ գնդապետ Լյուիսը քաղցրաբարո, սպորտսմենի կազմվածքով մի հսկա էր: Նա անհապաղ իր մոտ կանչեց տարբեր բնագավառների փորձերը դեկավարող աշխատակիցներին, նրանք

•».

բոլորը մեզ հետ վերաբերվեցին շատ բարյացակամ եւ. անմիշալես առաջարկեցին մեծ քանակության թամբ տեսակի հանդերձանք, որ ցանկալի Էր ամենամանրադնին փորձարկման ենթարկել: Եթի սկսեցին թվարկել գրեթե այն բոլորը, ինչ կարող էր մեզ համար պիտանի լինել՝ սկսած դաշտային ռացիոններից, մինչեւ արեւայրուկի դեմ գործածվող օճանելիքները եւ խոնավությունից չվախեցող անկողնապարկերը, նրանք գերազանցեցին մեր բոլոր, նույնիսկ ամենահամարձակ, սպասելիքները: Այսուհետեւ նրանք մեզ տարան այդ բոլոր առարկաները ցույց տալու: Մենք վարձեցինք հիասքանչ փաթեթված հատուկ ռացիոններ. մենք տեսանք լուցկիներ, որ վառվում էին նաև ջրի մեջ ընկողմվելուց հետո, պրիմուսների եւ ջրի բիառնների նոր օրինակներ, ուզուկներ պարկեր, յուրահատուկ կոշկեղեն, խոհանոցի պիտույք, լողացող գանակներ եւ բազմաթիվ այլ իրեր, որոնք մեղ անհրաժեշտ էին դիտարշաւԱ: Ժամանակ:

Աչքս ընկավ Հերմանի վյա: Նա նման Էր այն տղային, որն իր հարուստ մորաքրոջ հետ շրջում է քաղցրավենիների խանութում: Բարձրահասակ գնդապետը գնում էր առաջից, ցուցադրելով այդ բոլոր հիասքանչ իրերը, իսկ եթի դիտումն ավարտվեց, լաբուրատորիայի աշխատակիցները գրանցեցին, թե ինչ է մեղ անհրաժեշտ եւ ինչքան: Ես կարծում էի, որ ճակատամարտի հաղթանակն արդեն տարել ենք, եւ միայն երազում էի, արպեսզի, որքան հնարավոր է, շատ հասնեմ հյուրանոց, մեջքիս ւերա ընկնեմ եւ խաղաղ կերպով ամեն ինչ կշռադատեմ: Այդ ժամանակ բարձրահասակ, քաղցրաբարո գնդապետն անսպասելիորեն ասաց.

— Դե, այժմ պետք է գնանք զրուցենք շեֆի հետ, նա՝ պետք է վճռի կարո ո են այդ բոլորը տալ ձեզ, թե ոչ:

Ինձ թվաց, թե սիրտս ճաքեց: Եվ այսպես, մենք պետք է ամեն ինչ նորից սկսեինք ծայրից եւ նորից գործի դնեինք մեր ամբողջ պերճախոսությունը, իսկ թե ինչ տիպ է լինելու այդ «շեֆը»՝ ասս: Ված ոիտե:

Բանից դուրս եկավ, որ շեֆը վաքրահասակ մի սպա էր, որն իրեն արտակարգորեն լուրջ էր պահում: Եթի մենք նրա մոտ մտանք, նա զրասեղանի մոտ նստած, մեզ վրա մի սրայավանց հայացք զցեց իր երկնագույն աշքերով: Նա մեզ առաջարկեց նստել:

— Ե, ինչ են ցանկանում այս պարոնն երր,— խիստ տոնով Հարցրեց նա գնդապետ Էյուիսին, աչքերը չհեռացնելով ինձնից:

— Ոչինչ, մի քանի մանրուք,— շտապ պատասխանեց Լյու— իսը՝ Նա ընդհանուր գծերով բացատրեց մեր խնդիրքի էռությունը, իսկ պետք համբերությամբ լսում էր, մատն անզամ շշարժելով:

— Իսկ ի՞նչ կարող են տալ դրա դիմաց,— հարցրեց նա, սառն ու անտարբեր հայացքով:

— Իե,— ասաց Լյուիսը հաշտարար տոնով,— մենք հույս ունենք, որ զիտարշավի մասնակիցները, հավանաբար, կարող կլինեն զնահատական տալ պարենի նոր տեսակների եւ հանդերձանքի որոշ առարկաների մասին, գործադրելով դրանք այն ծանր պայմաններում, որոնցում դրանք օգտագործելու են:

Գրասեղանի մոտ նստած արտակարգ լուրջ սպան, որը զուրկ էր՝ ամեն մի բռնադրությունից, դանդաղ հենվեց թիկնաթոռին, հայացքը շարունակ ինձ վրա հառած: Ինձ թվաց, թե ես երկնագույն կաշվե բազկաթոռից գետնի տակն եմ անցնում, երբ նա սառնությամբ ասաց,

— Ես բոլորովին չեմ հասկանում, թե նրանք ինչպես կարող են փոխարենր մեզ որեւէ բան տալ:

Սենյակում տիրեց մեռելային լոռություն: Գնդապետ Լյոլիսն ուղղում էր իր օձիքը, մեզնից ոչ ոչ մի բառ չարտասանեց:

— Սակայն,— անսպասելիորեն նորից խոսեց պետք եւ այժմ նրա աչքերի անկյուններում երեւաց թեթև ժպիտ,— համարձակությունն ու ձեռներեցությունը նույնպես հաշվէի մեջ են մտնում: Գնդապետ Լյոլիս, թող նրանք ստանան բոլորը:

Հրձվանքից գրեթե շնչահեղձ լինելով, ավտոմոբիլ նստեցի, որը մեզ դեպի հյուրանոց՝ մեր տունն էր տանում, երթ հանկարծ Հերմանին բռնեց ջղածզական մի քրքիջ:

— Վատ ե՞ք դդում,— անհանգստությամբ հարցրի ես:

— Ոչ,— պատասխանեց նա բուռն ծիծաղով,— ես հաշվեցի, որ մեր ստանալիք պարենային ռացիոններում 684 տուփ անա— % աս է լինելու, իսկ դա իմ սիրած պտուղն է:

‘ Հարկավոր էր հազար ու մի գործ կատարել, եւ բոլորը՝ գրեթե միաժամանակ, որպեսզի վեց մարդ, փայտե լաստը եւ նրա բեռը ժամանակին լինեին Պերուի ծովափի որոշակի տեղում: Մեր տրամադրության տակ երեք ամիս էր մնում, իսկ մենք Ալադինի լամպ չունեինք:

Կապի վարչության հանձնարարական նամակով մենք Նյու

44

Տոք թոանք եւ հանդիպեցինք Կոլումբիայի համալսարանի պրոֆեսոր Բերեխն, որը ռազմական մինիստրության Աշխարհագրական Հետազոտությունների կոմիտեի նախագահն էր, նա սեղմեց այն զապանակները, որոնց օգնությամբ, վերջապես, Հերմանն ստացավ այն բոլոր արժեքավոր գործիքներն ու ապարատները, որ անհրաժեշտ էին գիտական չափումների համար:

Այսուհետեւ մենք թոանք Վաշինգտոն, որպեսզի տեսակցություն ունենանք ծովային մինիստրության Հիդրոգրաֆիկ ինստիտուտի ծովապետ Գլովերի հետ: Ծովի: բարեսիրտ ծեր գայլը հրա վիրեցիր բոլոր սպաներին, եւ ծանոթացնելով նրանց ինձ ու Հեր մանի հետ, ցույց տվեց պատին կախված Խաղաղ օվկիանոսի քարտեզը:

— Այս երիտասարդները հետաքրքրվում են մեր նորագույն քարտեզներով: Օգնեցեք սրանց:

Գործ գնալով ծավալվեց, անգլիական գնդապետ Լամսդենը բրիտանական ռազմական միսիայի խորհրդակցություն հրավիրեց Վաշինգտոնում, որպեսզի քննության առնվեն մեր հետազա խրն-դիրները եւ ձեռնարկությունը հաջողությամբ պատճենու շանսերը: Մենք ստացանք բազմաթիվ լավ խորհուրդներ եւ անգլիական հանդերձանքի հավաքածու, որը ինքնաթիռով բերվեց Անգլիայից, որպեսզի մենք փորձարկենք լաստով ճանապարհորդելու ժամանակ: Պարզվեց, որ անգլիական զինվորական բժիշկը մոլեռանդ

պաշտպան էր, «Չնաձկան փոշի» անունով խորհրդավոր պրեպարատին: Նրա ասելով, բավական էր, որ մենք նրանից մի քանի պըտ-

դունց լցնենք ջուրը, եթք շնաձուկը սկսում է չափազանց լպիրշ դառնալ, եւ նա անմիջապես կանհետանա:

— Այ՞ու, — քաղաքավարի հարցրի ես, — մենք կարո դ ենք վստահ լինել այս փոշու վրա:

Անգլիացին ժպտաց.

— Հենց դա է, որ մենք ուղում ենք պարդած լինել, — ասաց նա:

Եթք ժամանակի սղության պատճառով մարդ հարկադրված է գնացքը փոխարինել ինքնաթիռով, իսկ ոտքերը՝ ավտոմոբիլով, այդ դեպքում քսակը չորացրած տերեւի պես բարակում է: Եթք Նորվեգիա վերադառնալու համար առնված

տոմսը վաճառհցի եւ գոյացած դրամը ծախսեցինք, մենք հարկադրված եղանք մեկնել մեր ՆյուՅորքի բարեկամկոմպանիոնների մոտ, որպեսզի կարգի

45

բերենք ֆինանսական գործերը, Այնտեղ մեզ անսպասելի հուսա խտրություն էր սպասում, Ֆինանսների դիրեկտորը բարձր ջերմությամբ պառկած էր անկողնում, իսկ նրա երկու օգնականներն անկարող էին որեւէ բան անել՝ մինչեւ նա շառողջանար, Նրանք չին կամացարվում մեր ֆինանսական համաձայնությունից, բայց այդ պահին մեզ ոչնչով օգնել չին կարող: Նրանք խնդրեցին մի առժամանակ հետաձգել ամրող գործը, Խնդրելս ավելորդ էր, քանի որ մենք ի վիճակի չէինք կանգնեցնել անթիվ անվակները, որոնք արդեն պատվում էին լիակատար արագությամբ: Այժմ մենք կարող էինք մտածել միայն այն մասին, թե ինչ անենք, որ ցած չզորվենք, որովհետեւ կանգնեցնել կամ արդելակել՝ չափազանց ուշ էր, Մեր բարեկամկոմպանիոնները համաձայն եցին լիկվիդացիայի են թարկել մեր սինդիկատը, որպեսզի մեզ հնարավորություն տան արագորեն ու իրենցից անկախ գործելու:

Եվ ահա մենք քայլում ենք փողոցով, իսկ գրպաններս առաջվա պես դատարկ են:

— Դեկտեմբե՛ր, հունվա՛ր, փետրվա՛ր, . . . — հաշվում էր Հեր մանը:

— Ծայրահեղ դեպքում՝ մա՛րտ, — ավելացրի ես, — Բայց մարտին մենք անպայման պետք է մեկնենք:

Ամեն ինչ մեզ համար անորոշ էր, բայց մի բան պարզ էր: Մեր ճանապարհորդությունը լուրջ նպատակ ուներ, եւ մենք չէինք ուզում, որ մեզ մի մակարդակի Լրա դնեն այն լարախաղացների հետ, որոնք Նիհագարայով ներքեւ են լողում, դատարկ տակառներում կամ դրոշակաձողի կատարին նստած մնում են 17 օր:

— Միայն թե կախում չունենանք այն ֆիրմաներից, որոնք որոճալու ռեզինե ծամոն կամ կոկա-կոլա են վաճառում, — հայ տարարեց Հերմանը:

Այդ հարցում մենք միանգամայն համակարծիք էինք:

Մենք կարող ենք նորվեգիական կրոններ ձեռք բերել, բայց Ատլանտյան օվկիանոսի այս կողմը դրանցով ոչ մի հարց չէր լուծվում: Մենք կարող էինք սուրսիդիա խնդրել, բայց հազիվ թե մեզ այդ տային՝ վիճելի մի թեորիա ապացուցելու համար: Վերջ ի վերջո հատկապես դրա համար էլ մենք ձեռնամուխ էինք եղել /աստով ճանապարհորդությանը: ՇոԿյո, ովմենք համոզվեցինք,՝ որ ո՛չ լրագրային տրեստները, ո՛չ առանձին մեկենասները չին վստահում դրամ ներդնել մեր ձեռնարկության մեջ, մի բան, որը

թե՛լ՝ իրենք, թե բոլոր ապահովագրական ընկերությունն էրք ինքնասպանություն էին համարում, այլ բան էր, իհարկե, եթե մենք կենդանի ու անվնաս վերադառնայինք:

Դրությունը բավականաշափ մոայլ էր, եւ շատ օրերի ընթացքում մենք որեւէ ելք չինք գտնում: Այդ ժամանակ վերստին ասպարեզ եկավ զնդապետ Մոնտե-Կոսը:

— Տղե՛րք, դուք խրվել եք,— ասաց նա:— Գործն սկսելու համար, ահավասիկ մի չեկ: Ես կարող եմ սպասել, մինչեւ վերադառնաք Հարավային ծովի կղզիներից:

Էլի մի քանի մարդ, հետեւեցին նրա օրինակին, եւ փոխարինաբար ստացած մեր գումարները արդեն բավական էին, որպեսզի մենք գործի կպչեինք առանց միջնորդների եւ այլ առեւտրականների օգնության: Ժամանակն էր իրոշել Հարավային Ամերիկա եւ ձեռնամուխ լինել լաստը կառուցելուն:

Պերուական հնադարյան լաստերը կառուցվում էին բաղային փայտից, որը չոր և լիճակում խցանից թեթեւ է: Մալդայի ծառերն աճում են Պերուում, միայն թե ծովափից հեռու՝ Անդերի մյուս կողմը: Այդ պատճառով ինկաների ժամանակ ծովագնացները ափի ուղղությամբ հասնում էին մինչեւ էկվադոր եւ հենց Խաղաղ օվկիանոսի մոտ կտրում էին վիթխարի բաղային ծառեր: Մենք ուզում էինք այդպես էլ անել:

Մեր ժամանակներում ճանապարհորդը դեմ է առնում այնպիսի դժվարությունների, որոնք բոլորովին նման չեն ինկաների ժամանակվա դժվարություններին: Մեր տրամադրության տակ կան ավտոմոբիլներ, ինքնաթիռներ եւ ճանապարհորդական բյուրոներ, բայց դրա փոխարեն, որպեսզի գործը չափազանց հեշտ չլինի, մեր առաջ ծառանում են արգելքներ, որոնք կոչվուս՝ են սահմաններ, որտեղ պղնձե կոճակներով չափից դուրս եռանդուն սահմանապահներն ստուգում են ձեր անձնավորությունը, տնտղում են ձեր բեռը եւ տանջում են ձանձրալի անկետաներով՝ եթե հաջողությամբ եք անցել նախնական բոլոր փորձություններից: Պղնձե կոճակնե րով այդ մարդկանց պատճառած ահը մեղ հարկադրեց հանգել այն եզրակացության, որ մենք, տարօրինակ իրերով լի արկղներով ու ճամպրուկներով Հարավային Ամերիկա իջնելով, եւ քաղաքավարությամբ ողջունելով, չենք կարող կոտրտած իսպաներեն լեզվով թույլտվություն խնդրել՝ լաստ կառուցելու եւ նրանով ուղեւորվել: Հավանաբար, մեղ բանտ կնստեցնեին:

— Չէ՛,— ասաց Հերմանը,— մենք պետք է պաշտոնական թույլտվություն ունենանք:

Լիկվիդացիայի ենթարկված եռապետության մեր բարեկամներից մեկը Միավորված Ազգերի Կազմակերպության ԿըԸ ված թղթակից էր: Նա մեզ ավտոմոբիլով այնտեղ տարավ: Մենք մտանք նիստերի մեծ դահլիճը, որտեղ կողք-

կողքի նստած էին բոլոր ժողովուրդն երի ներկայացուցիչների մեջ ներկայացուցիչների մեջ նաև արտասահմանում էր պատին կախած մի հակայական քարտեզի առաջ կանգնած: Այդ տեսարանը մեզ վրա ուժեղ տպավորություն թողեց:

Ընդմիջման ժամանակ մեր թղթակիցքարեկամին հաջողվեց բռնել Պերուի դեկատներից մեկին, իսկ հետո էլ էկվադորի ներկայացուցիչներից մեկին: Նրանք, վեստիբյուլում՝ կաշվե փափուկ բազմոցներում նստած, ուշադրությամբ լսեցին մեզ եւ ծանոթացան օվկիանոսը կտրելանցնելու մեր նախագծին, որի նպատակն էր ապացուցել, որ իրենց հայրենիքի հնադարյան քաղաքակրթության ստեղծողները այն առաջին մարդիկն էին, որ հասել էին Խաղաղ օվկիանոսի կղզիներ-ը: Նրանք երկուսն էլ խոստացան այդ մասին հաղորդել իրենց կառավարություններին, եւ Պերու, էկվադոր հասնելու դեպքում, խոստանում էին աջակցություն: Ընդունարանով անցնող Տրյուգվե կին, իմանալով, որ մենք հայրենակիցներ ենք, մոտեցավ մեզ եւ չղիտեմ ով՝ նրան առաջարկեց ձանապարհորդել մեզ հետ լաստով: Դայց նա բավականաշափ փոթորիկների էր հանդիպում նաեւ ցամաքի վրա: Միավորված Ազգերի Կազմակերպության քարտուղարի օգնականը՝ Զիլիի դեկատ դոկտոր

Բեն- համեն Խենը, որը համբավավոր սիրողիձագետ էր, ինձ նամակ տվեց Պերուի ռեսպուբլիկայի պրեզիդենտի անունով, որը նրա անձնական բարեկամն էր: Վեստիբյուլում մենք հանդիպեցինք նաեւ նորվեգիական դեսպան Վիլհելմ ֆոն Մյունտելորդենստերներին, որն այդ օրից սկսեց անգնահատելի աջակցություն ցույց տա/ գիտարշավին:

Այսպիսով, մենք երկու տոմս գնեցինք եւ թռանք Հարավսային Ամերիկա: Երբ չորս հզոր մոտուրները իրար հետեւից մոնչագին, մենք, բոլորովին ուժասպառ, փուլ եկանք բազկաթոռների ւլրա: Գժվար է բառերով արտահայտել թեթեւության զգացումը, ինչպիսին մենք զգում էինք մտածելով, որ ծրագրի առաջին մասն ավարա ված է, եւ որ այժմ մենք շարժվում ենք ուղիղ արկածներին հանդիման... .

ԷՌՈՒ III

Մենք ցած ենք իշխում հասարակածում:— Բալդայի ծառերի պրոբեմը:— ■ Ինքնաթիռով դեպի Կիտո:— Գլուխ որսացողներ եւ «8<1Ω(1i)Խտ»:— «Վիլիսով» Անդերի վրա:— Հոլնցլիների խորքերում:— Կիվելոյում:— Բայբայի ծառեր ենք կտրում:— Պալենկե <յետի վրայով դեպի ներքԱ լաստով:— Գրավիչ ուղմանավառան՝ գիստր:— Լիմանում՝ ծովային մինիստրի մոտ:— Հանդիպում Պերուի պրեզիդենտի հետ:— Դանիելսոնը հայտնվում է:— Վերադառնում ենք վաշինգտոն:— Տասներկու կիլոդրամ փաստաթղթեր:— Հերմանի մարտական մկրտությունը:— Լաստր կառուցում ենք ուղարկած մանավահանդսում:— Նախադրություն:— Նավարկման նախօրյակին:— Լասաւ անվանում ենք «Կոն- Թիկի»:— Մնաս թտրով, Հարավային Ամերիկա: . V

Հենց որ ինքնաթիւմն անցավ Հասարակածը, վայրէջքն սկսվեց կաթնսւսպիտակ ամպերի միջով, որ առաջ փոված էին մեզնից ցած, արեւի ձառագայթներում փայլվող ձյունե շլացուցիչ անապատի նման: Մեր շուրջը բռնած մառախուդր կպչում էր ինքնաթիւի լուսամուտներին, այնուհետեւ նա ցրվեց եւ կախվեց մեր զիսավերեւում՝ ամպերի ձեւով, իսկ ներքեւում երեւաց ջունգիների ալիքանման վառ կանաչ տարածությունը: Մենք թռչում էինք հարավ ամերեկ յան Էկվադոր ռեսպուբլիկայի վրայով եւ ցած իջանք բուայակի արեւադարձային աերոպորտում: Նախօրեին այնքան անհրաժեշտ մեր վերնազգեստը, բաճկոնը եւ վերարկուն ձեռքներիս բռնած, մենք դուրս եկանք ինքնաթիւից եւ իջանք ջերմոցի մթնոլորտը: Պատաս

49 Ճանապարհորդության «Կո&–Թիկի»–ով–4

իյանելով արեւադարձային հազուստներով զրուցասեր հարաւրոյինե էք⁷ ողջուններին, մենք զգում էինք, թե ինչպես մեր շապիկները թրչած թղթի պես կպել Էին մեր մարմիններին: Մաքսային եւ իմի գրացիոն պաշտոնյաները գրկում էին մեզ եւ համարյա ձեռքերի :Երա հասցրին մինչեւ տաքսին, որով մենք հասանք քաղաքի միակ լավ հյուրանոցը: Այստեղ բոլորս ել ընդունեցինք սառը 9ՌՈՎ վա ննա:

Մեն» հասել էինք այն երկիրը, որտեղ բալզայի ծառերն են աճում, եւ այժմ հարկավոր էր, որ մենք փայտեղեն գնեինք լաս տեր կառուցելու համար:

Առաջին օրը մենք նվիրեցինք դրամական սիստեմն ուսում նասիրելուն եւ մի քանի իսպաններեն բառեր սովորելուն, որոնց օգ ն ութ յամբ կարող էինք վերադարձին գտնել հյուրանոցի ճանա պարի:

Երկրորդ օրը մենք վճռեցինք բաժանվել վաննաներից եւ դուրս եկանք զբոսնելու, աստիճանաբար մեծացնելով տարածությունը: Իսկ երբ Հերմանը գոհացու տվեց իր մանկական ցանկությանը՝ ձեռք տալ իսկական արմավենուն, իսկ ես՝ մին)եւ կոկորդս մրգով կշտացա, վճռեցինք զբաղվել բալզայի ծառեր գնելու գործով:

Դժբախտաբար ասելը հեշտ է, բայց կատարելը՝ դժվար: Հար կավ, մենք կարող էինք ցանկացած քանակությամբ բալզային փայտանյութ գնել, բայց ոչ մեզ անհրաժեշտ ամբողջ զերանների ձեւով: Անցել էին այն ժամանակները, երբ բալդա (ին ծառերը կտրում էին հենց ծովափին: Վերջին պատերազմը վերջ էր տվել այդ բանին: Շա լղա յի ծառերը հազարներով կտրատում եւ ուղար կում էին ավիացիոն գործարանները, որովհետեւ դրանք շատ ծա կոտկեն եւ թեթեւ փայտանյութ են: Մեզ հաղորդեցին, որ ա (Ժմ բալզայի խոշոր ծառերն աճում են միայն երկրի ներսը՝ շանգվի ներում:

— Այդ դեպքում մենք պետք է ուղեւորվենք երկրի խորքերը եւ ինքներս կտրենք այդ ծառերը,— ասացինք մենք:

— Անհնարին է,— հայտարարեցին հեղինակավոր մարդիկ: — Արդեն սկսվել է անձրեւների ջրգանք, եւ ջանգիւների բո/որ ճանա պարհները, գետերի հեղեղումների եւ ցեխերի պատճառով, անան զանելի են: Եթե ձեզ բալզայի ծառեր են հարկավոր, վերագարձեք Էկվադոր վեց ամսից հետո, այդ ժամանակ անձրեւները կվերջանան եւ ջունգլիների ճանապարհները կշորանան:

50

Անելանելի դրության մատնվելով, մենք ուղեւորվեցինք Էկվա դորի բալզային արքա դոն Գուստավո ֆոն Բուհվալդի մոտ. Հեր— մանը վտեց լաստի էսքիզը, որի վրա նշված էին մեզ անհրաժեշտ գերանների չափսերը: Վտիտ, ցածրահասակ բալզային արքան, առանց ժամանակ վատնելու, վերցրեց հեռախոսի փողը եւ իր գործակալներին ուղարկեց որոնելու: Մ դոցարաններում կային տարբեր հաստության բալզային տախտակներ եւ առանձին կարճ գերաններ, բայց համապատասխան ոչ մի գերան նրանք չկարողացան գտնել: Դոն Գուստավո յի մոտ եղածներում գտնվեց երկու մեծ գերան արեթի պես չոր, բայց դրանով մենք յոլա գնալ չկինք կարող: Պարզ էր, որ որոնումներն անհիմաստ էին:

— Իմ եղբայրը,— ասաց դոն Գուստավոն,— բալզայի ծառե թի մեծ պլանտացիա ունի: Նրա . անունը Ֆեդերիկո է, եւ ապրում է Կիվեդոյում՝ ջունգլիների մեջ, մի փոքր ավանում: Նա կհայթայթի

այն ամենը, ինչ ձեզ հարկավոր է, հենց որ անձրեւները վերջանա -լուց հետո կարողանանք կապվել նրա հետ: Այժմ ոչինչ անել հնարավոր չէ, քանի որ ջունգլիներում անձրեւ է տեղում:

Եթե դոն Գուստավոն է ասողը, որ ոչինչ անել հնարավոր չէ, նշանակում է՝ Էկվադորի բալզային ծառերի բոլոր մասնագետներն էլ նույնն էին ասելու: Այդպես ուրեմն, մենք Գուստավկի լումն էինք՝ լաստի համար առանց մի հատիկ գերանի եւ հնարավորություն չունեինք անձամբ գնալու՝ ծառեր կտրելու համար: Այդպիսի հնարավորություն կարող էր ստեղծվել մի քանի ամիս հետո միայն, եթք արդեն չափազանց ուշ կլիներ:

— Ժամանակը սուղ է,— ասաց Հերմանը:

— Մենք պետք է գտնենք բալզայի ծառեր,— ասացի ես:— (աստը պետք է էսկիոյի ճիշտ պատճենը լինի, այլ կերպ մենք հազիվ թե կենդանի մնանք:)

Դպրոցական փոքրիկ քարտեզը, որ մենք գտանք հյուրանոցում, իր կանաչ ջունգլիներով, դարչնագույն լեռներով եւ բնակելի կետերի կարմիր կլորակներով ցույց էր տալիս, որ ջունգլիներն անընդհատ ձգվում են Խաղաղ օվկիանոսից մինչեւ հսկա Անդերի ստորոտները: Ես մտածեցի, որ այժմ պարզապես անհնարին է ջունգլիներով առափնյա շրջանից հասնել մինչեւ Կիվեդո, որտեղ բալզայի ծառեր են աճում, բայց

ի՞նչ կլինի, եթե փորձենք այնտեղ հասնել հակառակ կողմից՝ Անդերի ձյունապատ շղթաների մերկ

4* 51

տեղերից իջնելով ջունգիների խորքերը։ Դա միակ էլքն էր, որ մենք տեսնում ենք։

Աերոդրոմում մի փոքրիկ բեռնակիր ինքնաթիռ կար, որով համաձայնում էին մեզ հասց նել Կիտո՝ այդ յուրահատուկ երկրի մայրաքաղաքը, որ գտնվում էր Անդերի լեռնային բարձրավանդա– կում՝ ծովի մակերեսից 3000 մետր բարձրության վրա։ Մի կերպ տեղավորվելով արկղների ու ինքնաթիռի սարքավորման արանքում, մենք ստեպ-ստեպ դիտում էինք կանաչ ջունգիները եւ փայլ փրկող գետերը, մինչեւ որ ինքնաթիռը մտավ ամպերի մեջ։ Երբ մենք դուրս պրծանք այնտեղից, քուլաքուլա տարածված մառախուղի անծայրածիր ծովը հովիտները ծածկում էր մեր տեսողությունից, բայց տաղեւից՝ կապույտ երկնքի շլացուցիչ ֆոնի վրա ամպերի մի ջից դուրս էին ցցվում դաժան լեռներն ու մերկ ժայռերը։

Ինքնաթիռը, լեռների լանջերի երկարությամբ, ասես անտեսանելի ֆունիկուլյորով, բարձրանում էր ուղիղ դեպի վեր, թեպետ մենք գտնվում էինք հենց Հասարակածի վրա* մեր առջեւում ձրգ վում էին փայլփրկող ձյունապատ դաշտեր։ Այնուհետեւ մենք սուզ վեցինք ժայռերի միջեւ եւ դուրս եկանք լեռնային բարձր սարահար թը՝ որը պատած էր գարնանային հարուստ բուսականությամբ։ Այստեղ մենք ցած իշանք աշխարհում ամենայուրահատուկ մայքաքաղաքի մոտ։

Կիտոյի հարյուր հիսուն հազարանոց բնակչության մեծամաս նոլթյունը գտարյուն լեռնցի հնդկացիներ ու մետիսներ էին, որով հետեւ Կիտոն նրանց նախնիների մայրաքաղաքն է եղել դեռևս շատ առաջ այն օրերից, երբ Կոլումբոսն ու Հյուսիսային Եվրոպայի բնակիչները հայտնագործեցին Ամերիկան։ Քաղաքն ուներ իր յուրահատուկ տեսքը շնորհիվ հինավուրց տաճարների, որտեղ անզնահատելի գեղարվեստական գանձեր էին պահպում, եւ իսպանական տիրապետության դարաշրջանի մյուս հոյակապ շենքերի, որոնք հնդկացիների՝ հում աղյուսից կառուցած ցածլիկ տների տանիքներից վեր էին բարձրանում։ Նեղլիկ փողոցների մի ամբողջ լաբիրինթոս էր ձգվում կավե պատերի միջով։ Այդ նեղլիկ փողոցներում վիւտում էին լեռնային հնդկացիներ կարմիր քեր ունեցող թիկնոցներով եւ սեփական արտադրութ/ան բարձր գլխարկներով։ ոմանք, քշելով բեռնված ավանակներին, շուկա էին գնում, ուրիշները, կորացած, նստուած էին կավե պատերի երկարությամբ եւ ննջում էին արեւի տակ։ Արեւադարձային հազուստ-

ներ հազած եւ իսպանական ծագում ունեցող արխստոկրատներին պատկանող մի քանի ավտոմոբիլներ իրար հետեւից, դանդաղորեն շարժվելով եւ չշակները անընդհատ հնչեցնելով ճանապարհ էին հարթում երեխաների, ավանակների եւ

բոկոտն հնդկացիների միջեւ: Բարձր սարահարթի վրա օդը այնքան թափանցիկ էր, որ շրջակա լեռները փողոցային պեյզաժի մասն էին թվում եւ տեսարանին տալիս էին հեքիաթային բնույթ: Ինքնաթիոնի մեր բարեկամ Խորխիեն, որի մականունը «Խելառ օդաչու» էր, Կիտոյի իսպանական հինավուրց ընտանիքն երից էր սերում: Նա մեզ տեղավորեց հնաձեւ, տարօրինակ մի հյուրանոցում, այնուհետեւ սկսեց թափառել քաղաքում մերթ մեզ հետ, մերթ մենակ, փնտրելով որեւէ փոխա դրա միջոց, որը կարողանար մեզ փոխա դրել լեռների մքուս երեսը, իսկ հետո էլ ջունգլիները— Կիվեղո: Երեկոյան մենք հանդիպեցինք իսպանական մի հինավուրց կաֆեյում, եւ Խորխիեն մեզ վատ նորություն— ներ հաղորդեց. մենք պետք է հրաժարվեինք Կիվեղո մեկնելու մտքից: Ո՛չ փոխադրամիջոց կարելի էր գտնել, ո չ էլ բեռներով անցնելու համար ուղեկցող: Իսկ ինչ վերաբերում էր ջունգլիները ճանապարհորդելուն, այդ մասին, իհարկե, խոսք անզամ լինել չէր կարող, քանի որ այստեղ սկսվել էին անձրեւները եւ ճամփորդներին Ապառնում էր հարձակման ենթարկվելու վտանգը՝ ցեխերում խրվելու դեպքում: Սիայն անցյալ տարի, Ամերիկայի տասը նավթագործ ինժեներներ, արեւելյան մասերում սպանվեցին թունավորված նետերով: Այնտեղ մինչեւ այժմ ապրում են շատ անտառաբնակ հնդկացիներ, որոնք թափառում են ջունգլիներում բացարձակապես մերկ, եւ որս են անում թունավոր նետերի օգնությամբ:

— Այդ հնդկացիներից ոմանք գլուխ որսացողներ են,— ան ԴԱՇիրիմյան ձայնով հաղորդեց Խորխիեն, տեսնելով, որ Հերմանը անվրդով շարունակում է ուտել տապակածը եւ վրայից կարմիր գինի է խմում:

— Ռուք կարծում եք, որ ես չափազանց ում եմ,— շարունակեց նա շշնչալով:— Թեպետ մեզ մոտ դա խստիվ արգելվ’ ած է,

բայց դեռ կան մարդիկ, որոնք փող են վաստակում մարդկային չորացած գլուխներ վաճառելով: Այդ առեւտուրն անհնարին է կասեցնել, քանի որ անտառաբնակ հնդկացիները մինչեւ օրս էլ կտրում են իրենց թշնամի թափառական այլ ցեղերին պատկանող մարդկանց գլուխը: Նրանք ջարդում եւ հանում են զանգի ոսկոր

53

ները, իսկ զլսի դատարկ մորթը լցնում են տաք ավազով, այդ— պիտով գլուխը կնճռոտվում եւ դառնում է կատվի զլսից ոչ մեծ, բայց ձեւը մնում է նախկինը եւ դիմագծերը պահպանվում են: Թշնամիների այդ գլուխները մի ժամանակ արժեքավոր տրոֆեյ ներ էին, այժմ դրանք սեւ շուկայում դեֆիցիտային ապրանք են: Ա ետիս միջնորդները դրանք վաճառում են ծովափի առեւտրականներին, իսկ նրանք, առասպելական գներով վերավաճառում են տուրիստներին:

Խորիսեն հաղթականորեն նայեց մեզ: Նա չէր էլ կասկածում, որ ցերեկն ինձ ու Հերմանին տարան շվեյցարի սենյակը եւ առա ջարկեցին երկու այդպիսի գլուխ գնել՝ հատը հազար սուլքեյով: Նման գլուխները այժմ հաճախ կեղծում են՝ պատրաստում են կապիկների գլուխներից, բայց այն երկուսը, որ մեզ ցույց տվին, զտարյուն հնդկացիների իսկական գլուխներ էին, այնքան լավ պահպանված, որ կարելի էր նկատել դեմքի ամենանուրբ գծերը: Դրանք տղամարդու եւ կնոջ գլուխներ էին, յուրաքանչյուրը մի նա բինջի չափ: Կինը շատ լավիկն էր, թեպետ միայն արտեանունքները եւ սեւ, երկար մազերն էին պահպանել իրենց բնական չափերը: Այդ հիշողությունից ես ցնցվեցի, բայց կասկած հայտնեցի, որ գլուխ որսացողները լեռներից դեպի արեւմուտք դժվար թե գնան:

— Այդ ոչ ոք չի կարող գիտենալ,— մոայլ կերպով հայտարարեց Խորիսեն:— Իսկ ի նշ կասեք, եթե հանկարծ ձեր բնկերն անհետանա, իսկ հետո շուկայում հանդես գա նրա գլուխը՝ վաքրաց բած ծավալով: Մի անգամ այդպիսի բան տեղի է տունեղել իմ բարեկամի հետ,— ավելացրեց նա, աչքերը շեշտակի հառելով ինձ վրա:

— Պատմեցեք մեզ այդ մասին,— խնդրեց Հերմանը, դժվարությամբ եւ դանդաղ ծամելով տապակածը:

Ես հանգիստ մի կողմ դրի պատառաքաղը, եւ Խորիսեն սկսեց պատմել իր պատմությունը: Մի ժամանակ նա իր կնոջ հետ ապրելիս է եղել ջունգլիներում՝ մի փոքր ավանում, զբաղվելով ավազից ոսկի լվանալով եւ ուրիշ լվացողներից ոսկի գնելով: Նրանք տեղական բնակիչներից մի բարեկամ են ունեցել, որը շարունակ ոսկի է բերած եղել եւ փոխանակեք ապրաքների հետ: Եվ ահա այդ բարեկամին սպանում են ջունգլիներում: Խորիսեն հետապնդում ք մարդասպանին եւ Ապառնում է նրան մահով: Մարդասպանը կասկածվում էր, որպես մարդկային կնճոտած գլուխներ վաճառող, ե 54

Խորիսեն խոստանում կ նրան կենդանի թողնել, եթե նա անմիջապես իրեն տա գլուխը: Մարդասպանն անհապաղ բերում է Խորիսենի բարեկամի գլուխը, որը դարձել էր տղամարդու բռունցքի չափ: Խորիսեն խիստ հուզվում է, եթք նորից տեսնում է իր բարեկամին, որովհետեւ նա բոլորովին չէր փոխվել, բացառությամբ այն բանի, որ փոքրացել էր: Խիստ հուզված, նա տուն է բերում փոքրիկ գը–լուխը եւ ցույց է տալիս կնոջը: Կինը, տեսնելով այդ, ուշաթափվում է, եւ Խորիսեն հարկադրված է լինում իր բարեկամի գլուխը թաքցնել ձամպրուկում: Բայց ջունգլիում այնքան խոնավ է, որ գլուխը պատվում է կանաչ բորբոսով, եւ Խորիսեն հարկադրված է լինում ժամանակ առ ժամանակ դրուս հանել այն եւ արեւի տակ չորացնել: Գլուխը շատ սիրալիր ձռվել է, եթք մազերից կապել են վագքի թոկին, իսկ Խորիսենի կինը այն տեսնելիս, ամեն անգամ, ուշաթափվել է: Բայց մի անդամ մուկը ծակում է ձամպրուկը և հիմնալին այլանդակում գլուխը: Խորիսեն խիստ տիրում է եւ իր բարեկամին, բոլոր արարողություններով, թաղում է աերոդրոմում մի փոքրիկ փոսում:

— Չե ոք նա, այնուամենայնիվ, մարդկային Էակ Էր,— այսպէս վերջացրեց Խորխեն իր պատմությունը:

— Հրաշալի ճաշ Էր,— ասացի ես, խոսակցության նյութը փոխելու նպատակով:

Երբ մթնով մենք տուն Էինք դնում, Հերմանի՝ մինչեւ, ականջները զլսարկով ծածկված դեմքը իմ մեջ ինչ-ոք անախորժ զգացում առաջացրեց: Տայց նա զլսարկն ավելի խորն Էր քաշել, պարզապես պաշտպանվելու համար լեռներից տիչող զիշերային սառը քամուց:

Հաջորդ օրը մենք նստած Էինք մեր՝ զլսավոր հյուպատոս "բյունի եւ նրա կնոջ հետ, քառաքից դուրս գտնվող նրանց ապարանքում բարձր Էկվ տղի: պան երի տակ: րբյունը հավանական չէր Համարում, որ ջունգլիներով դեպի կիվեղո մեր նախագծած ճանա- և լարհորդությունը կարողանա որեւէ չափով փոխել մեր զլսարկների չափսը, բայց... այն շրջաններում, ուր մենք պատրաստվում էինք այցելել, ավազակներ կային: Նա հանեց տեղական թերթերի կտրվածքներ, այնտեղ հաղորդվում էր, որ չոր սեզոնն սկսվեաւն պես անհրաժեշտ կլինի զինվորների ջոկատներ ուղարկել Կիվե՝ Գոյի: հի 9 շրջաններում վիստացող «>&Հ\&|&\ծօԾ»-ներին* ոչնչացնե Ավազակ (իսպաներեն):

58

լու համար: Այժմ վարձել ուղեւորվել այնտեղ, նշանակում էր պարզապես խելազարություն գործել, մենք ոչ մի դեպքում չենք կարող գտնել ոչ ուղեկիցներ, ո՛ռ չ փոխադրական միջոցներ: Երբ մենք նրա հետ դրուցում էինք, ճանապարհով արագ անցավ ամերիկյան զին վորական կցորդի «Վիլիսը». իսկուն մի նոր միտք հղացանք: Հըլ- խավոր հյուպատոսի ուղեկցությամբ մենք ուղեւորվեցինք ամերիկյան դեսպանություն, եւ մեզ հաջողվեց տեսնել իրեն՝ զինվորական կցորդին: Դա մի զգաստ, կենսուրախ երիտասարդ էր, հազին ուներ խակի շորեր եւ սապոգներ: Ծիծաղելով նա մեզ հարցրեց, թե ինչպես է, որ մենք թափառում ենք Անդերի բարձունքներում, այնինչ տեղական թերթերը հաղորդում են, որ մենք պետք է արդեն օվկիանոսի վրա եղած՝ լինենք փայտե լաստով:

Մենք բացատրեցինք, որ ծառերը դեռ կանգնած են Կիվեգոյի ջունգլիներում՝ իրենց արմատների վրա: Իսկ մենք բարձրացել ենք այստեղ մայր ցամաքի կտուրը, եւ չենք կարողանում հասնել նրանց: Զինվորական կցորդին մենք էսնդրեցինք մեղ տրամադրել կամ աւ) ինքնաթիռ եւ երկու պարաշ, ոլտ, կամ թ) «Վիլիս»՝ մեքենավարի հետ, որը ծանոթ լինի երկրին:

Զինվորական կցորդը, մեր ժպրհությունից ապշած, մի պա՞հ չկարողացավ ոչ մի բառ արտասանել, այնուհետեւ անհույս կեր պով գլուխը շարժեց եւ, ժպտալով, ասաց* «Լավ, եթե երրորդ հնա- բավորությունը չկա, ապա գերադասում եմ երկրորդը:::

Հաջորդ օրը, առավոտյան ժամը հինգից 15 րոպէ անց, հյուրանոցի դռան մոտ կանգնեց «Վիլիսը», որի միջից դուրս եկավ Էկ վաղորական բանակի ինժեներական գորքերի մի կապիտան և զեկուցեց, որ եկել է և մեր տրամադրության տակ է: Նրան հրամայված էր՝ ինչպիսի ցեխ էլ որ լինի, մեզ հասցնի Կիվեդոս «Վիլիսը» լեցուն էր բենգինի կանխստրներով, քանի որ մեր անցնելիք ձանապարհի վրա չկային ոչ բենգինի պահեստ՝ ներ, ոչ էլ նույնիսկ անիվի հետքեր: «<>&ՈՒ\ՃՈՒ» ների վերաբերյալ հաղորդումների պատճառով մեր նոր բարեկամ կապիտան Ազուրտն Ալեքսիո Ալա-վերսը մինչեւ ատամները գինված էր դանակներով և հրազենով: Իսկ մենք Էկվազոր էինք եկել ամենախաղաղասիրական մտադրություններով, սովորական զգեստով և փողկապներով, որպեսզի ծովափին կանխիկ դրամով գերաններ գնեինք, և «Վիլիսում» եղած մնր ամբողջ դույքը կազմված էր պահածոներով փոքրիկ պարկից, եթե հաշվի չառնենք շտապ կերպով գնած խակի գույնի բրեղենտի

56

մեկական անդրավարտիքները և մի հին լուսանկարչական ապարատ: Իացի այդ, զիմավոր հյուպատոսը ստիպեց մեզ վերցնել իր մեծ պարաբելումը՝ փամփուշտների լիակատար պաշարով՝ ոչըն-լացնելու խումար բոլոր նրանց, ովքեր կհամարձակվեն կտրել մեր ձանապարհը: «Վիլիսը», սուլելով, ալանում էր դատարկ, նեղլիկ փողոցներով, որտեղ լուսնի պատրանքային լույսը լուսավորում էր սպիտակացրած կավապատ պատերը, մենք քաղաքից դուրս եկանք և զիմապտույտ արագությամբ, ավազու ձանապարհով, սլացանք յերների ւրայով՝ դեպի հարավ:

Լեռնաշղթայի երկարությամբ եղած լավ ձանապարհը ձգվում էր մինչեւ Հաթակունգա լեռնային գյուղը, որտեղ հնդկացիների ան լուսամուտ տնակները խտացած էին գյուղական սպիտակ եկեղեւ՝ գու շուրջը: Եկեղեցու առաջ գտնվում էր արմավենիներով պատած Հրապարակը: Այստեղ մենք շուր եկանք դեպի ջորիների ձանապարհը, որը մերթ բարձրանում, մերթ իշնում էր> գալարվելով Ա&-դերի բլուրների ու հովիտների վրայով դեպի արեւմուտք: Մենո գտնվում էինք մի աշխարհում, որի նմանք մենք երբեք չեինք երազել, զա լեռնածին Հնդկացին երի աշխարհն էր արեգակից դեպի արեւելք և լուսնից դեպի արեւմուտք*, ժամանակից եւ տարածությունից դուրս: Ձանապարհի ընթացքում մենք ոչ մի անիվ չտեսանք: Մեղ հանդիպում էին միայն խայտարդես պոնչո՞վ բոկոտն հովիվներ, որոնք իրենց առաջից քշում էին ալարկոտ լամաների անկանոն, ցրված հոտեր, իսկ երբեմն ձանապարհով անց-նում էին հնդկացիների ամբողջ բնտանի բներ: Սովորաբար ամու-սինք դնում է առջեւից ջորի հեծած, մինչդեռ նրա փոքրահասակ կինը քարշ է զալիս՝ դիսին գլխարկների մի ամբողջ ծողովածու և կրտսեր երեխային՝ կողովով շա;ակին: Քայլեքիս ամբողջ ժամանակ նա բուրգ է ման ում: Հետեւից առաջ էին շարժվում իրինդ կամքին թողնված ավանակներն ու ջորինիրը՝ բարձած փայտե ճյուղերով, եղեգով և կավե ամաններով:

Ինչքան մենք առաջ էինք անդն ում, այնքան քիչ էին պատահում իսպրաներեն խոսող հնդկադիներ, եւ շուտով Առուտտայի լեռվա- բանական իմացութ/անները նույնքան անօգուտ էին, որքան եւ մերր Լիոների լանջերին այս ու այժյտեղ երեւում էիձև ծեփիւծ

▪ "InS;n— Հարավամերիկյան հնդկացիներին հատուկ թիկնոց, որը քառանկյունի շորի կտոր Լ՝ զլուխն անցկացնելու համար կտրված անցքով: Մ. I .:

57

Խրճիթների կույտեր: Կավակերտ շենքեր ավելի ու ավելի հազվա- դեպ էին պատահում: Քանի գնում, ավելի հաճախ էին պատահում ձյուղերից ու չոր տերեւներից շինած խրճիթներ: Թե՛ այդ շենքերը, թե՛ կնձիռների ցանցով պատած եւ արեւից դարչնագույն տեսք ստացած մարդիկ ասես բուս ել էին հենց հրկիզող արեգակի ձառագայթների տակի Անդերի հողից: Լեռնամարգագետինների կա նաշ խոտի նման նրանք ժայռերի, քարակույտերի, լեռնային արոտների անքակտելի մասն էին կազմում: Ցածրահասակ, լեռնաբնակ հնդկացիները, որոնք խղճալի կահկարասի ունեին, աչքի էին ընկնում վայրի կենդանիների երկարե դիմացկունությամբ եւ նախնադարյան ժողովրդի մանկական միամտությամբ, եւ ինչքան քիչ էի" խոսում, այնքան ավելի շատ ծիծաղում էին: Ամենուրեք մենք հանդիպում էինք ձյունի պես սպիտակ ատամներ ունեցող պայծառ դեմքերի: Սպիտակ մարդն այդտեղ հազիկ թե կարողանար ծախսել կամ վաստակել թեկուզ մի շիլլինգ: Այստեղ չկային ո՛չ աֆիշաներ, ո՛չ ուղենշաններ, եւ եթե ճանապարհին ընկնում էր մի որեւէ թիթեղյա տուփի կամ թղթի կտոր, որանք անհապաղ հավաքում էին, ինչպես տնտեսության պիտանի մի իր:

Ս ենք վեր էինք բարձրանում արեւավառ լանջերով, առանց հանդիպելու մի հատիկ թլիի կամ ծառի, եւ իջնում էինք անպտուղ ավագով ծածկված հովիտները, որտեղ բուսնում էր միայն կակտուս, մինչեւ բարձրացանք լեռնակատարները: Մեր շուրջը փոքրած էին ձյունապատ դաշտեր, եւ փշում էր ոսկորները թափանցող այնպիսի մի քամի, որ մենք հարկադրված էինք պակասեցնել արագությունը շառչելու համար. մեր հազի թեթեւ շապիկներում սառած, մենք երազում էինք զունգլիների տապը: Երկար ժամանակ մենք պտտվեցինք քարակույտերի եւ խոտապատ լանջերի միջեւ, որոնե/ով հետագա ճանապարհը: Բայց երբ հասանք արեւմտյան լանջերին, որտեղ Անդերը գահավեծ իջնում էր դեպի ստորոտը, վերին արահետը, որով մենք շարժվում էինք, բնթանում էր անդունդի վրա կախ ընկած եղրով, եւ ամեն կողմից մեզ շրր- ջապատում էին միայն կախված ժայռերն ու նեղ կիրճերը: Մենք մեր ամբողջ հույսը դրել էինք Աղոլրտոյի վրա, որը, դեկի մոտ կուչ եկած, հնարներ էր փնտրում, եւ ամեն անզամ, երբ մենք մոտենում էինք անդունդի եղրին, հասցնում էր ժամանակին թեքե: Մեքենան: Հանկարծ քամու մի ուժեղ հոսանք զարկեց մեր դեմքին, մենք հասել էինք լեռնակատարի եղրին, որտեղ Անդերը մի 58

շարք հատած խորշերով զառիթափ իջնում էր դեպի ջունգլիները, որոնք ընկած էին հեռու ներքեւում, անդունդի հատակին՝ մոտավորապես 4000 մետր խորությամբ: Բայց մենք, դիտելով ջունգլիների այդ հեռավոր ծովը, գլխապտույտ չզգացինք, հենց որ հասանք լեռնակատա թի եզրին, մեզ պարուրեց վիուկի կաթսայից բխող ծխի պես անթափանց, թանձր ամպերի մի սավան: Բայց այժմ ճանապարհն ընթանում էր զառիթափ ներքեւ՝ առանց որեւէ արգելքի: Ներքեւում, լեռնածերպերի երկարությամբ շարունակ կիրճեր էին եւ ծառեր, խև օդը գնալով ավելի ու ավելի խոնավ ու ջերմ էր դառնում եւ ավելի ու ավելի էր լցվում ջերմոցների բուրավետ ծանր, հեղձուցիչ բուրմունքով, որ ներքեւում փոփած ջունգլիներից էր բարձրանում:

Հետո անձրեւ տեղաց: Ակզբում քիչ, բայց շուտով սկսեց ամբողջ ուժով թմբկահարել մեր «Վի/իսր»: Լեռներից ամենուրեք հորձանք էին տախս շոկոլադի գույնի ջրեր: Մենք ասես /ոդում էինք, լեռնային չոր բարձրավանդակից իջնելով միանգամայն այլ աշխարհ, որտեղ ամեն ինչ եւ քարը, եւ՝ ծառը, եւ՝ կավը, պարուրված էին փափո լի, խոնավությամբ ներծծված մամառ ու կոէնձզե ծածկոցով: Շուրջն աճում էին տերեւներ, դրանք երբեմն մեծանում էին՝ հասնելով վիթխարի չափերի, եւ կախվում էին կանաչ հովանոցի պես, որոնց վրայից թափվող ջրերը ոդողում էին լեռնատյան– քերը: Աւնուհեւուեւ երեւացին արեւադարձային անտառների առաջին ցանցառ շիվերը, որոնդից երկար ծովերի ձեւով կախված էին մամուռ ու լիանաներ: Ամենուրեք լսվում էին ջրի քչքռոն ու ծփումը: Աւնքան, որքան վայրէջքը դառնում էր ավելի պակտս զառիթափ, ջունդիներն ավելի արագորեն սկսում էին սեղմ կերպով շրջապա տել մեղ: Վերջապես, կանաչ հսկաների բանակը կլանեց մեր փոքրիկ «Վի/իսր», որբ զա&զառորեն բարձրացնելով օրդա յտքի շա-արրվաննիր, առաջ էր շարժվում թաց, Աստման Հ"-1n-:արշրւք: Տար ու խոնավ օզր, բուսականության բուրմունքից հազեցած, դարձել էր ծանր:

Արդեն մթնել էր, երբ լեռնաշղթայի 1 անգին հասանք՝ մի խումբ /սրճեփների, որոնք ծածկմած էին արմավենու տերեւներով: Տար անձրեւի տակ թո/որոմեն թո ված, մենք դուրս հկան մերենայից, որպեսոի դի-երն անցկացնենք տանիքի տակ: ԽոճհՍում մեր վոա խուժած լմհոհ ոհմակը մենք հեսոռոր օրք ջրահերձ արինօ անձ չեւեւ տակ: Մեր ((Վի/իսր», բեռնավորված բանանով եւ հարավային

50

այլ մրգերով, ջունգլիների միջով շարունակում էր իր ուղին ավելի ու ավելի դեպի ցած, թեպես եւ թվում էր, թէ մենք արդեն վաղուց ենք՝ Հասել վայրէջքի ծայրին: Ցեխն ավելի կաշուն էր դառնում, բայց մենք շարունակում էինք անարգել առաջ շարժվել, ի սկ ավազակների հետքը դեռեւս չէր նկատվում:

«Վի/իսր» կանգ առավ միայն այն ժամանակ, երբ չայն, ս(ըլ~ տոր գետը, որ իր ջրերը թափալում էր ջունգլիների միջով, կտրեց մեր ճանապարհը: Մենք հանկարծ կանգ առանք, որովհետեւ գետի ափը եւ՝ վերեւում, եւ՝ ներքեւում անանցանելի էր: Մի

փ՛ռքիկ բա դատում կանգնած էր մի խրճիթ, որի մոտ մի քանի մետիս հո վազի մորթին կախ էին տալիս արեւոտ պատի վրա, իսկ շներն ու հավերը թափալ էին տալիս ցեխի մեջ եւ զվարձանում էին նրանով, որ բարձրանում էին կակառյի հատիկների կույտի վրա, որ փոել էին արեւի տակ չորացնելու համար: Երբ «Վիշիս», հաճախակի խրվելով ցեխի մեջ, մոտեցավ խրճիթին, բոլորը վեր ցատկեցին իրենց տեղերից, իսպաներեն խոսող մետիսները ասացին, որ այդ գետը կոչվում է Պալենկե, իսկ Կիվեգոն գտնվում է մյուս ափին, հենց դեմուդեմ: Այդտեղ ոչ մի կամուրջ չկար, գետն արագահոս էր ու խոր, բայց նրանք պատրաստ էին մեզ, ավտոմոբիլի հետ միասին, փոխադրել լաստով: Այդ տարօրինակ շինվածքն ընկած էր ափին հենց ջրի մոտ: Ծուռ գերանները՝ մի քանիս ձեռքի հաստության, մի քանիսն էլ ոտքի՝ իրար հետ ամրակցված էին բուսական մանրաթեւերով եւ բամբուկի շիվերով, կազմելով երեք բուն լաստ՝ մեր «Վի/իսից» կրկնակի երկար եւ կրկնակի չափ: Յուրաքանչյուր տն ովի տակ մեկական տախտակ դնեքով եւ հուզմունքով սպասելով, թե դրանից ինչ դուրս կգա, մենք մեքենան քարշ տվինք գերանների վրա. թեպետ գերանների մեծ մասը ընկազմվեց պղտոր ջրի մեջ, այնուամենայնիվ, լասար կարողացավ պահել «Վիշիս», եւ մեզ, եւ՝ շոկոլադի գույնի չորս կիսամերկ մարդկանց, որոնք երկար ձողերով վանում էին չաստն ափից:

— Շալզա է, — հարց տվինք ես ու Հերմանը միաժամանակ:

— Շալզա, — հաստատեց երիտասայրդների ց մեկը եւ անփութորեն ոտքով բոյթեց գերանները:

Ծոսանքը մեզ առավ եւ գետով դեպի ներքեւ քշեց: Լաստավար-

ները ժամանակ առ ժամանակ ուժեղ հենա/ում էին իրենց ձողերին

եւ լասար տանում էին հարկավոր ուղությամբ: Մենք գետը կրտ

րեցինք շեղակի եւ դուրս եկանք մյուս ափի ավելի հանդարտ ջրի

50

վրա: Իա մեր առաջին հանդիպումն էր բալզայի փայտի հետ եւ առաջին ճանապարհորդությունը բալդային լաստով: Մենք հաջող դակ կերպով անցանք մյուս ափը եւ հանդիսավորությամբ մուտք գործեցինք Կիվեդո: Արմավենու տանիքով կուպրապատ երկու շարք գերանե տները, որոնց վրա անշարժ նատած էին գառնանգրներ, կազմում էին փողոցի պես մի բան, եւ այդ էր ամբողջ ավանը: Բնակիչները թողին իրենց զբաղմունքը, եւ բոլորը՝ թե՝ սեւերը եւ թե՝ դարչնագույնները, թե՝ երիտասարդ, թե՝ ծեր, դուրս թափվեցին, ումանք դռներից, ումանք պատուհաններից: Նրանք աղմկելով պլա նում էին դեպի «Վիշիս», ինչպես մարդկային սպառնալի ալիք: Նրանք ավտոմոբիլը շրջապատեցին ամեն կողմից, մագլցում էին նրա վրա եւ մտնում էին նրա տակ: Մենք ամուր բռնել էինք մեր

ունեցածները, մինչդեռ Ազուրտոն մոլեգին պտտում էր դեկը:

Այնուհետեւ դոգերից մեկը ծակվեց եւ «Վիշխն» իջավ մի անիվի վրա: Մենք հասանք Կիվեդո եւ պետք է համբերությամբ տանեինք զրկախառն ողջույնի արարողությունը:

Դոն Ֆեդերիկոյի պլանտացիան գտնվում էր գետի հոսանքով մի քիչ ցած: Երբ «Վիշխն» Ազուրտոյի, Հերմանի եւ ինձ հետ միասին, մի կերպ անցնելով ճանապարհի փոսերից, երեւաց մանգա-

Ժին ծառերի միջեւ, ջունդշիների վտիտ մի բնակիչ, արադ քայչերով մոտեցավ մեզ: Նրան ուղեկցում էր եղբոր որդին՝ Անխելոն, մի պատանի, որը նրա հետ ապրում էր անտառում: Մենք նրան հանձնեցինք դոն Գուստավոյի նամակը, եւ մեր «Վիլխար» շուտով մենակ կանգնած էր բակում: Այդ ժամանակ ջունգիների վրա թափվեց արեւադարձային զովացուցիչ տեղատարափ անձրեւը: Իոն Ֆեդերիկոյի տանը մեզ սպասում էր տոնական ճաշը: Վառեկներն ու կաթնակեր խոճկորները, ճրճրթալով, տապակվում էին բաց կրակի վրա, իսկ մենք, բազմած արեւադարձային մրգերով լեցուն սեղանի շուրջը, բացատրում էինք մեր գալու նպատակը: Ցանցապատ լուսամուտների միջով մենք չսում էինք արեւադարձային անձ քեւի աղմուկը եւ զդում էինք ծակող բույսերի քաղցր ու տաք բուրմունքը:

Դոն Ֆեդերիկոն փոքրիկ տղայի պես աշխուժացավ: Դե, իհարկե, բա/զային լտատեր նա դեռ երեխա եղած ժամանակ է տեսել: Հիսուն տարի առաջ, երբ նա ներքեւում՝ ծովափին է ապրել, Պե

Բոլի հնդկացիները բալզազին առազատավոր մեծ լաստերով հաճախ դաշխ էին Գոսայակիլ՝ ծովափին ձուկ վաճառելու: Նրանք

61

բերում էին մի քանի տոննա չորացրած ձուկ, այդ. բեռը նրանք լցնում էին լաստերի մեջտեղում բարձրացող բամբուկն խցնրում, նրանց հետ լաստով գալիս էին իրենց կանայք, երեխաները, շներն ու ընտանի թռչունները: Բալզայի այնպիսի ծառեր, ինչպիսին նրանք էին գործածում լաստ շինելու համար, այժմ՝ անձրեւի ժամանակ, գտնելը դժվար է, որովհետեւ հեռեղումների ու անանցանելի ցեխի պատճառով նույնիսկ ձիով անհնարին է հասնել բալ դայի ծառերին, որոնք անտարի ծայրումն են գտնվում: Բայց դոկ Ֆեդերիկոն ձեռքից եկածը կանի, թերեւս անտառում, բունզալոյից ոչ հեռու, մի քանի ծառ գտնվի, չէ որ մեղ այնքան էլ շատ

Տի հարկավոր:

Ուշ երեկոյան անձրեւը միառժամանակ դադարեց, եւ մենք զբոսնեցինք բունզալոյի շուրջը՝ ման զայի ծառերի տակ: Այստեղ դոն Ֆեդերիկոն աճեցնում էր

վայրի օրինիդեա յի Լիտբոքսի) բազմազան տեսակներ, որոնք կախված էին ճյուղերից, մեկտեղից կիսված կոկոսի բնկույզները դրանց համար ծառայում էին որպես ծաղկաման* Այդ հազվագյուտ բույսերը, ի տարբերություն օրինիդնայի կուլտուրական տեսակներից, հիասքանչ բուրմունք ունեն. Եթե Հերմանը կոացավ մի ծաղկից հոտ քաշելու համար, նրա դրվագների տերեւների մի լից դուրս սոզաց երկար ու բարակ, փայլուն օձաձկան նման մի բան: Անխելոն, կայծակի արադութ(ամբ ճիպոտի հարվածով դետին գլորեց զալարվող օձին: Մի վայրկյան հետո պատանին հաշա վայտով օձի վիդը սեղմեց գետնին եւ հետո ջախջախեց նրա գլուխը:

— Խայթվածքը մահացու է,— ասաց նա, եւ իբրեւ ապացույց ցույց տվեց օձի թունավոր երկու կեռ ատամներ:

Մեզ թվում էր, թե մենք տերեւների մեջ ամենուրեք թաքնված թունավոր օձեր ենք տեսնում, դրա համար էլ շտապեցինք տուն մտնել, վերցնելով մեղ հետ Անխելոյի տրոֆեյը, որք անկենդան կախված էր փայտից: Հերմանը նստեց այդ հրեշի կաշին մաշկե -լու, իսկ դոն Ֆեղերիկոն սկսեց ֆանտաստիկ պատմություններ պատմել թունավոր օձերի եւ ափսեի հաստությամբ վիզապունքների մասին, եթե հանկարծ, պատի վրա, տեսանք օմարի մեծության երկու հսկայական կարիքի ստվերներ: Իրար վրա հարձակվելով,

▪ Բունզալո—քնակության վայրից հեռու գտնվող թեթև շենք կ, սովորաբար Հովանոցով: V. I*’.: 62

Նրանք կյանքի ու մահու կրիվ էին մղում, ճանկերով իրար կպած, ծռելով մարմնի հետեւի մասը եւ ջանալով վճռական հարված հաս ցրնել պոչի վրայի թունավոր խայթոցով: Դա մի սոսկակի տեսա

բան էր, միայն այն բանից հետո, եթե մեզնից մեկը փոխեց նավթի լամպի տեղը, մենք հասկացանք, որ այդ լամպն էր գերբնական հսկայական ստվեր զցում, մինչդեռ սեղանի ծայրին կռվում

Էին մատի մեծության երկու սովորական կարիքներ:

- Թող կռվեն իրենց

համար,— ասաց Ֆեղերիկոն, ծիծաղելով,— Մեկն ու մեկը ոչնչանալու է, իսկ ողջ մնացողը մեզ պետք կգա, չի թողնի, որ տանը ուտիչներ լինեն: Զարկավոր է միայն մահճակալը պինդ ծածկել մժեղացանցով եւ հագուստները հազնե լուց առաջ թափ տալ, եւ ամեն ինչ կարգին կլինի: Ինձ շատ էխայ թեւ կարիքը, իսկ ես դեռ կենդանի եմ,— ծիծաղելով ավելացրեց

Ծերունին:

Ես լավ քնեցի, եթե հաշվի չառնենք այն, որ արթնանում էի թունավոր արարածների մասին մտածելով, երբ մողեսը կամ չըղ-ջիկը խիստ բարձր ծղրտում կամ ճանկոտում էր ականջիս տակ:

Մենք արթնացանք արշալույսին, որպեսզի վաղ ուղեւորվենք
բալզային ծառեր որոնելու:

— Սի լավ թափ տանք հագուստներս,— ասաց Ազուրտոն, եւ հենց այդ խորերի վրա կարիճն ընկավ նրա թեւից եւ անհետացավ հատակի Ճերում:

Արեւը ծագելուց անմիջապես հետո դոն Ֆեղերիկոն իր բանվորներին ձիռվ ուղարկեց բոլոր կողմերը, տեսնեոլ արահետներին մոտիկ չկա՞ն արդյոք թալզայի ծառեր: Դոն Ֆեղերիկոն, Հեր- մանն ու ես շուտով հասանք մի բացատի, որտեղ, ինչպես դիտեր դոն Ֆեղերիկոն, աճում էր մի հսկայական հին ծառ: (յրջապատող մյուս ծառերից նա շատ բարձր էր, իսկ նրա բնի հաստությունը մոտավորապես մեկ մետր էր: Պոլինեզիական սովորության համաձայն, ծառը կտրելուց առաջ, մենք այն մի անունով մկրտե- ցինք՝ անվանեցինք Կու, ի պատիվ ամերիկյան ծագում ունեցող պոլինեզիական աստվածության: Այնուհետեւ ես կացինք բարձրացրի եւ թափով խրեցի բալզայի ծառի բնի մեջ. շուտով կացինք հարվածի հնյունը տարածվեց անտառով մեկ: Բայց կտրել թառամած բալզայի ծառը՝ այդ միեւնույն էր, թե խցանը կտրել բութ կացնով, կացինք պարզապես ետ էր շպրտվում, եւ մի քանի հարված տալուց հետո, ես հարկադրված եղա տեղս զիջել Հերմանին:

Կացինք ձեռքից ձեռք էր անցնում, թռչում էր խշուրը, իսկ շունդ լիների տապում, մեր վրայից քրտինքը հոսում էր առվակի պես: Օրվա վերջում Կան, արլորի պես, կանգնած էր մի ոտքի վկա, դողդողալով մեր հարվածներից: Հետո նա երերաց եւ իր ծանրության տակ գլորվեց, կպչելով շրջապատող ծառերին եւ ընկնելու ընթացքում ջարդելով խոշող ճյուղերն ու մանր ծառերը: Մենք կարտեցինք ճյուղերը եւ սկսեցինք կեղեւը պոկել՝ զիգզազաձեւ, ինչպես ընդունված էր հնդկացիների մոտ: Հանկարծ Հերմանը զցեց կացինը եւ, բռնելով ոտքը, կատաղորեն ցատկեց, ասես պոլինեզիացիների ռազմական պար էր կատարում: Նրա անդրավարտիքից ընկավ փայլուն, կարիճի մեծության մի մրցյուն՝ պոչիֆ որ. կար խայթոցով: Նրա գլուխը օմարի չանչի նման կարծր էր: Մենք կրունկի հարվածներով, մեծ դժվարությամբ, նրան ճգմեցինք գետնին:

— Կոնգո^Տ,— կարեկցանքով բացատրեց դոն Ֆեղերիկոն: — Այդ փոքրիկ արարածը կարիճից էլ վատ է, բայց առողջ մարդու համար նրա խայթվածքը վտանգավոր չէ:

Հերմանի ոտքը մի քանի օր տնքում էր Ու ցավում, բայց զա նրան չէր խանգարում ձիռվ հետեւելու մեզ անտառի արահետներում բալզայի նոր վիթխարի

ծառեր որոնելու: Կուսական անտառում ժամանակ առ ժամանակ մենք լսում էինք ձռոց, կոտրվելու ձայն եւ անկման խոլ աղմուկ: Դոն Ֆեդերիկոն գոհունակությամբ թափահարում էր գլուխը: Այդ նշանակում էր, որ նրա մետիս բանվորները լաստի համար գլորեցին մի նոր վիթխարի բալզայի ծառ: Մի շաբաթվա ընթացքում Կուին միացան Կանան, Կաման, Ի/ոն, Մաուրիին, Ռան, Ռանգին, Պապան, Թարանգան, Քուրան, Կուկարան եւ Խիթին — բնդամենք տասներկու հզոր բալզայի ծառեր, որոնք, ի պատիվ պոլինեզիական առասպելական հերոսների, մկրտվեցին այն անուններով, որ մի ժամանակ Թիկի անվան հետ Պոլինեզիա էին տարվել օվկիանոսի մյուս կողմից՝ Դե բուից: Ավիշից փայլող գերանները անտառից դուրս հանվեցին սկզբում ձիերի օգնությամբ, այնուհետեւ դոն Ֆեդերիկոյի տրակտորով, որը դրանք հասցրեց բունզարոյի առաջ գտնվող դետավիր: Ավիշով լեցուն գերանները բոլորովին էլ խցանի պես թեթեւ չեն:՝ երանգից յուրաքանչյուրն անշուշտ կշռում էր տոննայից ոչ պակաս, եւ մենք տագնապով մտածում էինք, թե դրանք ինչպես են մնալու ջրի երեսին: Մենք դրանք մեկը մյուսի հետեւից գլորեցինք 64

դեպի ավտի եզրը. այդտեղ յուրաքանչյուր գերանի ծայրին կապեցինք լիանայի ամուր ցողունից հյուսած պարաններ, որպեսզի չարը զցած ժամանակ հոսանքը չքշի տանի: Այնուհետեւ գերանները ափից մեկ-մեկ ջումլ Դևուցինք: Յուրաքանչյուր գերանի անկմանը ուղեկցում էին հսկայական շատրվաններով չրցայտքեր: Գերանները պտտվում ու լողում էին, մինչեւ կեսը սուզվելով ջրի մեջ. ոքք նրանց վյրայով քայլում էինք նրանք ջրի տակը չեն անցնում: Գերանները կապելով պինդ լիանաներով, որ ջունգլիում ամենուրեք կախված էին ծառերի կատարներից, մենք ժամանակավոր երկու լաստ շինեցինք, նորոնցից մեկը մյուսին պետք է բուքսիրի վերցներ: Այնուհետեւ լաստերը բեռնեցինք բամբուկի ցողունների եւ լիանան երի պաշարով, որ մեզ պետք էր զալու հետագայում, ապա ես ու Հերմանը ոտք դրինք լաստի վրա՝ անհայտ ռասայի խառնուրդ երկու տղամարդու ուղեկցությամբ, որոնք մեր լեզուն չեն հասկանում, ինչպես մենք նրանցը:

Երբ մենք ափից հեռացանք, ջրի վլրիքադեզ կոհակը մեղ իր մեջ առավ եւ արագորեն քշեց հոսանքի ^ուղղությամբ: Շրջանցելով առաջին գետահրվանդանը, մենք մի վերջին Հայացք գցեցինք դեպի ես եւ ջրի հորձանքի ջրցայտքերի միջով տեսանք մեր սիրալիր բարեկամն երին՝ կանգնած բունդալոյին մոտիկ գետավի բարձունքին, նրանք ձեռքի շարժումներով բարի ճանապարհ էին մաղթում մեզ: Այնուհետեւ մենք մտանք բանանի կանաչ տերեւներից պատրաստած հովանու տակ եւ լաստի դեկավարությունը թռղինք երկու դարչնագույն մասնագետներին, որոնցից յուրաքանչյուրը, զինված նավելու մեծ թիակով, տեղավորվեց մեկը լաստաքթի, իսկ մյուսը լաստախելի մոտ: Նրանք անփույթ շարժումներով, առանց որեւէ ջանք գործագրելու, լաստը պահում էին ամենավարար տեղում, եւ մենք, գետի վյայով օրորվելով, սլանում էինք դեպի ներքեւ, ստոպ-ստեպ փոխելով ընթացքը, որպեսզի շրջանցենք հեղեղումներից մերկացած ծառաբները եւ ավագե ծանծաղուտները:

Չունգին անընդմեջ պատի պես կանգնած էր զույգ ափերի երկարությամբ, թութակներն ու մյուս թռչունները դուրս էին թռո չում խիտ տերեւուտներից, երբ մենք լողում էինք նրանց մոտիկ: Մի քանի անդամ մենք տեսանք, թե ինչպես աղջկատորք, մեզ նկատելուն պես, խսկուն ցատկում էր դետը եւ անհետանում պըդ-

- Ալիքէատոր—կոկորդիլոսի ամերիկյան տարատեսակը:

65 յշածակարիւրդություն «Կոն-Թիկի»—ով—5

Մոր ջրի մեջ: Սակայն շուտով տեսանք է լ ավելի հրեշավար կենդանի: Դա իգուանան19 կամ կոկորդիլոսի չավկի հսկայական մողեսն էր՝ կոկորդային մեծ պարկով եւ մեջքի երկարությամբ ձրգ վող սանրով: Նա ննջում էր կավոտ դետափին, ասես այնտեղ քնած լիներ նախապատմական ժամանակներից ի վեր, նա նույնիսկ չշարժվեց, երբ մենք անաղմուկ նավարկեցինք նրա կողքով: Թիա-վարները մեզ նշան արին, որ չկրակենք: Մի քիչ անց մենք տեսանք մի ուրիշ իգուանա մոտավորապես մի մետր երկարությամբ: Նա փախչում էր լաստի վրա կախ ընկած մի ճյուղի վրայով: Իգու-անսան, իրեն ապահով զգալով, կանգ առավ, արեւի տակ պսպղաց -նելով իր կապտա-կանաչաղույն մաշկը, եւ սկսեց նա/ել մեզ՝ օձի սառը աչքերով: Ավելի ուշ մենք լողում էինք ձարխոտով ծածկված բլրակի կողքից, եւ նրա կստարին տեսանք մի ուրիշ իգուանա, որը մեր տեսածների մեջ բոլորից մեծն էր: Երկնքի ֆոնի վրա իր բարձրացրած կրծքով ու զլխով անշառծ կանգնած, նա նման էր քարակերտ, զոլավոր վիշապի սիլուետի: Նա նույնիսկ զլուխը շարժեց, երբ մենք շրջանցում էինք բլրակը, իսկ հետո անհետացավ ջունգլիում:

Առաջ անցնելով, մենք ծխի հոտ զգացինք եւ գետափի երկարությամբ ձգված բացատներում նկատեցինք մի քանի ծղոտածածկ խրճիթներ: Մեր լասար գրավեց գետափին կանգնած չարագուշակ տեսքով մարդկանց սեւեռուն ուշադրությունը, այդ մարզիկ իրենցից ներկայացնում էին հնդկացիների, նեզրերի եւ իսպանացիների մի այլանդակ խառնուրդ: Նրանց նավակները, որ մաքո քանման փորած մակույկներ էին, զլխի վրա շուր տված բնկած էին գետավին:

Երբ հասավ ձաշելու ժամանակը, մենք դեկաթիակների մոտ փոխարինեցինք մեր բարեկամներին, մինչեւ որ նրանք, թաց կավի երեսին վառվող փոքր խարույկի վրա, ձուկ եւ հացի ծառի պտուղ տապակեն: Մեր ձաշի կազմի մեջ մտնում էին նաև տապակած ձուկ եւ արեւադարձային միրգ: Մինչ այդ լաստը շարունակում էր՝ արագ լողաւ եւ ջունգլիների միջով մեզ տանում էր դեպի օվկիանոսը: Այժմ մեր հոգը չեր, որ անձրեւները հեղեղել էին ամբողք երկիրը: Ինչքան ուժեղ էին տեղում անձրեւները, այնքան արագանում էր հոսանքը:

Երբ մութք պարուրեց գետը, գետափին սկսեց խլացուցիչ համերգ: Դողոշներն ու գորտերը, ճոհկներն ու մոծակները, կոկորդ Ոք5

նե/ով, բզզացԱելով ու տզտզացնելով, կազմում էին մի հզոր, բազմաձայն երգեցիկ խումբ: Խավարի մեջ ժամանակ առ ժամանակ հնչում էր վայրի կատվի զիլ ձիշը, մերթ այստեղ, մերթ այնտեղ լսվում էր տագնապալից ծվծվոցը այն թռչունների, որոնց վայեցրել էին ջունգիների զիշերային կողոպտիչները: Մի քանի անդամ մենք կրակի աղոտ լուս տեսանք անտառի բնակիչների տնակներում եւ լսեցինք մարդկանց ձայներ մւտ շների հաշոց, երբ խավարի մեջ լողում էինք նրանց մոտիկ: Բայց զիշերվա անգոր- ը ը մեծ մասամբ խանգարում էին միայն անտառային համերգնե- ը, եւ մենք, լուր նստած, սքանչանում էինք աստղազարդ երկնքով, մինչեւ որ քունն ու անձրեւը մեղ քշեցին տերեւներից պատրաստած նավախուցը, որտեղ մենք պառկում էինք քնելու, նախապես իջեցնելով ատրանակների ապահ ուէի չները:

Հոսանքի ուղղությամբ ինչքան մենք առաջ էինք լողում, այնքան ավելի հաճախ էին հանդիպում խրճիթներ ու բնիկների պլանտացիաներ, մինչեւ որ շուտով գեւտափերին երեւացին խսկական գյուղեր: Այստեղ դետով երթեւեկությունը կատարվում էր փորած մակույկների միջոցով, որոնցով լողում էին երկար ձողերով եւ հրվելով: Ս երթ ընդ մերթ տեսնում էինք բալղարին լա ստեր բեռ նրված կանաչ բանանի կույտերով:

Պ ալենկեի եւ Ռիո Գուայասի միախառնվելու տեղում ջուրն այնքան բարձր էր, որ Վիսես քաղաքի եւ առափնյա Գուայակիլ նա- վահանգստի միջեւ գործիմաց կերպով երթեւեկում էր անվավոր նավը: Ժամանակ շահելու համար ես ու Հերմանը բարձրացանք նավի վրա եւ, խիտ բնակեցված տափակ ափերի մոտով, լողացինք դեպի օվկիանոսը: Մեր դարչնագույն բարեկամներից երկուսը պետք է հետեւեին մեզ, մնալով լաստի վրա:

Ծո ու Հերմանը Գուայակիլում բաժանվեցինք: Նա մնաց Գուայասի գետաբերանի մոտ, որպեսզի, երբ բալղարին գերանները հասնեն ընդունի: Նա պետք է դրանք բեռներ առափնյա լողագոր նավի վրա եւ բերեր Պերու, իսկ այնտեղ պետք է ձեռնարկեր լաստի կառուցումը եւ հետեւեր, որ դա լիներ հնդկացիների հինավորց լաստերի խսկական պատճենը: Իսկ ես ինքնաթիռով թռա հարավ* Պերուի մայրաքաղաք Լիման, որպեսզի լաստը կառուցելու հարմար տեղ որոնեմ:

Ինքնաթիռը թռչում էր մեծ բարձրության վրա՝ Խաղաղ օվկիանոսի ափի երկարությամբ: Մի կողմում ձգվում էին Պերուի ամայի

5* 67

շեռները, իսկ մյուս կողմը, հեռու ներքեւում փոված էր պապուն օվկիանոսը: Այնտեղից մենք պետք է սկսեինք մեր նավարկումը լա սա ո՞վ: Վերեւից դիտելիս օվկիանոսն ինձ թվում էր՝ անսահման: Երկինքն ու ծովը միախառնվում էին հեռուինու արեւմուտքում հորիզոնի աննշմարելի զծի վրա Տ եւ ես չէի կարողանում . ինձանից հեռացնել այն միտքը, որ հորիզոնի այն կողմը փոված են բազում

հարյուրավոր ծովային այդպիսի հարթություններ, որոնք շրջապատում էին՝ երկրագնդի մեկ հինգերորդական մասը, նախքան նորից հասնում են երկրին՝ Պողինեզիայի կղզիներին: Ես փորձում էի իմ մարումները կենտրոնացնել այն բանի վրա, թե ինչ է սպասում մեզ մի քանի շաբաթ հետո, երբ մենք պատլիկ լա ստով նավարկելիս կլինենք այս կապույտ, անծայրածիր տարածության վրա, բայց շտապով ետ վանեցի եւ այդ միտքը, որովհետեւ այն իմ մեջ առաջ էր բերում այնպիսի զգացողություն, ինչպիսին մարգ ունենում է պարաշյուտով ցատկում կատարելու պահին:

Հիմա ժամանելուց հետո, ես տրամվայով գնացի Կայյառ նավահանգիստը՝ որոնելու այնպիսի վայր, որտեղ կարողանայինք սկսել լաստի կառուցումը: Ես անմիջապես նկատեցի, որ բոլոր մատուցները լեցուն էին նավերով, եւ ամբողջ ծովափի երկարությամբ կանգնած էին կռունկներ, պակիառություններ, մաքսս:տնային պահեստներ, նավահանդստի վարչության շենքեր եւ այլն: Ծովափին, նավահանդստից քիչ հեռու, շենքեր չկային, բայց այնպիսի քանակությամբ լողացողներ էին վխտայք, որ այդ հետաքրքրվող հասարակությունը մի ակնթարթում դեաւողեն կաներ /աստն իր ամբողջ հանդերձանքով, հենց, որ մենք աչք թեքեինք նրանից: Յոթմիլիոնանց սպիտակ եւ դարչնագույն բնակչությամբ Կա լյառն այժմ երկրի ամենախոշոր նավահանգիստն է: Էստ կառուցողների համար ժամանակները Պերուում շատ ա,վե/ի էին փոխվել, քան Էկվադորում, եւ ես մի ելք էի տեսնում՝ թափանցել բարձր պարսպի մյուս կողմը, իսկ պարիսպը շրջապատում էր ռազմական նավահանգիստը, որի երկաթե դարպասների մոտ կանգնած էին զինված պահակներ, նրանք սպառնաղող եւ կասկածելի հայացք էին նետում ինձ եւ կողմնակի այլ այն մարդկանց վրա, որոնք թրեւ էին գալիս պարսպի երկարությամբ: Ով հանդգներ ընկնել այնտեղ, այլեւս լիակատար անվտանգության մեջ էր լինելու:

Վաշինգտոնում ես հանդիպում էի ունեցել Պերուի ծովա քին կցորդի հետ եւ նրանից ունեի հանձնարարական նամակ: Հաջորդ ՈՏ

օրն այդ նամակով ես ուղեւորվեցի ծովային մինիստրություն եւ խնդրեցի, որ ինձ ընդունի ծովային մինիստր Մանուել Նիկետոն: Նա ընդունում էր առավոտները մինիստրության գեղեցիկ դահ լիձաւմ, որը փայլում էր հայելիների ու ոսկեզօծումների մեջ եւ կահավորված էր ամպիր* ոճով: Ես փոքր ինչ սպասեցի, մինչեւ ներս մտավ մինիստրը շքահանդեսի հագուստով, ցածրահասակ, թիկնեղ մի սպա անհողողող, ինչպես Նապոլեոնը, նա խոսում էր լակոնիկ եւ ճշգրիտ: Հարցրեց՝ ինչ եմ ուղում, ասացի, որ խնդրում եմ ինձ թույլատրվի մտնել ռազմական նավահանգիստը՝ փայտելաստ շինելու համար:

— Գիտեք ք ինչ, երիտասար րդ,— ասաց մինիստրը, մատնե— րով ջղայնությամբ թմբկահարելով սեղանը,— Դուք սխալ հասցեով եք եկել: Ես հաճույքով ձեզ կօգնեի, բայց ինձ հարկավոր է արտաքին գործերի մինիստրի թույլտվությունը. ինքնին

հասկանայի է, որ ես չեմ կարող օտարերկրացիներին թույլ տալ մտնելու ռազմական տերիտորիան եւ թույլատրել նրանց օգտագործելու ռազմական արհեստանոցները: Գրավոր կերպով դիմեցեք արտաքին գործերի մինիստրին: Հաջողություն եմ ցանկանում:

Ես սարսափով մտածեցի այն թղթերի մասին, որոնք առաք— վում են տեղից տեղ եւ անհետանում են գրասենյակների խորխորատներում: Ի՞նչ երջանկաւթյուն էր ապրել Կոնժմիկիի բիրտ դարաշրջանում, երթ գոյություն չունեին այնպիսի արգելքներ, ինչպիսին գրավոր դիմումներն են: Արտաքին գործերի մինիստրի մոտ անձամբ ընկնելը զգալիորեն ավելի դժվար էր: Նորվեզիան դիվանագիտական ներկայացուցիչ չուներ Պերուում, եւ մեր գլխավոր հյուպատոս Շարը, Որը միշտ պատրաստ էր ծառայել, կարող էր ինձ համար ապահովել տեսակցություն արտաքին գործերի քւտր հրրղականի հետ միայն: Ես վախենում էի, որ գործը հենց այգաեղ էլ կանգ է առնելու: Այժմ կարող էր հարկավոր դալ դոկտոր Կու նի նամակը ռեսպուբլիկայի պրեզիդենտին: Ես դիմեցի Պերուի պրեզիդենտի համհարզին՝ տեսակցություն խնդրելով նորին գերազանցություն դրն Խոսե Բուստամենտեի Ռիվերոյի հետ: Մի քանի օր անց ինձ հաղորդեցին, որ ես պալատում սրետք է լինեմ ժամը 12-ին:

- Ամպիւ– n6–կիրառական արվեստի եւ ճարտարապետական ոճ Ֆրանսիա-յում* XII դարի սկզբում:

09

Լիման ժամանակակից քաղաք է, կեսմիլիոնանոց բնակչությամբ, նա փոված է ամայի լեռն երի ստորոտի կանաչ հարթավայրում: Ճարտարապետության, որոշ շափով նաև այգիների ու պուրակների շնորհիվ դա, անկասկած, աշխարհի ամենազեղեցիկ մայրաքաղաքներից մեկն է, ժամանակակից Ռիվիերայի կամ Կալիֆորնիայի ամենազեղեցիկ անկյունը: Նրան աշխուժություն են տալիս իսպանական ոճով կառուցված հինավուրց, գեղատեսիլ շեն քերը: Պրեզիդենտի պալատը գտնվում է քաղաքի կենտրոնում եւ խստորեն պաշտպանված է զինված ժամապահներով, որոնք ունեն վառ գույնի համազգեստներ: Պ երուում պրեզիդենտի հետ տեսակցություն ստանալը լարջ գործ է, եւ բնակչության մեծամասնությունը պրեզիդենտին տեսել է միայն կինոյի էկրանի վրա: Փայլուն փամփուշտակալներով զինվորները սանդուղքներով ինձ տարան վերեւ, իսկ հետո էլ, երկար միջանցքով, որի վերջում քաղաքացիական հազուստով երեք մարզ ստուգեցին իմ վաստաթզերը եւ ինձ արձանագրեցին մատյանում, ապա բացեցին կաղնու փայտից մասսիվ դրուշ, եւ ես ընկա մի սենյակ, որտեղ դրված էին երկար սեղան եւ մի քանի շարք աթոռներ: Այնտեղ ինձ հանդիպեց ինչ-որ տղամարդ սպիտակ զգեստով, եւ խնդրեց նստել, իսկ ինքն անհետացավ: Մի քանի վայրկյան անց, լայն դուռը բացվեց եւ ինձ ներս հրավիրեցին

հաջ՝ որդ սենյակը, որը սարքավորված էր Էլ ավելի ճոխ շքեղությամբ: Ամբա՛ սիր շքազգեստով ինչ- որ մի կարեւոր դեմք առաջացավ դեպի ինձ:

«Պրեզիդենտն է»,— մտածեցի ես եւ լարի պես ձգվեցի: Բաւղ ոչ, նա չէր: Ուկեզօծ համազգեստ հազած այդ մարդը ինձ առաջարկեց նստել ուղիղ թիկունք ունեցող, իին ոճի մի բազկաթոռի եւ ինքն անհետացավ: Բազկաթոռի ծայրին դեռ մի ք ոպե չէի նստել, երբ բացվեց մի դուռ եւս եւ ծ առան խոնարհվելով ինձ հրավիրեց մեծ, հիասքանչ կերպով զարդարված, ուկեզօծ կահու/քով մի սենյակ: Մառան անհետացավ հանկարծակի, այնպես, ինչպես հան կարծակի երեւացել էր, եւ ես մենակ մնացի նստած հինավուրց բազմոցին, դիտելով կրնկի վրա բաղած դռներով եւ մեջիմեգֆիւյոգ դատարկ սենյակները: Այնպիսի լոռություն էր տիրում, որ ես լսում էի, թե ինչպես մեկը, ինձնից մի քանի սենյակ հեռու, խուլ կերպով հազում էր: Այնուհետեւ լսվեցին մոտեցող հաստատուն քայլեր, ես վեր ցատկեցի եւ անվճռականորեն ողջունեցի համազգեստով, ականավոր պարոնին: Բայց ոչ, սա էլ նա չէր» Այդ պարոնի
70

ասածներից ես այն հասկացա, որ պրեզիդենտն ինձ ողջույն է ուղարկում եւ հայտնում՝ Նոր շուտ ով կազատվի», իես որ վերջանա մինհատրների խորհրդի նիստը: Տասը բոպե անց հաստատուն քայլերը վերստին խախտեցին լոռությունը, եւ այս անգամ սենյակը մտավ ոսկե աքսելբանտերով ու ուսադիրներով մի մարդ: Ես թա վավ վեր թռա բազմոցից, եւ խորը գ/ուխ տվի: Այդ մարդը խոն նարհվեց ավելի ցածր եւ տարավ ինձ մի քանի սենյակի միջով եւ հաստ գորգեր փոած սանդուղքով առաջնորդեց դեպի վեր: Նա ինձ թողեց մի պստիկ սենյակում, որտեղ դրված էին բազմոց եւ կաշվե բազկաթոռ: Սերս մտավ միջահասակ, սպիտակ համազգեստով մի մարդ, ես խոնարի կանգնած, սպասում էի, որ նա ինձ դարձյալ կառաջնորդի որեւէ տեղ: Բայց նա ինձ ոչ մի տեղ չտարավ, միայն սիրալիր ողջունեց եւ մնաց իր տեղում: Ղա պրեզիդենտ Բուստա մենտեի Ռիվերոն էր:

Պրեզիդենտը կրկնակի լավ էր իմանում անգլերեն, քան ես իս պաներեն : Երբ մենք ողջուններ փոխանակեցինք եւ նա, ձեռօի շարժումով, ինձ հրաւԱւրեց նստել, այլեւս մեր համատեղ բառհրի պաշարը վերջացավ: Նշաններով ու շարժումներով շատ բան կա թի/ի է ասել, բայց դրանց օգնությամբ կարելի չէր Պերուի ռազմական նավահանդստում լաստ կառուցելու թույլտվություն ստանալ: Ինձ համար պարզ էր, որ պրեզիդենտն ինձ չէր հասկանում, իսկ նրա համար այդ բանն առավել եւս պ արգ էր, քանի որ քիչ անց նա դուրս գնաց, հետո վերադարձավ ավիացիայի մինհատրի ուղեկցությամբ: Մասկան մինհատր գեներալ Ռեվերենոն եռան դրուն, ըմբիշի (լադմվածքով տղամարդ էր, ռառմաօռա իին ուժերի համազգեստով, կրծքին ուներ գործված թերիկներ: Նա հիանալի խոսում էր անգլերեն՝ ամերիկյան առողջապահությամբ:

Ես խնդրեցի ինձ ներել թյուրիմացության համար եւ ասացի, որ ես կուզեի թույլտվություն ստանալ ոչ թե աերոդրոմի համար, այլ ռազմական նավահանգստի: Գեներալ ծիծաղեց եւ բացատրեց) "Ր քրին այստեղ են հրավիրել միայն որպես

թարգման: Ես բայ/ առ քայլ իմ թեորիան բացատրեցի պրեզիդենտին, որն ուշադրությամբ լսում էր ինձ եւ գեներալ Ռեվերենոյի միջոցով բանիմաց հարցեր էր տարիս:

Վերջում նա ասաց,

Եթե կա հավ անականություն, որ Խաղաղ օվկիանոսի կըդ՝ պիներն առաջին անգամ Պերուի մարդիկն են՝ այտնագործել, ապա

71

Պերուն շահագրգոված է այդ գիտարշավով: Ասացե՛ք, ինչո՞վ կարող ենք մենք ձեզ օգնել:

Ես խնդրեցի մեզ մի տեղ հ ատկացնել ուազմական նավահան գրստի տերիտորիայում՝ լաստր կառուցելու համար, հնարավորություն տալ օգտվելու նավատորմային արհեստանոցներից, հատկացնել մի շենք, որտեղ մենք կարողանայինք պահել հանդերձանքը եւ թույլ տալ հանդերձանքները այս երկիրը բերելու, թույլ տա, օգտվելու չոր նավաշինարանից եւ նավահանգստի բանվորական ուժերից՝ մեր աշխատանքներին օգնելու համար, ինչպես նաև տրամադրել մի նավ, որը մեզ ափից հեռացնի, եթե մենք ճանապարհ ընկնելու լինենք:

— Նշ է խնդրում,----- անհամբերությամբ հարցրեց պրեզիդենտը, այնպիսի տոնով, որ նույնիսկ ես հասկացա:

— Առանձնապես ոչինչ,— մանրամասնության մեջ չմտնելով պատասխանեց Ռեվերենոն: Եվ պրեզիդենտը, բավարարվելով այԴախսի պատասխանով, գլխով համաձայնության նշան արավ:

Ունկնդրությունն ավարտվելուց առաջ Ռեվերենոն խոստացավ, «ր արտաքին գործերի մինիստրը կստանա պրեզիդենտի անձնական ցուցմունքը, իսկ ծովային մինիստր նիետոյին կտրւԱւ գործողության լիակատար ազատություն՝ մեզ անհրաժեշտ օգնություն ցույց տալու համար:

— Թող աստված պահպանի ձեզ բո լորիդ, — ծիծաղելով եւ գլուխր շարժելով ասաց գեներալը հրաժեշտի ժամանակ: Ապա ներս Տուավ համհարզը եւ ինձ տարավ հերթապահի մոտ:

Այդ

նույն օրը Լիմայի թերթերում հոդված հրապարակվեց նորվեզիական գիտարշավի մասին, որ /աստող մեկնե/ու էր Պիրոլի ափերից: Միաժամանակ թերթերում հաղորդվում էր, որ շվե- դաֆիննական գիտարշավը՝ Ամազոնկայի ափերի

ջունդիներում ապրող հնդկացիների կյանքի ուսումնասիրության իր աշխատանքներն ավարտել է: Ամազոնկայի այդ գիտարշավին մասնակցող երկու շվեդացիներ գետի վրայով, մակույկով հասել էին Պերու և արդեն ժամանել էին Լիմա: Դրանցից մեկը Բենզու Դանիելսոնն էր՝ Շապսալի համալսարանից, որն այժմ պատրաստվում էր զբաղվել Պերուի ւեռնցի հնդկացիների ուսումնասիրությամբ:

Հոդվածը ես կտրեցի՝ պահելու համար: Հյուրանոցի համարում նստած, ես սկսել էի նամակ գրել Հերմանին՝ լաստի կառուցման տեղի վերաբերյալ, երբ ինձ ընդհատեց դրան թխոցը:

12

Ներս մտավ բարձրահասակ, արեւակառ դեմքով մի երիտասարդ՝ արեւադարձային հազուստով, երբ նա վերցրեց սպիտակ սաղավարտը, իմ աչքին ընկավ վառ, շեկլիկ մորուքը, որը թվում էր, թե վառել էր նրա դեմքը և այրել գլխի մազերի մի մասը: Այդ երի տասարդը գալիս էր խորքերից, բայց պարզ էր, որ նրա տեղը համալսարանի լսարանն էր:

«Բենզու Դանիելսոնն է»,— մտածեցի ես:

— Բենզու Դանիելսոնն եմ,— ասաց այցելուն:

«Սա իմացել է լաստի մասին»,— մտածեցի ես և առաջար— կեցի նրան նստել:

— Ես հենց նոր տեղեկացա լաստի վերաբերյալ ձեր ծրագրի մասին,— ասաց շվեդացին:

«Եվ ահա սա եկել է ջարդուփշուր անելու իմ թեորիան, քանի որ ինքը ազգագրագետ է»,— մտածեցի ես:

— Եվ ահա ես եկել եմ պարզելու, թե չե՞մ կարող ես էլ ուղեւրվել այդ լաստով,— հանգիստ տոնով ասաց շվեդացին: — Ես հետաքրքրվում եմ միզրացիայի թեորիայով:

Ես ոչինչ չգիտեի այդ մարդու մասին, գիտեի միայն այն, որ նա գիտնական է և շիտակ դալիս է ջունգլիների թափուտներից: Բայց երբ շվեդացին չի վարանում լաստով ուղեւրվել լոկ հինգ նորվեգացու հետ, նա մերժում չպետք է ստանա: Ի դեպ, նույնիսկ փառահեղ մորուքը չէր կարող թաքցնել նրա հավասարակշռված և ուրախ բնավորությունը:

Քանի որ տեղն զբաղված չէր, Բենզու դարձավ գիտարշավի վեցերորդ մասնակիցը: Եվ պարզվեց, որ մեր միջից՝ նա միակն էր, որը խոսում էր իսպաներեն:

Երբ մի քանի օր անց մարդատար ինքնաթիռը, իր մոտորներով միապաղաղ թնդացնելով, թռչում էր ծովեզրի երկարությամբ դեպի հյուսիս, ես նորից հարդալից դիտում էի սերքեւում փոված անսահման կապույտ օվկիանոսը: Թվում էր, թե նա կախվել եւ լողում է երկնային հաստատության մեջ: Շուտով մենք վեց հոգով կկիտվենք իրար մոտ, ինչպես միկրոբները փոշու հատիկի վրա, այնտեղ, ներքեւում, որտեղ այնքան ջուր կա, որ արեւմտյան ամբողջ հորիզոնը ասես նրանով է լեցուն: Մենք մենակ կլինենք օվկիանոսում, եւ իրարից մի քանի քայլից ավեքի հեռու լինել չենք կարողանա: Սակայն, այժմ մեր միջեւ բավականաշափ տարածություն կար: Հերմանը գտնվում էր էկվադորում եւ սպասում էր գե

73

բաններին: Կնուտ Հառովլանդը եւ Տորստեյն Ռոբյուն նոր ին թռել Նյոլթորք: Էրիկ Հեսսելբերգը Օվլոյից Պանամա ուղեւորվող նավի վրա էր: Ես ինքս թռչում էի Վաշինգտոն, իսկ Բենգուր մնաց Լի մայի հյուրանոցում, պատրաստ ճանապարհ ընկնելու, եւ սպասում էր մյուսների ժամանելուն:

Իմ բոլոր ուղեկիցները նախապես իրար չեին ճանաչում, եւ բոլորն էլ միանգամայն տարբեր մարդիկ էին: Աւստի, լաստի վրա մի քանի շաբաթվա ընթացքում մենք ապահովված կլինենք այն բանով, որ մեր պատմություններով միմյանց չենք ձանձրացնի: Ահռելի ամպերը, ցածր ճնշումը եւ. անձրեւոտ եղանակը մեզ համար ավելի քիչ վտանգ կներկայացնեն, քան վեց մարդկանց բնավորությունների բախման սպառնալիքը, մարդիկ, որոնք հարկադրը – : Լած են ամիսներով միասին լի՝ նել դրեյֆող լաստի վրա: Այդ դեպ բում լավ կատակը հաճախ նույնքան օգտակար է լինում, որքան Փրկության գոտին՝

Վաշինդունում դեռեւս դաժան ձմեռ էր, ցուրտ ու ձյունալի: Ես այնտեղ վերադարձա փետրվարին: Րյորնը եռանդուն կերպով կպել էր ռադիոյի գործին, եւ նրան հաջողվել էր հետաքրքրել ուս դիոսիրողների ամերիկյան ընկերությանը եւ պայմանավորվել էր նրա անդամների հետ, որպեսզի ընդունեն լաստի հաղորդումները: Կնուտն ու Տորստեյնը զբաղված էին կազմակերպելով կապը, որը պետք է իրագործվեր կարճալիքային հաղորդիչների միջոցով, սարքված հատկապես այդ նպատակի համար, իսկ մասամբ էլ պորտատիվ ռադիոկայանների օնությամբ, որ գործ-ադրբում էին պատերազմի ժամանակ դիմադրության մասնակի ցներե կողմից: Հարկավոր էր հազարավոր խոշոր ու մանր հարցեր լուծել, քանի որ ցանկանում էինք ճանապարհորդության ժամանակ իրազործեք այն բոլորը, ինչ մեր մտքովն էր անցնում: Իսկ մեր արխիվը: Միշտ աճում ու աճում էր թոթերով: Զինվորական ու քաղաքացիական փաստաթղթեր՝ սպիտակ, դեղին ու կապույտ, անգլերեն, իսպաներեն, ֆրանսերեն ու նորվեգերեն լեզուներով: Մեր զործնական դարում նույնիսկ լաստով ճանապարհորդելը թղթի արդյունաբերությանը պետք է նստեր համարյա մի ամբողջ եղեւին: Օրենքներն ու սահմանափակումները կապում էին մեր ձեռքն ու ոտքը, մենք պետք է քանդեինք մի հանգույցը մյուսի հետեւից:

— Պատրաստ եմ երդվելու, որ այս ամբողք զրագրությունը

74

«Կոն-Թիկի» լաստով գիտարշավի մասնակիցները:

Տախից դեպի աչ՝ Կնատ Հաայանց, Բենցու Դանիելսոն,

զրքի նեղինակը, էրիկ Հեսելրերգ, Տորստեյն Ռոռյա <•

Հերման Ղատցինցեր;

կշռում է տասը- կիլոգրամ,— ասաց մի անգամ Կնուտը, հաստատ տոնով,
խոնարհվելով զրամեքենայի վրա:

— Տասներկու, — անվրդով ճշտեց Տորստեյնը: — Ես կշռել եմ: Իմ մայրը, ըստ
երեւույթին, լավ էր հասկանում իրերի դրությունը, երբ վերջին պատրաստությունների
այդ դրամատիկա- կան օրերին զրում էր՝ «Ես մի բան եմ ցանկանում՝ գիտենամ, որ
դուք բոլորդ, վեց հոգիդ ել, արդեն հաշողակ կերպով լաստի վրա եք գտնվում»:

Այնուհետեւ մի անգամ Լիմայից եկավ շտապ հեռադիր, որով հաղորդում էին,
թե Հերմանին լողանալու ժամանակ ալիքը տԱԷկով է արել եւ ավ: Ն նետել լուրջ
շարդվածքներով եւ վզի հոդա խախտմամբ: Իուժվելու համար նրան տարել էին
Լիմայի հիվանդանոցներից մեկում:

Անհապաղ նրա մոտ թռան Տորստեյն Ռոբյուն եւ Հերդ Վոլդը, որը պատերազմի
ժամանակ նորվեգիական դիմադրության շարժման խմբերից մեկի ներկայացուցչա
հին էր Լոնդոնում, իսկ այժմ Վաշինգտոնում օգնում էր մեզ: Նրանք Հերմանին գտան
ապաքինման վրւակում: Նրան կես ժամ պահել էին փոկերով կախված, փոկերը
ձգված են եղել նրա գլխի շուրջը, այդ դրությամբ նա մնացել է այնքան ժամանակ,
մինչեւ բժիշկները տեղն են գցել պարանոցի առաջին ողնը: Ուննտգենյան նկարը ցույց
է տվել, որ ողնը ձաքած եւ շրջված է եղել հետեւից առաջ: Հերմանին մահից փրկել է
նրա հիանալի առողջությունը: Շուտով նա դուրս է գրվում հիվանդանոցից եւ,
ամբողջովին կտպտաքներով պատած, չշարժվող վզով եւ ռեւմաս ֆկ ցավերով,
վերստին հանդես է գալիս ռազմական նա վահանգստում, որտեղ բերվել էին
բալզային գերանները, եւ կըպ- չում է աշխատանքի: Մի բանի շաբաթ նա պետք է
լիներ բժիշկների հսկողության տակ, եւ մենք համոզված չենք արդյոք նա ի վիճակի
կլինի" մեզ հետ ճանապարհվելու: ոայց ինքը մի վայրկյան անգամ չեր կասկածում այդ
մասին, չնայած առաջին այն դառը փորձին, որ նա ունեցավ Խաղաղ օվկիանոսի
զրկում:

Որոշ ժամանակ անց Պանամայից թռավեկավ էրիկը, իսկ Կնուտն ու ես՝ Վաշինգտոնից, եւ արդեն մենք բոլորս հավաքվել էինք մեր ուղեւորման կետում՝ Լիմայում:

Ծովափին՝ ռազմական նավահանգստի տերիտորիայում, ընկած էին Կիվեդոյի անտառներից բերված բալղային մեծ գերան ներք: Այդ իսկապես հուղիչ հանդիպում Էր: Թարմ կտրած կլոր

7(1

7*՝

- .

ա&

8»

<*. .

«Կոն-Թիկի» լաստի կառացումը Պեաւում: Ամենից առաջ կանեփի պարաններով մենք իրա՞ Ռ "կապեցինք ինք ամենամեծ գերանները: Լաստի վրա ոչ մի մետաղե մաս

Հկար:

գերանները, բամբուկի գեղին բները, եղեգն ու բանանի կանալ տերեւները, մեր ամբողջ շինանյութը — թափված կույտերով ընկած էր ահոելի սուզանավերի եւ ռազմանավերի միջեւ: Վեց սպիտակամորթ հյուսիսցիներ եւ քանն դարչնագույն «նավաստիներ», որոնց երակներում ինկաների արյուն էր հոսում, ճոճում էին կացիններ ու երկար դանակներ — մաշետեները 20, ձգում էին պարաններ եւ կապում էին հանգույցներ: Զիգ մարմնով ծովային սպաները, ոսկե թիզ, կապույտ համազգեստով, անցնում էին մոտիկից եւ ապշած նայում այդ գունատ օտարերկրացիներին եւ բուսական նյութերին, որ հանկարծակի հանդես էին եկել նրանց նավահանգստում:

Հարյուրամյակի ընթացքում առաջին անգամն էր բաշզային չաստ կառուցվում Կաչյան ծովախորշում: Ինկաների առասպելները պնդում են, որ այդպիսի չուստերով շողաչն իրենց նախնիները սովորեց են այս առափնյա ջրերում անհետացած Կոն-Թիկիի ցեղից, իսկ պատմական տվյալները հաղորդում են, որ ավելի ուշ ժամանակներում եվրոպացիները հնդկացիներին արգելել են այդպիսի չաստեր օդտաղործեցր: Բաց չաստով նավարկեցր համարվել է մահու չափ վտանգավոր: Ինկաների հաջորդները քայչում էին ժամանակի հետ. մեղ պես նրանք էլ ծալովի

անդրավարտիք եւ մատրոսկա են հազնում: Բամբուկն ու բալզան նախնադարյան անցյալին են պատկանում, այստեղ եւս ամեն ինչ առաջ է շարժվում՝ դեպի զրահն ու պողպատը:

Գերժամանակակից նավահանգիստը մեզ հիասքանչ ծառայություն մատուցեց: Բենդտի, որպես թարգմանի եւ Հերմանի, որպես՝ զիսավոր կոնստրուկտորի հետ ատաղձագործական եւ առազատային բազմաթիվ արհեստանոցներում մենք մեղ զգում էինք ինչ ուղեւ մեր տանը: Հանդերձանքը պահելու համար մեր տրամադրության տակն էին սլակհառավների կեսը. մեզ հատկացրին մի փոքր լողացող նավամատուց, որի մոտ գերանները ջուրն էինք իշեցնում, երբ սկսվեց կառուցումը:

Մենք ջոկեցինք ինը ամենահաստ գերանները, կարծելով, որ լաստի համար այդ բավական է: Գերանների վրա մենք խոր քարքեր փորեցինք, որպեսզի չսահեն այն պարանները, որոնցով գերանները միանալով, կապվելու էին եւ ամբողջ լաստն էր ամրանալու: Ամբողջ շինվածքում չկար նույնիսկ մի հատիկ երկաթյա կեռ կամ մեխ, չկար ոչ մի կտոր պողպատե ճոպան: Ամենից առաջ մենք ջրի մեջ իշեցրինք ինը մեծ գերանները, մեկը մյուսի կողքին ,

78

Եւ բավականաշափ սպասեցինք, մինչեւ նրանք լողալու բնական էիւք ընդունեցին, իսկ այնուհետեւ հուսալի կերպով դրանք կապեցինք իրար) հետ: Տասնչորս մետրանոց ա մ են ա երկար գերանը ցցեցինք մեջտեղը, դա երկու ծայրից զգալիորեն դուրս էր զալիս: Դրա երկու կողմից համաշափ դասավորեցինք մնացած՝ գերանն եր՝ սկսելով մեծերից, այնպես որ լաստի կողքերի երկարությունը մոտավորապես տար մետր էր, իսկ լաստաքիթը ցցվում էր ձյուն մաքրեցոլ թիակի եռանկյունու նման: Լաստախելը կտրեցինք ուղիղ գծով, բացառությամբ մեջտեղի երեք գերանների, որոնք որոշ չափով դուրս էին գաշխ: Այդ եշուստում ամրացվեց բաշզայից մի կարճ ու հաստ կոճդ, որն ընկած էր չաստի չայնությամբ եւ բներ ուներ դեկի թիանցքի համար: Երբ բաշզային ինը գերանները ամուր կերպով կապեցինք կանեփե պարանի 30 միլիմետր հաստության առանձին կտորներով, դրանց վերեւից մոտավորապես մեկական մետր ընդլայնակի արանք թողնենով, ամրացրինք բաշզային բարակ գերաններ՝ ոռնժիններ2: Լաստն արդեն պատրաստ էր, օանադրությամբ ամրացված էր երեք հարյուրյակ տարբեր երկարության պարաններով, որոնցից յուրաքանչյուրը մենք շատ պինդ կապեցինք ամուր հանգույցով:

Տախտակամածի վրայից փորեցինք բամբուկի զգգած ցողուններ, որոնք ամրացված էին ոռնժիննե – րին: Տախտակամածը ծածկեցինք բամբուկի մատղաշ 2. հլ.~<րից հյուսած խսիրներով: Լաստի մեջտեղը, որոշ չափով բաստախելին ավելի մոտ, բամբուկի ձողերից շինեցինք փոքր, բաց նավախցիկ: Նրա պատերը հյուսված էին բամբուկի շիվերից, իսկ տանհքը բամբուկի ձողերից եւ բանանի ողորկ տերեւներից, որոնք դասավորեց էինք մեկը մյուսի վրա՝ կղմինդրի պես: նավախցիկի առջեւում մենք սարքեցինք կողք-կողքի երկու կայմեր: Մենք դրանք կտրեց էինք երկաթի պես:

ամուր մանգրայի փայտից: Դրանք իրար նկատմամբ ունեին թեք գիրք, կատարները մենք կապեցինք իրար հետ խաչաձեւ: Քառակուսի մեծ առազատր ամրացրինք բամբուկի երկու ձողի, որոնք ամրության համար իրար էին կապված:

Ինը հասա գերանն երր, որոնք մեզ պետք է տանեին օվկիանոսով, առջեւից սրեցինք, ինչպես այդ անում էին հնդկացիները, որպեսզի դրանք ավեշի հեշտ սահեն ջրի վրայով, իսկ չաստաքթին՝ ջրի մակերեսից անմիջապես վերեւ, մենք շինեցինք ֆալշբորտ՝ – "լիքներից պաշտպանվեցու համար:

Մի քանի տեղերում, որտեղ գերանների միջեւ մեծ ձեղքեր կա

79

յին, սուճու հաստ տախտակներ խցկեցինք, բնդամենք հինգ հատ, որոնք ջրի մեջ էին մտնում մեկ ու կես մետր լայնակի եզրով՝ դեպի ներքեւ լաստի հետ կազմելով ուղիղ անկյուն: Դրանք դասավորված էին առանց որեւէ սիստեմի, հաստությունը կազմում էր քան եւ հինգ միլիմետր, իսկ լայնությունը վաթսուն սանտիմետր: Դրանք իրենց տեղում պտտվում էին սեպերի ու պարանների օգնությամբ եւ ծառայում էին արպես զուգահեռ փոքր ողնուցներ կամ հեծաններ: Այդ կարգի ողնուցները գոյություն ունեին ինկանների ժամանակներում բալզային Բոչ"Շ լաստերի վրա՝ Ամերիկան հւյտնադրձելուց շատ առաջ, եւ նախատեսված էին փայտե տա– փակ լաստերը պաշտպանելու քամու եւ հոսանքի դեմ: Լաստի չուրջը որեւէ բազրիք կամ պաշտպանիչ մենք շինեցինք, բայց յուրաքանչյուր ձողի երկարությամբ դրինք երկար ու բարակ բալզա յին գերան, որը ոտքերի համար ամուր հենակետ էր ապահովում:

Ամբողջ շինվածքը պերուական եւ Էկվադորական հինավուրց լաստերի ճշգրիտ պատճենն էր, եթե հաշվի չառնենք լաստաքթի ցածր ֆալշբորտը, որը, ինչպես հետագայում պարզվեց, բոլորովին պետք չէր: Ինչ վերաբերում է հարդարման զանազան մանրամասնություններին, ապա մենք, հարկավ, կարող էինք դեկավարվել մեր ճաշակով, եթե միայն այդ չանդրադառնար մեր լաստի ծովագնացային հատկությունների վրա: Մենք դիտեինք, որ մոտ ապագայում լասար լինելու էր մեր ամբողջ աշխարհը, ուստի մեր կայուցման յուրաքանչյուր մանրություն լաստի վրա մնալու յուրաքանչյուր շաբաթում ավելի ու ավելի մեծ նշանակություն էր ստանալու:

Այդ պատճառով մենք աշխատեցինք մեր փոքրիկ տախտակամածին հնարավոր չափով ավելի բազմազան տեսք տալ: Բամբուկի փովածքը ամբողջ լաստը չէր ծածկում, այլ վ/ռված էր միայն բամբուկե նավախցիկի առջեւ եւ նրա բաց աջ կողմի երկարությամբ: Նավախցիկից դեպի ձախ, հետեւը առաջացել էր բակի պես մի բան, ուր դրված էին պինդ կապուոած արկղները, եւ հանդերձանքի իրերը. դրանց եւ լաստի միջեւ մնում էր միայն մի նեղ անցք: Առջեւից՝ լաստաքթի եւ լաստախելի վրա, բնդիուած մինչեւ նավախցիկի հետեւի պատր, ինը հսկայական գերանները որեւէ փովածք չունեին: Այսպես որ, եթք ուզենայինք շրջանցել բամբուկե նավախցիկը, մենք

հարկադրված էինք բամբուկե դեղին փովածքից ոտքներս դնել լաստախելի գորշ, կ/որ գերանների վրա,

80

իսկ այնուհետեւ՝ վերստին բարձրանալ բեռան կույտերին, որոնք բնկած էին մյուս կողմում: Տարածությունը փոքր էր, բայց խոշընդուները հաղթահարելուց առաջացած հաճույքը ինչ-որ բազմազանություն էր մտցնելու եւ փոխհատուցելու էր սահմանափակությունը այն տարածության, որի սահմաններում միայն մենք կարող էինք շարժվեր Կայմի գագաթին մենք շինեցինք փայտե մի հարթակ, ոչ թե դիտակետ ունենալու մտքով, այն դեպքում, եթիվ վերջապես մենք կակսեինք մոտենալ ցամաքին, այլ որպեսզի ճանապարհին բարձրանանք այնտեղ եւ օվկիանոսին նայենք մի այլ տեսանկյունով:

Եթիվ լաստն սկսեց քիչ թե շատ ավարտված տեսք ընդունել եւ ճռավում էր ռազմական նավերի միջեւ, պսպղալով հասուն բամբուկի ոսկեգույն ցողուններով եւ տերեւների կանչով, ծովային մինհստրը անձամբ եկավ զննելու մեր աշխատանքը: Մենք ան շավ: պարծենում էինք մեր լաստով, որն ինքնին ինկաների ժամանակների կենդանի մի վկայություն էր կանգնած այստեղ, սոսկալի ռազմանավերի շրջապատում: Բայց ծովային մինհստրը ան նկարագրե/իորեն սարսավեց իր տեսածից: Ինձ կանչեցին ռազմական նավահանգստի վարչություն, եւ ես պետք է ստորագրեի մի փաստաթուղթ, ըստ որի ծովային մինհստրության վրայից վերացվում էր այն ամբողջ պատա սիանա տվությունը, որը վերաբերելու էր նրա նավահանգստում կառուցած մեր լաստին: Ինձ կանչեցին նաեւ Կալյան նավահանգստի պետի մոտ. այդտեղ էլ ես ստորագրեցի մի այլ վլաստաթուղթ, ոթում ասված էր, որ եթե ես մարդկանցով ու բերներով նավահանգստից հեռանամ լաստով, դրա պատասխանատվությունն ամբողջովին ինձ վրա է ընկնելու: Որոդ ժամանակ անց օտարերկրյա մի խումբ մասնագետների ու գեւանսւ—գետների թույլ տրվեց ռազմական նավահանգիստ այցելելու: Նրանց կարծիքը նույնպես շատ հույս չէր ներշնչում, եւ մի քանի օր անց ինձ իր մոտ .կանչեց մեծ պետություններից մեկի դեսպանը;

— Տեր ծնողները կենդանի են,— հարցրեց նա: Եվ եթիվ ես հաստատական պատասխան տվի, նա շեշտակի նա քեզ իմ աչքերին եւ չարագուշակ, անդրշիրիմյան ձայնով պատասխանեց.

— Տեր հայրն ու մայրը շատ կտիրեն, եթիվ իմանան ձեր կորսա յան մասին:

Որպես մասնավոր անձ, նա ինձ խնդրում էր հրաժարվել ձաւ

Նապարհորդությունից, քանի դեռ ուշ չէ: Մի ծովակալ, որը զննել էր լաստը, նրան ասել էր, որ մենք ոչ մի դեպքում կենդանի չենք մնա: Նրա ասելով, ամենից առաք լաստի չավելերը ճիշտ չեն: Լաստն այնքան վտոք է, որ ուժեղ ալեկոծության ժամանակ կշըրջ վի: Միենանույն ժամանակ նրա երկարությունը այնպիսին է, որ լաստաքիթը եւ լաստախելը կգտնվեն երկու տարբեր ալիքների վրա եւ մարդկանց ու բեռների ծանրության տակ լաստի բալզա (ին փրխ- բուն գերանները, չդիմանալով լարվածությանը, կկոտրվեն: Եվ ամենից վատն այն էր, որ բալզային ծառերի վերաբերյալ երկրի խոշորա գույն մասնագետը նրան ասել էր, թե բալզային ծակոտ կեն գերանները կարող են օվկիանոսով լողալ հարկավոր տարածության միայն մեկ քառորդը, իսկ այնուհետեւ նրանք միանգամայն կներծծվեն ջրով եւ կխորասուզվեն:

Այս ամենը շատ տիսուր էր հնչում, բայց որովհետեւ մենք համառորեն պնդում էինք մերը, ուստի ճանա պա րիորդության համար մեղ մեկական աստվածաշունչ նվիրեցին: Ընդհանրապես ասած, լաստը դիտող մասնադետները մեզ չեն հուսադրում: Փոթորիկները, թերեւս նույնիսկ ուրագանն եր, նրանց ասելով, մեզ լաստից չուրն են նետելու եւ ոչնչացնելու են ցած նստած բաց լաստը, որը միանգամայն անգոր է լինելու, եւ քամու ու ալիքների կամքով պտտվելու է օվկիանոսով մեկ: Նույնիսկ սովորական ալեկոծ ու- թյան ժամանակ լասար լցվելու է աղի ջրով, որն ուտելու է մեր ոտքերի մաշկը և փշացնելու է լաստի վրա եղած ամեն ինչը: Եթե տարբեր մասնագետների կողմից հերթով մեզ ասածները ի մի գումարեինք, ապա կստացվեր այն, որ լաստի վրա եղած ամեն ինչ, եւ՝ պարանը, եւ հանգույցը, եւ դերանը, եւ՝ փայտի կտորը, ծառայում էին օվկիանոսում մեր կորսա յան համար միայն: Խոր գումարի գրազներ էին բռնում, թե քանի օր կդիմանա լասար, իսկ մի թեթեամիտ ծովային կցորդ գրազ եկավ վիսկիի աքն ամբողջ քանակության վրա, որ կարող են խմել գիտարշավի մասնակիցները մինչեւ իրենց կյանքի վերջը, եթե նրանք հաջողությամբ հասնեն հարավային մի որեւէ կղզու:

Ամենից վատն այն էր, որ երբ նորվեգիական նավը մտավ նավահանգիստ, կապիտանին ու նրա ամենափորձված ծովագնացներից մի քանիսին մենք բերինք ռազմական նավահանգիստը: Մենք անհամբեր էինք լսելու նրանց քննադատական դիտողությունները: Եվ մեր հուսախարությունը շատ մեծ եղավ, երբ

նրանք բալորը համաձայնեցին այն բանում, որ բութ քթով, ձախլիկ լաստին առազաստը ոչ մի օգուտ չի բերում, բացի այդ, կապիտանը գտնում էր, որ մինչեւ իսկ, եթե մենք կարողանանք դիմանալ ջրի վրա, այնուամենայնիվ, մեզ պետք է առնվազն մեկ կամ երկու տարի, որպեսզի մեր լաստը, քշվելով Հումբոլդտի հոսանքով, կտրի օվկիանոսը: Բոցմանը նայում էր մեր ամրացրած տեղերին եւ գլուխն էր շարժում: Նրա ասելով՝ մենք կարող ենք վստահ լինել, որ երկու շաբաթ չանցած մեր բոլոր պարանները կմաշվեն եւ լաստը կփլվի, քանի որ մեծ գերանն եր, ծովում բոլոր ժամանակ շարժվելու են վերեւ ու ներքեւ եւ շվիվելու են մեկը մյուսին: Եթե մեր

պարանները չփոխարինվեն պողպատէ՝ ձոպաններով կամ շղթաններով, մենք պետք է հանգիստ կերպով հավաքենք մեր ճամպրուկները եւ զնանք մեր տները:

Այդ փաստարկումները դժվար էր հերքեր Եթե դրանցից թեկուզ մեկը ձիշտ դուրս գար, ապա մենք հաջողության որեւէ հավանականություն չենք ունենալու: Վախենալով, բազմիցս ես ինձ հարց եմ տվել՝ արդյոք մենք գիտենք, թե ինչ ենք անում: Ես ինքս այդ նախազգուշացումների դեմ ոչինչ չեմ կարող առարկել, քանի որ ծովագնաց չեմ: Բայց իմ ձեռքում մնում էր միակ փաստը, որի վրա հիմնված էր մեր ամբողջ ձեռնարկությունը: Ամբողջ հոգով ես միշտ այն համոզմանն էի, որ ամբողջ ձեռնարկությունը Այստեղից ես եզրակացնում էի, որ եթե մեր թվարկության 500 թվականին, Կոն-Թի կիի օրոք, բալզային գերանները լողացել եւ ամրացումները պահել են, ապա դրանք այժմ եւս իրենց այնպես են պահելու, ինչպես առաջ, քանի որ մենք խորամանկությամբ ինելքներիս զոռ չենք տվել, այլ լասար կառուցել ենք հար եւ նման իին լաստին: Բենգտը եւ Հերմանը լիովին րնդունել էին իմ թեորիան, եւ մին) մասնագետները ողբում էին մեզ համար, տղերքն այդ բոլորի նկատմամբ միանգամայն անտարբեր էին եւ հիանալի կերպով ժամանակ էին անցկացնում էիմայում: Մի անգամ, երեկոյան, Տորստեյնը տագնապով հարցրեց ինձ, թե արդյոք ես համոզված եմ, որ օվկիանոսի հոսանքն ընթանում է հարկավոր ուղղությամբ: Այդ օրերին մենք եղել էինք կինոյում եւ սքանչացել էինք Դորոտի Լա մուրով, որը, հավա յան աղջիկների հետ, պարում էր ծղոտե շըր—

S * 83

յա զգեստ հազար՝ Շարավային ծովի գեղատեսիլ արմավենիների տակ:

— Մենք անպայման պետք է այնտեղ հասնենք,— ասաց Տորստեյնը:— Եվ ես խոճում եմ ձեղ, եթե հոսանքն ընթանա ոչ այնպես, ինչպես պնզուս եք:

Մինչ այդ, մեկնելու օրը մոտենում էր, մենք զնացինք սովորական անձնագրային բյուրոն երկրից մեկնելու թույլտվություն ստանալու համար: Բենգտը, որպես թարգման, հերթի էր կանգնել առաջինը:

— Եթե ազգանո ւնը,— հարցրեց հանգիստ, վտիտ պաշտոնյան, ակնոցների վրայից կասկածանքով նայելով Բենգտի հըս կայական մորուքին:

— Բենդտ Էմմերիկ Դանիելսոն,— հար գալից պատասխանեց Բենգտը:

Պաշտոն յան գրամեքենայի մեջ անցկացրեց երկար բլանկը:

— Ի՞նչ նավով եք եկել Պերու:

— Դիտեք ինչ,— սկսեց բացատրել Բենգտը, կոանալով դեպի վախեցած, վտիտ մարդը,— ես եկել եմ ոչ թե նավով, այլ Պերու եմ եկել մակույկով:

Զարմանքից պապանձվելով, պաշտոնյան հայացքով չափեց Բենգտին եւ բլանկի համապատասխան այունակում մեքենագրեք «մակույկ»:

— Իսկ ի՞նչ նավով եք մեկնելու Պերուից:

— Գիտե՞ք ինչ,— քաղաքավարությամբ արտասանեց Բենգտը,— ես Պերուից մեկնելու եմ ոչ թե նավով, այլ լաստով:

— Բավական է,— բարկացած բացականչեց պաշտոնյան եւ վյջովված, բլանկը հանեց մեքենայից:— Դուք իմ հարցերին ինչպես հարկն է պատասխանելս ւ եք, թե Ոչ:

Մեկնելուց մի քանի օր առաջ պարենը, ջուրը եւ. մեր ամբողջ հանդերձանքը բեռնվեցին լաստի վրա: Մենք պարեն էինք վերցրել վեց մարդու համար՝ չորս ամսվա հաշվով, դա կազմված էր բանակային ռացիոններից՝ փաթեթված ամուր եւ փոքր ստվարաթղթե տուփերի մեջ: Հերմանը միտք հղացավ տաքացնել ասֆալտը եւ տուփերը բոլոր կողմերից հավասար շերտով պատել: Դրանից հետո տուփերի վրա ավաղ զանեցինք, որպեսզի դրանք իրար չկպչեն, եւ խիտ կերպով դարսեցինք բամբուկն տախտակամածի:

84

տակ, որտեղ դրանք զբաղեցրին տախտակամածը պահող ինը բա— ուակ ոռնժինների միջեւ եղած ամբողջ տարածությունը:

կեռների բարձրադիր տեղերում հոսող բյուրեղանման մաքուր աղբյուրից մենք՝ ջուր վերցրինք եւ այն լցրինք հիսուն եւ վեց փոքր բիդոն, որոնց մեջ տեղավորվեց մոտավորապես 1100 լիտր ջուր: Բիդոններն էլ տեղավորեցինք ոռնժինների միջեւ այնպիսի դիրքով, որ նրանց շուրջը շարունակ ծփա օվկիանոսի ջուրը: Մնացած հանդերձանքը եւ մրգերով ու կոկոսի ընկույզով լեցուն հյուսովի կողովները կապեցինք բամբուկն տախտակամածի վրա:

Կն ուտն ու Տորստեյնը բամբուկն նավախցիկի մի անկյունը զբաղեցրին ուաղինկայանի համար: Նավախցիկի խորքում, ներքեւում ոռնժինների միջեւ մենք զրիսք ութ արկդ, հաստատուն կերպով ամրացնելով գերաններին: Արկդներից երկուսը հատկացված էին զիտական գործիքների եւ կինոժապավենների համար, մնացած վեցը թողինք մեր տրամադրության տակ ամեն մեկիս մի հատ. դա նշանակում էր, որ ամեն մեկս կարող էինք մեղ հետ վերցնել անձնական իրեր այնքան, ինչքան կտեղավորվեր մի արկդում:

Էրիկը նկարչության համար վերցրեց մի քանի ռուլոն թուղթ էլ մի գիթառ, նրա արկդր այնքան լիքն էր, որ հարկադրված եղավ իր գուլպաները պահել Տորստեյնի արկոուս: Այնուհետև երեւացին չորս նավաստիներ՝ Բենզուի արկդով: Բենզուն իր հետ ոչինչ չէր վերցրել, գրբերից բացի, եւ կարողացել էր խցկել 73 աշխատություն, որ վերաբերում էին ս ոցիոլոգիային ու ազգագրությանը: Արկդների վերեւից մենք դրինք հյուտովի խսիրներ եւ ծղոտե մատրասներ: Այժմ մենք մեկնելու պատրաստ էինք:

Ամենից առաջ լաստը բուքսիրով դուրս բերինք ռազմական նավահանգստի սահմաններից եւ որոշ տարածություն քարշ տվինք նավահանգստի շուրջը, համոզվելու համար, որ բեռները ճիշտ են դասավորված, հետո, ամբողջ նավահանդստով մեկ, բուքսիրեցինք նավաստիների ակումբի մոտ: Մեր մեկնելու նախօրյակին, հրավիրվածների եւ շահագրգուված այլ անձնավորությունների ներկայությամբ այդտեղ պետք է տեղի ունենար լաստի «մկրտումը»:

Ապրիլի 27ին բարձրացրինք նորվեգիական դրոշակը, եւ ձողի վրա սկսեցին ծածանվել դրոշակները օտար այն պետությունների, որոնք գիտարշավին գործնական օժանդակություն էին ցույց ովեց: Ծովափը լեցուն էր խուռն բազմությամբ, մարդիկ ցանկա

83

թյուն ունեին դիտել արտասովոր նավի «մկրտության» արարողությունը: Հանդիսատեսներից շատերի մաշկի գույնը եւ դեմքի գծերը խոսում էին այն մասին, որ նրանց հեռավոր նախնիները, այլ ափի երկարությամբ նավարկել են բալզային լաստերով: Բայ / այստեղ կային եւ խսպանական հինավուրց ընտանիքների սերունդ ներ ծովային վարչության եւ կառավարության ներկայացուցիչների գլխավորությամբ, ինչպես եւ Միացյալ Նահանգների, Մեծ ք*րի- տանիայի, Ֆրանսիայի, Չինաստանի, Արգենտինայի, Կուրայի դեսպանները, Խաղաղ օվկիանոսի անզլիական գաղութների նախ կին նահանգապետը, շվեդական ու բելգիական դեսպանները եւ, վերշապես, փոքրիկ նորվեգիական գաղութի մեր բարեկամները՝ գ/խավոր հյուպատոս Իանի գլխավորությամբ: Ժուռնալիստների մի ամբողջ խումբ իրարանցման մեջ էր, Ճրթում էին կինոապարատները, պակասում էր միայն փողային նվազախումբը եւ մեծ թմբուկը: Մեզ բոլորիս համար մի բան միանգամայն պարզ էր եթե, նավահանգստից դուրս գալուց, մեր լաստը քայքայվեր, բաժանվելով մասերի, մեծաք կնախընտրեինք յուրաքանչյուրս առանձին գերանի վրա լողալ դեպի Պոլինեզիա, բայց երբեք ետ չէինք դառնալու:

Հերդ Վոլդին, որը գիտարշավի քարտուղարուիին էր եւ մեր ու մայր ցամայի միջեւ կապ հաստատողը, բաժին ընկապ լասար՝ • մկրտելու՝» կոկոսի բնկույզի կաթով, մասամբ այն պատճառով, որ այդ ներդաշնակում էր քարե դարի հետ, իսկ մասամբ էլ այն պատճառով, որ շամպայնի գինին թյուրիմացաբար պահված էր Տորստեյնի արկդի հատակին: Երբ հավաքածներին անզլերեն եւ խսպաներեն

լեզուներով հաղորդվեց, որ լաստին տրվում է ինկա ների մեծ (նախակարապետի՝ արեգակ-արքայի անունը, որ հազար հինգ հարյուր տարի առաջ անհետացել էր Պերուիզ 11 հետազայում հանդես էր եկել Պոլինեզիա յում,— Հերթ Վոլդն անցավ «Կոնժիկի» լաստի մկրտման ծիսակատարությանը: Կոկոսի ընկույզը (որի կիղեր ձաքած էր) նա այնպիսի ուժով զարկեց լաստի քթին, որ կաթն ու սերմերը դիպան մոտիկ կանգնած հանդիսականներին, որոնք հարդարից կանգնած էին լաստի շուրջը:

Այնուհետեւ մենք տնկեցինք բամբուկե ձոգը եւ. բարձրացրինք առագաստը, որի կենտրոնում մեր նկարիչ էրիկը կարմիր ներկով նկարել էր Կոնժիկիի մորուքավոր դեմքը: Դա արեգակ-արքայի գ/խի ճիշտ պատճենն էր եւ նման էր կարմիր քարից կերտած այն

ՏԾ

արձանին, որը հայտնաբերվել էր Թիախուանակո ավերված քա՝ դաքում:

— Ա՛խ, սինյոր Դանիելսոն՝,— հիացմունքով բացականչեց նավահանգստի արհեստանոցի ավագ բանվորը, հենց որ տեսավ առագաստի վրայի մորուքավոր դեմքը:

Ամբողջ երկու ամիս, սկսած այն օրից, երբ մենք նրան ցույց ստվինք Կոնժիկիի մորուքապատ դեմքը մի թերթ թղթի վրա, նա Բեւնգտին անվանում էր սինյոր Կոնժիկի: Միայն այժմ, վերջապես, նա հասկացավ, որ ք-եզտի իսկական ազգանունը Իանիել ւտն էր:

Մեկն ելուց առաջ մենք բոլորս հրավիրվեցինք պրեզիդենտի մոտ հրաժեշտի ունկնդրության, իսկ դրանից հետո, զրոսանք կատարեցինք դեպի լեռները, որպեսզի մի կուշտ դիտենք ժայռերն ու քարի կույտերը, նախքան ճանապարհ կը նկնեինք անծայրածիր օվկիանոսով: Քանի դեռ ծովափին լաստի կառուցման աշխատանքն էր գնում, մենք ապրում էինք Լիմայի շրջակայքում՝ արմավենու պուրակի մեջ եղած մի պանսիոնում: Դեպի Կա լյա ո նավահանգիստ եւ այնտեղից պանսիոն մենք գնում էինք ավելացիայի մինհատրության ավտոմոբիլով, որի շոփերին Հերոդ կարողացել էր վարձել զիտարշավը նախապատրաստելու ժամանակ: Մի օր մեն՝ շոֆերին խնդրեցինք, որ մեզ տանի ուղղակի լեռները, որքան կա րելի է հեռու, պայմանով, սակայն, որ վերադառնանք նույն օրում: Եվ ահա մենք սլանում ենք անապատային ճանապարհնե– րով ինկաների ժամանակվա հնադարյան ոռոգման ջրանցքների երկարությամբ, մինչեւ հասնում ենք գլխապտույտ բարձրության՝ մեր լաստի կայմից 4000 մետր բարձր: Այստեղ աչքերով մենք ուղղակի լափում էինք ժայռերը, լեռնային գագաթները, կանաչ տերեւները, աշխատելով կշտա՞ն: Անդերի հսկայական, խաղաղ /երներից, որոնք փոփած էին մեր առջեւ: Մենք վարձում էինք ինքներս մեզ համոզել, որ մեզ վճռականապես ձանձրացրել էին քարերն ու պինդ գետինը եւ որ մենք ծարավի ենք առագաստը բարձրացնելուն եւ օվկիանոսի հետ ծանոթանալուն:

1սՕ,դ,օ.՝Լ ՕՎԼ«ԼՏ. յ/է,ւառւ. տւ՝

Դրամատիկական ապրումներ:— Բուրսիրով դուրս ենք զալիս ք«««յ ծով:— Բարձրանամ է քամի:— Պայքար ալիքների նետ: . — Հում— ըոլդտի հոսանքում:— ■ Ինքնաթիռ մեզ չի գտնում:— Գերանները ջուր են օծում:— Փայտն ու պարանները:— Մենք կերակրվում ենք թւշող ձկներով:—, Անսպասելի հարեւան մահհակալի մոտ:— . Թյունիկը ծուղակում:— Աչքեր օվկիանոսում:— Ծովի արվականը:— Մենք հանդիպում ենք աշխարհի ամենամեծ ձկանը:— Ծովային կրիայի որսը:

Այն օրը, երբ բուրսիրը «Կ<ո<էթիկի»ին պետք է դուրս բերեր բաց օվկիանոս, իրարանցում էր տիրում Կայյան նավահանգըռ տում: Ծովային մինխստը կարգադրեց նավահանգստային «Գոլ տրոֆիան Ռիոս» բուրսիրով մեզ դուրս բերել ծովախորշից եւ տանել բաց ծով՝ այնտեղ, ուր շատ վաղ անցյալում հնդկացիներն իրենց /աստերով դուրս եին զալիս ձուկ որսալու: Լրագրերը այդ սենսացիային նւլիրել եին կարմիր եւ սեւ վերտառություններով հոդված ներ, եւ ապրիլի քսանութին բազմությունը մութն ու լուսին պատել էր ծովափր:

Մենոն բո լորս լաստի վրա պետք է հավաքվեինք ժամը տասնը մեկի մոտ, մինչ այդ մեզնից յուրաքանչյուրը քաղաքում տարբեր գործերով էր զբաղված: Երբ ես երեւացի ծովափին, լաստի վրա միայն Հերմանն էր: Ես դիտավորյալ կերպով մեքենան կանգնեց րաւ բավականաշափ հեռու եւ ամբողջ ավագուտն անցա ոտքով, որ պեսզի մեկնելուց առաջ ոտքերս վերջին անգամ մի լավ մարզեմ,

88

Քանի որ նավարկման տետղությունը ոչ ոք չէր կարող նախագուշակել: Ես ցատկեցի լաստի վրա, որը խճողված էր բանանի ողկույզներով, մրգերի կողովներով ու պարկերով, դրանք տախտակամածի վրա էին նետվել ամենավերջին պահին, մենք դրանք տեղավորելու եւ կապուտելու էինք, երբ փոքր ինչ ուշքներս կհավաքեինք: Այդ կույտերի միջեւ խոնարի նստած էր Հերմանը. Նրա ձեռքն ընկած էր կանաչագույն՝ թութակով մի վանդակի վրա. դա հրաժեշտի նվերն էր լիմացի մի սրտակից բարեկամից:

— Սի բոպե նայեցեք թութակին,— ասաց Հերմանը:— Ես պետք է ափ իջնեմ եւ վերջին անգամ մի բաժակ գարեցուր խմեմ: Բուրսիրը այնքան էլ շուտ չի գալու:

Հազիվ էր նա անհետացել խուռն բազմության մեջ, երբ մարդիկ սկսեցին ձեռքները թափահարել եւ ցույց տալ ինչ-որ բան: Ծովապատնեշի եզրից, լրիվ թափով սլանալով, երեւաց «Լուար դիան Ռիոս» բուրսիրը, որը խարիսխ ձգեց կայմերի երերուն անտառի հետեւում, որովհետեւ կայմերը խանգարում էին մոտենալու «Կոնֆիկիի»ին: Հարկ եղավ մոտորային մի մեծ կատերով մեզ անցկացնել

զբոսանավերի միջով։ Կատերը լեփ-լեցուն էր ռազմական ծովագնացներով նավաստիներով ու սպաներով եւ կինոոպերատորներով, մինչ հրամաններ էին արձակվում եւ ճռթում էին կամերաները, բուքսիրային պինդ պարանը ամրացվեց լաստի քթին։

— Սո աօշՇՈՒԾՕ*..»— Գոչեցի ես հուսահատ, առանց վեր կենալու, թութակի կողքին նստած։— Դեռ շատ վաղ է։ Պետք է սպասել մյուսներին— Լու ՀՔ^{^(^^^^ՕՇՎԱԾ)**}— փորձում էի եւս բացատրել, ցույց տալով քաղաքի կողմը։

Բայց ոչ ոք ինձ շհասկացավ։ Ապաները քաղաքավարությամբ միայն ժպտում էին. պարանը լաստաքթին էր ամրացվում բոլոր կանոններով։ Ես քանդեցի պարանը եւ նետեցի ջուրը, միաժամանակ ամեն տեսակի նշաններով եւ շարժումներով փորձելով հասկացնել։ Թութակն օգտվեց ընդհանուր իրարանցումից եւ, կտուցը հանելով վանդակից, դռնակի վւականը բացեց, երբ ես ետ նայեցի, նա արդեն ուրախ զվարթ զբոսնում էր բամբուկե տախտակամածի վրա։ Ես փորձեցի բռնել նրան, բայց նա իսպաններեն մի քանի

- Մի րոպե (իսպ.)։ ** Գիտարշավի մասնակիցներին (իսպ—)

89

հայիոյանք ճշաց եւ թռավ բանանի կույտի վրա։ Մի աչքով հետեւել լով նավաստիներին, որոնք ջանում էին պարանը նորից լաստա— քթին զցել, ես մոլեզնությամբ սկսեցի հեաապնդել թութակին։ Նա ճշալով թռավմտավ բամբուկե նավախցիկը, որի մի անկյունում եւ նրան բռնեցի ոտքից այն պահին, երբ փորձում էր թռչել իմ զլիի վրայավ։ Երբ ես վերստին հայտնվեցի տախտակամածի վրա եւ իմ թպրտացող որսը իւցկեցի վանդակը, ափին կանգնած՝ այ վասահներն արդեն արձակել էին լաստի կապերը, եւ լաստն սկսեց անօգնական պար գալ ծովապատնեշից դեպի ափը շարժվող ալիքների վրա։ Ճարահատ ձեռքս առա կարծ թիակը եւ ապարդյուն կեր պով սկսեցի լասար ետ պահել առափնյա ցցերիդ։ Այնուհետեւ մոտորային կատերը շարժվեց, մի ձգում — եւ «Կոնֆիլկին» սկսեց իր երկար ճանապարհ։ Իմ միակ ուղեկիցը իսպաններեն խոսող թութակն էր, որք փրկած տեսքով նստած էր վանդակում։ Ծով ա փի բազմությունը ուրախ աղմկում եւ ձեռքերը թափահարում էր, իսկ թուխ կինոոպերատորները մոտորային կատերից քիչ էր մնում քուրք թափվեին, այնքան նրանք տարվել էին Պերուին մեր դրա մատիկական մեկնումի յուրաքանչյուր մանրամասնությունը նկա թահանելու գործով։ Իսկ ես, բոլորովին վիատված, մեն-մենակ, կանգնած էի լաստի վրա, հայացքով որոնելով անհետացած ու դեկիցներիս, որոնցից ոչ մեկը չէր երեւում։ Այդպես մենք մոտն ցանք «Գուարդիան Ռիխոսին», որք մեզ էր սպասում կազմ ու պատ- բաստ խարիսխը բարձրացնելու եւ ճանապարհ բնկներո համար։ Այնժամ մի ակնթարթում եւ մազլցեցի պարանե սանդուղքով եւ նավի վրա այնպիսի աղմուկ բարձրացրի, որ մեկնումը հետաձգվեց եւ մոտորային կատերը ետ դարձավ դեպի ափ։ Նա բավական

ու շացավ եւ վերադարձավ լեցուն գեղատեսիլ սին յորիտաներով, բայց չէր բերե/ «Կոնժիկիի» անհետացած անձնակազմից ոչ մեկին: Այդ ամենը շատ սիրա/իր էր, բայց չէր լուծում իմ դժվարությունները: Գեղանի սինյորիտաները թափվեցին լաստի վրա, իսկ կա տերը նորից ետ գնաց՝ •որոնելու Լու ճճօնաշանՅՈՅՍ ՈՈՌՇՓՕՏ <

Այդ նույն պահին էրիկն ու Բենգտը, առանց շտապելու, իջնում էին առավինյա փողոցով, մի կույտ լրագրեր եւ ժուռնաւուներ ու զանազան մանրուք ձեռքներին: Նրանք դեմ են առնում ափից վերադարձող մարդկանց բազմությանը* վերջապես, ուղեկալների

- Գիտարշավին մասնակցող նորվեգացիներին (իսպ.): 90

մոտ ոստիկանները նրանց կանգնեցնում են եւ մի աստիճանավոր սիրալիրությամբ նրանց հաղորդում է, որ այլեւս դիտելու բան չկա: Բ' ենգտը, վայելչորեն շարժելով սիգարը, առաքելում է ոստիկանիցս, որ իրենք եկել են ոչ թե որպես հանդիսատեսներ, այլ հենց իրենք պետք է մեկնեն լա ստով:

— Անօգուտ է,— ներողամտությամբ ասում է ոստիկանը: — «Կոնժիկին» մեկնեց սրանից մի ժամ առաջ:

— Չի կարող պատահել,— բողոքում է էրիկը, հանելով ծրարներից մեկը,— ինձ մոտ է լապտերը:

— Սա կ նավավարն է,— ավելացնում է բենգտը,— Իսկ ես լաստի տնտեսն եմ:

Նրանք ձեղքում են շղթան եւ անցնում, բայց, իսկապես որ լաստը չկար: Նրանք վհատված անցուդարձ են անում ծովապատնեշի մոտ, որտեղ հանդիպում են զիտարշավի մնացած մասնակիցներին, պարզվում է, որ սրանք էլ անհամբեր որոնում են անհետացած լաստը: Հենց այդտեղ նրանք տեսնում են մոտեցող կատերը, եւ շուտով վեցն էլ, վերջապես, միանում են, եւ ջուրը լաստի շուրջը սկսում է փրփրել, երբ «Գուարդիան Ռիոսը բուքսիրով ւկսեց մեղ տանել դեպի բաց օվկիանոս:

կեսօրն արդեն վաղուց էր անցել, երբ մենք ճանապարհ ընկանք: «Գաարդիան Ռիոսը» մեզ պետք է քաշեր մինչեւ առավոտ, այնքան ժամանակ, մինչեւ մենք դուրս գայինք առափնյա ջրերի սահմաններից: Հենց որ մի կողմ թռողինք ծովապատնեշը, ալիքներն սկսեցին հորձանք տալ մեր դեմ, եւ մեզ ուղեկցող բու որ մանք նավակները, իրար հետեւից սկսեցին ետ դառնալ: Միայն մի քանի մեծ որոսանավեր մեղ հետ հասան մինչեւ, ծովախորշի ելքը, որպեսզի դիտեն, թե հետո ինչպես կընթանան մեր գործերը:

«Կոն/ է՛ իկին» հետեւում էր բուքսիրին, ինչպես բարկացած այծ, որին քաշում են թռկով, նա լաստաքթով հարու էր տալիս հանդիպական ալիքներին այնպես, որ ջուրը թրջում էր տախտակամածը: Ղա /ավ նշան չէր, որովհետեւ ծովի ալդ հորձանքը

շատ չնշին էր՝ համեմատած նրա հետ, որ կարող էր մեղ հանդիս/ել հետագայում։ Ծովախորշի մեջտեղում բուքսիրային պարանը կտրվեց, եւ մեր կողմի ծայրը հանգիստ իջավ հատակը, մինչդեռ «Գուարդիան Ռիոսը» շարունակում էր առաջ գնալ։

Մենք նետվեցինք դեպի լաստի եզրը, պարանի ծայրը որսալու, իսկ զբոսանավերն առաջ ընթացան, փորձելով կանգնեցնել

91

նավը։ Լազանի մեծության, անտանելի մեղուզաները, ալիքների հետ միասին, բարձրանում ու իջնում էին լաստի երկարությամբ եւ բոլոր պարանները ծածկում էին այրող, դոնդողային զանգվածի լայրծուն շերտով։ Երբ լաստը թեքվում էր մի կողմ, մենք, երեւի վրա պառկած, կռանում էինք լաստեզրի վրայով եւ աշխատում էինք ձեռքերով հասնել մինչեւ ջրի մակերեսը, քայլ մեր մատներլ։ Միայն դիպչում էին լայրծուն պարանին։ Այն ուհետեւ լաստը նորիր թեքվեց մյուս կողմի վրա եւ մեր գլուխներն ընկդմվեցին ալիքների մեջ, իսկ աղի ջուրը եւ հսկայական մեղուզաները գլորվեցին մեր մեջքի վրայով։ Մենք թքում էինք, անհծում, եւ մեր մաղերից պոկում էինք մեղուզաների կպչուն մասերը, իսկ երբ բուքսիրը վերադար ձավ, պարանի ծայրն արդեն հանված էր եւ պատրաստ էր միաց նելու։

Մենք պատրաստվում էինք պարանը բուքսիրի եզրը զցել, երբ հանկարծ քշվելով ընկանք նավախնելի ելուստի տակ։ լաստին վտանգ էր սպառնոլմ, ալիքները կարող էին նրան սեղմել նավա խելին եւ ճզմել։ Սոռանալով ամեն ինչ, արագ կերպով վերցրինք բամբուկե ձողերն ու թիակները եւ աշխատեցինք, քանի դեռ ուշ չէ, ետ մդմեր Շայլ զա մեղ ոչ մի կերպ չհաջողվեց, երբ լաստը երկու ալիքների միջի փոսումն էր, մենք չէինք կարողանում հասնել մեր վերեւում կախված նավախնելին, իսկ երբ լաստը բարձրանում էր աւիքի վրա, «Րուարդիան Ռիոս» նավախնելը իջնում էր ջրի մեջ եւ, եթե ալիքները մեզ քաշեին նրա տակ, նավախնելը մեզ լավաշի պես կտափակացներ։ Վերեւում, բուքսիրի տախտակամածի լեռա, մարդիկ այս ու այն կողմ էին նետվում եւ աղաղակում, վերջապես պտուտակն սկսեց աշխատել լաստի հենց կողի մոտ, եւ վերջին բոպեին պտուտակի բարձրացրած ալիքը մեղ մի կողմ նետեց։ Լաստի քիթը մի քանի ուժեղ հարված ստացավ եւ թեթեւակիորեն փոխեց իր դիրքը, քայլ հետ աստիճանաբար ուղղովեց։ — Երբ գործն այսպես վատ է սկսվում, պեսք է որ լավ վերջանա, — ասաց Հերմանը։ — Գոնե շուտ վերջանար այս քաշքուկը, լաստը ցնցումներից շուտով կքայլայվի։

«Գուարդիան Ռիոսը» քաշում էր ամբողջ գիշերը, մենք շարժվում էինք դանդաղ եւ գրեթե առանց խանգարումների։ ՀՀբոսանա— վերը վաղուց հրաժեշտ էին տվել մեզ, առափնյա վերջին կրակներն անհետացել էին մեր լաստախնելի հետեւում։ Խավարի մեզ 92

հազվադեպ լողում էին մեր ճանապարհը խաչաձեւող նավերի կրակները: Գիշերը մենք բաժանեցինք հերթապահության ժամերի վրա, որպեսզի հետեւնք բուքսիրի պարանին, եւ բոլորիս կ հաջողվեց լավ քնել: Հաջորդ առավոտյան, երբ սկսեց լուսանալ, Պերուի ծովափին կախվել էր թանձր մառախուղ, մինչդեռ մեր ստօշեւում դեպի արեւմուտք միանգամայն պարզ, կապույտ երկինք էր: Օվկիանոսով ընթանում էին ոչ մեծ կատարներով երկար ու հանդարտ ալիքներ: Մեր հազուստը, գերանները եւ այն ամենը, ինչի որ ձեռք էինք տալիս, թրջվել էին ցողից: ԶՈՎ ԷՐ՝ մեզ շրջա պատող կանաչավուն ջուրը հարավային 12 լայնության համար զարմանալիորեն սառն էր: Մենք գտ՝ նվում էինք Հումբոլդտի հոսանքում, որն Անտարկտիկայի ջրի ցուրտ զանդվածը Պերուի՝ ափերի երկարությամբ տանում էր դեպի հյուսիս իսկ այնուհետեւ թեքվում դեպի արեւմուտք եւ հատում օվկիանոսը, գնալով հենց Հասարակածի տակով: Հենց այդ ջրերում էր, որ Պիսարոն22, Սար ատինTM եւ մյուս հին իսպանացիները հանդիպել էին ինկա հնդկացիների առագաստավոր մեծ լաստերին, որոնցով սովորաբար լողում էին ափից 50—60 մղոն հեռու Հումբոլդտի հոսանքում. թյունու եւ ոսկե թյունիկ ձկներ որսալու համար: Այստեղ ցերեկ—ները ափից քամի է փշում, բայց երեկոյան սկս ում է վդել հակառակ կողմից եւ ձկնորսներին օգն ում է տուն վերադարձնալ, եթե նրանք ցանկանան:

Բուքսիրը կանգնած էր շատ մոտիկ, եւ մենք ջանասիրությամբ լաստը հեռու էինք պահում նրա քթից, մինչեւ որ ոեզինե փոքր, փշովի նավակը ջուրն իջեցնեին: Ալիքների վրա նա լողում էր ինչպես ֆուտբոլի գնդակ, եւ պարելով մոտեցավ «Գուարդիան Ռիո—սինյ»: Էրիկը, բենդտը եւ ես ձեռքներս զցեցինք պարանե սանդուղքին եւ բարձրացանք նավեզրին:

Բեն զտի, որպես բարզմահնչի, միջոցով մեր քարտեզի վրա ցույց տվին /աստի ճշգրիտ դիրքը: Մենք հյուսիս-արեւմտյան ուղղությամբ 50 ծովային մղոն հեռու էինք ափից՝ Կաք/առյից: Որ պես զի մերձափնյա նավերը մեր շնորտակեն, առաջին մի քանի գիշերները մենք պետք է կրակ վառեինք: Այնուհետեւ մենք որեւէ նավի չէինք հանդիպելու, որովհետեւ Խաղաղ օվկիանոսի այդ մասում ոչ մի նավային գիծ չի անցնում:

Մենք հանդիսավորությամբ հրաժեշտ տվինք բուքսիրի տախտակամածի վրա եղած բոլոր մարդկանց, որոնք, ինչ-որ տարօրի-

Նակ հայացքով, մեզ էին նայում, երբ մենք իջնում էինք մեր նավակը եւ ալիքների վրա օրորվելով, լողում էինք դեպի «Կոն Թիկին»: Այնուհետեւ բուքսիրային պարանը հանձնեցինք, եւ լաստը թողնվեց իր ճակատագրին: «Գուարդիան Ռիոսի» նավակողի երկարությամբ շարվել էին երեսուն եւ հինգ մարդ եւ հրաժեշտի թա վահարումներ էին անում այնքան ժամանակ, մինչեւ որ մենք այլեւս չէինք տարբերում նրանց ուրվագծերը: Իսկ լաստում վեց մարդ նստել էին՝ արկղների վրա եւ

հայացքով ուղեկցում էին բուք սիրին, մինչեւ որ նա թաքնվեց հեռվում: Երբ ծխի սեւ սյունը ցրվեց եւ անհետացավ հորիզոնում, այդ ժամանակ նոր մենք գլուխներս թափահարեցինք եւ նայեցինք միմյանց:

— Տսեսություն, ցտեսություն,— ասաց Տորստեյնը: — Այժմ, աղերք, մեր մեքենան բաց թողնենք:

Մենք ծիծառեցինք եւ մեր մատները թքոտելով, սկսեցինք որոշել քամու ուղղությունը: Փշում էր բավականին թեթեւ հողմ, որ հարավայինից անցնում էր հարավ-արեւելյանի: Բարձրացրինք բամբուկն ձողը ուղղանկյունի մեծ առազաստով: Նա թուլացած սուլում էր, եւ զա «Կոն. Թիկիի» դեմքին դժողի, կնճռոտած տեսք էր հա դորդում:

— Ծերունուն դուր չի գալիս,— ասաց էրիկը— Երբ նա երիտասարդ էր, ավելի ուժեղ քամի), եր էին փշում:

— Էհ, համա սլանում ենք, "ա ,— ասաց Հերմանը եւ լաստի բթի մոտ մի կտոր բալզային փայտ նետեց ջուրը:

— Մեկ, երկու, երեք,,. Երեսուն ինք, քառասուն, քառասուն մեկ... ,

Փայտի կտորը դեռ հանգիստ ընկած էր ջրի մեջ՝ լաստի կողքին, նա կոռի երկարության կեսն էլ չանցավ:

— Հիանալի է,— ասաց Տորստեյնը:— Այ" տաշեղը մեղ ուղեկցելու է ամբողջ ձանապարհի ընթացքում:

— Հուսով եմ, որ երեկոյան հողմը մեզ ետ չի տանելու,— ասաց Բենդտը:— Հրաժեշտը Կայառյալմ շատ զվարձալի էր, բայց ես չեմ ցանկանա, որ մեզ այնտեղ ողջունեն այդպիսի արագ վերադարձի համար:

"այց ահա փայտի կտորը անցավ լաստի ծայրին: Մենք «ուռա >յ կանչեցինք եւ սկսեցինք հավաքել ու ամրացնել այն ամենը, ինչ որ տախտակամածի վրա էր նետվել վերջին բոպեին: Բենգ տը դատարկ արկդի ներսում վառեց պրիմուսը, եւ շուտով մենք

վայելում էինք տաք կակառ ու պաքսիմատ եւ ծակում էինք կոկոսի թարմ ընկույզներ: Պարզվեց, որ բանանները հասած չեին:

— Մի կողմից այժմ ամեն ինչ կարգին է,— զոհ ծիծառով ասաց էրիկը: Ոչխարի մորթուց լայն շալվարը հագին, գլխին հնդկական բարձր գլխարկ, թութակն ուսին, նա զբոսնում էր տախտակամածի վրա:

— Մի բան ինձ դուր չի գալիս,— ավելացրեց նա,— եթե մենք այսուհետեւ եւս պետք է անշարժ ցցված մնանք այստեղ, ապա քիչ ուսումնասիրված հանդիպական այս րողոր հոսանքները կարող են մեզ քշելով տանել դեպի առափնյա ժայռերը:

Խոսք եղավ այն մասին, թե արդյոք թիակներին դիմելու ժամանակը չէ, բայց վճռեցինք սպասել քամուն:

Եվ քամին բարձրացավ: Նա փչեց հարավ-արեւելքից միապաղադ ու համառորեն: Շուտով մեր առազաստր լցվեց եւ զոգավորվեց դեպի առաջ, բարձրացող կրծքի պես, իսկ «Կոն-Թիկիիտ գծմքը մոլեզնած տեսք ընդունեց: «Կոն-Թիկին» սկսեց շարժվել:

— Հե յիե յ,— ուրախացած աղաղակեցինք մենք, թեքվելով արեւմուտքի կողմը, եւ սկսեցինք ձգել կայմաձողն ու կայմա պարանք: Ղեկաթիակը իշեցվեց ջուրը, եւ հերթափոխության ցու-ցակը մտավ իր ուժի մեջ: Մենք թղթե գնդիկներ ու տաշեղներ ջուրն էինք զցում լաստաքթի մոտ եւ վազում էինք լաստախելը, հաշվելով ժամացույցը ձեռքներիս:

— Մեկ, երկու, երեք... տասնութ, տասնինը — պրծա վ:

Թղթերն ու տաշեղները լողում էին դեկաթիակի մոտից եւ շուտով միանում, ինչպես թելի վրա շարված ուլունքներ, վեր ու վար ճոճվելով լաստախելի հետեւի ալիքների միջեւ: Մենք առաջ էինք ընթանում մետք առ մետք: «ԿոնԹիկին» ջուրը չէր հատում, ինչպես այդ անում էին սրաքիթ, արագավազ զբոսանավերը: Անշնորհը ու լայն, ծանր ու մեծածավալ փուլած մի ալիքից մյուսի վրա, նա պատկառելի տեսրով առաջ էր շարժվում: Նա չէր շտապում, բայց պոկվելով տեղից, արդեն շարունակում էր առաջ շարժվեք անդրդվելի համառությամբ:

Այժմ մեր ամբողջ ուշադրությունը դարձրել էինք դեկի սար-քավորմւսւ վրա: Լաստը ճշտությամբ շինված էր այնպես, ինչպես նկարագրել էին իսպաֆացիները, բայց մեր ժամանակներում աչ ոք կենդանի չէր մնացել, որ կարողանար մեղ գործնական դաս տահ թե ինչպես պետք է կառավարենք հնդկացիների լաստը:

Այգ

05

հարցը մենք մանրամասն քննարկում էինք ծովափին, մաս նազետների հետ, բայց արդյունքը միանգամայն անբավարար էր: Նրանք մեզնից ավելի չգիտեին: Ճենց որ հարավարեւեյան քամին ուժեղացավ, մենք պետք է լաստը պահեինք այնպիսի դիրքով, որպեսզի քամին լցներ առազաստը՝ լաստախելի կողմից: Եթե լաստը կողքով չափազանց շատ էր թեքվում դեպի քամին, առագաստն անմիջապես չփչացնում էր եւ խփում էր բեռներին, մարդկանց, բամբուկն նավախցին, իսկ ամբողջ լաստը ետ էր

դառնում եւ իր ճանապարհը շարունակում էր լաստախելը դեպի առաջ: Ծանր էր պայքարը, երեքս պատերազմում էինք առազաստի հետ, իսկ մնացած՝ երեքն ամբողջ ուժով լծում էին երկար դեկադիակին, որպեսզի փայտե լաստի քիթը դարձնեն քամուն հակառակ, որից հետո, երբ հաջողվում էր լաստը շրջել, լաստավարը պետք է լավ հետեւեր, որպեսզի մի բռպե հետո ամեն ինչ

ԱՌԻՋ Ի ԿՐԿՆՎԵՐ՝

Վեց մետր երկարությամբ դեկադիակն ազատ կերպով ընկած՝ էր սեպավոր թիանցքում, որ շինված էր չաստախելին ամրացրած մի հսկա կոճղում: Այդ հենց այն դեկադիակն էր, որ օգտագործո՞ւմ էին մեր բարեկամ բնիկները, երբ մենք էկվագո րից, Պալենկե գետի հոսանքով, բերում էինք գերանները: Ման գրայի փայտից պատրաստած այդ երկար ձողը պողպատի պես ամուր էր, բայց այնքան ծանր էր, որ անմիջապես կխորասուզվեր, եթե մեր ձեռքից ընկներ շուրը: Չողի ծայրին թուկերով ամրացված էր սոճու փայտից շինած մեծ թիաբերան: Երբ ալիքները զարկվում էին երկար դեկադիակին, պետք էր մեր ամբողջ ուժը գործի դնեինք, որպեսզի կարողանայինք պահել այն անշարժ: Մեր մատները շատ շուր էին հոգնում, որովհետեւ մենք հարկադրված էինք լինում շատ հաճախ սեղմել թիակը, շրջելու եւ նրան այնպիսի զիրք տալու, որ թիաբերանը ջրում միանգա մայն ուղիղ կանգնած մնա: Վերջին դժվարությունից մեզ հաջողվեց խուսափել լայնակի չորսուով, որը որպես լծակ, մենք կապել էինք դեկադիակի բռնակին: Իսկ մինչ այդ քամին ուժեղանում էր:

Օրվա երկրորդ կեսին պասսատն արդեն փշում էր ամբողջ ուժով: Օվկիանոսը շուտով ծածկվեց մոնչացող ալիքներով, որոնք գրոհում էին մեր հետեւից: Այժմ մենք, առաջին անդամ, լիովին ըմբռնեցինք, որ գտնվում ենք օվկիանոսի իշխանության ներքո: Մեզ համար նա արդեն դարձել էր դաժան իրականություն, նախկին

90

աշխարհի հետ կապը կտրվել էր: Ամեն ինչ բարեհաջող կդասավորվի, թե ոչ այժմ դա ամբողջությամբ կախված էր բալդային լաստի բաց օվկիանոսում ցուցաբերած ծովադնացային հատկություններից: Մենք զիտեինք, որ այսողի հետեւ ոչ մի հույս չունենք հանդիպական քամու, ոչ մի հավանականություն՝ ետ վերադառնա լու Ս ենք մտել էինք իսկական պասսատի մեջ, որը օր-օրի մեզ օվկիանոսով պետք է քշի հեռու եւ հեռու: Մեզ մնում է միայն առաջ ընթանալ քամով լեցուն առազաստով: Եթե մենք փորձենք՝ տ վերադառնալ, միեւնույն է՝ մենք դեպի հեռու ծովն ենք քշվելու լաստախելով դեպի առաջ: Մեզ համար միայն մի ելք կար լողալ բամու ուղղությամբ, լաստաքիթը բռնած մայրամուտի կողմը: ա19 1է որ հենց դա էլ մեր ճանապարհորդության նպատակն էր ընթանալ արեգակի ուղիղով այնպես, ինչպես այդ, մեր կարծիքով, անում էր Կոնֆիլիկին, հնադարյան արեւապաշտների հետ, երբ նրանց Պերուից քշեցին օվկիանոսի մյուս կողմը:

Հանդիսավորությամբ եւ թեթեւացած սրտով մենք տեսանք, թէ ինչպես մեր փայտե լաստը բարձրացավ առաջին ա/իքի ահարկու կատարը, որը փրփրալով գլորվեց մեղ վրա: Բայց դեկը վարողը միանգամայն անզոր էր թիակը պահելու անշարժ դրությամբ, երբ մոնշացող ալիքները գլորվում էին թիակի :կւա, եւ քիչ էր մնում պոկեին սեպերի արանքից կամ մի կողմի վրա հանեին, այդ ժամանակ դեկը վարողը անօգնական կախվում էր թիակից եւ /արա խաղացի պես պտտվում էր: Նույնիսկ երկուսով չեր հաջողվոսէ պահել թիակը, երբ ալիքները ծառս էին լինում մեր կողքին եւ Քավլվում լաստախե/ին՝ դեկը վարողների վրա: Մենք մի միտք հղացանք՝ թիաբերանից պարաներ զցել լաստի երկու կողերին ու այլ պարանների օգնությամբ թիակն ամրացնել տեղում՝ սեպերի միջեւ՝ այնպես, որ շարժման սահմանափակ ազատություն ունեն::: եւ կարողանա դիմադրել նույնիսկ ամենաուժեղ ալիքներին, քանի դեռ մենք կարող կիմնենք մեզ պահել:

Ալիքների միջեւ գոյացող անդունդներն աստիճանաբար ավե/ր խորն էին դառնում, եւ մենք հասկացանք, որ լողում ենք Հումբառ >ոի Հոսանքի ամենաարագ մասերում: Ակներեւ էր, որ ալիքներն առաջացել են հոսանքից եւ ոչ թէ պարզապես քամուդ: Կանաչ, սա որ ջուրը շրջապատել էր մեղ բոլոր կողմերիդ, եւ Պերուի ատամ նաձեւ լեռներն անհետանում էին լաստախելի հետեւում՝ բարձր ամ "Էերի շարքում:

07 Ճ տՏապառ/առդւսթյուն «Կոնթիկի՞նվ-7

Երբ խավարը պարուրեց օվկիանոսը, սկսվեց մեր առաջին զո տեմարտը տարերքի հետ: Մենք բոլորս կ դեռեւ չեինք վստահում օվկիանոսին, տակավին չգիտեինք, արդյոք նա մեր բարեկա՞մը, թէ թշնամին է լինելու, երբ մենք նրա հետ սերտ շփման մեջ կլինենք, մի բան, որին մենք ինքներս էինք ձգտել: Խավարի մեջ թադ ված, մենք լսում էինք, թէ ինչպես մեր շուրջը ալիքների ընդիա նար աղմուկը հանկարծակի խլանում էր վրա հասնող կոհակի սուլոցով եւ տեսնում էինք նրա սպիտակ կատարը, որ գաղտագորի մոտենում էր մեզ հավասարվելով նավախցիկի տանիքի մակարդակին: Մենք բոնում էինք ինչ ձեռներս էր բնկնում եւ անհանգրս ու ուր յամբ սպասում էինք, թէ երբ է ջրի զանգվածը հորձանք տալու մեր եւ լաստի վրա: Բայց ամեն անգամ մենք ապրում էինք զարմանքի եւ թեթեւության նույն զգացումք: «Կոնթիկին» հանգիստ կերպով բարձրացնում էր լաստախելը եւ վերեւ էր բարձրանում, ուշադրություն չդարձնելով ջրի զանգված՝ ին, որ ալեկոնձվում էր նրա կողերի երկարությամբ: Ապա նա վերստին իջնում էր ցած եւ սպասում էր հաջորդ մեծ ալիքին: Ամենախոշոր կոհակները իրար հետեւից հաճախ գլորվում էին երկու-երկու, կամ երեք-երեք, իսկ նրանց արանքում շարժվում էին երկար շարք ավելի մանր ալիքներ: Աքն դեպքում, երբ երկու մեծ կոհակ երեւում էին մեկը մյուսին չափազանց մոտիկ տարածությամբ, երկրորդ կոհակը՝ Շ2ՌՌ՝ վում էր լաստախեշի վրա, մինչդեռ առաջինը լաստի քիթը դեռ բարձր էր պահում օդում: Ուստի մենք անխախտ օրենք էինք դարձրել, որ հերթապահը գտտու բուրգն իրեն կապի պարանով, որի մյուս ծայրը պինդ կերպով ամրացվում էր՝ լաստին: Չէ որ լաստա խելի վրա ֆալքորա չկար:

Հաստավարների խնդիրն այն էր, որպեսզի առագաստը պահեն միշտ լիքը, հնարավորություն չտալով, որ բաստի քիթն ալիքներից ու քամազ մի կողմը թեքվի: Նավախի /ում՝ մի արկղի վրա, մենք ամրացրել էինք մի հին կողմնացույց, որպեսզի երիկը կարողանա ստուգել մեր բնթացքը եւ հաշվի մեր դիրքն ու արագությունը: Տվյալ պահին մենք ճշտությամբ զգիտեինք, թե որտեղ ենք գտնվում, քանի որ երկինքը համատարած մառախուղի մեջ էր, իսկ մինչեւ հորիոնը փոված էր ալիքների քասոր միայն: Դեկի մոտ հերթապահումյունը հարկադրված էինք անել երկու հողով: Նրանք, կողք կողքի կանգնած, պետք է իրենց ամբողջ ուժը գործադրեին պայքարելու, որպեսզի թիակը չպտկվի, մինչդի՛ մնացածները, բամբուկից շինած բաց նավախցիկում, .

08

Վորձում էին փոքր ինչ քուն մտնել: Երբ վրա էր հասնում խոշոր ալիքը – լաստավարները թիակը թռնում էին պարանների խնամակալությանը եւ, ցատկելով տախտակամածի վրա, բռնում էին բամբուկի ձողը, որ դուրս էր գալիս նավախցիկի տանիքի տակից, իսկ ջրի զանգվածները դդրյունով հարձանք էին տալիս նրանց վրա նավախելի կողմից եւ դուրս էին հոսում գերանների արանքով կամ լաստի կողերի վրայով: Այդ ժամանակ հերթապահները վերստին վազում էին թիակի մոտ, քանի դեռ լաւատը չէր շրջվել, իսկ առագաստը չէր սկսել չփշվացնել: Եթե լաստը գտնվեր կողով դեպի ալիքները, վերջիններս հեշտությամբ կարող էին հեղեղել բամբուկե նավախցիկը: Իսկ երբ ալիքները լաստի վրա հարձակվում էին հետեւից, նրանք իսկույն եւեթ անհետանում էին ցցվող գերանների արանքում եւ հազվադեպ էին հասնում նավախցիկի պա՛տերին: Կյոր գերանները նավախելում ջուրը բաց էին թռնում պատառքաղի ատամների նման: Դա լաստի ակներեւ առավելությունն էր՝ ինչքան շատ լինեին ձեղքերը, այնքան ավելի լավ՝ այդ ձեղքերով ջուրը գնում էր, բայց երբեք տակից չէր մտնում:

Կես-գիշերին մոտ հյուսիսային ուղղությամբ մենք նկատեցինք անցնող նավի: Լույսեր: Առավոտյան ժամը երեքին նույն բն թացքով անցավ մեկ ուրիշը: Մենք թափահարում էինք պարաֆինային փոքրիկ լապտերով եւ ազդանշան էինք տալիս էլեկտրական լապտերի առկայօնումներով, բայց նավերից մեզ չնկատեցին: Լույսերը դանդաղ անցան դեպի հքուսիս եւ անհետացան խավարի մեջ: Հազիվ թե կողից որեւէ մեկը կարողանար ենթադրել, թե իրենց մոտիկ ալիքների վրա ճոճկում է հնդկացիների իսկական լաստը: Իսկ մենք, լաստի վրա գտնվողներս, նույնպես չէինք կարող ենթադրել, որ դա վերջին նավը եւ մարդկանց վերջին հետքն էր, որ մենք տեսնում էինք օվկիանոսի այս կողմը:

Ս ենք, ճանձերի պես, խավարի մեջ երկուական հոգով կը պա՛շում էինք դեկաթիակին եւ զգում էինք, թե ինչպես ոտից գլուխ մեռ ողողում է ծովի զով ջուրը: Թիակն այնպես էր հրում, որ մեր մարմնի բորոք մասերը ցավում էին՝ եւ աւագեւից եւ հիտեւքից, իսկ լարվածությունից ձեռքներս ուռչում էին: Այդ առաջին դերեկների ու

զիշերների կրա*ծները մեզ համար չավ դաս էին՝ Շրանք մեզ՝ նորելուկներից դարձրին խսկական ծովագնացներ: Առաջին օրերի բնթացքում մեզնից յարաքանչյուրը խիստ հերթականությամբ երկու ժամ կանգնում էր դեկի մոտ, իսկ այնու-

7* 99

հետեւ երեք ժամ հանգստանում: Մենք սահմանել էինք, որ ամեն ժամ թարմ ուժերով մի մարդ պետք է փոխարինի երկու լաս տավարներից նրան, որը հերթապահության մեջ եղել էր երկ՝ ու ժամ: Լեկաթիակին տիրապետելոլ համար հերթապահության ժամանակ հարկադրված էիսք լինում ծայր աստիճան լարել մեր մարմնի մկանները: Երբ լաստավարը հոգնում էր թիակը բոթել լուց, անցնում էր վյուս կողմո եւ սկսում էր ձգել: Իսկ երբ բութումից սկսում էին ցավել ձեռքերն ու կուրծքք, դեմ էինք անում մե ջրը, այնպես որ թիակը մեղ կապտումներով պարզեւատրում էր թե՝ առջեւից եւ թե՝ հետեւից: Երբ, վերջապես, վրա էր հասնում փոխարինումը, բոլորովին ուժասպառ, սողում էինք նավախցիկը, ոտքներս կապում էինք թոկով եւ մեր աղոտված հազուստով քնում էինք, ավելի վաղ, քան հասցնում էինք քնապարկը մտնել: Մեզ թվում էր, թե մի ակնթարթ է անցել, երբ կոպիտ կերպով մեկն ու մեկը ձգում էր թոկը, որովհետեւ երեք ժամն անցել էր, եւ հարկավոր էր նորից դուրս գալ եւ փոխարինել դեկաթիակի հերթապահներից երկուսից մեկին:

Հաջորդ զիշերն ավելի վատ էր: Ծովը, փոխանակ հանդարտվելու, ավելի փոթորկվեց: Երկու ժամ անընդհատ դեկաթիակի հետ պայքար մղելն ուժից վեր էր: Հերթապահության երկրորդ կեսին մեր ջանքերը քիչ օգուտ էին տալիս, ալիքները անհաղթահարելի էին, պտտում էին մեզ, մի կազմ էին հրում, իսկ ջուրը լցվում էր /աստը: Այդ պատճառով դեկի մոտ մեկ ժամվահերթյուն եւ մեկ ու կես ժամ հանգստի կարգ սահմանեցինք: Այսպես, արաջին վաթսուն ժամն անցավ անրնդիաս կովի մեջ ալիքների քառսի հետ, ալիքներ, որոնք իրար հետեւից, անդադար մեզ վրա էին գրնոհում: Բարձր ու ցածր ալիքներ, սրածայր ու կլոր ալիքներ, ծուռ ալիքներ եւ իրար վրա բարձրացած ալիքներ: Կնուտի վիճակն էր ամենից վատը: Նա ազատված Հր դեկի հերթապահությունից, բայց դրա փոխարեն զոհ էր մատուցում նեպտունին եւ լուր տառապում էր նավախցիկի մի անկյունում: Թութակը, գլուխը քաջ զցած, տխուր նստում էր վանդակում եւ սկսում էր թեւերը թափահարել ամեն անզամ, երբ (աստն անսպասելի բոթոց էր ստանում եւ ջուրն աղմուկով զարկում էր նավախցի հետեւի պատին: «Կոնթիկին» շատ ուժեղ չէր ճոճվում: Ալիքների վրա նա ավելի կայուն էր, քան նույն չափսի ամեն մի նավ: Բայց հնար չկար նախագուշակելու, թե հաջորդ անզամ ո՞ր 100

կողմն է թեքվելու տախտակամածը, եւ մենք այնպես էլ չսովորեցինք լաստի վրա շարժվելու կերպը, որովհետեւ ջուրը ոչ միայն ճոճում, այլեւ լաստը վեր-վեր էր թոցնում:

Երրորդ գիշերը ծովը թեթևակի հանդարտվեց, թեպետեւ դարձյալ շարունակում էր խիստ քամի փշել: Առավոտյան դեմ, մոտավորապես ժամը չորսին, անսպասելիորեն խավարից դուրս եկավ փրփրադեզ մի կոհակ, որը հասավ լաստին եւ նրան թեքեց 180° , նախքան լաստավարները կգիտակցեին, թե ինչ կատարվեց: Առաջասարը զարկվեց բամբուկե խցիկին, սպառնալով ցիրուցան անել եւ իրեն էլ բզկտել: Բոլորս հարկադրված եղանք դուրս գալ տախտակամածը բեռները փրկելու եւ առաջասատապա բանը ձգելու համար, հույս ունենալով, որ լաստը կդնենք ուղիղ ընթացքի, որպեսզի առաջասար կարողանա նորից լցվել եւ խաղաղ շարժվել առաջ: Բայց լաստը չէր թեքվում: Նա նավախելով առաջ էր ընթանում, եւ ուրիշ ոչինչ:

Առաջասատասարքերի եւ ղեկաթիակի հետ եղած ամբողջ չարչարանքի միակ արզյունքն այն եղավ, որ մեզնից երկուսը քիչ մնաց լաստակողից ցած ընկնեին, երբ առաջասարը խավարի մեջ նրանց ծածկում էր: Ծովը ակրն հաքտ կերպով ավելի հանգիստ էր դառնում: Հոգնածությունից թմրած մեր ոտ ու ձեռներով, մեր մարմնի շարդվածքներով, բռու ներիս մաշկը պլոկված ն. քնահատությունից փակվող աչքերով՝ մենք ոչ մի բանի պետք չենք: Ավելի լավ էր ուժերը խնայել եւ պահել ավելի վատ եղանակի համար, երբ մեզնից կպահանջվի գործադրել ամբողջ էներգիան — չէ որ առաջուց չես կարող իմանալ, թե ինչ է քեզ սպասում: Աւստի մենք առաջասար հավաքեցինք եւ փաթաթեցինք բամբուկե ձողի 2ուշ2՛ «Կոնֆիկին» ընկած էր կողքի դեպի ալիքները եւ խցանի պես թոշկոտում էր նրանց վրա: Լաստի վրայի բոլոր իրերը պինդ կապուտած էին, իսկ մենք, վեց հոգով մտել էինք բամբուկ1< փոքրիկ խցում, պառկել էինք խառնիխուտն եւ մեռածի պես քնել էինք իրար կպած, ինչպես տառեխը պահածոյի տուփի մեջ:

Մենք չենք ենթառում, որ մեր մղած կորիվը ամենածանրն էր ճանապարհորդության ամբողջ ընթացքում: Լաստը կառավարելով համար միայն հեռու օվկիանոսում մենք գտանք հասարակ եւ սրամիտ այն միջոցը, որ ինկաներն էին գործադրում:

Մենք արթնացանք միայն ուշ առավոտյան, երբ թուլքակն սկսեց սուլել, աղմկել եւ կողքի վրա ետ ու առաջ թոշկոտել: Կո—

հակները դեռ բարձր էին ծառանում, բայց այժմ նրանք գալիս էին համաշափ ալիքներով եւ չեին կուտակվում այնպես վայրենի ու անկանոն, ինչպես նախօրեին: Առաջին բանը, որ մենք տես սանք, արեգակն էր, որը պայծառ կերպով լուսավորում էր բամբուկն դեղին տախտակամածը եւ մեր շուրջը ուրախ ու սիրալիր տեսք էր հաղորդում օվկիանոսին: Մեղ ի նշ, որ ալիքները ՎՇր— փուր են կտրում եւ ծառս են լինում, երբ նրանք հանգիստ են թողնում մեր լաստը: Մեր ի նշ գործն է, որ նրանք ծառս են լի նում ուղիղ մեր առջեւ, երբ գիտենք, որ մի վայրկյանից հետո լաստը կսողա դեպի վեր եւ շոգեգրտնակի պես կզրտնակի փրբ փրբադեզ ալիքը, իսկ շրի ահռելի լեռ Սեղ միայն ող կբարձրաց նի եւ Փնթփնթալով ու քչըլալով կզլորվի մեր տակին:

Պերուցի հին վարպետները դիտեին, թե ինչ են անում, երբ հրաժարվում էին սնամեջ նավակներից, որոնք կարող էին լցվել ջրով եւ չափազանց երկտր /աստերից, որոնք չին կարող մի ալիքից սահել մյուսի վրա: Խցանե շոգեգրտնակ՝ ահա՝ թե ինչ էր իրենից ներկայացնում բալզային լաստը:

Էրիկը կեսօրին որոշեց մեր դիրքը. Բասից պարզվեց, որ առազաստը հավաքելուց հետո, մենք ուժեղ քշվել ենք ափի եր կարությամբ դեպի հյուսիս: Մենք շարունակ Հումբոլդտի հոսանքի շերտում էինք ցամաքից ուղիղ հարյուր ծովային մղոն հեռու:

Այժմ լուրջ հարց էր ծագում, թե լասար արդյո՞ք մեզ չի տանի Դալապագոս կղզիներից դեպի հարավ գտնվող դավադիր հո սանքները: Դա օրհասական հետեւանքներ կունենար, որովհետեւ այնտեղ Կենտրոնական Ամերիկա յի ուղղությամբ շարժվող օվկիանոսի ուժեղ հոսանքները մեզ կքշեն մերթ այս, մերթ այն կողմբ: հայց եթե ամեն ինչ դասավորվի այնպես, ինչպես մենք էինք հաշվում, գլխավոր հոսանքը մեզ օվկիանոսով կրքի դեպի արեւմտւոք, ավելի վաղ, քան մենք կը նկնեինք հյուսիս՝ Գա լա պագոսի կղզիների մոտ: Քամին, առաջվա պես, փշում էր ուղիղ հարավարեւելքից: Մենք բարձրացրինք առազաստը, լաստը թե քեցինք նավախելով դեպի քամին եւ վերսկսեցինք հերթապահս: թյունը դեկի մոտ:

Կնուտն ապաքինվեց ծովային տանջալից հիվանդությունից. նա ու Տորստեյնը բարձրացան կա (մի երերվող զագաթը եւ փորձեր էին կատարում ինչոր խորհրդավոր անտեննաներով, որ նրանք վեր էին բարձրացրել, կապելով օդապարիկից: Հանկարծ

102

՝նրանցից մեկը ռադիոխցիկից բղավեց, հայտնելով, որ ինքը լսում է, թե ինչպես Լիմայի ծովային ռադիոկայանը մեզ է կան .ում, Մեզ հաղորդում էին, որ ամերիկյան դեսպանության ինք նաթիռը ծովեզրից թռել է, որպեսզի հաղորդի հրաժեշտի վերջին ողջույնը եւ դիտի, թե ինչ տեսք ունենք մենք օվկիանոսում: Շուտով մենք ուղիղ կապ ստեղծեցինք ինքնաթիռի ռադիոստի հետ, այնուհետեւ մեզ համար միանգամայն անսպասելիորեն հաջողվեց զրուցել գիտարշավի քարտուղար Շերտ Վոլոֆի հետ, որը ինքնաթիռում էր գտնվում: Մենք մեր դիրքը մատն՝ անշեցինք այնպիսի ճշտությամբ, ինչքան կարող էինք, եւ մի քանի ժամվա ըն- թացքում ռադիոուղղությունից ազդանշաններ էինք տալիս: Զայնն էթերից հնչում էր մերթ ավելի բարձր, մերթ ավելի թույլ, նայած «յ*Բ1/1U—119)1 մոտենում էր, թե հեռանում, շրջաններ գծելով մեր լաստը որոնելու համար: \$այց մենք այդպես էլ չլսեցինք մոտորների աղմուկը եւ ինքնաթիռը չտեսանք:

Դժվար է ներքեւում՝ ալիքների արանքին նկատել ցածր լասար, իսկ տեսանելիությունը լաստից շատ սահմանափակ էր: Վերջապես, ինքնաթիռը

հրաժարվեց որոնումներից եւ ափ վերադարձավ։ Դա էր եղել մեզ որոնեքող վերջին փորձը։

Հաջորդ օրերին ծովը փոթորկա/ից էր, բայց թշշացող ալիք ներք գալիս էին հարավարեւելքից համաշափ ընդմիջումներով, եւ լաստի կառավարումը շատ ավելի հեշտ էր։ Լասար քամին ու ալիքներն ընդունում էր հետեւի ձախ քառորդից, այնպես որ ալիք ներք քիչ էին մտրակում լաստավարին, իսկ լաստը մնում էր կայուն եւ չէր պտտվում։ Մենք անհանգստությամբ նկատում էինք, որ հարավ-արեւե/յան պասսատր եւ Հումը ո/դտի հոսանքը օրբստօրէ մեղ ք չում են հենց աւն կոռմը, որտեղ մեզ սպասում են Դա լապագոս կղզիները շրջանցող Հանդիպական հոսանքները։ Մենք այնպիսի արագությամբ էինք շարժվում դեպի հյուսիսարեւուտք, որ մեր օրական մեզին արագութանն այդ օրերի(և կառմամ էր ■55—60 ծովային մղոն, երբ ոեկորդային արագությունը 71 մղոն է։

— Իսկ ի ն) եք կարծում, Դա/ապադոսի կղզիներում լա վ են ապրում։— Հարցրեց մի անդամ Կն ուտր եւ նայեց քարտեղին, որտեղ տարբեր ժամանակ մեր լաստի դիրքը ցույց տվող բոլորակ կետերի շղթան հիզեղնում էր մի մատ, որ շարագուշակորեն ուղղված էր Դա/ապագոսի անիջալ կղզիների կողմը։

— Հաղիվ թե, — պատասխանեցի ես։— Ասում են, որ Կո

103

լումբոսի էպոխայից ոչ շատ առաջ ինկա Թուպանկին Էկվատորից մեկնել եւ հասել է Գալապագոս կղզիները, բայց ոչ նա, ոչ էլ նրա ուղեկիցներից որեւէ մեկը բնակություն չեն հաստատել, որովհետեւ այնտեղ ջուր չկա։

— Հրաշալի՛ է, — ասաց Կնոլտը, — այդ դեպքում, ԳՐ՝ տանի, հուսով եմ, որ մենք այնտեղ չենք ընկնի։

Այժմ մենք այնքան էինք ընտելացել մեր ջուրը պարող ալիքներին, որ այլեւս նրանց վրա ուշադրություն չէինք դարձնում։ Ի՞նչ անենք, որ պարում ենք, մեր տակ ունենալով հազարավոր մետր ջուր, բայց մենք, մեր լաստի հետ մնում ենք մակերեսին։ Դժվար չէր նկատել, որ բալդային գերանները ջուր են ծծում, բանը ամենից շատ վատ էր նավախելի ոռնժինների հետ, մատի ծայրը մտցնելով նրանց կակղած փայտանյութի մեջ, կարելի էր լսել, թե ինչպես նրա տակ ծփում էր ջուրը։ Ուղեկիցներից թաքուն ես կոտրեցի թաց փայտի մի կտոր եւ նետեցի ջուրը։ Նա հանդիստ կերպով սուզվեց եւ կամաց-կամաց անհետացավ խորքում։ Ավելի ուշ ես նկատեցի, որ իմ բնկերներից ոմանք նույն բանն արին, դրա համար ընտրելով մի մոմենտ, երբ նրանց թվում էր, թե իրենց ոչ ոք չ/ տեսնում։ Երանք կանգնած նայում էին, լարված դիտելով, թե ջուր ծծած փայտն կտորն ինչպես էր աստիճանաբար սուզվում կանաչ ջրի մեջ։ Մեկնելուց առաջ մենք նշել էինք լաստի նստվածքը, բայց

ծովի անհանգիստ պայմաններում անհնարին էր որոշել, թե որքան խոր է նստած նա այժմ, քանի որ գերանները մի ակնթարթում մերթ բարձրանում էին ջրից և մերթ նորիդ ինչ իջնում էին ջրի մեջ: Մաւ երբ մենք գանակը խորու էինք գերանին, ուրախությամբ համոզվում էինք, որ մոտավորապես 25 միլիմետր խորության վրա փայտը չոր էր: Մենք հաշվեցինք, որ այն դեպքում, եթե ջուրը փայտի մեջ ծծվի նույն տեմպով, Ուղ դեպքում, երբ մենք, ըստ մեր ենթադրության, մոտենալու /ինենք ցամաքին, լաստն արդեն չի կարող պահվել ջրի մակերեսին: Բայց մենք հիս էինք տածում, որ ավելի խոր շերտերում փայտանյութը հագեցած է աւքիշով, որք կկասեցնի ջրի կլանումը:

Կար նաեւ մի այլ սպառնալիք, որն առաջին շաբաթների ընթացքում զրահեցնու մը էր մեր մետրո այդ պարաննեռն էին: Ցերեկ ժամանակ այնքան զրադած էինք, որ քիչ էինք մտածում այդ մասին: Բայց երբ վրա էր հասնում խավարը եւ երբ նավյա 104

Խցիկի հատակին մտնում էինք քնապարկերը, այդ ժամանակ ավելի շատ ժամանակ ունեինք մտածելու, զգալու եւ ականջ դնելու, մեզնից յուրաքանչյուրն այստեղ պառկած իր ծղոտե մատրացի վրա, զգում էր, թե ինչպես իր տակի հյուտովի խսիրները բարձրանում են գերանների հետ միասին: Աչ միայն լաստն էր ճոճվում շարունակ, այլեւ բոլոր ինը գերանները իրենց գիրքը իրար նկատմամբ փոփոխում էին: Երբ մեկը բարձրանում էր, մյուսն իջնում էր, եւ այդ թեթեւ, երերուն շարժումները երբեք չէին դադարում: Դրանք աննշան էին, բայց բավական էին, որ մարդ իրեն զգա շնչող մի մեծ կենդանու մեջքին պառկած, ուստի եւ մենք գերադասում էինք պառկել գերանների երկարությամբ: Այդ ճոճումներն ամենից ուժեղ զգացվում էին առաջին երկու գիշերների ընթացքում, բայց այն ժամանակ մենք այնքան հոգնած էինք, որ դրա վրա ուշադրություն չէինք դարձնում: Հետո պա բանները թրջվելուց թեթեւակի ուռեցին, եւ գերաններն սկսեցին իրենց ավելի հանգիստ պահել: Այնուամենայնիվ, լաստի կմախքը հանդիսացող գերանները երբեք իրենցից չներկայացրին հարթ մակերես, երբեք մեկը մյուսի հանդեպ միանգամայն անշարժ չեղան, որովհետեւ այդ գերաճները շարժվում էին վերեւ ու ներքեւ եւ ամեն անզամ իրար գալիս՝ թեքվում էին, ուստի նրանց հետ միասին շարժվում էր ամեն ինչ: Շամբուկե տախտակամածը, երկտակ կայմը, նավախցիկի հյուտովի չորս պատր եւ ձողերից ու տերեններից կազմված կտուքը ամրացված էին պարաններով եւ,

այնուամենայնիվ, ճոճվում էին, մի տեղում բարձրանալով, մի այլ տեղում իջնելով: Թեեւ դա հազիկ նշմարելի շարժում էր, բայց մենք, այնուամենայնիվ, պարզ նկատում էինք: Եթե նավախցի մի անկյունը բարձրանում էր, ապա մյուսը իջնում էր, եթե կտրի մի կեսում բամբուկե ձողկրը ծովում էին մի կողմը, ապա մյուս կեսում դրանք ծովում էին հակադիր կողմը: Իսկ երբ նավախցիկից նայում էինք բաց պատի միջով, ապա բոլորը մեղ թվում էր ել ավելի շարժուն ու անկայուն, որովհետեւ

Երկնակամարը մեր վերեւում դանդաղ շրջաններ էր գծում, իսկ ալիքները բարձր ցատկում էին նրա հանդիպական ուղղությամբ:

Պարաններն իրենց վոռ էին կրում ամբողջ բեռք: Գիշերներ շարունակ մենք լսում էինք, թե ինչպես էին նրանք ճռճռում, տնքում, գերաններին քսվում եւ խշխում: Այդ ԲՌ/ՈՐ ձայնները խավարի մեջ միանում էին որպես մի լալազին սիմֆոնիա, որի

505 /

մեւ ամեն մի պարանը ձգում էր մի առանձին նոտա՝ "Համապատասխան իր հաստությանն ու լարվածության աստիճանին: Ամեն առավոտ մանրակրկիտ կերպով մենք զնում էինք պարանները: Մեկն ու մեկը մեզնից պառկում էր նույնիսկ լաստի եզրին, կախում էր գլուխը ջրի մեջ եւ, մինչ երկու ընկերներ նրան ամուր պահում էին ոտներից, նա աշխատում էր դիտել, թէ կարգին են արդյոք լաստի պարանները ջրի տակ:

Բայց պարանները պահում էին: Չի անցնի երկու շաբաթ եւ բոլոր պարանները կմաշվեն՝ ասում էին մեղ ծովագնացները: Եվ, այնուամենայնիվ, հակառակ այդ միաձայն կարծիքին, մենք դեռեւս մաշվելու ամենափոքր նշույլ անգամ չենք գտնում: Եվ միայն այն ժամանակ, եթիւ մենք հեռու օվկիանոսում էինք, մեզ պարզ դարձավ, թե ինչումն է բանը: Իալզայի բնափայտն այնքան փափուկ էր, որ պարաններն աստիճանաբար մտել էին փայտի մեջ եւ գերանները, փոխանակ մաշելու, պաշտպանում էին պարանները:

Մոտավորապես մի շաբաթ անց օվկիանոսն ավելի խաղաղ դարձավ, եւ մենք նկատեցինք, որ նա կապույտ էր եւ ոչ թե կանաչ: Մենք այժմ ընթանում էինք դեպի արեւմուտք-հյուսիս-արեւ մոլտք, եւ ոչ թե դեպի հյուսիս-արեւմուտք եւ այդ համարեցինք այն բանի առաջին տարտամ նշանը, որ մենք դուրս ենք եկել առափ նյա հոսանքից եւ այսուհետեւ պետք է շարժվենք դեպի օվկիանոսի բացերը:

Հենց առաջին օրը, եթիւ օվկիանոսում մնացինք մենակ, լաստի շուրջը մենք ձկներ նկատեցինք, բայց այդ ժամանակ այնքան շատ էինք զբաղված դեկաթիակով, որ չենք կարող մտածեք ձկնորսության մասին: Երկրորդ օրը մենք հանդիպեցինք սարդինների մի ամբողջ վտանի, եւ մի քիչ անց երեւաց երկու մետրանց երկնազույն շնաձուկ, որը շարունակ շրջվելով ու ցույց տալով իր սպիտակ փորք, լողաց լաստի հենց նավախելի հետեւից, ուր Հերմանն ու րենգտը, ոտարբոքիկ կանգնած ջրում, զբաղված էին դեկաթիակով: Շնաձուկը միառժամանակ խաղաց մեր շուրջը, բայց հենց որ նկատեց մեր ձեռքի զենքը հարպունը, իսկույն անհետացավ:

Հաջորդ օրը մեզ այցելեցին թյունաձկներ, բոնիտներ 4 եւ ոսկեգույն մակրելներ, իսկ եթիւ մի խոշոր թռչող ձուկ թրմիաց լաստի տախտակամածին, մենք նրան օգտագործեցինք որպես

խայծ եւ անմիջապես որսացինք երկու խոշոր ոսկեզույն մակրել՝ 10 եւ 15 կիլոգրամ քաշով։ Այդ մեզ համար մի քանի օրվա մթերք էր։ Ղեղի մոտ հերթապահելու ժամանակ մենք հաճախ տեսնում էինք այնպիսի ձկներ, որոնք մեզ բոլորովին անծանոթ էին, իսկ մի անգամ մեզ հանդիպեց դելֆինների մի խումբ, որ թվում էր անվերջ։ Նրանք, հենց լաստի մոտ, իրենց սեւ մեջքները դուրս էին հանաւմ ջրից, մեկը մյուսին մոտիկ, զլուխկոնձի էին տալիս եւ վեր էին ցատկում այստեղ ու այնտեղ։ Կայմի կատարից մենք տեսանք, որ ամբողջ օվկիանոսը, ինչքան կտրում էր աշքներս, ծածկված էր դրանցով։ Ինչքան շատ էինք մենք մոտենում Հասարակածին եւ ինչքան հեռանում էինք ափից, այնքան ավելի հաճախ սկսեցին երեւալ թոշող ձկներ։ Երբ մենք, վերջապես, մտանք կապույտ ջուրը, ուր վեհությամբ գլորվում էին արեւի շողերով լուսավորված հանդարտ ալիքները, որոնք քամու թափից ծածանվում էին այլակներով, թոշող ձկները մեր առաջից սլանում էին արկերի կարկուտի պես, վեր ցատկելով ջրից եւ ուղիղ գծով թոշելով եւ նորից անհետանալով ջրի տակ՝ երբ թոփչի թափը կոտըր– վում էր։

Պա տահում էր, որ գիշերը պարաֆինս։ Ին վաքրիկ լապտերը մենք դուրսն էինք գնում, այդ ժամանակ նրա լույսը գրավում էր մեծ ու մանր թոշող ձկներին, որոնք թոշում էին լաստի վրայով, եւ հաճախ դիպչում էին բամբուկե նավախցին կամ առազաստին եւ անօգնական բնկնում տախտակամածի վրա։ Ետ հրվելով տախտակամածից, ինչպես լողալու ընթացքում՝ ջրից։ Նրանք դառնում էին անզոր եւ մնում էին ընկած, անօգնական խլալտալով նման դուրս արծած աշքերով եւ կրծքի վրա մեծ լողաթեւեր ունեցող տա ռեխներին։ Երբեմն մենք հարկադրված մի թունդ խոսք էինք թըռոց նում բերնից, երբ թոշող սառը ձուկը, շարժվելով զգալի արագույթյամբ, դիպչում էր տախտակամածի վրա կանգնած մարդու երեսին։ Նրանք միշտ թոշում էին արագ, զլխով դեպի առաջ եւք երեւ դիպչում էին ուղղակի դեմքին, ասրս դեմքն սկսում էր այրվել, ինչպես լավ ապտակից։ Լայց տուժող կողմը շուտով մոռանում էր այդ անմեղ ազրեսիան։ Իր բոլոր թերություններով հանդերձ, դա ծովային հրաշքների աշխարհ էր, ուր ձկնային նուրբ ձաշեր, սուլոցով, իրենք իրենց, օդի միջով դեպի մեզ էին թոշում։ Սովորաբար թոշող ձկները տապակում էինք նախաճաշի համար եւ դժվար էր ասեի թե ձկից, խոհարարից, թե մեր ախորժակից էր կախ։

Ված այն, որ երբ մաքրում էինք թեփուկները, տապակած կար մըրախայտն էինք հիշում։

Խոհարարի առաջին պարտականությունն այն էր, որ առա վոտյան արթնանալուն պես դուրս գար տախտակամած Ա հավաքեր գիշերվա ընթացքում լաստի վրա վայրէջք կատարած բոլոր թոշող ձկները։ Սովորաբար դրանք վեց հատից

պակաս չեին լինում, իսկ մի անգամ, առավոտյան, լաստի վրա մենք հայտաբերեցինք քսան եւ վեց ձարպոտ թոշող ձկներ: Մի անգամ, երբ Կնուար կանգնած գործի էր դնում թափան, թոշող ձուկը դիպավ նրա ձեռքին, նա խիստ վշտացավ, որ ձուկն ուղղակի չի թրմիա ցել եռացող ձարպի մեջ:

Տորստեյնը միայն այն ժամանակ լիովին գիտակցեց, թե ինչպիսի սերտ հարեւանության մեջ ենք մենք ապրում օվկիանոսի հետ, երբ, արթնանալով, իր բարձի էրա հայտաբերեց սարդին: Նավախցում այնքան նեղ էր, որ Տորստեյնը հարկադրված էր լինում պառկել զլուկը դրած դրան շեմին, եւ եթե գիշերը որեւէ մեկը դուրս էր զալիս եւ պատահմամբ ոտքով դիպչում էր նրա դեմքին, նա կծում էր անցնողի ոտքը: Նա սարդինը բռնում էր պոչից եւ նրան միանգամայն պարզ հասկացնել էր տալիս, որ անկեղծ սեր է տածում դեպի բոլոր սարդինները: Հաջորդ գիշերը, դիտավոր րյալ կերպով մեր ոտքերը կծկեցինք, որպեսզի Տորստեյնին ինչ քան կարելի է ավելի շատ տեղ թողնենք. բայց շուտով տեղի ունեցավ մի դեպք, որը Տորստեյնին ստիպեց քնել ուսդիոխցի կում՝ խոհանոցային իրերով բարձրված արկղի վրա:

Այդ կատարվեց մի քանի գիշեր անց: Ամպերը ծածկել էին ողջ երկինքը. շատ խավար էր. Տորստեյնը պարաֆինի լապտերը դրել էր հենց իր զլիսի մոտ, որպեսզի գիշերվա հերթապահները, իր վրայով անցնելիս, տեսնեն թե ուր են դնում ոտքերը..., ժամը չորսին մոտ Տորստեյնն արթնանում է, որովհետեւ լապտերը շրջ- վում եւ ինչոր սառը ու թաց բան սկսում է թաքրտալ նրա դեմքի առաջ: «Թոշող ձուկ է»,— մտածում է նա եւ սկսում է խավարի մեջ ձեռքով որոնել, որպեսզի դեն նետի: Նրա ձեռքն է ընկնում մի երկար ու թաց բան, որն օձի պես գ. ալարվում է, եւ նա իսկովն եւեթ ձեռքը ետ է քաշում, ասես դադեգին: Մինչ Տորստեյնը վարձում է լապտերը վառել, այցելուն նրա վրայով սողում է դեպի Հերմանը: Հերմանն էլ է վեր ցատկում, դրանից ես եւս արթնացա, մտածելով կակղամորթ կալմարի մասին, որը երբեմն գիշերները 108

Երեւում էր այդ ջրերում: Երբ մեզ հաջողվեց լապտերը վառել, տեսանք, որ Հերմանը նստած է հայթական տեսքով, ձեռքում պինդ սեղմած վիզը բարակ ոհ հրկար մի ձկան, որը զալարվում էր օձա- ձկան նման: Չուկր կլիներ մոտավորապես մեկ մետր եւ իր բարակ մարմնով օձի էր նման, նա ուներ սեւ, մեծ աչքեր, սուր, երկար ատամներով լեցուն գիշատի) երախ եւ երկարավոր ևն զլուխ, Ա տասները դանակի պես սուր էին եւ կարողանում էին ետ ծա/վել դեպի քիմքը, որպեսզի բռնած որսը դեպի բուկը հրեն: Հերմանը շարունակում էր ձեռքով սեղմել իր ոռոր, երբ հանկարծ գիշատիչի բերանից դուրս ընկալ չուծ աչքերով մի ձուկ մոտավորապես քսան սանտիմետր երկարությամբ: Հետո, որա նման դուրս ընկալ երկրորդը: Միանգամայն ակներեւ էր, որ այդ երկուսը խոր ջրերում ապրող ձկներ էին, որոնք խիստ տուժել էին օձաձկան ատամներից: Օձաձկան մեջքի բարակ մաշկը կապաամանուշա- կագույն էր եւ երկնապողպատագույն ներքեւից, մաշկը մեր մատ ների տակ հեշտությամբ պոկվում էր ամբողջական կտորներով:

Այդ ամբողջ աղմուկից արթնացավ նաեւ րենգսո, մենք նրա քթին մոտեցրինք լապտերն ու երկար ձուկը: Նա քնաթաթախ նըս տեէ) իր քնապարկում եւ հանդիսավորությամբ բացականչեց, — Չէ, այդպիսի ձուկ աշխարհում գոյություն չունի: Եվ այդ խոսքերից հետո, հանգիստ շուր եկավ եւ վերստին քնեց: Բենդտը ճշմարտությունից հեռու չէր: Հետազայում պարզ վեց, որ բամբուկե նավախրում, լապտերի շուրջը նստած մեր վեց հոգին առաջին մարդիկն էինք, որ այդ ձուկը տեսնում էինք կեն զանի վիճակում: Հարավային Ամերիկայի եւ "աւապաղոսի ափերին մի քանի անգամ գտնվեք էին նման ձիան միայն կմախքները: Ձկնբաններն այդ ձուկն անվանել են ք'աբՎ1^AS կամ օձամակրիի եւ կարծում էին, որ նա խորքերում է ապրում, օվկիանոսի հատակում, ուստի եւ նրան ոչ ոք կենդանի չի տեսել: Բայց քանն այն է, որ այդ ձուկը խորքերում է լինում միայն ցերեկը, երբ արեգակը կուրագնում է նրա խոշոր աչքերը: Որովհետեւ օձամակրելը խավար զիշելխերին զրունում էր ա/իքների վրա, տեսնելով նրան մեր լաստի վրա, մենք առիթ ունեցանք դրանում համոզվելու:

Մի շաբաթ անդ այն օրից, երբ հազվագյուտ ձոկը բարեհաձեց աւզե/ե/ Տորստենին քնապարկում, մեզ մոտ մի այլ այցելու եկավ: Ղարձ/ալ առավոտյան ժամը չորսն էր, կիսալուսինն արդեն մայր էր մտե/, այնպես որ մեր շուրջը տիրում էր խավար,

109

բայց աստղերն առկայծում էին: Լաստը հեշտությամբ էր ենթարկվում դեկին, եւ երբ իմ հերթապահությունը վերջացավ, ես որոշեցի կողի երկարությամբ անցնել դեպի լաստաքիթը, որպեսզի, հերթափոխությունը հանձնելով, տեսնեմ, արդյո ք ամեն ինչ կարգին է: Ինչպես միշտ հերթավեխիներն էին անտում, իմ գոտու շուր- ջր թոկեր կապած, պարաֆինն լապտերը ձեռքիս, զգուշությամբ գնում էի եզրի գերանի երկարությամբ, որպեսզի շրջանցեմ կա յմը: Գերանը թաց էր եւ պկուն. ես ուղղակի կատաղեցի, երբ մեկը, միանգամայն անսպասելի, հետեւիցս բռնեց իմ թոկը՝ եւ սկսեց այնպես ձգել, որ քիչ մնաց կորցնեի հավաստրակշռությունս: Զայրացած շուր եկա եւ լապտերով լուսավորեցի, բայց ոչ ոքի չտեսա: Այնուհետեւ նորից ձգեցին թուկը, եւ ես նկատեցի, որ տախտակամածի վրա մի քան պսպղում ու գալարվում է: Այդ նույնպես մի օձամակրել էր. այս անգամ նա այնքան խորն էր խրել իր ատամները թոկի մեջ, որ մի քանի ատամ կոտրվեցին, մինչեւ որ ես կարողացա նրան պոկել: Ըստ երեւույթին, լապտերի լույսն ընկել էր սպիտակ, դալարուն թոկի վրա, եւ օվկիանոսի խորքից մեր հյուրը կպել էր նրան, հույս ունենալով կշանեց առանձնապես երկար, նուրբ եւ համեղ մի պատառ: Նա իր կյանքի օրերը վերջացրեց ֆորմալինով լցված բանկայում:

Օվկիանոսը շատ անակնկալներ է հրամցնում նրան, ովապ րում է նրա մակերեսին հավասար մակարդակի վրա կառուցված բնակարանում, եւ այնտեղ շարժվում է դանդաղ ու անաղմուկ:

Պատահում է, որ որսորդը, անցնելով անտառի թափուտով, վերադառնում է եւ ասում, թե ոչ մի որս չի տեսել: Իսկ մի ուրիշ որսորդ նստում է կոճղին ու սպասում, եւ ահա հաճախ նրա շուրջը սկսում են լսվել խշոց, շրիկոց, եւ ուշադիր աչքեր են նայում մացառների հետեւից: Նույն բանը վերաբերում է նաեւ օվկիֆա նա սին:

Սովորաբար օվկիանոսը մենք ակոսում ենք մեքենաների աղմուկով եւ միոցների չխչխղցներով, փրփրապատելով ջուրը շոգենավի քթի շուրջը: Հետո մենք վերադառնում եւ ասում ենք, թե նույնիսկ օվկիանոսի մեջտեղում դիտելու բան չկա:

Երբ մենք լողում էինք օվկիանոսով, նստած հենց ջրի մոտ, մի օր չեր անցնում, որ մեզ չայցելեին հետաքրքրվող հյուրեր, որոնք վիստում էին մեր շուրջը, դրանցից մի քանիսր, օրինակ, ուսկեզուն մակրելներն ու լոցմանները, այնպես էին ընտելացել մեզ,

110 "1

որ օվկիանոսով մեկ ուղեկցում էին լաստին զօր ու գիշեր, պտրտվելով նրա շուրջը:

Երբ վրա էր հասնում գիշերը եւ աստղերը առկայծում էին արեւադարձային մութ երկնքում, մեր շուրջը ջուրն սկսում էր ֆոս- ֆորատակել, իր փայլով մրցելով աստղերի հետ: Ցուրաքանչյուր պլանկտոննային փայլուն օրգանիզմ այնքան էր նման շիկացած ածխի, որ մենք ինքնաբերաբար բարձրացնում էինք մեր ոտքերը, երբ առկայծող գնդիկները ալիքներից դուրս էին ընկնում լասաա- խելի վրա: Երբ դրանց բռնում էինք ձեռքով, տեսնում էինք, որ փայլուն լույս արձակող գարնելներ² էին: Նման գիշերներին մենք երբեմն վախենում էինք, երբ տեսնում էինք կլոր, փայլուն, զույգ աչքեր, որոնք հանկարծակի երեւում էին ջրերում հենց լաստի կողքին եւ մեզ էին նայում հիպնոսացնող, սեւեռուն հայացքով — «թերեւս դա էլ հենց ծովի ոգին է»), այդ միտքն էր անցնում մեր գլխով: Դրանք հաճախ խոշոր կալմարներ էին, որոնք ջրի երեսն էին գալիս խորքերից եւ լողում էին, խավարի մեջ փայլեցնելով դիվական կանաչ աչքեր, նրանց աչքերի փայլը ֆոսֆորի փայլին էր նման: Երբեմն դրանք ջրերի խորքում աարող ձկներե լուսատու պչքերն էին: Այդ ձկները մակերեսն էին ելնում միայն դի- շերները եւ, լապտերի աղոտ լույսից հմայված, անշարժ պառկում էին, աչքերը հառելով մեզ վրա: Մի քանի անգամ, երբ օվկիանոսը հանդարտվում էր, լաստի շուրջը, սեւ ջրերի մեջ հանկարծ երեւ վացին կլոր գլուխներ, որոնց տրամագիծը կլիներ 60—90 սանտիմետր, սրանք իրենց խոշ՝ որ, փայլատակող աչքերով անշարժ նայում էին մեզ: Երբեմն էլ գիշերով ջրում տեսնում էինք մոտավորապես մեկ մետր տրամագծով լուսատու գնդեր, որոնք բոցկըլ տում էին անհամաշավ: ընդհատումներով, հիշեցնելով մի ակրն թարթ առկայծող էլեկտրական լամպեր:

Մենո աստիճանաբար ընտելացա՛նք այդ ստորերկրյա կամ, ավելի ճիշտ, ստորջրյա արարածներին, որոնք ապրում էին մեր տակ եւ, այնուամենայնիվ, ամեն անդամ ապշում էինք, երբ երեւան էր գալիս մի նոր տարատեսակություն: Մի անգամ,

ամպամած գիշերը, մոտավորապես ժամը երկուսին, երբ դժվարությամբ էր ջոկվում սեւ ջուրը սեւ երկնքից, դեկամարդողը ջրի տակ նկատեց մի լույս, <որն աստիճանաբար մեծ կենդանու ձեւ րն դունեց: Անհնարին էր որոշել՝ նրա մարմնի վրա պլանկոտ՝ ն էր

- 4|անկաւուն—բուսական եւ կենդանական մանր օրգանիզմներ: Ծ. Ի՝ ■;

111

Փայլում, թէ ֆոսֆորատակում էր հենց կենդանին՝ ինքը, բայց սեւ ջրի մեջ կատարվող այդ առկայծումը ուրվականացն այդ արարածին հաղորդում էր տարտամ, ոչ պարզ ուրվագիծ: Նա թվում էր մերթ կլոր, մերթ ձվաձեւ կամ եռանկյունի, իսկ հետո, հանկարծ բաժանվում էր երկու մասի, որոնցից յուրաքանչյուրն, անկախաբար սկսում էր լաստի տակ լողալ ետ ու առաջ: Վերջի վերջո այդ լուսատու խոշոր ուրվականները դարձան երեքը եւ դրանք մեր տակ դանդաղ շրջաններ էին գծում: Դրանք իսկական հրեշներ էին, որովհետեւ նրանց միայն տեսանելի մասն : Լներ 6—8 մետր երկարություն: Մենք բոլորս շտապով դուրս վագեցինք տախտակամածը եւ հետեւում էինք ուրվականացն պարին: Հրեշները լողում էին լաստի հետեւից եւ այդ տեսարանը շարունակվում էր մի քանի ժամ: Խորիրդավոր ու անշշուկ մեր լուսատու ուղեկիցները մնում էին ջրի տակ բավականաշավու խոր, մեծ մա— էկամբ աջ կողմում, որտեղ վառվում էր լապտերը, բայց երբեմն նրանք լալում էին ուղղակի լաստի տակ կամ երեւում էին ձախ կողմում: Նրանց մեջքի վրա եղած լույսի առկայծումից կարելի էր ենթադրել, որ այդ կենդանիներն իրենց ծավալով գերազանցում էին վլերին, բայց դրանք կետեր չէին, քան: որ շնչելու համար ոչ մի անդամ չբարձրացան ջրի մակերեսը: Թերեւս մենք հանդի— պել էինք վիթխարի կատվածկների, որոնք փոխում են իրենց ձեւը, երբ շբջում են կողքի վրա: Երբ նրանց ավելի լավ զննելու համար լապտերը մոտեցնում էինք ջրի ուղղակի մակերեսին, նրանք բնավ ուշադրություն չէին դարձնում:

Եվ, իսկական չարքերի ու ալքերի նման, նրանք անհետանում էին օվկիանոսի խորքում, արշալույսի առաջին ցոլքերի հետ: Երբեք մենք չէինք ստանալու այդ փայլուն հրեշների գիշերային այց հլության ճիշտ բացատրությունը, եթե առեղծվածի լուծումը վյա չհասներ ինքն իրեն, եթե մեկ ու . կես օր անց, պայծառ արեւի պահին, մեղ մոտ չգար դարձյալ մեկ ուրիշ այցելու: Այդ տեղի ունեցավ մայիսի 24-ին, երբ մենք ալիքների թեթեւ ծփանքով խոտորվում էինք ճիշտ 95° արեւմտյան երկարության եւ 7" հարավային լայնացյան ուղղությամբ: Կեսօրին մոտ էր, եւ մենք ջուրն էինք նետել առավոտյան որսած երկու խոշոր ոսկեգույն մակրելների փորոտիքը: Թարմանալու համար ես լաստա— քթից ցատկեցի օվկիանոսը եւ լղարկել էի ջրում, միշտ զգաստ, կապված թոկի ծայրին, երբ հանկարծ նկատեցի գորշագույն-112

հաստ մի ձուկ, մոտավորապես երկու մետր երկարությամբ: Զուկը վճիռ ջրում լողում էր պարզ մտադրությամբ՝ ավելի մոտիկից ծանոթանալու ինձ հետ: Ես շտապ բարձրացա լաստի եզրին եւ նստեցի արեգակի ճառագայթների տակ, հետեւելով

դանդաղ լո դացող ձկանը . այդ վայրկյանին հնչեց Կնատի վայրի ձիչը, նա նստած էր բամբուկե նավախցի հետեւում՝ լաստախելի վրա: նա ամբողջ ուժով, շունչը կտրելու աստիճան, գոռում էր՝ Ծշնածու–կը»> Եվ որովհետեւ շնածկեր համարյա ամեն օր էինք տեսնում, առանց հուզվելու, ուստի բոլորս իսկույն հասկացանք, որ այս անզամ ինչ-որ բոլորովին արտակարգ բան է կատարվել, եւ վազեցինք դեպի լաստախելը Կնուտին օգնության:

• Կնուտն այնտեղ պայտած, Վարտիքն է լվանալիս եղել, երբ մի պահ բարձրացնում է աչքերը, տեսնում է մի վիթխարի, զարհուրելի ռեխ, ինչպիսին մեզանից ոչ մեկն իր ամբողջ կյանքի ընթացքում չէր տեսել, դա գլուխ էր իսկական ծովային հրեշի, այնքան մեծ ու այնքան զզվելի, որ եթե մեր առաջ հանդես գար ինքը ծովի ոգին, մեզ ւերա այդ աստիճան ուժեղ տպավորություն չէր թողնելու: Նրա դորտի պես լայն ու տափակ զլխի երկու կողմում փոքրիկ աչքերն էին, իսկ համարյա մեկ ու կես մետր լայնությամբ դողոշային ռեխի շուրջը կային ծալքեր, որոնք կախ էին ընկել բերանի անկյունների մոտ:

Գլուխը միացած էր վիթխարի մարմնին, որը վերջանում էր բարակ պոչով՝ սրածայր, պոչային, բոլորովին ուղիղ լողաթետով եւ ցույց էր տալիս, որ այդ ծովային հրեշը կետերի դասին չի պատկանում: Մարմինը ջրի մեջ թվում էր գորշագույն, բայց թե ք գլուխը, թե մարմինը խիտ կետկիտված էին սպիտակ, մասն բծե– բով: Հրեշը դանդաղորեն շարժվում էր, ծուլորեն լողալով մեր լաստախելի հետեւից: Նա, բուլղողի պես բերանը լայն բանալով, քմծիծաղ էր տալիս եւ թեթեւակի զարկում էր պոչով: Մեջքի կլոր, մեծ լողաթետը ջրից դուրս էր ցցված, և բբեմն դուրս էր ընկնում նաեւ պոչի լողաթետը, իսկ երբ հրեշը ընկնում էր ալիքների արանքում, ջուրը գլորվում էր նրա լաքն մեջքի վրայով, կարծես ողողում էր ինչ-որ ստորջրյա խութ: Նրա լայն երախի առջեւից, հովհարածել շարքով, լողում է թերքի նման զոլավոր լոցմանների մի ամբողջ վտառ, իսկ մեծ նավակպուկներ եւ այլ պարագիտներ, պինդ կպած վիթխարի մարմնին, ճանապարհորդում էին նրա –եա՝ ջրում, դրանք բոլորը միասին կադմում էին մի ուշագրավ

113 ^Թմ6աՊա՞՛Տոյո, թյուք, «Կոնֆիլիկ»–ով–8

կոլեկցիա, որը տեղավորված էր ջրի խորքում լողացող ժայռի նմանող ինչ-որ բանի շուրջը:

10 կիլոգրամանոց ոսկեգույն մակրելը, որն անցկացված էր ձկնորսական վեց ամենախոշոր կարթերի վրա, կախված էր լաստի հետեւից՝ շնածկներին հրապուրելու համար, լոցմանները հանդիպեցին ոսկեգույն մակրելին, քիթը մոտեցրին, բայց չղիպան նրան, իսկ այնուհետեւ շտապ վերադարձան իրենց տիրոց ու հրամայողի՝ ծովի արքայի մոտ: Մեխանիկական Հրեշի նման, նա գործի գրեց իր մեքենան եւ, հեշտությամբ սահելով ջրում, մոտեցավ ոսկեգույն մակրելին, որը, ինչպես խղճուկ մի խաղալիք, ընկած էր նրա երախի առջեւ: Մենք զգուշությամբ մակրելը քաշեցինք

լաստի ուղղակի եզրի մոտ, եւ ծովի հրեշը դանդաղորեն հետեւեց նրան: Նա բերանը չքացեց, կարծես ուզում էր ասել, որ շարժե ամբողջ դուռը կրնկի վրա բաց անել այնպիսի մի չնչին պատահ համար, ինչպիսին մակրիլն է. որը դիպչում էր նրա երախին: Երբ հսկան շարժվեց շիտակ լաստի մոտ, նա մեջքով քավեց դեկի ծանր թիակին, եւ թիակը դուրս ընկավ ջրից— այնժամ մենք լիակատար հնարավորություն ունեինք հրեշին ուսումնասիրելու շատ մոտիկ տարածության վրա, այնքան մոտ, որ տեսնելով այդ միանգամայն ֆանտաստիկ տեսարանը, բռ/որս կարծես թե խելքներս թոցրինք եւ բռնվելով մի հիմար քրքիջով, սկսեցինք գրգռված ձայնով բղավել: Ուղար Դիսնեյն՝ իր երեւակայության ամբողջ ուժով, չեր կարող ստեղծել ավելի սոսկալի մի ծովային հրեշ, քան այն, որ հանկարծակի երեւան եկավ մեր կողքին, լաստի եզրի մոտ սարսափելի ծնոտները շարժելով:

Բանից դուրս եկավ, որ հրեշը կետչնաձուկ էր մեր օրերում աշխարհի միակ հայտնի ամենամեծ շնաձուկը եւ ամենախոշոր ձուկը:

Նա չափազանց հազվադեպ է պատահում, բայց նրա առանձին նմուշներ օվկիանոսների արեւադարձային շրջաններում, որոշ տեղեր, պատահել էին: Կետշնաձուկը միջին հաշվով 15 մետր երկարության է ունենում եւ, բատ կենդանաբանների հավաստիացման, 15 տոննա է կշռում: ԱսոսՍ՝ են, որ նրա խոշոր նմուշները երբեմն հասնում են 20 մետր երկարության: Հարպունի օգնությամբ սպանված ձագի լյարդը կշռել է 300 կիլոգրամ, իսկ լայն երախում եղել է մոտավորապես 3000 ատամ:

- Որսատեզ, խոշոր ծովային կենդանիներին որսալու Համար: Ծ. Թ. . – 114

Այդ հրեշն այնքան վիթխարի էր, որ երբ նա սկսեց լաստի շուրջը եւ տակը շրջաններ գծել, գլուխը երեւում էր մի կողմից, իսկ պոչն ամբողջությամբ գտնվում էր մյուս կողմում: Առջեւից նրա դունչն այնքան անհավատալի տարօրինակ էր, ֆլեգմատիկ ու հիմար, որ մենք չենք կարողանում զապել մեր ծիծառը, թեպետեւ Հիանալի զիտակցում էինք, որ հրեշի պոչն այնքան ուժ ուներ, որ հարձակման դեպքում ջարդուփշուր կաներ թե՛ բալդային գերանները, թե՛ դրանք կապադ պարանները: Կետ-շնաձուկը նորից ու նորից ավելի նեղ շրջաններ էր գծում ուղղակի լաստի տակ, իսկ մենք կարող էինք միայն դիտել ու սպասել, թե ինչ կարող է պատահել հետո: Լողալով լաստախելի մոտով, խաղաղ ու սահուն նա անցնում էր դեկարթիակի տակով եւ օդ էր բարձրացնում այն, մինչդեռ թիաբերանք սահում էր նրա մեջքի երկարությամբ: Մենք կանգնել էինք տախտակամածի շուրջը՝ հարպունները մեր ձեռքին բռնած, բայց դրանք մեզ թվում էին ատամնափորիչի նման քան՝ համեմատած վիթխարի կենդանուն, որի հետ էր մեր գործը: Կետ-շնաձուկը մեզնից հեռանալու ոչ մի նշան ցույց չէր տալիս, նա պտտվում էր լաստի շուրջը եւ, հավատարիմ զամ փոփ պես, կիպկպած հետեւում էր նրան: Մեզնից ոչ մեկը երբեք չէր զգացել կամ նույնիսկ չէր կ ենթադրել, որ հարկադրված կլինի զգալ որեւէ նման մի

բան. այդ ամբողջ դեպքը ծովային հրեշի հետ, որը լաղում էր լաստի հետեւից եւ մեր տակ: մեզ այն աստիճան հակաբնական էր թվում, որ մենք, իսկապես ասած, չինք կարող դրան քուրզ վերաբերվեր

Կետ շնաձուկը մեր շուրջը պտտվում էր փաստորեն մի ժա–, մից ոչ ավելի, բայց մեզ թվում էր, որ նրա այցելությունը տե՛ ղ է մի ամբողջ օր: Վերջապես էրիկը, որը կանգնած էր լաստի անկյունում երկու մետրանոց հարպունը ձեռքում պահած, շհամբերեց եւ, քաջալերված անտեղի աղմուկից, հարպունը բարձրացրեց ԴԼԻՇՅ Վեր* Կետ-շնաձուկը դանդաղորեն սահեց նրա ուղղու– ք*յա**Բ եւ իր լայն գլուխը դուրս հանեց լաստի հենց անկյան տակ: Էրիկն, իր ամբողջ դյուցազնական ուժով, հարպունը :կ:ա բերեց իրեց հնաձև սուկուտ գլխի մեջ:

Նախքան հրեշը, ինչպես հարկն է, կհասկանար, թե ինչ կատարվեց, անցավ մի քանի վայրկյան: Եվ այդ ժամանակ թուլա– միտ, խաղաղ կենդանին, մի ակնթարթում կերպարանափոխվեց դարձավ պողպատե մի լեռ: Երբ հարպունի թուկը թռավ լաստակողի

S* 115

հետեւից, մենք լսեցինք շվեյցարող ձայն, եւ երբ հրեշը գլուխը սուզեց ջրի խորքը՝ տեսանք ջրի մի շատրվան: Երեք հոգի, որոնք մյուս ներից ավելի մոտ էին, գետին փողկեցին, օդում ալացող թուկը դի սլավ եւ ցավ տալու աստիճան մտրակեց երկուսին: Հաստ աարա նը, որ մի նավակ պահելու չափ պինդ էր, դիպավ լաստի եզրին եւ տեղնուտեղը կտրվեց, ինչպես առասանի մի կտոր, իսկ մի քանի վայրկյան անց, հարպունի դուրս ընկած՝ կոթը երեւաց ջրի երեսին մեզնից երկու հարյուր մետր հեռու: Վախեցած լոցման ների վտառը արագ սլացավ ջրում, մոլեգնությամբ փորձելով հասնել իր տիրոջը եւ հրամայողին:

Ս ենք երկար սպասում էինք, որ հրեշը, սուզանավի պես, ետ կսլանա, բայց մեզ այլեւս չհաջողվեց կետշնաձուկը տեսնել:

Այդ ժամանակ մենք գտնվում էինք Հարավային արեւադարձային հոսանքում եւ շարժվում էինք արեւամտյան ուղղությամբ՝ Գա– լապազոս կղզիներից ուղիղ 400 մղոն դեպի հարավ: Վերացել էր այն վտանգը, որ մենք կարող էինք քշվել դեպի Գալապազոսի հոսանքները: Մեր ողջ ծանոթությունը այդ արխիպելագոսի հետ հանգեց այն ողջույններին, որ մեզ հաղորդում էին օվկիանոսում՝ այդքան հեռու հասած ծովային կրիաները, որոնք, անկասկած, այդ կղզիներից էին: Մի անգամ մենք տեսանք մի հսկայական ծովային կրիա, որը թարտում էր ջրում՝ գլուխը եւ մի ոտքը հանած ջրի երեսը: Երբ ալիքների ծփանքը բարձրացավ, մենք կրիայի տակ՝ ջրում նկատեցինք կանաչ, կապույտ եւ ոսկեգոծ ստվերներ եւ հասկացանք, որ կրիան ոսկեգույն մակրելների հետ կյանքի ու մահվան կոիվ է մղում: Ճակատամարտն ակնհայտորեն անհավասար էր՝ 12—15 մեծագլուխ, վառ գունավորված մակրելներ

գրոհում էին միակ մնացած կրիայի վզի եւ ոտքերի վրա, ակներեւորեն ջանալով նրան նվաճել հոգնեցնե լով, քանի որ կրիան ի վիճակի չէ ամբողջ օրը պառկած մնալ փորի վրա, գլուխն ու ոտքերը քաշած վահանի մեջ:

Հենց որ կրիան նկատեց լասար, սուզվեց եւ սկսեց առաջանալ ուղիղ դեպի մեր կողմը, հալածվելով պսպղացող ոսկեգույն մակրեների կողմից: Նա լողաց լաստի ուղղակի եզրի մոտ եւ, բատ երեւոյթին, դեմ չէր գերանի վրա բարձրանալուն, երբ հանկարծ մեզ տեսավ: Եթե մենք ավելի փորձառություն ունենայինք, առանց դժվարության կարող էինք թոկով բռնել նրան, քանի դեռ նրա մեծ վահանը դանդաղորեն լողում էր լաստի երկարությամբ: 118

Բայց մենք առիթը բաց թողինք, չափազանց երկար դիտելով նրան, եւ երբ օղակը պատրաստ էր՝ հսկայական կրիան արդեն անցել էր լաստի քթից հեռու: Մենք ջուրն իջեցրինք ուզինե փոքրիկ նավակը, եւ Հերմանը, Բենզուր ու Տորստեյնը սկսեցին հետապնդել, նստած մի փոքրիկ կճեպում, որը մի քիչ ավելի մեծ էր առջեւում լողացողից: Իենզուր, որպես տնտես, արդեն իր մտքում կանխագուշակում էր մսեղեն ճաշեր եւ հիասքանչ կրիայի ապուր: Բայց ինչքան ավելի արագ էին առաջանում մեր ընկերները, նույնքան ավելի արագ էր սահում նաև կրիան ջրում՝ հենց մակերեսի տակով: Մերոնք լաստից հարյուր մետր չէին հեռացել, երբ կրիան անսպասելիորեն անհետացավ: Համենայն դեպս, նրանք մի բարի գործ կատարեցին: Երբ ուզինե, փոքրիկ, դեղին Տιավակը ջրի վրա դեպի ետ ուղեւորվեց, պսպղացող ոսկեգույն մակրեների ամբողջ վտառը պլա ցավ նրա հետեւից: Նրանք պտտվում էին նոր կրիայի շուրջը եւ ամենահամարձակները ջանում էին բռնել թիակներից, որոնք ընկղմվում էին ջրի մեջ, ինչպես կրիայի ոտքերը: Այդ ժամանակ էլ խաղաղ կրիան կարողացավ բարեհաջող կերպով թաքնվել իր լավիրշ հետապնդողներից:

«». | Աւախ V

ՎԼՕ ՃՂ-Ղ. Ո. ՊԱ. ՌՃՒՆ

Ս' եր սաօրյա կյանքն ու զբաղմունքը:— Խմելու ջրի պրոբլեմը:— Բաթաթի ու դդումի գաղտնիքը:— Կոկոսի ընկույցներ եւ կրաբներ:— Յուհաննես:— Մենք լողում ենք ձկնապուրի միջով:— Պլանկտոն:— Ճաշակեփ ֆոսֆորափայլ:— Մեր ուղեկիցները:— Շնաձկների որա:— «Կոն-Թիկին» դառնում է ծովի որեշ:— Շնաձկները մեղ թողնում են լոցմաններ ու նավակպուկներ:— Թոշող կալմարներ:— Խորհրդավոր այցելուներ:— Սուզակային կողով:— Թյունոսների ու բռնիտների հետ:— Դիցաբանական խութ:— Ողնուցի գաղտնիքը բացված է:— Կես հանապարհին:

Անցնում էին շաբախներ: Մենք շոգենավի որեւէ հեաք չէինք տեսնում, ջրում չէինք հանդիպում նույնիսկ լողացող այնախսի առարկաների, որ վկայեին, թե աշխարհում ուրիշ մարդիկ էլ են ապրում: Ամբողջ օվկիանոսը մեզ էր պատկանում,

հորիզոնը մեր առջեւ ամեն կողմից բաց էր, եւ երկնակամարի տակ մենք մեզ զգում էինք կատարյալ անդորրության ու ազատության մեց:

Թվում էր, թե օդը գրնգում է իր մեջ ծծված թարմ աղից, եւ մեզ շրջապատող անբիծ կապույտը լվանում ու մաքրում էր եւ՝ մարմինը, եւ՝ հոգին: Քաղաքակիրթ մարդկանց բոլոր բարդ պրոբլեմները լաստի վրա մեզ պատկերանում էին որպես արհեստական ու պատրանքային, որպես այլասերված մարդկային ուղեղի պարզ հնարանքներ: Իրական ությունը միայն տարերքն էր: Իսկ տարերքը, ըստ երեւությին, ուշադրություն չէր դարձնում փոքրիկ լաստի վրա: Կամ, թերեւս, նա լաստն ընդունում էր որպես թնա 118

կան այնպիսի բան, որ չէր խախտում օվկիանոսի ներդաշնակությունը եւ հարմարվում էր հոսանքին ու ծփանքին, ինչպես թոշունը կամ ձուկը: Այլեւս մեզ համար սոսկալի թշնամի չէր տարերքը, որ փրփրադեզ հորձանքով էր հարձակվում, այլ հուսալի բա բեկամ, որը հաստատուն ու համոզված մեզ օգնում էր առաջ շարժվելու: Քամին ու ա լիքները հրում ու շտապեցնում էին, իսկ մեր տակի օվկիանոսային հոսանքը մեզ տանում էր առաջ՝ դեպի մեր նպատակը:

Եթե օվկիանոսում անցկացրած մեր սովորական օրերից մեկում մեզ հանդիպեր որեւէ շոգենավ, ապա նրա նավակողից կտեսնեին, որ մենք հանգիստ կերպով ձռձվում ենք վեր մել վար, երկար, դանդաղ թավալվող, սպիտակ կատարներով պսակված ալիքի՝ Լրաւ Իսի պասսատր լցնում է մեր նարնջագույն առագաստը եւ ծոռում այն Պոլինեզիայի ուղղությամբ:

Նավի վրա գտնվողները լաստախեւլին կտեսնեին արեւախանձ, մորուքավոր մերկ մարդու, որ ձգում էր խճճված պարանները, մո— լեգնորեն կովելով երկար դեկարթիակի հետ, կամ — եթե եղանակը ւավն էր — կտեսներ նրան պարզապես նստած արկղի վրա, ջերմ արեւի տակ, մրափուն, դեկարթիակը ոտքի մատներով թերեւակի բռնած: ,

Եթե Բենգտը դեկի մոտ չէր լինում, ապա նրան կարելի էր գտնել նավախցի դոների մոտ՝ փորի վրա պառկած, սոցիոլոգիայի վերաբերյալ իր 73 գրքերից մեկնումեկը ձեռքին: Բացի այդ, Բենդտը տանում էր տնտեսի պարտականություններ եւ նրան էր հանձնված օրվա ճաշացուցակը կազմելը: Օրվա ցանկացած պահին Հերմանին կարելի էր տեսնել պարզապես ամենուրեք — կայսի գագաթին օդերեւութաբանական գործիքներով, լաստի տակ՝ սուզակային ակնոցներով ողնուցր զննեշիս կամ լաստիՏ կապած ուղինե նավակում օդապարիկների եւ ինչ-որ տարօրինակ չափող գործիքի հետ զբաղված: Նա մեզ համար տեխնիկական մասի պետն էր եւ պատախանատու էր՝ օդերեւութաբանական եւ հիդրոգրաֆիկ դիտումների համար:

Կնուտն ու Տորստեյնը միշտ ինչ-ոք բան էին անում իրենց կիսաշոր մարտկոցներով, զողիչներով եւ սխեմաներով: Որպեսզի հորձանքների ու խոնավության մեջ, ջրի մակերեսից 30 սանտիմետր բարձրության վրա նրանց փոքրիկ ռադիոկայանն աշխատեր,

119

պահանջվում էր ամբողջ այն փորձառությունը, որ նրանք ձեւոք էին բերել պատերազմի ժամանակ: Ամեն գիշեր նրանք հերթով եթերն էին ուղարկում եղանակի մասին տեղեկություններ, որոնք ընդունում էին պատահական ռադիոսիրողներ եւ այնուհետեւ հաղորդում էին Վաշինգտոնի օդերեւութաբանական ինստիտուտին եւ այլ հասցեներով: Էրիկը սովորաբար նատած կարկատում էր առագաստ ներք եւ հյուտում էր պարաների ծայրերը: Երբեմն նա փայտից կերտում կամ բամբուկի վրա նկարում էր մորուքավոր մարդիկ ու արտասովոր ձկների ուրվագծեր: Իսկ ամեն օր կեսօրին նա վերցնում էր սեքստանտը եւ բարձրանում էր արկոյի վրա, որպեսզի դիտի արեգակը եւ որոշի, թե ինչքան ենք ընթացել մի օրում: Ինձ համար բավականին գործ կար լաստի օրագիր եւ զեկուցագիր կազմելու, պլանկտոններ ժողովելու, ձուկ որսալու եւ կինոնկարահանումներ կատարելու համար: Մեզնից յուրաքանչյուրն ուներ իր մարզը, որի համար նա պատասխանատու էր, եւ ոչ ոք չէր խառ-նըզում մյուսի աշխատանքին: Բոլոր առավել տհաճ աշխատանքները, ինչպես դեկի մոտ հերթապահությունը եւ կերակուր պատրաստելը, կատարում էինք հերթով: Մեզանից ամեն մեկը հար կազմված էր դեկադիակի մոտ անցկացնել երկուական ժամ ցե րեկը եւ երկուական ժամ գիշերը: Իսկ խոհարարի պլարտականու թյունները մեզնից ամեն մեկը կատարում էր ամենօրյա հերթա պահության ցուցակի համապատասխան: Լաստի վրա քիչ օրենքներ ու կանոններ կային գիշերային հերթապահը պարտավոր էր թոկով իրեն կապել, փրկության թոկը պետք է գտնվեր որոշակի տեղում, նավախցում չէր կարելի ուտել, իսկ «զուգարան» կարող էր ծառայել լաստախելի գերանի ամենահեռավոր ծայրը միայն: Եթե հարկավոր էր լինում կարեւոր որոշում ընդունել, մենք, հրնդ կացիների պես, ռազմական խորհուրդ էինք հրա՛վիրում եւ: Նախքան որեւէ վճիռ ընդունելը, համատեղ քննարկում էինք հարցը:

«Կոն Թիկիի» վրա օրը սովորաբար սկսվում էր նրանով, որ գիշերվա վերջին հերթապահն արթնացնում էր խոհարարին, իսկ Նա քունը գլխին դուրս էր գալիս ցողից թացացած տախտակամածը ողողված վաղորդյան արեգակով, եւ սկսում էր հավաքել թռչող ձկներ: Զուկը փոխանակ հում ուտելու, ինչպես այդ ընդուն ված էր պոլինեղիացիների եւ պերուցիների մոտ, մենք տապակում էինք մեր փ"քր պրիմուսի վրա, որը գտնվում էր նավախցի 120

դռան առաջի տախտակամածին պինդ կապած արկոյի ներսուէ. այդ արկոյը մեր խոհանոցն էր: Այստեղ սովորաբար չէր փշում հարավարեւելյան պասսատր, որից լաստի մի այլ տեղում թաքնը վել դժվար էր: Միայն այն դեպքերում, երբ քամին ու ալիքները չափուզանց մեծ եռանդով էին խազում պրիմուսի բոցի հետ, փայտե արկոյն

այրվում էր: Մի անգամ, երբ խոհարարը քնած էր, ամբողջ արկդը բռնկվեց բոցով, որն անցավ բամբուկն նավախցի պատին, բայց հենց որ ծուխը ներս թափանցեց, կրակն անմիջապես հանգցրինք՝ «Կոն-Թիկիի» վրա ջուր հասցնելը դժվար չէր:

Քիչ անգամ էր պատահում, որ տսιպակած ձկան հոտը կարողանար արթնացնել նավախցում խոմֆացնողներին, այնպես որ խոհարարն հարկադրված էր լինում նրանց բոթել պատառաքաղով կամ սկսում էր երգել արթնանալու ազդանշանն այնպիսի կեղծ ձայնով, որ ոչ ոք չէր կարող երկար ժամանակ տանել: Եթե լաստին մոտիկ շնաձկների լողաթեւեր չերեւային, ապա Խաղաղ օվկիանոսում օրն սկսվում էր կարձատեւ լոգանքով, որին հաջորդում էր նախաճաշը՝ լաստի ծայրին, բաց օդում:

Սուունդին անբասիր էր: Մենք երկու փորձ էինք կատարում, մեկը վերաբերում էր XX դարի ինտենդանտական վարչությանը, երկրորդը՝ Կոնֆիկիին եւ V դարին: Առաջին փորձը մենք կատարեցինք Տորստեյնի եւ Բենզուի վրա, որոնց սնունդը կազմված էր հատուկ ուացիոններից բարակ, մանր ծրարներում, դրանք պահվում էին տուփերում, որ մենք խցկել էինք գերանների եւ բամբու կետ տախտակամածի արանքը: Ասենք, Տորստեյնն ու Բենդուր երբեք մի առանձին սեր չեն ունեցել դեպի ձուկն ու ծովային մյուս կերակուրները: Մի քանի շաբաթը մեկ մենք քանդում էինք բաւ բուկե տախտակամածը ամրացնող պարանները եւ դուրս էինք րե՛ բում սննդի նոր պաշար, որ հետո պինդ կապում էինք նավախցիկի առաջ: Ասֆալտի խիտ շերտը, որով ծածկված էին սալվարա թղթի բոլոր՝ կողմերը, հիանահի պաշտպանության միջոց դուրս եկավ, մինչդեռ հերմետիկորեն փակված թիթեղյա տուփերը, որոնք առանց փաթեթման դժունվում էին նրանց կողքին, փշացել էին թափանցած ծովաջրից, որ բավոր ժամանակ ծփում էր մեր պարենային պահեստի շուրջը:

Երբ Կոնֆիկին առաջին անգամ ճանապարհորդություն էր կատարում օվկիանոսով, չուներ ո՛չ ասֆալտ, ո՛չ էլ հերմետիկորեն փակ թիթեղյա Փուփեր, այնուհանդերձ, պարենավորման

հարցում լուրջ դժվարություններ չէր կրում: Եվ այն ժամանակ ծովագնացները սնվում էին նրանով, ինչ-որ կարող էին իրենց հետ վերցնել ցամաքից եւ նրանով, ինչ-որ նրանք կարող էին իրենց համար ձեռք բերել ճանապարհին: Շատ հավանական է, որ Կոն Թի կին, Թիտիկակա լճի մոտ պարտություն կրելուց հետո, Պե-թուի ափերից հեռանալով, կարող էր նկատի ունեցած լինել հետեւյալ երկու նպատակներից մեկնումնեկը: Հնարավոր է, որ նա (լինելով արեգակի մարմնացումը, արեգակն աստվածացնող իր ժողովրդի համար) հանդգնել է ուղղակի օվկիանոս մտնել, որ-^{*} պեսզի ընթանա արեգակի ճանապարհով, հույս ունենալով գտնել մի նոր, ավելի խաղաղ երկիր: Նրա համար մյուս հնարավորությունն այն էր, որ իր լաստերն ուղղի Հարավային Ամերիկայի ծովեզրի երկարությամբ, ափ էյնի որեւէ տեղ հյուսիսում եւ հիմնի մի նոր պետություն՝ իրեն հետապնդողների համար հասանելի սահմաններից

հեռու: Հեռանալով թշնամի ցեղերով բնակեցված լեռնոտ, վտանգավոր ավերից, նա, մեզ նման, ընկել է հարավարեւեյան պասսատների և Հումբուղտի հոսանքի գիրկը եւ այդ տարերքի կամքով հարկադրված է եղել մեծ կիսաշրջան կատարել ուղղակի դեպի մա յրամուտի երկիրը:

Ընչպիսին էլ մոր լինեին այդ արեւապաշտների ծրագրերը, երբ թողնում էին իրենց երկիրը, նրանք, հարկավ, իրենց հետ վերցրել էին ճանապարհորդության ժամանակի համար մթերքի պաշար: Սրանց նախնադարյան սննդի գլխավոր մասը կազմում էին չորացրած միսն ու ձուկը եւ քաղցր կարտոֆիլը: Երբ մարդիկ այդ ժամանակներում լաստերով ճանապարհ էին ընկնում Պերոլի անապատային ավերի ուղղությամբ, նրանք իրենց հետ վերցնում էին ջրի մեծ պաշար: Կավե ամանների փոխարեն, նրանք մեծ մասամբ վերցնում էին հսկայական դրմաշշեր, որ վախ չունենան, թե բախումներից եւ զարկերից կկոտրվեն: Լաստի վրա օգտագործելու համար է լ ավելի հարմար էին հսկայական բամբուկե հաստ թները. դրանց մեջ ծակում էին բոլոր միջնապատերը եւ փոքրիկ ծակով բնի մեջ լցնում էին ջուր, իսկ փոքրիկ ծակը խցկում էին որեւէ խցանով կամ կպցնում էին ձյութով կամ խիժով: Բամբուկե տախտակամածի տակ, լաստի երկարությամբ, կարելի էր կապել 30—40 բամբուկե հաստ բներ, որոնք այնտեղ մնում էին ստվերում (826° հասարակածային հոսանքում), ողողվելով զով ծովաջրով: Զրի այդպիսի պաշարը կրկնակի անգամ գերազանցում էր 122

Մեր սպառումը ճանապարհորդության ամբողջ ժամանակ, իսկ այդ կարելի էր ավելացնել, մի քանի տասնյակ բամբուկ կապելով լաստի տակից, որտեղ նրանք բեռ չին լինելու եւ տեղ չէին գրավելու:

Երկու ամիս անց մենք երեւան բերինք, որ խմելու ջուրը նեխել եւ անախործ համ է ստացել: Բայց այդ ժամանակի ընթացքում կարելի էր անցնել օվկիանոսի այն մասը, որտեղ քիչ անձրեւներ են տեղում, եւ վաղուց հասնել այն մարզերին, որտեղ ջրի պաշարը լրացվում է անձրեւային ուժեղ տեղումներով: Յուրաքանչյուր մարդու համար օրական մենք տալիս էինք մի լիտր ու մի քառորդ ջուր, եւ այդ բաժինը միշտ չէ, որ (րիվ ծախսվում էր:

Եթե մեր նախորդները ճանապարհ էին բնկնում նույնիսկ առանց բավարար չափով պաշար վերցնելու, նրանք, այնուամենայնիվ, մեծ զրկանքներ չէին կրում, քանի դեռ օվկիանոսով շարժվում էին հոսանքի հետ համբաց, որտեղ ձուկը չափազանց առատ էր: Մեր ճանապարհորդության ողջ ընթացքում օր չէր անցնում, որ մենք չտեսնեինք լաստի շուրջը լողացող ձկներ եւ չկարողանայինք առանց դժվարության որսալ դրանք: Գրեթե ամեն օր զոնե մի քանի թռչող ձկներ իրենք իրենց անպայման բնկնում էին լաստի վրա: Պատահում էր նույնիսկ, որ չափազանց համեղ մեծ բոնիտներ լաստի վրա էին բնկնում լաստախելի վրա խոյացող ալիքների հետ եւ

տախտակամածի վրա թաքրում էին, երբ ջուրը թափվում էր գերանների արանքով, ինչպես մաղի միջով: Սովոր մահանալ անհնարին էր:

Հին հնդկացիները լավ զիտեին ծարավը հագեցնելու եղանակը, որին զիմում էին վերջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակ նավարեկության ենթարկվածներից շատերը, այն է հում ձկան հյութը ծծել: Կարելի կ նաեւ հյութը մղել, ձկան կտորը փաթաթելով որեւէ Լաթի մեջ, իսկ եթե ձուկը մեծ է, ապա ավելի հասարակ բան չկա, քան նրա մարմնի վրա կտրել մի քանի փոս եւ սպասեք, մինչեւ նրանք արագությամբ լցվեն հեղուկով, որ արտազատում են ձկան ավշաւին գեղձերը: Այդ բմբելիքի համը այնքան էլ հաճելե չէ,— եթե մարդ խմելու համար որեւէ ավելի լավ բան ունի,— ադի պարունակությունն այնտեղ այնքան չնշին է, որ ծարավը հագենում է:

Խմելու ջրի պահանջը խիստ կպակասեր, եթե մենք կանոնավոր կերպով լոգանայինք, իսկ հետո թաց-թաց պառկեին թ

123

ստվերավորված նավախցում: Եթե մեր շուրջը վսեմորեն պահակ էր կանգնած լինում շնաձուկը, հնարավորություն շտալով օվկիա նոսում կարգին լողանալու, ապա բավական էր պարզապես պառ կել լաստախելի գերանների վրա՝ թոկը ձեռքերի ու ոտքերի մատներով պինդ բռնած: Այդ ժամանակ վաննա էինք ընդունում Խաղաղ օվկիանոսի վճիռ ջրում, որը մեր վրայից գլորվում՝ էր յուրաքանչյուր մի քանի վայրկյանը մեկ:

Երբ շոգ ժամանակ ծարավը մարդուն տանջում է, նա սովորաբար ենթադրում է, թե օրգանիզմը հեղուկ է պահանջում, եւ այդ հաճախ կարող է հանգել ջրի պաշարի չափազանց շատ ծախսման, առանց որեւէ օգուտի: Արեւադարձներում իսկապես շոգ օրերին կարելի է խմել այնքան գուլ ջուր, որ հասնի կոկորդիդ, իսկ ծարավը, այնուամենայնիվ, չի անցնելու: Նման դեպքում օրգանիզմը ոչ թե հեղուկ, այլ աղ է պահանջում, որքան էլ դա տարօրինակ թվա: Մեզ հետ եղած հասուկ ռացիոնների մեյ մտնում էին առի տարելետներ՝ առանձնապես շոգ օրերին դրանք կանոնավոր կերպով բնդունելով համար, որովհետեւ օրգանիզմը քրտնքի հետ աղ է արտազատում:

Այդպիսի շոգ մենք զգում էինք, երբ քամին խապար խաղաղ վում էր, իսկ արեգակը կիզում էր անողորմաբար: Մենք փորձում էինք մեր ներսը լցնել այնքան ջուր, որ սկսում էր լղղալ մեր փորում, իսկ մեր կոկորդն ազահաբար էլի էր պահանջում: Այդ— պիսի օրերին խմելու ջրի ռացիոնին մենք ավելացնում էինք 20 ից մինչեւ 40 տոկոս ծովի դառնաղի ջուր, եւ զարմանքով համոզվում էինք, որ փոքրինչ առի ջուրը հագեցնում է ծարավը: Մենք երկար ժամանակ բերաններումս զգւչւմ էինք ծովաջրի համը, բայց ոչ մի անդամ սրտխառնոց չզգացինք, եւ դրանով իսկ մենք միաժամանակ ավելացնում էինք ջրի մեր օրաբաժինը:

Մի անգամ, առավոտյան, երբ մենք նախաձաշի էինք նրս- տած, պատահական ալիքը շրմփաց մեր շիլայի մեջ եւ բոլորովին ձրի մեղ սովորեցրեց, որ վարսակի ձավարի համը զգալիորեն չեղոքացնում է ծովաջրի տհաճ համը:

Ծերունի պոլինեղիացիներն իրենց հիշողության մեջ ուշագրավ ավանդություն էին պահել, ըստ որի նրանց հնադարյան նախնիները, երբ կարում էին օվկիանոսը, իրենց հետ ունենում էին ինչ-որ բույսի տերեւներ, որ նրանք ծամելիս են եղել ծարավը հագեցնելու համար: Այդ բույսի մյուս հատկությունն այն էր, որ

124

¶

զրա մի կտորը դնելով բերանը, կարելի էր, առանց սրտախառնց զգալու, խմել զուտ ծովաջուր: Հարավային ծովի կղզիներում այդպիսի բույսեր չկան, դրանք, ակներեւորեն աճելիս են եղել նրանց նախնիների հայրենիքում: Պոլինեղի :սկ;սն սլատմաբաննե- րը համառորեն պնդում էին այդ փաստերի վրա, ժամանակակից զիտնականները հետաքրքրվեցին դրանցով եւ եկան այն եզրակացության, որ այդպիսի հատկություն ունեցող միակ հայտնի բույսը կոկան է, որն աճում է միայն Պերուլմ: Իսկ . նախապատ մակաձ: Պերուում, ինչպես հնագիտական պեղումներն են ապացուցում, այդ նույն կոկա բույսը, որը կոկային է պարունակում, և անրնդիատ գործածել են թե ինկաները, թե նրանց անհետացած նախորդները: Գրանք, լեռների կամ օվկիանոսների վրայով հոգնեցոլցիչ ճանապարհորդություն կատարելիս, վերցնում էին այդ բույսի կապոցներ եւ շատ օրեր անրնդիատ ծամում էին, որպեսզի ծարավ ու հոգնածություն չզգան: Կոկայի տերեւներ ծա մելր նրանց հնարավորություն էր տալիս, առանց օրգանիզմին վնաս հասցնելու, որոշ ժամանակի ընթացքում ծովաջուր խմել: «Կվլնթիկիի» վրա մենք կոկայի տերեւներ չփորձեցինք, տախտակամածի առջելի մասում մենք ունեինք հյուսովի մեծ կողովներ, դրանք լեցուն էին այլ բույսերով, որ խոր դրոշմ էին դրել Հարավային ծովի կղզիների ամբողջ կյանքի վրա: Լաստին ամուր կապած կողովները կանգնած էին լաստախցի պատի պաշտպանության տակ, եւ ժամանակի ընթացքում դրանցից ա վելի վեր ու վեր էին բարձրանում դեղին շիվեր եւ կանաչ տերեւներ: Դա նման էր արեւադարձային փոքրիկ մի այգու փայտե լաստի վրա: Երբ Խաղաղ օվկիանոսի կղզիներում երեւան եկան առաջին եվրոպացիները, նրանք Զատկի կղզում, Հավա յան կրդ- զիներում եւ Նոր Զելանդիայում հայտնաբերեցին քաղցր կարտոֆիլի մեծ պլանտացիաներ, այդ նույն բաթաթը մշակվում էր նաեւ մյուս կղզիներում, բայց միայն Պոլինեզիայի սահմաններում: Այս երկրներում, որոնք ընկած էին ավելի հեռու՝ դեպի արեւմուտք, այդ բաթաթը բոլորովին անհայտ էր: Քաղցր կար տոֆիլը այդ հեռավոր կղզիներում ամենակարեւոր մշակովի բույսերից մեկն էր. այդտեղ, առանց դրան, մարդիկ հարկադրված կլինեին սնվել գլխավորապես ձկով: Այդ բույսի հետ պոլինե- զիական շատ առասպելներ են կապված: Ավանդության համաձայն, այդ թոպսը բերիլ կը ոչ այլ որ, բայց եթե Թիկին ինքը, երբ իր

կնոց՝ Պանիի հետ եկել էր իրենց նախնիների սկզբնական հայրենիքից, ուր քաղցր կարտոֆիլը սննդի կարեւոր միջոց էր: Նոթ գելանդական առասպելները պատմում են, որ քաղցր կարտոֆիլը օվկիանոսի այն կողմից բերել են այնպիսի նավերով, որոնք ոչ թե մակույկներ, այլ «իրար հետ պարանով կապած գերաններ: Են եղել:

Ինչպես հայտնի է, Պոլինեզիայից բացի, Ամերիկան, եր կրագնդի միակ երկիրն է, որտեղ քաղցր կարտոֆիլն աճում էր մինչեւ եվրոպացիների հանդես գալը, իսկ յրուսոց, ե«1Է<Լ21Տ քաղցր կարտոֆիլը, որ Թի կին էր բերել կղզիները, այդ հենց այն նույն կարտոֆիլն է, որը, հնադարյան ժամանակներից սկսած, հնդկա ցիները մշակում էին Պերուում: Չորացրած քաղցր կարտոֆիլը ձանապարհորդության ժամանակ, թեև՝ հնադարյան Պերուի հընդ-կացիների, թե՝ պոլիակզիացիների համար, սննդի ամենազլիա վոր մթերքն էր: Հարավային ծովի կղզիներում բաթաթն աճում է միայն մեծ հոգատարություն ցուցաբերելու դեպքում, եւ քանի որ ա1Դ Բոլ1սԸ "իրում ծովաջուրը, ուստի դրա տարածումը այդ մեկուսացած կղզիներում բացատրել նրանով, որ դա Պերուից, ավելի քան չորս հազար մղոն տարածություն կտրելով, կարող էր բերել օվկիանոսի հոսանքը, միանգամայն անհիմն է: Այդքան կարեւոր փաստը հերքելու նման փորձը առավել եւս ապարդյուն է, քանի որ, ինչպես բանասերներն են հաստատել, Հարավային ծովի մեծ տարածության վրա փոփած կղզիներում քաղցր կարտոֆիլը կոչվում է «կումարա», իսկ այդ նույն «կումարա» անունով քաղցր կարտոֆիլը հայտնի էր Պերուի հնադարյան հն դակա ցիներին: Ա

նունը, օվկիանոսի վրա յ ով, հետեւել է բաթաթին:

Պոլինեզիայում մշակվող մի ուրիշ շատ կարեւոր բույս, որը մենք տանում էինք «Կոնֆիլիի» վրա՝ Ն&զՉո&&ՃՃ Vս1^&^)՝ ու շրջա դրումն էր: Պտուից ոչ պակաս կարեւոր նշանակություն ուներ դրումի կեղեւը, որը պոլինեզիացիները խարույկի վյա, աշորացնում եւ օգտագործում էին որպես ջրաման: Այդ տիպիկ բանջարանոցային բույսը, որը դարձյալ չէր կարող ինքն իրեն լողալ ու անցնել օվկիանոսը եւ վայրի վիճակում տարածվել կղզիներում, հայտնի էր թե՛ հնադարյան պոլինեզիացիներին, թե՛ Պերուի սկզբնական բնակիչներին: Զրամանի տեղ ծառայող նման շրջա դրումներ մենք գտնում էինք Պերուի առափնյա վայրերի լրված դամբարաններում, այնտեղ ձկնորսները դրանք օգտագործում էին 126

շատ հարյուրամյակներ ավելի վաղ, քան Խաղաղ օվկիանոսի կղզիներում հանդես եկան առաջին մարդիկ: Շշադրումի «քիմի» պոլինեզիական անունը հանդիպում է նաև Կենտրոնական Ամերիկայի հնոկացիների մեջ, որտեղ իր արմատներով անցնում է Պերուի կուլտուրան:

Իբրեւ հավելուկ հարավային տարբեր մրգերի, որ մենք փտելուց առաջ կերանք, վերջացրինք երկու շաբաթում, մեզ հետ ունեինք մի երրորդ բույս, որը քաղցր կարտոֆիլին զուգընթաց շատ մեծ դեր է խաղացել Խաղաղ օվկիանոսի պատմության մեջ: Ս ենք ունեինք երկու հարյուր կոկոսի ընկույզ, դրանք մեր ատամներին աշխատանք էին տալիս եւ մեզ զովացուցիչ խմիչք էին մատակարարում: Մի քանի ընկույզ շուտով սկսեցին ծիլեր տալ եւ, ճանապարհ ընկնելուց ուղիղ տասը շաբաթ անց, մեզ մոտ հայտնը՝ վեցին թվով վեց հատ պստիկ արմավենիներ՝ 30 սանտիմետր բարձրությամբ, որոնց շիվերն արդեն բացվել եւ կազմել էին կանաչ, պինդ տերեւներ: Կոկոսի արմավենին նա խակոլումբուան էպոխայում աճում էր թե՛ Պանամայի պարանոցում, թե՛ Հարավային Ամերիկա յում:

Պատմական տարեգրությունների հեղինակ Օվյերոն27 գրում է, որ կոկոսի արմավենիներ մեծ քանակությամբ աճում էին Պերուի խաղաղօվկիանոսյան ափերին, երբ այնտեղ հանդես եկան խսպանացիները: Այդ ժամանակ կոկոսի արմավենիներ վաղուց արգեն կային Խաղաղ օվկիանոսի բոլոր կղզիներում: Բուսաբան՝ ներք տակավին որոշակի տվյալներ չունեն այն մասին, թե ինչ պիսին է եղել Խաղաղ օվկիանոսի կղզիներում դրանց տարածման ճանապարհը: Բայց մի քան այժմ հաստատված է: Նույնիսկ կոկոսի ընկույզը, իր համբավավոր կձեպով, չի կարող օվկիանոսը կտրել-անցնել, . առանց մարդու օգնության: Այն ընկույզները, որոնք գտնվում էին մեզ մոտ, տախտակամածի վրա դրած կողովներում, ուտելու էին եւ դեպի Պոլինեզիա կատարած մեր ամբողջ ճանապարհորդության բնթացքում չէին կորզրել ծլելու իրենց ընդունակությունը: Բայց մոտավորապես նույնպիսի քանակությամբ ընկույզ մենք գրել էինք պարենի տուփերի արանքը՝ տախտակամածի տակ, որտեղ նրանց շուրջը բոլոր ժամանակ ծփում էին ալիքները: Այդ ընկույզները,

բոլորն էլ անխտիր, փշացեք էին ծովաջրի պատճառով: Իսկ չէ որ մի բնկոյզ չի կարող օվկիանոսով լողալ ավելի արագ, քան քամով քշվող բալզային :աս

127

Մը: Փշացումն սկսվում էր այսպես, ընկույզի աչքերը ներծծում էին չուրը և փափկում էին, այնուհետեւ, դրանց միջով ծովաջուրը թափանցում էր ներսը: Դրան ավելացրեք այն, որ աղբահավաք ների մի հսկա բանակ ամբողջ օվկիանոսում հետեւում էր, որպես զի լողացող ոչ մի ուտելու բան չկարողանա անցնել աշխարհի մթ մասից մյուսը:

Խաղաղ օրերին, կապույտ օվկիանոսի բոլոր ափերից շատ հեռու երբեմն մենք տեսնում էինք թռչունի սպիտակ վւետուր, որ լողում էր մեր լաստի կողքին: Սիայնակ մրրկահավեր եւ այլ ծովային թռչուններ, որոնք կարողանում էին քնել ջրի տէրա, մեզ հանդիպում էին ամենամոտ երկրից հազարավոր մղոն հեռավոր բութ յան վրա: Եթե, մոտիկ լո դալով վլոքրիկ փետուրին, ըս կրսում էինք ուշադրությամբ զննել այն, ապա մենք նրա վրա տեսնում էինք երկուերեք ուղեւոր քամով լողացողների բոլոր հարմարություններով: Եթք «. Կոն-Թիկին», Գողիաթի նման շըր ջանցում էր դրանք, ուղեւորները, տեսնելով նոր նաւէր, որն ավելի արագ էր շարժվում եւ շատ ավելի ծավալուն էր> թռոնում էին իրենց տեղերը եւ որքան կարելի է շուտ, ջրի վյտով փոխադրք վում էին լաստի վրա, թռղնելով, որ վւետուրը ճանապարհը շարունակի մենամենակ: Շուտով «ԿոնԹիկին» վխտում էր անտումս ուղեւորներով: Դրանք ծովային մանր կրաքներ էին: Նրանք, (ի~ նելով մատի եղունզի մեծության, իսկ երբեմն զգալիորեն ավելի մեծ, լաստի վրայի հսկաների համար իրենցից ներկայացնում էին համեղ պատառ, եթե մեզ հաջողվում էր բոնել դրանց: Մանր կրաքները օվկիանոսի երեսին ոստիկանների դեր էին կատարում, նրանք երկար չէին մտածում, եթք ուտելու որեւէ բան էին տեսնում: Եթե խոհարարի ուշադրությունից վրիպում էր գերանների արանքում բնկած ձուկը, ապա մյուս օրը նրա վրա արդեն նստած էին լին՝ ում ուր կամ տասը փոքրիկ կրա ք եւ հյուրասիրվում էին, ամբողջ ուժով գործի դնելով իրենց ճանկերը: Եթք մենք մոտենում էինք, նրանք մեծ մասամբ, վախենում, արադ կերպով փախչում եւ թաքնվում էին, բայց լաստախելում դեկարտակի հսմար օգտագործված կոճի անցքում բնակություն էր հաստատել մի կրաք, որին մենք անվանել էինք Յոլիաննես, եւ որը միանգամայն ձեռնասուն էր դարձել: Մեր բնդիանուրի սիրեւի թութակի հետ միհասին, Յուհաննես կրաքը նույնպես մտնում էր լաստի վրայի մեր ընկերության մեջ: Եթե արեւոտ օրը հերթապահը, նստած դեկի

128

՝ մոտ, մեջքը դարձրած դեպի նավախցիկը, իր կողքին չէր տեսնում Յուհաննեսին, նա իրեն ծայրահեղորեն մենակ էր զգում կապույտ օվկիանոսի լայն տարածության մեջ: Այն ժամանակ, եթք մյուս մանր կրաքները վախեցած փախչում ու թաքնվում էին, ինչպես ուտիճները սովորական շողենավում, Յոլիաննեսը, առանց

թաքնվելու, աչքերը չոած, նստում էր իր դռան առջեւ, սպասել՝ ով հերթապահության փոխվելուն: Մենք բոլորս, դուրս գալով հերթապահության, մեզ հետ պաքսիմատի կամ ձկան փրշ բանքներ էինք բերում Յոլհաննեսի համար եւ բավական, էր, որ կուանայինք նրա բնի վրա, որպեսզի նա անմիջապես հանգես գար շեմքին եւ մեկներ թաթիկները: Նա ճանկերով փշանքները հավաքում էր մեր մատներից, փախչում էր նորից իր բնիկը, եւ ներքե վում՝ մուտքի մոտ նստած, ծամում էր սնունդը, ինչպես մի դպրոցական, որն ամբողջ բերանը խցկել է ուտելիքով:

Կրաքները, ճանձերի պես, ծեփել էին կոկոսի թրջված ընկույզները, որոնք խմորումից ճաքել էին, կամ թե չէ հավաքում էին ալիքի լաստի վրա նստած պլանկտոնները: Իսկ պլանկտոնները, ծովային այդ մանրագույն օրգանիզմները, վատ կերակուր չէին նույնիսկ մեղ հսկաներիս համար, երբ մենք սովորեցինք հավաքել միանգամից այնքան, որ բավական լիներ մի անդամ կուլ տալու համար:

Գրեք անտեսանելի պլանկտոնային այդ օրգանիզմները, որոնք հոսանքների կամքով անթիվ եւ անհամար լողում են օվկիանոսում, անտարակույս, շատ սննդարար կերակուր են: Որոշ ձրկ ներ ու ծովային թռչուններ պլանկտոնով չեն սնվում, այդպիսիք ապրում են ուրիշ ձկների եւ ծովային կենդանիների հաշվին, որոնք, ինչքան էլ մեծ լինեն, այնուամենայնիվ, պլանկտոնով են սնվում: Պլանկտոն՝ ընդհանուր անունն է հազարավոր տեսակի, աչքով տեսանելի ու անտեսանելի այն մանր օրգանիզմների, որոնք լողում են օվկիանոսի մակերեսին: Դրանց մի տեսակը բույսեր են (ֆիտոպլանկտոն), իսկ ուրիշները՝ ազատ լողացող ձկնկիթներ կամ պստիկ կենդանիներ (գրոպլանկտոն): Կենդանական պլանկտոնը սնվում է բուսական պլանկտոնով, իսկ բուսական պլանկտոնն ապրում է ամիակային, ազոտաթթվային միացությունների հաշվին, որոնք կազմվում են կենդան ական մեռած պլանկտոնների քայլայումից, Պլանկտոնային օրգանիզմների այդ երկու տեսակները, սնունդ հանդիսանալով մեկը մյու

սի համար, միաժամանակ սնունդ են ջրի տակին ու երեսին շարժվող բոլոր տեսակի էակների համար: Եթե պլանկտոնային օրգանիզմներն անբավարար են իրենց մեծ ությամբ, ապա ըստ քանակի լիովին բավարար են: Պլանկտոնով հարուստ մի բաժակ ջրի մեջ դրանք հաշվում են հազարներով: Մարդիկ ծովում բազմիցս մահացել են քաղցից, որվետեւ չեն հանդիպել այնպիսի մեծության ձկների, որ հնարավոր լիներ սպանել եռաժանիով, որսալ ցանցով կամ կարթով: Այդպիսի դեպքերում հաճախ է պատահել, որ մարդիկ լողացել են հում ձկան խիստ նոսրացած ձկնապուրում: Եթե կարթի եւ ցանցի հետ մեկտեղ նրանք հարմարանք ունենային քամելու իրենց շուրջը գտնվող ձկնապուրը, ապա կարող էին սննդարար թանձրուկ՝ պլանկտոն ստանալ: Կզա ժամանակ, երբ մարդիկ կսկսեն մտածել մեծ

քանակությամբ պլանկտոն հավաքելու մասին, ինչպես մի ժամանակ, վաղուց, շատ ու վաղուց, նրանց գլխում միտք հղացավ երկրի վրա հատիկ հավաքելու մասին: Մի հատիկից օգուտ չկա, բայց մեծ քանակություններով դառնում է սունդ:

Մի գիտնականի դրոֆիոլոգ մեզ հաղորդեց այդ իդեան եւ մեզ տվեց մի ձկնորսական ցանց, որը հարմար էր մեղ հետա-ՔԸԸՔրող կենդանի էակնիր որսալու համար: Դա մետաքսէ ցանց էր մեկ քառակուսի սանտիմետրում մոտավորապես հինգ հարյուր քշիջով: Գա կարած էր ձագարաձեւ, որի լայն ծայրն ամրացրած էր 45 միլիմետր տրամագիծ անեցող երկարէ օղակի շուրջը) Ցանցը, թռկով կապած, չաղում էր լաստի հետեւից: Ինչպես մյուս տեսակի ձկնորսությունների դեպքում, որսը լինում էր տարբեր՝ նայած ժամանակին ու տեղին: Որսը պակասում էր այն չափով, որ չափով օվկիանոսի ջուրը դեպի արեւմուտք՝ տաքանում էր. ամենից լավ արդյունք զիշերն էինք ստանում, քանի որ պլանկտոնային օրգանիզմների շատ տեսակներ, ըստ երեւութին, ջրի մեջ ավելի խորն են գնում, երբ փայլում է արեգակը:

Եթե մենք լաստի վրա ժամանակ անցկացնելու այլ միջոց չունենայինք, ամբողջ օրերով կարող էինք պառկել քթներս խոթած պլանկտոնի ցանցում: Այդ քանին մեզ դրդում էր ո՞չ հոտը, որ բավականաչափ անախործ էր, յև էլ հաճելի տեսարանը, քանի որ ապուրը զզվելի տեսք ուներ, մեզ դրդողն այն էր, որ որսը, փոելով տախտակամածի վրա եւ այդ մանրագուն էակներից յուշ բաքանչյուրն առանձին զննելով չզինված աչքով, մենք կարող 130

Դեպի Պոլինեզիա: Ծովի հոսանքներն ու պասսատները անշեղորեն մեզ քշում են դեպի արեւմուտք: Որոշ օրեր մենք անցնում էինք օրական մինչեւ 130 կիլոմետր:

Էինք սքանչանալ ֆանտաստիկական ձեւերի ու գույների անսահման բազմազանությամբ:

Մեծ մասամբ դրանք պստիկ գարնելներին նմանվող խեց–գետնակերպեր (կոպեպոդներ) կամ ազատ լողացող ձկնկիթներ էին, բայց պատահում էին նաև ձկնթրթուրներ ու կակղամորթներ, բոլոր գույների, մինհատյուր, զվարճալի կրաքներ, մեղուզաներ եւ բազմաթիվ ու բազմազան մանրիկ արարածներ, որոնք կարող էին թվալ Ուտլտ Դիսնեյի «ֆանտազիայից» փոխ առնված: Մի քանիսը հիշեցնում էին ցելլոֆանից կտրած թրթուցող ծոպակն, ուրիշները նման էին ամենապստիկ, կարմրակտուց թոշնիկների, որոնք փետուրների փոխարեն ունեն ամուր խեցի: Պլանկտոննֆրի աշխարհում բնության ստեղծագործական հնարամտության սահման չկար, այդ տեսարանը տեսնելու դեպքում ամեն մի սյուրուեալստ28 նկարիչ իրեն պարտված կիամարեր:

Երբ հասարակածից հարավ Հումքոլդտի սառը հոսանքը թեքվեց դեպի արեւմուտք, մենք կարող էինք մի քանի ժամվա ընթացքում ցանցից հանել մեկ-երկու կիլոգրամ պլանկտոնի շփոթ: Պլանկտոնը ցանցում կուտակվում էր տորթ հիշեցնող գունավոր շերտերով՝ գորշ, կարմիր, մոխրագույն եւ կանաչ, նայած թե ինչպիսի պլանկտոնային դաշտերէվ էինք անցել: Գիշերը, երբ մեր շուրջը շուրը ֆուֆորատակում էր, մեզ թվում էր, թե մենք տոպրակում ջոկջկում ենք թանկագին քարեր: Բայց երբ դրանք մեր ձեռքն էինք առնում, ծովահենների զանձերը դառնում էին միլիոնավոր մանրագույն, փայլվլուն գարնելներ եւ լուսատու ձկնա թրթուրներ, որոնք շիկացած փոքր ածուխ ի նման վառվում էին խավարի մեջ: Իսկ երբ թափում էինք դույլի մեջ, մամլված հունց վածքը ցրվում էր, ինչպես լուսատտիկներից պատրաստած մողական փլավ: Մեր գիշերային որսը, այնքան գեղեցիկ լինելով հեռվից, մտտիկ տարածությունից զզվելի տեսք ուներ: Թեպես դա շատ վաստ հոս ուներ, բայց համի կողմից համեմատաբար վաստ չէր, եթե մարդ արիություն ունենար այդ ֆուֆորից մի գդալ բերանը տանելու: Եթե որսը կազմված էր լինում մանրիկ գար նելներից, նա իր համով նման էր Օմարին, կրաքին կամ կրեվետ կաներից պատրաստած պաշտետին: Իսկ եթե դրանք հիմնականում խոր ջրերի ձկների ձկնկիթներ էին, ապա համը հիշեցնում էր սեւ ձկնկիթը, երբեմն՝ ոստրեն:

Անձաշակելի բուսական պլանկտոնը մեծ մասամբ այնպիսի մանրիկ մասնիկներից էր կազմը 132

Ված, որ ջրի հետ միասին անցնում էին ցանցի բջիջների միջով, կամ թե այնքան խոշոր էին լինում, որ մենք կարողանում էինք որսալ մատներով: Ուտելիքի մեջ «վնասակար խառնուրդ» էին կազմում դոնդողանման, հատուկենտ աղիքախոռոչայինները, որոնք նման էին ապակե զնդիկների, եւ մի սանտիմետրի մեծությամբ մեղուզաները: Դրանք դառն էին եւ հարկ էր լինում դեն նետել: Բոլոր մնացածը կարելի էր ուտել կամ բնական ձեւով, կամ անալի ջրում շիլափլավի կամ ապուրի պես եփելով: Ճաշակները տարբեր են լինում: Մեզնից երկուսը գտնում էին, որ պլանկտոնը սքանչելի համ ունի, երկուսը գտնում էին, որ միանգամայն լավն է, իսկ վերջին երկուսի համար դրա միայն տեսքը բավական էր, որ սրտները խառներ:

Սննդարարության տեսակետից պլանկտոնը չի զիջում ավելի խոշոր կակդամորթներին. երբ համեմված է եւ հարկ եղած ձեւով պատրաստած, անկասկած, դա կարող է առաջնակարգ կերակուր դառնալ ծովային սնունդը սիրող բոլոր մարդկանց համար:

Որ այդ փոքրիկ օրգանիզմները բավականաշափ կալորիա են պարունակում, ապացուցվում է այն փաստով, որ աշխարհի ամե նախոշոր կենդանիները՝ երկնագույն կետերը սնվում են պլանկտոններով: Փոքրիկ ցանցի օգնությամբ որսալու մեր եղանակը (ցանց, որ հաճախ ծամում էին քաղցած ձկները), մեզ թվաց խղճակի եւ պրիմիտիվ, երբ մի անգամ, նստած լաստի վրա, տեսանք, թե ինչպես լողացող կետը դուրս էր նետում ջրի կասկադները, պարզապես պլանկտոնը քամելով իր ցեյզուլոիդա

յին ակունքների արանքում: Իսկ մի գեղեցիկ օր մեր ամբողջ ցանցը կորավ օվկիանոսում:

— Ինչու դուք՝ պլանկտ ոնսակերներդ, նրա պես չեք անում, —
արհամարհանքով հարցրին Տորստեյնն ու Բենզտը, ցույց տալով շատրվան արձակող
կետին: — Պարզապես բերաններդ լցրեք քը ջրով եւ ջուրր փշեցեք ձեր ակունքների
արանքով:

Ես կետեր տեսել էի հեռվից՝ շոգենավից, նրանց խրտվիլակները դիտել էի
թանգարանում, բայց երբեք ես չգիտեի, որ այդ վիթխարի մսեղիքը իսկական
տաքարյուն կենդանի է, այնպես, ինչպես, օրինակ, ձին կամ "փիղը: Իհարկե, որպես
կենդանաբան, ես բնդունում էի, որ կետն իսկական կաթնասուն է: °աՏց> ըստ
Էռլյան, բոլոր տեսակետներից նա ինձ պատկերանում էր որպես սառը, մեծ ձուկ:
Այժմ, երբ վիթխարի կետերը

133

սլանում էին դեպի մեր լասար եւ լողում էին նրա կողքին, մեր
տպավորությունն այլ էր: Մի անգամ, սովորականի պես, մենք ճաշի էին. նստել
լաստի հենց եզրին, ջրին այնքան մոտ, որ ամանները ողողելու համար բավական էր
մի քիչ կռանալ, մեկ էլ մենք բոլերս ցնցվեցինք, հանկարծակի եկած, երբ մեր հետեւ
վում ինչ-ոք բան ծանր, լողացող ձիու նման, շնչեց, եւ ջրի մակերեսին երեւաց մի մեծ
կետ: Նա նայում էր մեզ եւ այնքան մուտքի էր> <որ մենք տեսնում էինք նրա կոկորդը,
որ փայլում էր մաքրած կոշիկի նման: Այնքան տարօրինակ էր իսկական շնչա
ռությունը լսելոր օվկիանոսում, որտեղ բոլոր կենդանի արարած ներք զրկված են
թռքերից եւ, անաղմուկ գալարվելով, շարժում են իրենց խոհկները, որ մենք իսկապես
բարեկամական ջերմ զգացում էինք տածում դեպի մեր հեռավոր հնադարյան
ազգակիցը կետը, որը մեզ նման այսպես հեռու օվկիանոսն էր դուրս եկել:
Դոդոշակերպ, սառը, կետ շնաձկան փոխարեն, որի խելքն այնքան չէր կտրում,
որպեսզի քիթը դուրս հանի եւ թարմ օդ շնչի, այս անգամ մեզ այցելության էր եկել
կենդանաբանական այգում գիրացած, ուրախ գետաձիուն նմանող մի էակ, որը նախ
քան ջրում սուզվելն ու անհետանալը, մի քանի անգամ շնչեց ու արտաշնչեց, դա ինձ
վրա շատ անգամ հաճելի տպավորություն թողեց:

Կետերը մեզ շատ անգամ այցելեցին: Մեծ մասամբ դրանք ծովային մանր
խոզեր ու ատամնավոր կետեր էին, որոնք մեծ խմբերով զվարձանում էին մեզ մոտ՝
ջրի երեսին, բայց ժամանակ առ ժամանակ հանդիպում էին նաև կաշալոտներ կամ
ուրիշ վիթխարի կետեր, որոնք լողում էին միայնակ կամ վտառով՝ մի քանի հատ:
Երբեմն հորիզոնի վրա նրանք երեւում էին ինչպես շոգենավեր, ստեպասեպ դուրս
շարտելով ջրի շատրվաններ, Բա19 աԱ դեպքերում նրանք ուղղվում էին շիտակ դեպի
մեզ: Առաջին անգամ, երբ մի մեծ կետ փոխեց բնթացքը եւ ակնհայտ դիտավորությամբ
ուղղվեց դեպի լաստը, մենք պատրաստվեցինք վտանգավոր բախման: Ինչքան կետն

ավելի էր մոտենում, եւ ամեն անգամ, երբ գլուխը հանում էր ջրից, մենք ավելի ու ավելի պարզ էինք լսում նրա ծանր ու դանդաղ հետցով շնչառությունը: Թվում էր, թե ջրում դժվարությամբ շարժվում էր վիթխարի, հաստակաշի, տձեւ, ցամաքային մի կենդանի, որ այնքան էր նման ձկան, ինչպես չղջիկը թռչունին: Կետր մոտ լողաց ձախ լաստակողին, 134

որտեղ մենք բոլորս հավաքվել էինք յաստի ուղղակի եզրին, մեզնից մեկը նստել էր կայսի կատարին եւ բղավում էր, հայտնելով, որ տեսնում է մեր կողմը լողացող էլի յոթ թե ութ կետեր:

Առաջին կետի սեւ, փայլուն, մեծ ճակատը երեւաց մեզանից մոտ երկու մետր տարածության վրա, հանկարծ, բնկղմվեց ջրի մեջ, այնուհետեւ մենք տեսանք մութկապույտ, վիթխարի մեջքը, որ դանդաղորեն սահեց լաստի տակ՝ հենց մեր ոտքերի առաջ: Միառժամանակ կետը պառկած էր այնտեղ, մուգ ու անշարժ, իսկ մենք շնչակտոր նայում էինք ցած՝ կաթնասունի կորացած, վիթխարի մեջքին, կաթնասուն, որի երկարությունը շատ ավելի էր, քան ամբողջ լաստը: Հետո նա դանդաղորեն խորասուզվեց կապույտ ջրի մեջ եւ մեր տեսողությունից անհետացավ: Այդ ժամանակ լաստի շուրջը հավաքվեց կետերի մեջ ամբողջ վտառ, բայց սրանք մեզ վրա ուշադրություն չին դարձնում: Հավանաբար, մարդիկ առաջինն էին հարձակվել այն կետերի վրա, որոնք ի չարն էին գործադրում իրենց հսկայական ուժը եւ պոչի հարվածով խորտակում էին կետորսական բարկասները: Առավոտյան մեր շուրջը, ամենաանսպասելի տեղերում, շարաւանակ տեսնում էինք աղմուկով շնչող կետեր, բայց ոչ մի անգամ նրանք չիրեցին ոչ լաստը, ոչ էլ ուկաթիակը: Նրանք լիովին բավականանում լին նրանով, որ հանգիստ կերպով զվարձանում էին արեգակի շողերով ողողված ալիքներում: Բայց կեսօրին մոտ ամբողջ վտառը, կարծես ազդանշանով, սուզվեց եւ ընդմիշտ անհետացավ:

Մեզ վիճակված է լաստի տակ տեսնել ոչ միայն կետեր: Քարձրացնելով եղեգնյա խսիրները, որոնց վրա քնում էինք, մենք կարող էինք ձեռքերի միջով նայել ուղիղ ներքեւ՝ կապույտ, վճիտ ջրի մեջ: Եթե այդպես պառկեինք որոշ ժամանակ, ապա կարող էինք նկատել կրծքի կամ պոչի երերվող լողաթեւը, իսկ ժամանակ առ ժամանակ ամբողջ ձուկ: Եթե ձեռքերը մի քանի սանտիմետր ավելի լայն լինեին, մենք կարող կլինեինք միանգամայն հանգիստ պառկել անկողնում, կաբթը ձեռքներիս, եւ ձուկը որսալ հենց մեր ներքնակի տակ:

Լաստի հետեւից ամենից հաճախ քարշ էին գալիս ոսկեգույն մակրելներն ու լոցմաններ: Սկսած այն պահից, երբ Կայստ ծովախորշից դուրս գալուց Հումբոլդտի հոսանքում մեզ միացան առաջին ոսկեգույն մակրելները, ամբողջ ճանապարհորդության ընթացքում օր չէր անցնում, որ մեր շուրջը չտեսնեինք գալար

վող կենդանիների խոշոր տեսակները: Ի՞նչն էր նրանց հրապուրում դեպի լասար, մենք չգիտեինք, թերեւս նրանք ներքին անհայտ մղումով ձգտում էին լողալ ստվերում, ունենալ իրենց վերեւում լողացող տանիք, կամ թե, գուցե նրանց հրապուրում էր այն սնունզը, որ նրանք գտնում էին ջրիմուռներից ու խեցիներից կազմված մեր բանջարանցում, ջրիմուռներ աւ խեցիներ, որ ծովերով կախված էին բոլոր գերաններից ու դեկարթիակից: Բուսապատումն սկսվեց կանաչի հարթ ու բարակ շերտով, բա/g, հետագայում, ջրիմուռների ծիլերն սկսեցին մեծանալ ապշեցուցիչ արագությամբ, այնպես որ «Կոնժիկին», մազլցելով ալիքների վրայով, ուներ ինչ-որ ծովային մորուքավոր աստվածության տեսք: Խոկ պստիկ մակրելների եւ մեր անտումս ուղեւորների կրաքների սիրած ապաստանը կանաչ ջրիմուռների մեջ էր: Մի ժամանակ լաստը լցվեց մրցուններով: Մի քանի գերաններում մանր, սեւ մրցուններ կային, եւ երբ մենք դուրս եկանք ծով՝ բնափայտն սկսեց ներծծվել խոնավությամբ, մրցունները դուրս թողացին եւ տեղափոխվեցին քնապարկերը: Նրանք ամեն տեղ կային եւ այնպես էին կծում ու տանջում մեզ, որ մենք սկսեցինք վախենալ՝ թե կարող են մեզ վտարել լաստից: Բայց աստիճանաբար, երբ օվկիանոսում ալիքն երբ մեզ սկսեցին ավելի՝ հաճախակի թրջել, մրցունները հասկացան, որ այդ իրադրությունն իրենց համար նպաստավոր չէ եւ մի քանի հատուկենտ միջատներ կարողացան տանել օվկիանոսով անցումը: Կրաքների հետ, լաստի վրա, բոլորից ավելի լավ էին զգում իրենց 25, 40 միլիմետր երկարություն ունեցող ծովային բաղիկները²⁹: Նրանք բազմանում էին հարյուրներով, մանավանդ լաստի հողմահարվող կողմում, եւ հենց որ մեծացած խեցգետնիկներին գործուղում էինք սուպի կաթսան, երիտասարդ թրթուրները արմատավորվում եւ սկսում էին աճել: Այդ խեցգետնիկները մեղմ եւ հաճելի համ (ունեին) Սալաթի համար մենք հավաքում էինք ջրիմուռներ դրանք եւս ուտելու էին, բայց այնքան էլ լավը չէին: Փաստորեն մենք ոչ մի անգամ չտեսանք, որ ոսկեզույն մակրելները կերա կրրվեին բանջարանցում, բայց նրանք իրենց փայլուն փորր դեպի վեր զցած, հաճախ լողում էին գերանների տակ:

Ոսկեզույն մակրելն արեւադարձային ձուկ է՝ փայլուն գույնով, երկարությունը սովորաբար լինում է 100—135 սանտիմետր եւ ունի խիստ տափակած մարմին՝ շատ բարձր զիստով ու վզով: 136

Մի անգամ մենք լաստի վրա հանեցինք 143 սանտիմետր երկարությամբ ձուկ, նրա զիսի բարձրությունը 37 սմ էր: Ոսկեզույն մակրելի գույնն սրանչելի է: Զրում նա բեկրեկվում է կապույտ 1. 1 կանաչ գույներով, ինչպես մսածանձր, եւ պսպղում է գեղին ոսկեզօծ լողաթեւերով: Բայց երբ մենք դրանք հանում էինք ջրից, երբեմն տարօրինակ երեւույթ էր նկատվում: 2ուկը, մահանալով, աստիճանաբար փոխում էր իր գույնը, սկզբում դառնալով ար ծաթամոխրագույն սեւ բծերով, իսկ վերջում՝ համատարած արծաթասպիտակ: Այդպես շարունակվում էր չորսիկներ բույսեր, այնուհետեւ դանդաղորեն վերստին վերականգնում էր նախկին գույնը: Ոսկեզույն մակրելը երբեմն նույնիսկ քամելիոնի պես փոխում էր իր գույնը, հաճախ մենք

նկատում էինք պղնձագույն, փայլուն ձկների «նոր տարատեսակը», որը մոտիկից ծանոթանալիս, պարզվում էր, որ մեր հինավորց ուղեկիցն է ոսկեգույն մակրելը:

Բարձր ճակատը ոսկեգույն մակրելին նմանեցնում էր տափակած կողերով բուլղողի, իսկ երբ այդ գիշատիչը տորպեդոյի պես հարձակվում է հետապնդոսք էր թռչող ձկներին, նա իր ճակատով ձեղքում էր ջրի մակերեսը: Եթե ոսկեգույն մակրելը լավ տրամադրության մեջ էր լինում, շրջվում էր կողքի վրա, բարձր ցատկում էր օղը եւ, տափակ բլիթի պես, նորից ջուրն էր բնկ-նում, շրմփալով: Այդպիսի ցատկումներ կրկնվում էին որոշակի ժամանակամիջոցների բնթացքում եւ ամեն անգամ ուղեկցվում էին ջրցայտքի այուներով: Հազիվ էր նա բնկղմվել ջրի մեջ եւ ահա վերստին երեւում էր նորից ցատկելու համար եւ նորից ու նորից թռչում էր ալիքների վրայով: Բայց երբ նա վաստ տրամադրության մեջ էր, օրինակ, երբ մենք նրան դրւու էինք քաշում լաստի վրա, այդ դեպքում նա կրծում էր: Տորստեյնը մի քանի օր քայլում էր կաղալով, ոտքի բութ մատը փաթաթած, որովհետեւ այդ մատը ընկել էր ոսկեգույն մակրելի բերանը, իսկ վերջինս չէր զլացել օգտվելու առիթից, նա ծնոտները սեղմել եւ ատամները խրել էր սովորականից որոշ չափով ավելի ուժեղ: Հայրենիք վերադառնալուց հետո, մեզ հայտնեցին, որ ոսկեգույն մակրելները երբեմն հարձակվում են լողացող մարդկանց վյրա եւ լափում են նրանց: Այդ մեղ համար վատ կոմպլիմենտ էր, եթե նկատի առնենք այն, որ մենք ամեն օր լողանում էինք ոսկեգույն մակրելների շրջապատում, եւ առանձին հետաքրքրություն չէինք

ա

զարթեցնում: Այնուամենայնիվ, նրանք վտանգավոր գիշատիչներ էին, նրանց ստամոքսներում մենք գտնում էինք կալմարներ եւ թռչող ձկներ:

Ոսկեգույն մակրելների սիրած՝ կերակուրը թռչող ձկներն էին: Եթե ջրի երեսին որեւէ բան էր ծփում, նրանք իսկույն հարձակվում էին այդ կողմը, հույս ունենալով, որ թռչող ձուկ են բռնելու: Հաճախ առավոտյան, քնաթաթախ ժամերին, երբ մենք ացքներս կկոցելով, դուրս էինք գալիս նավախցից եւ դեռ կիսա քուն վիճակում ատամի խոզանակը թաթախում էինք օվկիանո-սում, իսկույն հանկարծակի գալով, վեր էինք թռչում զգաստա ցած, երբ տեսնում էինք, որ տասն եւ հինգ կիլոգրամանոց ձուկը կայծակի արագությամբ դուրս էր գալիս լաստի տակից եւ, հու-սախարված, քթով հրում էր ատամի խոզանակը: Պատահում էր, որ հանգիստ կերպով նստում էինք լաստի եզրին նախածաշն լու, իսկ այդ ժամանակ ոսկեգույն մակրելը դուրս էր ցատկում ջրից եւ այնպիսի ուժով չլմփում էր կողքի վրա, որ ծովաջուրը ողողում էր մեր մեջքերը եւ ընկնում էր ուտելիքի մեջ:

Մի անգամ, երբ մենք ճաշի էինք նստել, Տորստեյնի հետ պատահեց մի դեպք, որբ միայն ամենաանհավատալի որսորդա կան պատմվածքներում է լինում: Նա հանկարծ զցեց պատառաքաղը եւ ձեռքը մտցրեց ծովի ջրում, մինչեւ մենք

հասկացանք,թե ինչ պատահեց, ջուրն ալեկոծվեց, եւ մի մեծ, գալարվող, ոսկեզույն մակրել երեւաց մեր մեջ:

Պարզվեց, որ Տորստեյնը բռնել էր մեր մոտով դանդաղ լողացող կարթաթելի ծայրը, որի ծայրին՝ կարթի վրա կախված էր բոլորովին շշմած մի ոսկեզույն մակրել. մի քանի օր առաջ, երբ էրիկը ձուկ էր որսում, նրա կարթաթելը կտրվել էր, եւ ահա այդ այն մակրելն էր, որ կտրել էր էրիկի կարթաթել:

Օր չեր անցնում, որ վեցյոթ ոսկեզույն մակրելներ մեզ չուղեկցեին, պտտվելով լաստի շուրջն ու նրա տակ: Վատ օրերին դրանք կարող էին լինել երկուսը կամ երեքը, բայց հաջորդ օրը դրանք դառնում էին մինչեւ երեսուն, քառասուն: Եթե մենք ցանկանայինք ճաշին թարմ ձուկ ունենալ, բավական էր, որ այդ մասին քան րոպե առաջ հայտնեինք խոհարարին: Այդ ժամանակ բամբուկն կարծ ձողին նա կապում էր առասանի մի կտոր եւ կարթի վրա ամրացնում էր թոշող ձկան կեսը: Ոսկեզույն մակրելը հանդես էր գալիս մի ակնխարթում, հետապնդելով կարթը, 188՝ 1

գլխով ակոսում էր ջրի մակերեսը, իսկ նրան կրնկակոխ հետեւում էին դարձյալ երկուսը կամ երեքը: Գա շատ հրապուրիչ ձկնորսություն էր, իսկ ոսկեզույն մակրելի թարմ միսը շատ համեղ էր, եւ հիշեցնում էր միաժամանակ եւ ձողաձուկը, եւ սալմոնը: Երկու օր նա չեր փշանում, իսկ ավելին մեզ հարկավոր էլ չեր, քանի որ օվկիանոսում մակրելները վիստում էին, ինչքան ն ասես: ,

Լոցմանների հետ մենք ծանոթանում էինք այլ ճանապարհով:

Շնաձկներն էին նրանց բերում եւ իրենց մահից հետո մեզ ժառանգություն թողնում: Մեր մեկնֆլուց ՚հետո, շուտով \\$եղ այցելեց առաջին շնաձուկը: Ռոկ այնուհետեւ նրանք համարյա դարձան մեր ամենօրյա հյուրերը: Շնաձուկը երբեմն պարզապես մոտ էր լողում, որպեսզի զնի լաստը, եւ, մեր շուրջը մի քանի պտույտ կատարելով, հեռանում էր ուտելիք որոնելու համար: Բայց ավելի հաճախ շնաձկները տեղ էին գտնում լաստախելի հետեւում, ուղղակի դեկաթիակի տակ, որտեղ նրանք պարկում էին առանց աղմուկի, հայացքներն ուղղելով լաստի մերթ մի, մերթ մյուս կողմին, եւ սակավ դեպքերում միայն փոքրինչ շարժում էին պոչը, որպեսզի ետ չմնան հանգիստ շարժվող լաստից: Ուղղակի ջրի մակերեսի մոտ գտնվող շնա ձկան մոխրաերկնա գույն մարմինը արեգակի ձառագայթների տակ թվում էր գորշագույն, նա բարձրանում ու իջնում էր ալիքների հետ միասին, այնպես որ մեջքի լողաթելը բոլոր ժամանակ սպառնալի կերպով դուրս էր գալիս ջրից* Եթե ծովը փոթորկալից էր լինում, ապա ալիքները երբեմն շնաձկանը բարձրացնում էին լաստից շատ ավելի բարձր, այդ ժամանակ նա վեհությամբ դեպի մեզ էր լողում, մանր լոցմանների խուններամ շքախմբի ուղեկցությամբ, չոցմանների, որոնք ընթանում էին նրա երախի առաջով, եւ մենք նրան տեսնում էինք լրիվ> ինչպես ապակե արկղում: Մի քանի վայրկյանի ընթացքում մեզ թվում էր, որ թե շնաձուկը, թե՝ նրա զոլավոր ուղեկիցները

որտեղ որ է հանդես կցան լաստի վրա, բայց հետո, լաստը սիզապանծ թեքվում էր հողմահարման կողմը, բարձրանում էր ալիքի կատարը եւ իջնում էր նրա մյուս

կողմը:

Ակզրում շնաձկների նկատմամբ ունեինք մեծ հարգանք նրա հոչակի եւ սպառնալի տեսքի պատճառով: Այդ սուր ձգված իրանի մեջ, որն . իրենից ներկայացնում էր պողպատե մկանների մի հըս

ա

կայական գունդ, պարփակված էր անսանձ ուժ, իսկ տափակ լայն գլուխը, կատվի կանաչ, մանր աչքերով եւ հսկայական երախով, որի մեջ կարող էր տեղափորվել ֆուտրովի գնդակը, խոսում էր անգութ ազահության մասին: Եթթ դեկի մոտ եղող մարդը ճշում էր՝ «Ազ կողի երկարությամբ շնաձու լկ» կամ՝ «Զախ կողի երկարությամբ շնաձու կ», մենք դուրս էինք պրծնում տախտակամածը ձեռքի հարպուններով եւ շարվում էինք լաստի եզրի երկարությամբ: Սովորաբար շնաձուկը անաղուկ լողում էր մեր շուրջը, մեջքի լողաթեւերով համարյա հպվելով գերաններին: Մեր հարգանքը դեպի շնաձուկն առավել եւս մեծացավ, եթք տեսանք, որ եռաժանիները սպազետտի30 պես ծովում էին, ես մղվելով շնաձկան մեջքի զմոնիտային հղկաթուղթը հիշեցնող զրահից, իսկ ձեռքի հարպունների տեգերը տաք կովի պահին կոտրվում էին: Եթե մեկ-մեկ էլ մեզ հաջողվում էր խոցել շնաձկան կաշին ե հասնել մինչեւ նրա մկաններն ու կոճիկները, դա միայն առաջ էր բերում մի հուզիչ պայքար, շուրջ մեր շուրջը եռում էր, բայց բանք վերջանում էր նրանով, որ շնաձուկը դուրս էր պրծնում եւ հեռանում էր, իսկ ջրի երեսին մնում էր ճարպոտ, փոքրիկ բիծ, որը աստիճանաբար տարածվում էր:

Մեր վերջին հարպունը չկորցնելու համար մենք փնչաձեւ կապեցինք ձկնորսական ամենախոշոր կեռիկները, եւ կոխեցինք ոսկեգույն մակրելի մարմնի մեջ: Այնուհետեւ խայծը իջեցրինք լաստակողից ցած, կանխատեսորեն կարթաթելը փոխարինելով պողպատե բազմաջիղ ճոպանով, որն ամրացրինք մեր փրկապարանին: Շնաձուկը դանդաղ ու վճռականորեն մոտեցավ: Դլուխը դուրս հանելով ջրից, նա բացեց իր մանգաղաձեւ երախը, ծառս լինելով, բռնեց ոսկեգույն մակրելը ամբողջությամբ եւ կուլ տրվեց: Եվ այդպես նա ծուղակն ընկավ: Ակսվեց ճակատամարտը, որի ժամանակ շնաձուկը լաստի շուրջը փրփուր դարձրեց ամբողջ ջուրը, բայց մենք ամուր կպել էինք պարանին եւ ընդդիմացող հսկային ամբողջ ուժով քաշեցինք լաստախելի հենց գերանների մոտ: Այդուեղ ընկած, նա սպասում էր դեպքերի հետագա ընթացքին եւ միայն լայնորեն բաց էր արել երախը, կարծես ցանկանալով վախեցնել մեզ իր սղոցի պես սուր ատամների շարքով: Վրա հասնող ալիքը շնաձկանը հրեց ջրիմուտներից սահուն դարձած գերանների եզրին, պարանի օղակը զցելով հրեշի պոչի

լողաթեւը, մենք փութով հեռու փախանք զգալի տարածություն եւ սպասում էինք, մինչեւ որ վերջանար ուզմական պարը:

Առաջին շնաձկան կոճիկի մեջ մենք երեւան բերինք մեր սեփական հարպունի տեղի տեղը եւ սկզբում կարծում էինք, թե դրանով էր բացատրվում նրա համեմատաբար թույլ դիմադրությունը: Բայց հետագայում մենք նույն եղանակով իրար հետեւից շնաձկներ էինք որսում, եւ ամեն անգամ առանց որեւէ դժվարության: Շնաձուկը ինչքան էլ որ ձգեր, ինչքան էլ դիմանար, ինչպիսի հսկայական աշխատանք էլ, որ մեզանից խլեր նրան ջրում քարշ տալը, միեւնաւքն էր, նա միանգամայն անօգնական ու պաս սիվ էր դառնում, երբեք չէր կարողանում օգտագործել իր ահոելի ուժը, եթե միայն մեզ հաջողվում էր կուր կերպով ձգել կարթի պարանը, ոչ մի թիգ չզիշելով այդ «ով ումը կքաշի» պայքարում: Լաստի վրա քարշ տված շնաձկների երկարությունը սավորաբար լինաւմ էր երկուսից երեք մետր եւ դրանց մեջ պատահում էին թե երկնագույնները, թե՝ գորշերը: Վերջինների կաշին, ար պինդ պատում էր մկանային զանգվածը, շատ ամուր էր լինում, կաշին սուր դանակով ծակելու համար մենք պետք է ամբողջ ուժով խը րեինք դանակը եւ նույնիսկ այդ ժամանակ հաճախ դանակը ետ էր մղվում: Փորի կաշին նույնքան անթափանցելի էր, ինչպես եւ մեջքինը, եւ միակ խոցելի տեղը գլխի հետեւի խորինների ձեղքերն էին հնգական հատ ամեն կողմում:

Երբ մենք շնաձուկը դուրս էինք քաշում, նրա իրանի վրա սովորաբար լինում էին ամուր կպած լայրծուն կպուկներ: Գրանք տափակ զլիսի զագաթին այնպես ամուր էին կպչում ձվաձեւ ծծուկների միջոցով, որ մեզ չէր հաջողվում պոկել, թեպետ մենք ամբողջ ուժով ձգում էինք պոչից: Բայց կպուկներն իրենք կարող էին պոկվել եւ մի ակնթարթում տեղից տեղ փոխադրվել: Եթե նրանք ձանձրանային շնաձկից ամուր կպած լինելուց, մանավանդ այն դեպքում, երբ իրենց տերը մտադրություն չէր ցուցաբերում օվկիանոս վերադառնալու, նրանք պոկ էին զալիս եւ նրա վրայից ցատկելով անհետանում լաստի ձեղքերում, որպեսզի լողան՝ նոր շնաձուկ գտնելու: Իսկ եթե կպուկը շնաձուկ չէր գրտ– նում, նա ժամանակավորապես կպչում էր որեւէ այլ ձկան կաշվին: Կպուկները լինում էին զանազան տեսակի, եւ՝ մատնաշափ, եւ՝ երեսուն սանտիմետր: Մենք փորձում էինք կրկնել պոլինեզիա– ցիանների հին տրյուկը, որին նրանք երբեմն դիմում էին, եթե

հաջողվում էր ձեռ զցել կենդանի կպուկ: Նրանք բարակ պարանը կապում էին կպուկի պոչից եւ բաց էին թողնում ջուրը: Կպուկն աշխատում էր կպչել առաջին պատահած ձկանը եւ այնպես պինդ, որ հաջողակ ձկնորսը կարող է կպուկի հետ միասին դուրս քաշել նաեւ ձուկը: Մենք հաջողություն չունեցանք: Ամեն անգամ, երբ պոչին թոկ կապած մենք կպուկը բաց էինք թողնում, նա շեշտակի լողում եւ պինդ

կպչում էր լաստի գերաններից մեկին, կարծելով, որ արտակարգ մեծ մի շնաձկան է հանդիպել: Եվ ինչքան էլ ուժեղ ձգեինք թոկը, նա այնտեղ կախված էր մնում: Աստիճանաբար մեզ մոտ հավաքվեց այդպիսի կպուկների զգալի քանակություն, նրանք, իմաստությունների հետ խառն, ձռնվելով, համառորեն մնում էին կախված լաստի գերաններից եւ մեզ հետ ձանապարհորդում էին Խաղաղ օվկիանոսով:

Բա19 կպուկները տիմար ու այլանդակ էին եւ երբեք չդարձան մեր սիրելիները, ինչպես նրանց ուրախ ընկերները՝ լոցմանները: Լոցմանները՝ մանր, սիգարաձեւ, գերբի պես զոլավոր ձկներ են, որոնք վտառով արագ լողում էին շնաձկան գնչի առջեւից: Իրենց այդ անունը նրանք ստացել են այն պատճառով, որ ըստ երբեմնի տարածված կարծիքի, նրանք իրենց կիսակույր բարեկամի համար ծառայում էին որպես լոցման, նրան ծովում ցույց տալով ձանապարհը: Եվ իսկապես, նրանք պարզապես շարժվում էին շնաձկան հետ եւ եթե գործում են նրանից անկախ, ապա միայն այն դեպքում, եթե նրանց տեսադաշտը որեւէ կերակուր է ընկնում: Լոցմանն իր տիրոջը ու հրամայողին ուղեկցում է մինչեւ վերջին վայրկյանը: Բայց որովհետեւ նա կպուկների նման չի կարող կպչել հսկայի կաշվին, ուստի լիակատար ապշում է, եթե նրա հին տերը անսպասելիորեն անհետանա օդում եւ ետ չգա: Այդ ժամանակ լոցմաններն սկսում են խոնված ետ ու առաջ շարժվել տիրոջը որոնելու, եւ միշտ վերադառնում եւ բոլորվում են լաստախելի շուրջը՝ որտեղ շնաձուկն է անհետացել: Ժամանակն անցնում է, բայց շնաձուկը չի վերադառնում. նրանք հարկադրված են լինում իրենց համար նոր տեր, նոր հրամայող որոներ Խսկ կողքին, ամենից մոտիկը «Կոն-Թիկին» է:

Երբ մենք պառկում էինք լաստի եզրին եւ կախում գլուխներս ջինջ ջրի մեջ, լաստի տակի մասը մեզ թվում էր ծովային մի ինչ-որ հրեշի փոր. դեկադիակը նման էր պոչի, իսկ ողնուցները դուրս էին գալիս բութ լողաթեւերի նման: Նրանց միջեւ կողք-կող

142

քի լողում էին մեր կողմից որդեգրված բոլոր լոցմանները, որոնք ոչ մի ուշադրություն չեն դարձնում բշտիկներ բաց թողնող մարդկանց գլուխներին. Միայն մի երկու ձկնիկներ իսկույն խրտնում էին քաշվելով մի կողմ եւ կպչելով մեր քթին, որպեսզի վերատին հանգիստ կերպով խույս տան եւ անխոնջ լողվորների շարքերում իրենց տեղը գրավեն:

Մեր լոցմանները հսկում էին երկու ջոկատով, մեծ մասը լողում էր ողնուցների միջեւ, մնացածները հովհարակերպ, գեղեցիկ շարքով բնթանում էին հենց լաստաքթի առջեւից: Ժամանակ առ ժամանակ նրանք սրընթաց նետվում էին մի կողմ, որպեսզի բռնեն մոտիկից լողացող որեւէ չնշին ուտելիք, իսկ ճաշից հետո, երբ մենք ջրում լվանում էինք ամանները, կարող էր թվալ, որ մենք կերակրի մնացորդների հետ ցուր ենք թափել մի ամբողջ արկդ զոլավոր լոցման: Նրանք ընտրություն չեն անում եւ բաց

չին թողնում ոչ մի փշրանք, եւ եթե դա բուսական ծագում չուներ, ապա անհապաղ կուլ էին տալիս: Այդ զվարձալի ձկները պատրս- պարվում էին մեր թեւի տակ մանկական այնպիսի վստահությամբ, որ մենք, շնաձկների պես, դեպի նրանց տածում էինք ինչ-որ հայրական հովանավորող զգացմունք: Լոցմանները դարձան «ԿոնԲիկիի» ծովային սիրելիները, եւ հաստատված «տաքու», որ արգելում էր ձեռք տալ նրանց:

Մեր շքախմբի մեջ, իհարկե, կային դեռ մանկական հասակից դուրս չեկած լոցմաններ, քանի որ նրանց երկարությունը երկու սանտիմետրից մի քիչ էր ավելի, մինչդեռ մեծամասնության երկարությունը հասնում էր տասն եւ հինգ սանտիմետրի: Երբ էրիկը կետշնաձկան դանգի մեջ մեխեց հարպունը ու նա սլացավ կայծակնային արագությամբ, նրան ուղեկցող լոցմաններից մի քանիսն անցան հաղթողի կողմը, դրանց երկարությունը հասնում էր վաթսուն սանտիմետրի: Մի շարք հաղթանակներից հետո, «Կոն-Թիկի»-ին հետեւում էին 40—50 լոցման, եւ նրանցից շատերին այնքան դուր եկան խաղաղ նավարկումը եւ ամենօրյա կերակուրների մնացորդները, որ նրանք մեզ ուղեկցում էին հազարավոր մղոն տարածության վրա:

Բայց երբեմն լոցմանները դառնում էին ուխտադրուժ: Մի անգամ դեկի մոտ հերաթապահելիս, ես նկատեցի, որ մեզնից դեպի հարավ ջուրը հանկարծակի ալեկոծվեց, եւ տեսա մի հսկա վտառ ոսկեգույն մակրելների, որոնք փայլուն տորպեդոների

143

նման սլանում էին դեպի մեզ: Սովորաբար նրանք մոտենում էին հանգիստ խաղաղով, մերթ վեր ցատկելով, մերթ նորից տափակ կողով շրմփացնելով ջրի մեջ. այս անգամ նրանք սլանում էին մեծ արագությամբ, ավելի շատ օդով, քան ջրով: Անկանոն սլացող փախստականների ջղաձզային շարժումներից կապույտ ծը-փանքը վերածվեց սպիտակ փրփուրի, իսկ մակրելների հետեւից, արագընթաց մոտորային կատերի պես զիզզազներ կատարելով, սլանում էր ինչոր մեկի սեւ մեջքը: Ուսկեգույն մակրելները հուսահատ թռիչքներով մոտենում էին հենց լաստին, որտեղ նրանք սուզվեցին եւ, կազմելով համարյա հարյուրի հասնող խիտ խըմք- ված մի վտառ, սլացան դեպի արեւելք, այնպես որ մեր լաստո- խելի հետեւում ամբողջ ծովը փայլատակեց վառ գույներով: Հե- տապնդողի փայլուն մեջքը կիսով չափ ջրի մակերեսից դուրս էր ընկած: Նա, զեղեցիկ կորագիծ զծերով, սուզվեց լաստի տակ եւ տորպեդոյի պես սլացավ ոսկեգույն մակրելների վտառի հետեւից: Դա մի հրեշավոր մեծության երկնազույն շնաձուկ էր, երեւի մոտավորապես վեց մետր երկարությամբ: Երբ նա անհետացավ, նրա հետ հեռացավ եւ մեր լոցմանների մի մասը: Նրանք գտան ավելի հրապուրիչ ծովային հերոս եւ վճռեցին միանալ նրա հետ:

Մասնագետների կարծիքով, բոլոր ծովային կենդանիներից ամենից շատ մենք պետք է զգուշանայինք կալմարներից, որովհետեւ ֆրանք կաբադ էին բարձրանալ

լաստի վրա: Վաշինգտոնի Ազգային աշխարհագրական ընկերությունում մեզ ցույց տվին մազնիումի բռնկումների տակ արված դրամատիկական նկարահանումներ, այդ նկարահանումներից պարզվում էր, որ Հում բոլղտի հոսանքի շրջաններից մեկում շատ հաճախ են լինում հրեշտակոր կալմարներ, որոնք գիշերները դուրս են գալիս օվկիանոսի մակերեսը: Նրանք այնքան որկրամոլ են, որ եթե նրանցից մեկը կպչի մի կտոր մսի եւ կարթին բնկնի, անհապաղ հանգես է գալիս մի ուրիշը եւ սկսում է ուտել իր սեփական ազգակ ցին: Նրանք ունեն մի տեսակ շոշափուկների ա- բանքին թաքցված է սարսափելի կտուցը, որը չի զիջում արծվի կտուցին: Մեզ հիշեցնում էին, որ կալմարները հաճախ պառկում են ջրի վրա մթի մեջ փայլող աչքերով եւ որ իրենց երկար շոշափուկներով նրանք կարող են թափանցել լաստի բոլոր ան

144

կյուններ, եթե նույնիսկ պարեւն մազցել լաստի վրա: Մեզ ամենեւին դուր չէր գալիս մտքով պատկերացնել, որ սառը ձեռ- ներ կարող են գիշերով սեղմել մեր վիզը եւ հանել մեզ քնապար Կերից՝ եւ, նկատի առնելով, որ կարող է մի օր հանկարծ արթնանալով զգանք շոշափուկների մերձեցում, ուստի որոշեցինք մեղ հետ ծանր մաշետե - զանակներ վերցնել՝ յուրաքանչյուրիս մի հատ: Ուղեւորվելուց առաջ, կալմարների մասին ասվածները մեղ ամենից շատ էին անհանգստացնում, մանավանդ այն բանից Հետո, երբ Պերուում օվկիանագրաֆն երբ մեզ հետ խոսեցին նույն նյութի մասին եւ ցույց տվին քարսեզը, որի վրա ամենավտանգավոր տեղամասը նշված էր հենց Հոլմբո լդտի հոսանքի :Ա:ա:

Երկար ժամանակ այդ կակդամորթն երի հեաքր չինք նկատում ո՛չ լաստի վրա, ո՛չ էլ օվկիանոսում, Բայց ահա մի անգամ, առավոտյան, մենք ստացանք առաջին նախազգուշացումը, որ նրանք գտնվում են այդ ջրերում: Երբ արեւը ծագեց, մենք լաստի վրա երեւան բերինք կալմարի սերունդ՝ կատվի ձագի մեծության: Գիշերը, առանց որեւէ կողմնակի օգնության, նա բարձրացել էր տախտակամածի վրա եւ այժմ սատկած բնկած էր նավախցի դրան առաջ, շոշափուկներով փաթաթված բամբուկե ձողին: Բ' անա քանման, սեւ, թանձր հեղուկը հոսել էր բամբուկ եւ տախտակամածի վրա եւ կալմարի շուրջը կազմել էր լճակ: Նավամատյանում մենք մի քանի էջ դրեցինք այդ թանաքով, որ հիշեցնում էր սեւ տուշ, այնուհետեւ ձագի դիակը նետեցինք ջուրը, ոսկեզույն :1 չկրելներին ուրախացնելու համար:

Մենք կոահեցինք, որ այդ փոքրիկ դիպվածը նախագուշակում էր գիշերային ավելի խոշոր այցելուների հանդես գալու մասին: Եթե ձագը կարող էր բարձրանալ լաստի վրա, ասրա նրա բաղցած ծնտղը, անկասկած, ընդունակ է նույն բանին: Մեր նախնիները, հավանաբար, նույն զգացմունքն ունեին, երբ վիկինզների դարաշրջանում նավարկելիս մտածում էին ոգու մասին: Բայց հաջորդ դիպվածը մեղ միանգամայն մոլորության մեջ զցեց: Մի անգամ, առավոտյան, արմավենու

տերեւներից շինված մեր կտուրի հեծանի վրա մենք գտանք մի մատղաշ կալմար՝ ավելի փոքր չափի: Այդ բանը մեղ շատ մտահոգություն պատճառեց: Նա ինքը չէր կարող այնտեղ բարձրանալ, քանի որ թանաքի բժե՛քը երեւում էին միայն նրա շուրջը կտրի մեջտեղը: Ծովային

14S

Աւնաւքարհողություն «Կոք-Թի1|ի»—ա| —10

թոշունը չէր կարող նրան այնտեղ զցած լինել, քանի որ նրա վրա որեւէ վնասվածք կամ կտուցի հետք չկար: Մենք եզրակացրինք, որ նրան կտրի վրա էլ զցել լաստը հարվածող ալիքը, թեպետ հերթապահներից ոչ մեկը չէր հիշում, որ գիշերը այդպիսի ալիք է եղել: Անցնում էր գիշերը գիշերի հետեւից, եւ մենք կանոնավոր կերպով լաստի վրա նոր մատղաշ կալմարներ էինք գտնում, որոնցից ամենավաքրը միշամատի չափ էր:

Շուտով մենք ընտելացանք այն բանին, որ տախտակամածի վրա թոշող ձկների հետ միասին գտնում էինք մեկերկու մանր կալմար, եթե նույնիսկ ծովը խաղաղ էր լինում: Այդ մատղաշ կալմարները պատկանում էին այն սատանայական տարատեսակությանը, որի մասին մեզ պատմում էին: Նրանք ութ հատ երկար շոշափուկներ անեին շրջապատված կլոր ծծուկներով, եւ երկու հատ ավելի երկար ծայրին սեպածել կեռիկներով: "այց մեծ կալմարներ ոչ մի անգամ լաստի վրա չերեւացին: Խավար գիշերներին մենք տեսնում էինք ֆոսֆորափայլ աչքերի փայլատակում, որոնք դանդաղորեն լողում էին ջրի հենց մակերեսին, եւ միայն մեկ անգամ օվկիանոսը մեր շուրջը եռաց եւ ալեկոծվեց, երբ ինչ-որ մեծ անիվի պես մի բան դուրս լողաց վերեւ եւ շրջվեց օդում, իսկ մեր ոսկեգույն մակրելներից մի քանիսը ջանում էին փրկվել փախուստով, հուսահատորեն դուրս ցատկելով ջրից: "այց ինչոր խոշոր կալմարներ երբեք չերեւացին լաստի Լրա, երբ վաք բերր շարունակաբար մեր գիշերային այցելուներն էին, երկար ժամանակ դա մեզ համար լիակատար առեղծված էր մնում, լուծումը մենք գտանք միայն երկու ամիս անց — երկու և ամիս, փորձով հարուստ, — երբ մենք կալմարների չարաբաստիկ շրջանի սահմաններից արդեն դուրս էինք եկել:

Մատղաշ կալմարները շարունակում էին երեւալ լաստի վրա: Մի արեւոտ առավոտ մենք բո լորս տեսանք ինչ-որ փայլուն արարածների վտառ, որոնք դուրս էին ցատկում ջրից եւ թոշում էին օդում, հիշեցնելով անձրեւի խոշոր կաթիլներ, մինչդեռ ծովը եռում էր նրանց հետապնդող ոսկեգույն մակրելներից: Սկզբում մենք կարծում էինք, որ դա թոշող ձկների մի վտառ է, որովհետեւ մեզ մոտ, լաստի վրա, երեւացել էին դրանց երեք տարատեսակները: Բայց երբ նրանք մոտեցան եւ մի քանիսը սկսեցին թոշել լաստի զկայով մոտավորապես մեկ եւ կես մետր բարձրությամբ, նրանցից մեկը դիպավ բենգտի կրծքին եւ շրիկաց տախտակամածի վրա: 146

Թյանոսների որսը սպորտի գրավիչ տեսակ է: Ծովում այնքան ձակ կար, որ բավական կլինիր լաստերի մի ամռոյ. տորմիդի համար:

Դա մի Փոքրիկ կալմար էր: Մեր զարմանքը ոահման չուներ: Եթե մենք նրան դրինք բրեզենտե դույլի մեջ, նա շարունակում էր ետ հրվել եւ ցատկել դեպի վեր, բայց փոքր դույլում նա չէր կարող բավականաշափ արագություն զարգացնել եւ կիսով չափ էր դուրս ցատկում ջրից: Հայտնի է, որ կալմարը սովորաբար լողում է ռակետային ինքնաթիրի սկզբունքով: Նա մեծ ուժով ջուրը բաց է թողնում փակված խողովակի միջով, որն անցնում է նրա իրանի կողքից, եւ այդպիսով կարող է հրումներով շատ արագ դեպի ետ շարժվել, հավաքելով իր բոլոր շոշափուկները եւ դաստակի ձեւով զլիխն դնելով, նա ընդունում է ձկան պես շրջահոսուն ձեւ: Նրա կողքերին կան կաշվի հաստ ու կլոր երկու ծալքեր, որոնք սովորաբար ծառայում են ջրում ուղղություն ընդունելու եւ հան դարա լողալու համար: Բայց ահա մենք երեւան բերեցինք, որ մատղաշ, անօգնական կալմարները, որոնք սիրած կերակուր են հանդիսանում խոշոր շատ ձկների համար, կարող են զլուխ պըր ծացնել իրենց հեաապնդողներից, թռչող ձկների նման օդ բարձ բանալով: Նրանք գործնականում իրադրծել էին ռակետա (ին ինքնաթիրի սկզբունքը շատ ավելի առաջ, եթե մարդկային հանճարը դեռևս չէր հանգել այդ մտքին: Սրանք իրենց մեջ են լցնում ու բաց են թողնում ծովաջուրն աքնքան ժամ՝ անակ, մինչեւ հասնում են հսկայական արա գության, իսկ այնուհետեւ, թեւերի պես ուղղելով կաշվի ծալքերը, նրանք անկյունով ալոկվում էին ջրի մակերեսից: Թռչող ձկների նման նրանք սլանում են ալ իրն երի վրա յով ճախրելով այնքան ժամանակ, մինչեւ որ վերջանում է նրանց կուտակած արտսզովթ բանը: Այդ Դութիւն հետո մենք սկսեցինք ուշք դարձնել նրանց վրա եւ հաճախ տեսնում էինք, թե ինչպես նրանք կենսկենտ, զույգ զույգ կամ երեքով թռչում էին 45—55 մետր: Այն փաստը, որ կալմարը կարող է ճախրել նորություն էր բոլոր այն կեն զան արանների համար, որոնց մենք Հանդիպեցինք գիտարշավքոց վերադառնալուց հետո:

Խաղաղօվկիանոսյան տեղական բնակիչների մոա հյուր եղած ժամանակները ես հաճախ կալմարի միս էի ուտում: Նրա համը հիշեցնում էր օմար եւ ռեզին: Բայց «Կոնֆիդենցիա» վրա կալմարները մեր ճաշացուցակում վերջին տեղն էին գրավում: Եթե ձրիաբար նրանք մեր ձեռքն էին բնկնում, մենք որանք փոխանակում էինք որեւէ այլ բանի հետ: Փոխանակումը կատարվում էր հե տեւյա/ կերպ, մենք կալմարը անց էինք կացնում կարթի վրա եւ 14S

Նետում էինք օվկիանոսը, եւ այնուհետեւ դուրս էինք քաշում նրան կպած մի մեծ ձկան հետ: Մատղաշ կալմարները դուր էին զալիս նույնիսկ թյունոսներին ու բռնիտներին, իսկ այդ ձկները մեր ճաշացուցակում պատվավոր տեղ էին գրավում :

Մենք նոր ծանոթների պակաս չէինք զգում, եթե դանդաղորեն բնթանում էինք օվկիանոսով: Իմ օրագրում կան Հետեւյալ բ ո վանդակս լթյա մ բ գրառումներ.

«1115. Այսօր, երբ մենք ընթրիքի էինք նստել լաստի եզրին, ինչոր ծովային կենդանի երկու անգամ երեւաց ջրի վրա, մեր կողքին: Նա սոսկալի ջուր էր ցայտեցնում, հետո անհետացավ: Մենք չենք կարող ասել, թե դա ինչ կենդանի է:

616. Հեր մանր տեսել է մուգ գույնի հաստ ձուկ՝ սպիտակ, լայն փորով, նեւ պոչով եւ փշերով: Նա մի քանի անդամ ջրից դուրս է ցատկել լաստի աջ եզրից:

1616. Լաստի ձախ եզրից երեւում է ուշագրավ մի ձուկ: Եր կարությունը մոտավորապես երկու մետր է, առավելագույն լայ նությունը 30 սանտիմետր, երկարավուն, բարակ զլուխը գորշագույն է, զլխի մոտ մեջքի վրա մեծ լողաթեւ ունի եւ ավելի փոքրը մեջքի մեջտեղում, պոչի հզոր լողաթեւը մանգաղի ձեւ ունի, իրեն պահում է ջրի մակերեսին մոտ, ժամանակ առ ժ ամանակ լողում է գալարվելով, ինչպես օճածուկ: Երբ ես ու Հերմանը ձեռքի հարպաւնով եւ ռեզինե նավակով մոտ լողացինք, նա սուզվեց: Ավելի ուշ վիրուտին երեւաց, լոյց շուտով սուզվեց ու ան -հետացագ :

1716. Էրիկը կեսօրին նստած էր կայմի կատարին եւ նկատեց թվով 30—40 հաստ երկար ու նեղ ձկներ՝ գորշ դրույնի, ձիշտ նա խորգ օրվա տեսածի նման: Այս անգամ նրանք արագությամբ մոտեցան լաստին՝ ձախ կողմից եւ անհետացան լաստախելի հետեւում, դդեւ/ով գորշ ու տափակ ստվեր:

1816. Կնուտը նկատեց ինչոր էակ՝ օձի նման, նեղ, երկարությունը մոտավորապես՝ 60—90 սանտիմետր, նա ջրի մեջ երեւվում էր ուղղակի մակերեսի մոտ, մերթ ծալվում, մերթ շտկվում էր, իսկ հետո, օձի պես գալարվելով, սուլվեց:

Դանդաղ լողալով երբեմն մենք անցնում էինք մուգ դրույնի մի մեծ դանգվածի մոտով, որը անշարժ պառկած էր լինում հենց մակերեսի մոտ, եւ նման էր սենյակի տարածության չափով ստորջրյա ժայռի: Ամենայն հավանականությամբ դա շատ վատ

141)

համբավ ունեցող վիթխարի կատվածուկ էր, բայց նա ոչ մի անգամ չշարժվեց, իսկ մենք էլ ոչ մի անգամ այնքան չմոտեցանք՝ որ հնարավորություն ունենայինք նրա ուրվագծերը պարդորոշ

տեսնել:

Ջրում այդպիսի բազմազան հասարակության առկայության պայմաններում, ժամանակը մեզ համար արագ էր անցնում: Ավելի վատ էր լինում, երբ մենք ինքներս հարկադրված էինք լինում սուզվել օվկիանոսը՝ դիտելու պարանները լաստի տակից: Մի անգամ ողնուցներից մեկը դուրս էր ընկել եւ սահել էր լաստի տակ, այդտեղ դա խճճվել էր պարանների մեջ, բայց մենք չենք կարողանում հանել: Ամենից լավ սուզվում էին Հերմանն ու Կնուտը: Հերմանը երկու անգամ լողս/ց լաստի տակ եւ,

այնտեղ ոսկեգույն մակրելների ու լոցմանների շրջապատում պառկած, չանում էր ազատել տախտակը: Նա հենց նոր էր երկրորդ անգամ դուրս եկել ջրից և նստել էր լաստի եզրին, որպեսզի մի քիչշունչ քաշի, երբ հանկարծ, ընդամենը երեք մետր տարածության վրա, մենք նկատեցինք երկուսուկես մետրանոց մի շնաձուկ, որը դանդաղորեն բարձրանում էր խորքից, ուղղվելով դեպի նրա ոտքերի մատները: Թերեւս մենք անիրավացի էինք շնաձկան նկատմամբ, բայց մենք կասկածեցինք, որ նրա մտադրությունը բարի չէր եւ հարպունը իրեցինք նրա գանգը: Օնաձուկն իրեն վիրավորված զգաց, եւ սկսվեց մի կոհվ, որ ուղեկցվում էր ջրի ցայտքերի շատրվանրվ. արդյունքն այն եղավ, որ շնաձուկն անհետացավ, թողնելով ջրի մակերեսին յուղոտ բիծ: Իսկ պարաններում խճրճ ված ողնուցը շարունակում էր ընկած մնալ լաստի տակ:

Այդ ժամանակ էրիկի գլխում միտք ծագեց ջրասուզակա փն կողով շինել: Մեր ձեռքի տակ քիչ նյութ կար, բայց մենք ունեինք բամբուկ, պարաններ եւ քրծենուց հին կողով, որի մեջ կոկոսի բնկույզներ էինք պահում: Բամբուկի եւ հյուսած պարանների օգնությամբ մենք պատրաստեցինք կողովի վերնամասը եւ արդեն հնարավորություն ունեինք դրա մեջ մտնելով ջուրն ընկղմվել: Գայթակղեցուցիչ ոտքերը թաքցրինք կողովի մեջ, եւ թեպետ հյու սովի վերնամասը թե՝ մեզ, թե՝ ձկների վրա լոկ հոգեբանական ազդեցություն էր գործում, այնուամենայնիվ, եթե մեկնողմեկը դեպի մեզ սլանար թշնամական մտադրությամբ, մենք վայրկենապես կարող էինք կուչ գալ կողովի հատակում, իսկ տախտա

150

կամածի վրա մնացած բնկերներն անմիջապես մեզ ջրից դուրս կհանեին:

Ջրասուզակային կողովը դուրս եկավ ոչ միայն օգտակար, այլեւ աստիճանաբար մեզ համար դարձավ զվարձության հրաշալի տեղ: Նա մեզ լայն հնարավորություն էր տալիս ուսումնասիրելու մեր ներքեւում լողացող ակվարիումը:

Երբ օվկիանոսը հանդարտ թավալում էր ալիքները, մենք հերթով մտնում էինք կողովի մեջ, եւ մեզ իջեցնում էին ջրի տակ, որտեղ մենք մնում էինք այնքան, ինչքան հնարավոր էր շնչել: Ներքեւում: Ջրի տակ լույսը արտասովոր կերպով մի տեսակ կերպարանավախվում էր եւ առարկաները ստվեր չէին զցում: Հենց որ մեր աշքերը մտնում էին ջրի տակ, լույսի աղբյուրը, ի տարբերություն վերջրյա մեր աշխարհի, ասես դադարում էր գոյություն ունենալուց: Բեկված ձառագայթները մեզ հասնում էին ոչ միայն վերեւից, այլեւ ներքեւից, արեգակն այլեւս չէր փայլում, նա ամեն տեղ էր: Երբ մենք նայում էինք վերեւ լաստի հատակին, ապա նա մեզ պատկերանում էր պայծառ լուսավորված, ինը մեծ գերան էր պարանե ամրացումների ամբողջ ցանցը լաստի բոլոր կողմերից եւ դեկաթիակից կախված վառ կանաչ ջրիմուների ձոճվող դիոլիանդների հետ միասին բոլորը ողողված էին խոր հըրդավոր լույսով:

Էղցմանները լողում էին կուռ շարքերով, նրանք նման էին ձկան կաշվով զերբների,

իսկ մեծ ուսկեզույն մակրելները անխոնջ կերպով՝ ականջները սրած, արագորեն շրջաններ էին գործում, հետապնդելով որսը: Այստեղ ու այնտեղ լույսն ընկնում էր ողնուցի ուռած կարմիր փայտին, որ ձեղքից դուրս էր եկած դեպի ներքեւ, տախտակի վրա նստած էր սպիտակ ծովային բաղիկների խաղաղ գաղութը, որոնք որթմիկ կերպով շարժում էին ծովավոր դեղին խորիկները, ներծծելով թթվածին ու սնունդ: Եթե մեկը մոտենում էր նրանց, նրանք իսկույն փակում էին իրենց խեցիների կարմիր ու դեղին երիզներով փեղկիկները եւ նստում էին փակ դռների հետեւում, մինչեւ համոզվում էին, որ վտանգն անցել է: Այստեղ, ներքեւում, լույսն աչքի էր ընկնում ապշեցուցիչ պարզությամբ եւ մեզ տախտակամածում, արեւադարձային արեգակին ընտելացածներիս վրա, շատ հանգստացուցիչ կերպով էր ազդում: Նույնիսկ այն ժամանակ, երբ մենք ներքեւ՝ • վկիանոսի անտակ խորության մեջ էինք նայում, ուր հավերժական սեւ զիշերն է թագավորում, այդ դիշերը մեզ երեւում էր նոր

151

/Երանգված երկնային հաճելի դույնով, որովհետեւ այդտեղից արե զակի ճառագայթներ էին արտացոլվում; Ս ենք զարմանում էինք, որ գտնվելով հենց մակերեսի մոտ, կարողանում էինք տեսնել հեռու ներքեւում, պարզ ու ջինջ կապույտի խորքում լողացող ձրկ- ները: Թերեւս դրանք բռնիտներ էին, բայց հանդիպում էին այ/ տեսակներ, որոնք լողում էին այնպիսի խորության մեջ, որ չէինք կարողանում որոշեր երեմն նրանք հսկայական վտառներ էին կազմում, եւ մենք հաճախ մեղ ^արց էինք տալիս, արդյոք օվկիանոսի ամբողջ հոսա նքն է լեցուն ձկներով, թե այդ վտառները, որ լողում՝ էին ներքեւում, խորքում, դիտ ավոր քա լ հավաքվել էին «Կոնֆիկիի» տակ, որպեսզի մի քանի օրով մեղ ընկերակից լինեն:

Զուր մտնելը մեղ դուր էր գալիս առավելապես այն ժամանակ, երբ մեզ այց ելում էին ոսկեզօծ լողաթեւերով խոշոր թռչուն -ները: Երբեմն նրանք մեծ վտառներով լալա լոզ մոտենում էին լաստին, բաց մեծ՝ մասամբ դալիս էին երկուսով կամ երեքով եւ մի քանի օր անընդհատ մեր շուրջը հանդարտ շրջաններ էին գործում, մինչեւ որ մեղ հաջողվում էր նրանց հրապուրել կարթով: Էստից նրանք թվում էին պարդա պես գորշագուն, անձոռնի ձկներ, առանց որեւէ զարդարանքի, բայց երբ իշնում էինք նրանց մոտ, նրանց սեվական տարերքում, նրանք անսպասելիորեն փոխում էին իրենց գույնն ու ձեր: Փոփոխությունն ա/նքան անբացատրելի էր, որ մենք մի քանի անգամ հարկադրված՝ էինք լինում բարձրանա/ ջրի մակերեսը եւ նորից որոշել ուղղությունը, որպեսզի ստուգենք, արդյոք այդ նույն ձկներն էին, որոնց մենք նայում էինք ջրում: Մեծ ձկները մեղ վրա բոլորովին ուշադրություն չէին դարձնում, նրանք անվրդով շարունակում էին իրենց վեհապանձ մանեւրները եւ այնպիսի վայելաչ ձեւ էին ընդունում, ինչ պիսին մենք չէինք տեսել ոչ մի այլ ձկան մոտ, իսկ նրանց դու նավորում դառնամ էր բաղմանիշակագայն՝ մետաղափայլ երանգով: Նրանք իրենց կատարյալ համաշափությամբ եւ շրջահոսուն ձեւով նման էին արծաթի ու ս/ողատի պես շողշողացող հզոր տորպեզոների, եւ բավական էր, որ լիորր ենք շարժեին մեկ

կամ երկու լողաթեւերը, որպեսզի նրանց 70—80 կիլոգրամանոց իրա նր չգերազանցող նրբագեղությամբ սահեր ջրի մեջ:

Ինչքան մոտիկից էինք շփում օվկիանոսի ու նրա բնակչության հետ, այնքան քիչ էինք զարմանամ եւ այնքան սովորական 152

Եր դառնում մեզ համար: Եվ մենք սովորեցինք հարգել նախնադարյան այն ժողովուրդներին, որոնք սերտ շփման մեջ էի և Խաղաղ օվկիանոսի հետ, ուստի եւ դիտեին նրա այնպիսի հատկություններ, որոնց մասին մենք պատկերացում չունենք: Հարկավ, մենք այժմ որոշել ենք օվկիանոսի ջրում եղած աղի պարունակությունը եւ թյունոսներին ու ոսկեզույն մակրելներին լատինական անուններ ենք տվել: Հնադարյան պողին Լզի ացին երն այդ չէին արել: Այնուամենայնիվ, ես վախենում եմ, որ նախնադարյան ժողովուրդներն ավելի ճիշտ պատկերացում ունեին օվկիանոսի մասին, քան մենք:

Այստեղ, օվկիանոսում՝, ուղեցույցներ համարյա չկային: Ալիքներն ու ձկները, արեգակն ու աստղերը երեւում ու անհետանում էին: Ենթադրվում էր, որ ոչ մի ցամաք գոյություն չունի 4300 ձովային մրոն կազմող այն ամբողջ տարածության վրա, որ հարավա յին ծալի կղզիները անջատում է Պերուից: Ուստի մենք շատ զարմացանք, երբ, մոտենալով արեւմտյան երկարության 100° -ին, տեսանք, որ Խաղաղ օվկիանոսի քարտեզի վրա, ուղղակի մեր ընթացքի դիմաց նշված է ստորջրյա ժայռ: Այդ նշել էին վտորքիկ շրջանակի տեսքով, եւ բանի որ քարտեզն այս տարի էր հրապարակված, մենք նայեցինք «Հարավային Ամերիկայի Լո-ցիան»*: Մենք կարդացինք. «1900, իսկ այնուհետեւ նորից 1926 թվականին նկատվել են բուրուններ Գալապագոսի կղզիներից մո-տավորակես 600 մղոն դեսի հարավ-արեւմուտք, 6 42 հարավային լայնության, $99^{\circ} 43'$ արեւմտյան երկարության տակ: 1927 թվականին շորենավն անցել է այդ կետից մեկ մղոն հեռու դեպի արեւմուտք, բայց այդտեղ որեւէ բարձան չեն նկատել. 1934 թվականին մի ուրիշ շոգենավ անցել է մի մղոն հեռու դեպի հարավ եւ նույնպես բուրունների որեւէ հետք չի հայտաբերել: «Կտորի» մոտորային նավո, 1935 թվականին, չափումների ժամանակ, 300 մետր խորության վրա այդ կետում չի հասել հատակին»:

Քարտեզների համաձայն, այդ շրջանում նավարկելը տակավին համարվում էր կասկածելի դորձ, եւ որովհետեւ ջրում խոր նստած քեավի ծանծաղուտին մոտենալիս շատ ավելի մեծ վտանգի է ենթակա չինում, քան մեր լասար, ուստի մենք վճռեցինք ուղե-վորվել շիտակ ալն վայրը, որ նշված էր քարտեզի վրա, եւ տեսնել,

- Լոցիան—ծովերի եւ ծովափերի պիտական նկարագրություն* «•՝:

թե ինչ կա այնտեղու Ստորջրյա ժայռը նշված էր մի քիչ դեպի հյուսիս այն կետից, դեպի որը մենք, ըստ երեւութին, ընթանում էինք, ուստի դեկն ուղղեցինք դեպի աջ եւ քառանկյունի առազաստը ձգեցինք այնպես, որ լաստաքիթն ուղղվեց մոտավորապես դեպի հյուսիս, իսկ ալիքներն ու քամին մենք ընդունում էինք լաստի աջ եղրից: Այժմ մեր քնապարկերի մեջ խաղաղօվկիանոսյան ջուր սովորականից մի քիչ ավելի էր թափվում, ըստ որում, քամին էլ այդ ժամանակ զգալիորեն զովացնում էր: Բայց մենք գոհունակությամբ համոզվեցինք, որ «Կոն-Թիկին» լիովին վատահ կարելի է վարել, զնալով դեպի քամին նույնիսկ շատ մեծ անկյան տակ, եթե միայն մենք խապահ չենք կորցրել այն: Այդ դեպքում առազաստն սկսում էր չփշփացնել եւ մենք հարկադրված էինք կրկեսի համարներ կատարել, որպեսզի լաստին ստիպենք դեկին ենթարկվելու: Երկու օր ու գիշերվա ընթացքում մենք լասար ուղղում էինք դեպի հյուսիս հյուսիս-արեւմուտք: Ալիքները ծառս էին լինում, եւ երբ պասսատը դարձավ անկանոն եւ փշում էր մերթ հարավ-արեւելքից, մերթ արեւելքից, նրանք արդեն դալիս էին անընդհատ շարքերով, բայց մենք շարունակում էինք լողալ, բարձրանալով ու իջնելով մեզ վրա խոյացող ալիքների հետ: Կայ մի գագաթին շարունակ մեզնից մեկնումեկը հերթապահում էր, եւ երթ լաստը բարձրանում էր ալիքի կատարը, մեր առջեւ հորիզոնն զգալիորեն լայնանում էր: Ալիքների կատարները ծառս էին լինում մեր նավախցիկի կտրից համարյա երկու մետր ավելի բարձր, իսկ եթե երկու հզոր ալիք միաժամանակ էին խոյանում մեզ վրա, ապա դրանք, իրար դիաչելով, թռչում էին ավելի վեր եւ դառնում էին թշշացող ջրի թաթառ, որ կարող էր մեզ վրա թափվել ամեն կողմից: Երբ գիշերը վրա հասավ, մենք նավախցի դուռը պատնեշեցինք մթերքների արկղներով. բայց օվկիանոսը շարունակ խանգարում էր մեր հանդիսար: Մենք դեռ չենք կարողացել քնել, երբ հնչեց բամբուկե պատի առաջին ճայթյունը, ջրի հազարավոր շիթեր բամբուկե հյուսվածքի միջով շատրվանի պես թափվեցին մեզ վրա, փրփրադեզ հոսանքը հարձակվեց մթերքներով արկղների վրա, իսկ այնուհետեւ՝ նավախցի ներսը:

— Հեռախոսով կանչեցեք ջրմուղագործին,— լսեցի ես չգիտեմ ում քնկոտ ձայնը, երբ մենք կուչ եկանք, որպեսզի հնարավորություն տանք ջրին հատակի միջով անցնելու: Զրմուղագործը

154

չեկավ: Եվ մենք այդ գիշեր, պառկած անկողնում, բազմիցս վաննա ընդունեցինք: Հերմանի հերթապահության ժամանակ լաստի վրա դիպվածով հանդես եկավ մի մեծ ոսկեգույն մակրել:

Հաջորդ օրը ալեկոծությունը փոքր-ինչ հանդարտեց, որովհետեւ պասսատը վճռեց, որ այլեւս որոշ ժամանակ փշելու է արեւ ելքից: Մենք միմյանց փոխարինում էինք կայմի կատարին, քանի որ հույս ունեինք, թե կարելի էր երեկոյան դեմ հասնել մեր ցանկացած կետին: Այդ օրը ծովը մեզ թվում էր սովորականից ավելի աշխույժ:

Թերեւս այդ կատարվում էր լոկ այն պատճառով, որ մենք դիտում էինք սովորականից ավելի ուշադիր:

Կե սօրից հետո մենք տեսանք մի մեծ թրածուկ, որը ջրի մակերեսին լողալով, մոտենում էր լաստին: Ջրից դուրս ցցված երկու լողաթեւերը մեկը մյուսից համարյա երկու մետր հեռու էին, իսկ թուրք նույնքան երկար էր թվում, որքան իրանը: Թրածուկը լաստավարի մոտ մի շրջան կատարեց եւ անհետացավ ալիքների հորձանքի մյուս կողմբ: Երբ մենք ճաշի էինք նստած եւ ուտելիքը համեմված էր բավականաչափ աղի ջրով, թշշացող ալիքն ուղղակի մեր աչքի առաջ բարձրացրեց մի մեծ ծովային կրիա վահանով, գլուխն ու ոտքերը կախ ընկած: Երբ այդ ալիքն իր տեղը զիջեց երկու այլ ալիքների, կրիան անհետացավ նույն արագությամբ, ինչպես երեւացել էր: Այս անգամ եւս մենք նկատեցինք, թե ինչպես ոսկեգույն մակրելները, փայլեցնելով իրենց կանաչապիտակ փորը, ջրում ոստոստում էին դրահապատ սողունի տակ: Օվկիանոսի այդ շրջանը արտակարգորեն հարուստ էր եր կուերեք սանտիմետրանոց թռչող ձկներով, որոնք մեծ վտառով լողում էին մեր կողքից եւ հաճախ ընկնում էին լաստի վրա: Մենք տեսնում էինք նաև եզրաբնակ ձայեր, մեզ անրնդիատ այցելում էին ֆրեգատներ, արոնք ետ ու առաջ էին թռչում լաստի վրայով. սրանք իրենց երկատված պոչով հսկայական ծիծեռնակների էին նման: Ֆրեգատների երեւալը սովորաբար համարվում էր ցամաքի մոտիկության նշան, եւ լաստի վրա ուժեղանում էր օպտիմիստական տրամադրություն: «Թերեւս այստեղ իսկապես ստորեր ԿըԲՏա ^այո կամ ավազային ծանծաղուտ կա», — մտածում են մեզանից մի քանիսը: Իսկ առավել օպտիմիստներն ասում էին.

— Իսկ ի՞նչ կլիներ, եթե մենք այստեղ հայտաբերենք կանաչ խոտով կղզի: Ի՞նչ խմանաս, չէ՞ որ այստեղ մեզանից առաջ

155

այնքան՝ քիչ մարդ է եղել: Այդ դեպքում մենք հայսանագործած կլինենք նոր երկիր՝ Կոնֆիլի կղզին:

Կեսօրից սկսած երիկն ավելի ու ավելի հաճախ էր մտնում խոհանոց-արկող եւ, աչքերը կկոցելով, նայում էր սեքստանտին: Ծամը վեցից անց 20 րոպե նա Հաղորդեց մեր գիրքը՝ հարավային լայնության $6^{\circ} 42'$ եւ արեւմտյան երկարության $99^{\circ} 42'$: Քարտեզի վրա նշված ժայռից մենք մեկ մղոն հեռու էինք: Մենք իշեցրինք բամբուկե ձողը եւ տախտակամածի վրա փաթաթեցինք առազաս տր: Քամին փշում էր արեւելքից եւ պետք է որ դանդաղորեն մեղ տեղ հասցներ: Երբ արեգակն արագորեն խորասուզվեց օվկիանոսում, նրան փոխարինելու համար իր ամբողջ փառահեղությամբ հանդես եկավ լիալուսինը եւ լուսավորեց օվկիանոսի մակերեսը, որը հորիզոնից մինչեւ հորիզոն բեկրեկվում էր սեւությամբ ու արծաթավայլով: Կայմի կատարից ամեն ինչ լավ տեսանելի էր: Ամենուրեք բնթանում էին միմյանց հետ բախվող մեծ ալիքներ, բայց անընդիատ բուրուններ, որ ստորջրյա ժայռի կամ

ավագային ծանծաղուտի նշան կարող էին լինել, չկային: Մեզանից ոչ ոք նավախուց չէր մտնում, բոլորս կանգնած էինք տախտակա և ածի վրա եւ աշքներս հառած դիտում էինք, իսկ մի քանիսը դի տում էին կայմից: Եթի մենք դանդաղ լողում էինք քարտեզի վրա նշված շրջանի կենտրոնում, բոլոր ժամանակ չափումներ էինք կատարում: 54 թե/ից հյուսված եւ 800 մետրից ավելի երկար ժապավենին մենք կապեցինք մեր ունեցած արձակի / ոլոր ծանրությունները, եթե նույնիսկ հաշվի առնենք, որ լաստի խոտորման պատճառով ժամանենք սուզվել էր ոչ բոլորովին ուղղահայց, այնուամենայնիվ ծանրությունը սուզված էր առնվազն 600 մետր խորութքամբ իսկ հատակ չկար նշված տեղից ոչ դեպի արեւելք, ոչ կենտրոնում, ոչ դեպի արեւմուտք: Վերքին անդամ հայացք ձգելով օվկիանոսի մակերեսին եւ վերջնականապես համոզվելով, որ լիակատար իրավունք ունենք այդ շրջանը հետազոտված համարելու, եւ որ ալդաեզ որեւէ ծանծառուտ չկա, մենք բարձրացրինք առադաստր եւ դեկն ուղղեցինք նորմալ դիրքի, այնպես որ քամին աւ ալիքները նոր՝ լաստախելի հետեւի ձախ կողմում գտնվեցին: Եվ մեր լաստը նորից առաջ շարժվեց սովորական հանդարտ ըն-թացքով: Առաջվա պես տ/իքները խոլանում էին /աստախե/ի վրա եւ գերանների արանքով նորից ծովն էին թափվում: Այժմ մենք կա -բադ էինք քնել եւ ուտել առանց դուշ ընդունելու, ովկիանոսը մեր 156

շուրջը լրջորեն դարձել էր փոթորկալի եւ մի քանի օր կատաղել էր, իսկ պասսատը փշում էր մերթ արեւելքից, մերթ հարավ-արեւելքից:

Իեպի այդ գոյություն չունեցող խութը կատարած փոքրիկ ճանապարհորդության ժամանակ, մենք սկսեցինք հասկանալ, թե ինչ նշանակություն ունեն հանովի ողնուցները, իսկ երթ Հերմանն ու Կնուտը, երկուսով սուզվելով լաստի տակ, ազատեցին հինգերորդ ողնուցը, այդ զվարձալի տախտակների մասին մենք ավելի շատ բան իմացանք, իմացանք այն, ինչը ոչ ոք չէր հասկացել սկսած այն օրից, երբ հնդկացիները դադարեցին զբաղվել այդ մոռացված սպորտով: Այն բանը, որ տախտակը ողնուցի գեր էր կատարում եւ լաստին հնարավորություն էր տալիս շարժվելու անկյունով դեպի քամին, մեզ համար հասկանալի էր: Բայց երբ մենք հին ժամանակների իսպանացի պատմիչների մոտ կարդում էինք, որ հնդկացիներն իրենց բալզային լաստին օվկիանոսում որոշ չափով «կառավարում են յուրատեսակ, հանովի ողնուցների օգնությամբ, որ խցկում էին գերանների արանքները», զա թվում էր միանգամայն անըմբռնելի թե՛ մեզ, եւ թե՛ նրանց համար, ովքեր զբաղվել էին այդ հարցով: Չէ որ հանովի ողնուցը պարզապես խցկում էր նեղ ձեղքի մեջ եւ անշարժ էր. նա չէր կարող որեւէ կողմի վրա թեքվել եւ որպես դեկ ծառայել:

Գաղտնիքը բացվեց հետեւյալ հանգամանքներում: Փշում էր մեղմ քամի եւ օվկիանոսը վերստին խաղաղվում էր, այնպես որ մի քանի օրվա ընթացքում մենք հարկադրված չեղանք դիմացելու կապած դեկաթիալին, որպեսզի «Կոն-Թիկին» պահենք հարկավոր ուղղությամբ: Որսած ողնուցը մենք խցկեցինք լաստաքսելի ձեղքը, եւ նույն վայրկյանին «Կոն-Թիկին» փոխսեց իր ուղղությունը արեւմուտքից մի

քանի աստիճան դեպի հյուսիս-արեւմուտք, իսկ այնուհետեւ շարունակեց հանգիստ ու խաղաղ շարժվել նոր ընթացքով: Երբ մենք ողնուցը նորից հանեցինք, լաստը թեքվեց դեպի նախկին ուղղությունը: Բայց երբ տախտակը հանում էինք կիսով չափ, ապա լաստը դեպի նախկին ուղղությունը նույնպես կիսով չափ էր թեքվում: Ողնուցի հասարակ բարձրացումով եւ իջեցումով մենք կարող էինք ընթացքի ուղղության փոփոխություն առաջացնել եւ պահել այդ ուղղությունը, առանց դեկաթիակին ձեռք տալու: Հենց այդ էր ինկաների սրամիտ իդեան: Նրանք մշակել էին լծակների մի պարզ սիստեմ, բայտ որի քամին առագաստի վրա ճնշում գործելու հետեւանքով, կայմր դարձնում էր

157

անշարժ կետ: Լծակի թեւերը լաստի մասերն էին՝ կայմի առաջից եւ նրա հետեւից: Եթե ողնուցների ընդհանուր մակերեսն առջեւից ավելի մեծ էր, լաստի քիթը հեշտությամբ էր թեքվում դեպի քա մին, բայց եթե ողնուցների մակերեսը հետեւից ավելի մեծ էր, նա՝ վախեն էր թեքվում դեպի քամին: Կայմին առավել մոտ եղող ողնուցների ազդեցությունն ամենաթռույլն էր՝ համաձայն թեւի երկարության եւ ուժի միջեւ գոյություն ունեցող հարաբերակցության օրենքի: Երբ քամին փշում էր նավախելից, հանովի ողնուցները դադարում էին գործել, այդ ժամանակ, որպեսզի լաստն ընթանա խաղաղ, անհրաժեշտ էր լինում բոլոր ժամանակ աշխատել դեկաթիակով: Այդ դեպքում լաստը զնում էր ուղիղ քամու ուղղությամբ, դրա համար էլ նա մի քիլ ավելի երկար էր լինում, քան այդ հարկավոր է, որպեսզի հեշտությամբ սահեր ալիքների վրայով: Եվ որովհետեւ նավախցի դուռն ու մեր ուտելու տեղը աջ կողմումն էին, ուստի մենք միշտ ձգտում էինք, որպեսզի ալիքները լաստի վրա խուժեն հետեւից, ձախ անկյունով: •

Հետագա ճանապարհորդության ժամանակ լաստավարը, իհարկե, կարող էր կանգնել դեկի մոտ եւ այն բարձրացնել ու իջեցնել ձեղքի մեջ, փոխանակ դեկաթիակի պարանք ձգելու մերթ մեկ, մերթ մյուս կողմը: սակայն մենք այնքան էինք ընտելացել թիակին, որ գերադասում էինք դեկավարել նրանով, միայն ընդհանուր ուղղությունը կարգավորելով ալնուցների օգնությամբ:

Մեր ճանապարհորդության հաջորդ նշանակալի նշանաձողը նույնքան անտեսանելի էր, ինչքան այն ծանծաղուտը, որը գոյություն ուներ միայն քարտեզի վրա:

Այդ տեղի ունեցավ օվկիանոսում մեր գտնվելու քառասուն եւ հինգերորդ օրը: Մենք անցել էինք արեւմտյան երկարության 78° -ից մինչեւ 108° եւ գտնվում էինք կես ճանապարհին, մինչեւ հասնեինք մեր դիմացի մոտակա կղզիները: Արեւելյան կողմում մեր եւ Հարավային Ամերիկայի միջեւ 2 հազար մղոնից ավելի տարածություն կար, եւ այդպիսի տարածություն էլ մեզ անջատում էր արեւմտյան կողմում՝ Պոլինեզիա յից: Ամենամերձավոր ցամաքը Գալապագոս կղզիներն էին դեպի արեւելք,

հյուսիս-արեւելք եւ Զատկի կղզին՝ դեպի հարավ, բայց մինչեւ դրանք, 500 մղոնից ավելի տարածության վրա, փոված էր անծայրածիր օվկիանոսը: Մենք չենք տեսել եւ չենք էլ կարող տեսնել ոչ մի շոգենավ,

158

V

որովհետեւ Խաղաղ օվկիանոսի այդ մասով շոգենավային սովորական ուղիներ չեն անցնում:

Իսկապես էլ մենք չենք զգում այդ վիթխարի տարածությունները, հորիզոնն աննկատելի կերպով շարժվում էր մեզ հետ միասին, եւ մեր լողացող աշխարհը բոլոր ժամանակ մնում էր անփոփոխ՝ հորիզոնով սահմանափակված մի շրջան, որ ծառանում էր դեպի երկնակամարք, շրջանի կենտրոնում ունենալով լասար եւ շարունակ նույն աստղերը, որոնք գիշերից գիշեր դանդաղորեն շարժվում էին մեր զյւավերեւում:

1.

ի. VI

Սհ5Տ 1սԱ. Ո. Ա. 1լ. ՕՎԿհՍ/ԱՌՍհ ՎՐԱ.

9,ι(արնալի նավ):— |թէ(յինէ նավակով օվկիանոսի լքեցտելյ:— ՎաաՏ- (յավոր և նդգու7»լթւուն:— Անծայրածիր կասոլյուտ:— Իամոուկէ տնակում՝ օվկիանաւի (քեշ:— Ասակի կա՞ա միջօրեականի վւ՞ա:— Զատկի կողող գէսոասփքո:— Քարէ հսկաներ:— Կարմիր քարէ պա-րիկներ:— «Երկարականջներ»:— Թիկին որպես կապակցող օւլակ:— Աշխար/ասքրական թադմտնշանաւ անուններ:— Շնաձուկ ենք որսում ձեւլքով:— Թաթակթ:— Կոչական «Լ. 12 6» Ազդանշաններ:— Նավարկություն աստղերա(Օրեք այիք:— Փոթորիկ:— Արյան րադ- նիք օվկիանոսում, արյան թսպնիք լաստի վրա: Սւարդը լաստակողից դա. րս:— Էի մի փոթորիկ:— «Կոն- Թիկին» խարխլում I,:— Շամոավաթէր Պոլ ի նե (փայից:

Երբ ծովը խաղաղում էր, մենք հաճախ ռեզինե վտքրիկ նա վակով գնում էինք նկարահանումներ անելու: Ես երբեք չեմ մո ռանա մեր առաջին փորձը: Օվկիանոսն այնքան հանդարտ էր, որ մեղնից երկուսը ցանկացան ջուրն իջեցնել օդապարիկի նմանող մեր փոքրիկ նավակը եւ մի քիչ զբոսնել: Հազիվ էին նրանք հեռացել լաստիդ, երբ թիավարելը դադարեցրին եւ սկսեցին բարձրածայն քրքջալ: Նավակը գնալով հեռանում էր լաստից, նրանք մերթ անհետանում էին ալիքների մեջ, մերթ վերստին հայտնվում, ե ամեն սւնդամ, հենց որ հայացքն ուղղում էին մեզ, սկսում էին ծիծադել այնպես ուժգին, որ նրանց ձայնը դրնգում էր ամայի օվկիանոսում: Իսկ մենք, ապշած

նայում էինք մեր շուրջը եւ զավեշտական ոչինչ չինք տեսնում, եթե նկատի չառնեինք մեր սե 100

«իական թափամազ գլուխները եւ մորուքապատ դեմքերը: Բայդ որովհետեւ նավակում գտնվող երկու ընկերների համար դա պետք չ սովորական բան լիներ, ուստի եւ մեր մեջ կասկած ծագեց, որ նրանք հանկարծ խելազարվել են: Չլինի թե արեւահարության հետեւանքով: Մրանք դժվարությամբ նորից մազլցեցին «Կոն-Թի-կիի» վրա, ծիծառից բոլորովին ուժասպառ եւ, ծանր Հնչելով, աչքերն արտասուրով լի, մեզ հորդորո՞ւ՝ էին, որ մենք կ զբոսնենք եւ ինքներս նայենք:

սս եւ մեկ ոլրիշը թռանք ռեզինե պարող նավակը, ալիքը խլեց նավակը եւ հեռացրեց լաստի մոտից: Մենք անմիջապես ընկանք նավակի նստատեղի վրա եւ սկսեցինք վայրենի կերպով քրքջալ: Ս ենք հարկադրված էինք որքան կարելի է շուտ ետ վերադառնալ մեր լասար եւ հանգստացնել նրանց, ովքեր դեռ նավակում չին եղել, որովհետեւ նրանք կարծում էին, որ մենք եր կուսս էլ անվերադարձ կերպով ցնդել էինք: Այդ մենք ինքներս էինք ու մեր հպարտ նավն էր խելազարության հասցնող այդ զա ռանցագին տպավորության պատճառը, երբ առաջին անգամ հեռվից հայացք ձգեցինք բոլորի վրա: Մինչ այդ մենք ոչ մի անգամ /աստր հեռվից չէինք տեսել բաց օվկիանոսում: Գերաններն անհետանում էին նույնիսկ ամենափոքր ալիքների հետեւում, եւ մենք տեսնում էինք — եթե մենք բնդիանրապես որեւէ բան տեսնում էինք — միայն լայն դրներով եւ տերեւներից պատրաստած, գրդ— զզված կտրով ցածր նավախցիկը, որը վեր-վեր էր ցատկում՝ ալիքների արանքում: Լաստր հիշեցնում էր նորվեգիական հին խոտնոց, որը անօգնական լողում էր հոսանքի ուղղությամբ բաց օվկիանոսում, խարխլված պատերով մի խոտնոց, որ պատրս պարում էր արեւակեզ, մորուքավոր թափառաշրջիկների: Նույնպիսի ակամա ծիծառով էինք մենք բոնվելու, եթե տեսնեինք, որ ինչ-որ մեկը մեր հետեւից օվկիանոսում լողում է տաշտակում: Նույնիսկ սովորական ալիքը, գլորվելով լաստի եզրով, ծածկում էր կողի եւ նավախցի պատի միջեւ եղած տարածության կեսը, թվում էր, թե ահա որտեղ որ է նա անարգել ներս կխուժի բացված լայն դրնով, որի հետեւում, հորանջելով, պառձլած էին մորուքավոր մարդիկ: Այսուհետեւ արտառոց խոտնոցը նորից հանդես էր զալիս ջրի մակերեսին եւ թափառաշրջիկները նավախցում շարունակում էին պառկած մնալ առաջվա նման չոր, մազակալած եւ անվտանգ: Եթե վրա էր հասնում ավելի բարձր ալիք, մեզ

թվում էր թե եւ՝ նավախցիկը, եւ առագաստը, եւ ամբողջ կայմը կարող էին անհետանալ լեռնացած ջրի հետեւումք բայց մի ակըն— բարթ ան ց, թափառաշրջիկներով լցված նավախցիկը դարձյալ իր տեղումն էր:

Տեսքը վատ էր, եւ մենք դժվարությամբ կինք հասկանում, թե ինչու մեր յուրակերպ նավի վրա ամեն ինչ բարեհաջող էր ընթանում: Հաջորդ անգամ, երբ մենք նավակով մի քիչ հեռացանք, որպեսզի մի լավ ծիծառեինք մեզ վրա, քիչ մնաց դժբախտություն պատահեր: Այս անգամ մեր սպասածից ավելի ուժեղ էին քամին ու ալեկոծությունը: «Կոնմթիկին» ալիքների մեջ իրեն համար ավելի արագությամբ էր ձանապարհ հարթում: Մեր կյանքը փրկելու համար, մենք պետք է ամբողջ ուժով թիավարեինք, աշխատելով հասնել կամակոր լաստին, որը չէր կարողանում ո՛չ կանգ առնել ու սպասել, ո՛չ էլ շուր գալ: Նույնիսկ այն ժամանակ, երբ մեր ընկերները իջեցրին «Կոնմթիկին» առագաստը, քամին այնպես էր փշում բամբուկն նավախցի վրա, որ բալզային լաս տը քշում էր դեպի արեւմուտք նույն այն արագությամբ, ինչպի սին մենք կարող էինք զարգացնել ալիքների վրա պարող մեր ոԼզինե, կլոր նավակի փոքրիկ, խաղալիքային թիակներով: Մենք բոլորս միայն մի բանի մասին էինք մտածում — վերստին լինել միասին: Սինչեւ մեզ հաջողվեց հասնել փախչող լաստին եւ նորից ընկնել տուն, ընկերների շրջանում, մենք սուկալի բոպեներ անցկացրինք օվկիանոսում:

Այդ օրվանից խստիվ արգելվեց ոեղինե նավակով լողալ, առանց նավակը լաստի հետ նախօրոք թոկով կապելու, որպեսզի լաստում մնացածները, անհրաժեշտության դեպքում, քաշեն նավակը: Այդ պատճառով մենք երբեք լաստից հեռու չէինք լողում, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ քամին շատ թույլ էր փշում եւ օվկիանոսվ ընթանում էր միայն թեթեւ ծփանք: Երթ լաստը Պո լինեզիայի կես ձանապարհին էր, հանդարտություն էր տիրում եւ վեհապանծ օվկիանոսը երեւում էր սփոված երկրագնդի շուրջը՝ հորիզոնից հորիզոն: Այժմ մենք կարող էինք հանգիստ կերպով թողնել «Կոնմթիկին» եւ նավարկել երկնքի ու օվկիանոսի միջեւըն- կած կապույտ, լայնարձակ տարածության վրա: Մերթ ընդ մերթ մեր մեջ միայնակության զգացում էր սողոսկում, երթ մենք տեսնում էինք, թե ինչպես մեր լաստի սիլուետը, հեռանա/ով, ավելի ու ավելի փոքրանում էր, իսկ մեծ առագաստը վերջիվերջո 162

1.

Բամբակե տնակը մեղ պաշտպանում էր արեւադային արեգակի կիզիչ ճառագայթներից: Նրա պատերը մենք շինել էինք բամբուկի ցողուններից, իսկ տանիքը ծածկել էինք բանանի տերեւներով: Երբ մենք տնակում նստում էինք, մ1զ թվում էր, թե մենք շունդիներումն ենք գտնվում: Զամանակակից այս դեպի աշխատանք, զրքի հեղինակը, Դանիել- սոն եւ Ռոբեր:

Դառնում էր սեւ քառակուսի, որ հազիվ էր նշմարվում հորիզոնի մոտ: Օվկիանոսը տարածվում էր հեռու, վերեւր կապույտ, ներքեւր կապույտ, եւ այնտեղ, ուր ջուրն ու երկինքը հանդիպում էին, կապույտը գրկախառնվում էր կապույտի հետ եւ նրանց միջեւ սահմանագիծն անհետանում էր: Մենք այնպիսի զգացողություն էինք ունենում, որ կարծես կախված էինք տարածության մեջ. մեզ շրջապատում էր

կապույտ, դատարկ աշխարհ, չկար մի բան, որի վրա սեւեռվեր մարդու հայացքը, բացի արեւադարձային երկնքից ոսկեգույն ու դեղին, որը այրում էր մեր վիզը: Այնուհետեւ, հո թիզոնում երեւում էր միայնակ լաստի հեռավոր առազատը, որք մազնիսի պես ձգում էր մեզ: Մենք եւ էինք թիավարում, բարձ բանում էինք լաստը եւ զգում էինք, որ վերադարձանք տուն, մեր սեփական աշխարհը. լաստը մեզ համար միակ հաստատուն, հու սալի հողն էր: Իսկ բամբուկե նավախցի ներսով մեզ սպասում էին ստվերը եւ բամբուկի ու արմավենու թառամած տերեւների հո տը: Արեւի շողերով ողողված անբիծ կապույտը, որ մենք տեսնում էինք նավախցի բաց պատի միջով, այժմ մեզ համար լիովին բա վական էր: Այդ տեսարանին մենք ընտելացել էինք, եւ դա մեզ բավարարում էր այնքան ժամանակ, մինչեւ որ անծայրածիր պարզ կապույտը գայթակղում էր մեզ եւ հարկադրում հեռանալ լաստից: Ուղղակի ապշեցուցիչ էր տեսնել, թե ինչպիսի հոգերանական ազդեցություն էր թողնում մեզ վրա բամբուկե երերուն նա վախցիկը: Նրա չափսը <¹/₂X4 մետր էր: Քամու եւ ալիքների ճրն շումք նվազեցնելու նպատակով, մենք այնքան ցած էինք շինել այն, որ մեզնից ոչ ոք չէր կարող կանգնած դիրքով մնալ նույն իսկ կտրի հեծանի տակ: Պատերն ու կտուրը շինված էին բամբուկե ձողերից, որոնք իրար հետ կապված եւ ձգաններով պինդ ամրացված էին. մենք որանք պատրաստել էինք՝ փյիտ հյուսվածքով՝ բամբուկի ձեղքած շիվերից: Կտրից իջնող տերեւների գիր յանդներով Զգարդարված այդ կանաչ ու դեղին դույնի ցանկապատը աչքի համար շատ ավելի հաճելի էր, քան ապիտակ ներկով ներկած նավասենյակը: Եվ, չնայած այն բանին, որ բամբուկե պատն աջ կողմից իր երկարության մեկ երրորդ մասով բաց էր, իսկ կտուրն ու պատերը ներս էին թողնում արեգակի ու լուսնի ճառագայթները, այդ պրիմիտիվ որջը մեր մեջ անվտանգության այնպիսի զգացմունք էր առաջացնում, ինչպիսին այդ պայմաններում մեզ չէին կարող տալ ձյուն ի պես ձերմակ միջնորմերն ու 164

Էնթրիք տհակի մուտքի մոտ:

փակ լուսնացույցները: Մենք փորձեցինք գտնել այդ հետաքրքրա– կան փաստի պատճառը եւ եկանք հետեւյալ եգրակացության: Մեր գիտակցության համար միանգամայն արտասովոր էր արմավենու տերեւներով ծածկված բամբուկե կացարանը կապացել ծովային ճանապարհորդության հետ: Ոչ մի բնական, ներդաշնակող կապ չկար ալեկոծվող վիթխարի օվկիանոսի եւ արմավենուց շինած, բացված անցքերով այդ տնակի միշեւ, որ լողում էր ալիքների միջում: Ուստի, կա մ տնակը մեզ պետք է թվար միանգամայն անտեղի ալիքների արանքում, կա մ ալիքները պետք է թվային միանգամայն անտեղի խրճիթի շրջապատում: Քանի դեռ մենք լաստի վրա էինք, բամբուկն տնակը, ջունգիների իր հոտովը, մեզ համար սովորական իրականություն էր, իսկ ծառս եկող ալիքները ինչ-որ նվազ իրական էին թվում: Շայց երբ մենք ուզինե նավակում էինք, ալիքների ու տնակի դերերը փոխվում էին: Բայց զային դերանները ճայի պես միշտ սահում էին ալիքների վրայով եւ միշտ ելք էին տալիս ջրին, որ մտրակում էր լաստախիելը, եւ այդ հանգամանքը մեր մեջ անխախտ հավատ էր ներշնչում դեպի լաստի մեջտեղի չոր տեղը, որտեղ նավախցիկն

Էր: Ինչքան երկար էր տեսում ճանապարհորդությունը, այնքան ավելի անվտանգ էինք զգում մեզ՝ մեր հաճելի որջում, եւ դռան առաջ պարող ալիքների սպիտակ կատարներին էինք նայում այնպիսի զգացումով, ասես դա մի հուզիչ ֆիլմ լիներ, որը մեզ բացարձակապես ոչըն-չով չէր Ապառնում: Ի նշ անենք, որ բաց պատր ընդամենը մեկ ու կես մետր է հեռու լաստի ոչնչով չպաշտպանված եզրից եւ միայն կես մետր բարձր ջրի մակերեսից, այնուամենայնիվ, մտնելով նավախցիկի ներսը, մենք մեզ այնպես էինք զգում, ասես ճանապարհորդում էինք ցամաքով՝ ծովից շատ մղոն հեռու, եւ գտնվում էինք մի ինչ-որ անտառային տնակում՝ օվկիանոսի բոլոր վտանգներից հեռու: Այստեղ մենք կարող էինք պառկել մեջքներիս վրա, նայել վերեւ զվարձալի կարին, որք ճոճվում էր, ինչպես ճյուղերը քամու ժամանակ, եւ վայելել թարմ բնափայտի, բամբուկի եւ արմավենու թառամած տերեւների բուրմունքը:

Երբեմն ոեղինե նավակով զբոսնում էինք, որպեսզի մեղ դիտենք գիշերով: Զյութի պես սեւ ալիքները ծառս էին լինում բոլոր կողմերիդ, իսկ արեւադարձային առկայծող բյուրավոր աստղերը թուս կերպով արտացոլվում էին ջրի մակերեսի պլանկտոնում: Աշխարհը ջինջ էր ու պարդ աստղերն էին խավարի մեջ: Արդյոք

106

մենք մե՞ր թվագրության, թե նախքան մեր թվագրության 1947 տարումն էինք — դա մեզ համար հանկարծ կորցրել էր իր ողջ իմաստը: Մենք ապրում էինք, եւ այդ մենք զգում էինք ամենայն սրությամբ: Մենք հասկանում էինք, որ տեխնիկայի հանդես գալուց առաջ էլ մարդիկ ապրել են լիարյուն կյանքով եւ, թերեւս, շատ կողմերով առավել լիարյուն, առավել հարուստ, քան ժամանակակից մարդու կյանքն է: Այդ պահին ժամանակն ու էվոլյուցիան դադարում էին գոյություն ունենալուց: Այն ամենը, ինչ մարդու կյանքում իրական էր եւ նշանակություն ուներ, այսօր էլ նույնն էր մնում, ինչպես եղել էր մի ժամանակ եւ միշտ է լինելու: Մենք լուծվում էինք պատմության ընդհանրական, բացարձակ չափանիշի մեջ, անսահման, անթափանց խավար՝ անհամար աստղերի տակ: Գիշերները՝ մեր առաջ ալիքներից ելնում էր «Կոնմթիկին» եւ նորից իշնում էր ջրի սեւ զանգվածների հետեւ, որոնք ծառս էին լինում նրա ու մեր միջեւ: Լուսնի լույսի մեջ լաստը պարուրվում էր ինչ-որ հատուկ մթնոլորտով: Զրիմուներից կազմված ծոպերով, փայլուն, հաստ գերանները, վիկինզների սեւ առազատի քառակուսի ուրվագծերը, ցցված ձողերով բամբուկն տնակը, որի հետեւից պարաֆինե լապտերն էր դեղին լույս տալիս — այդ ամենը ավելի շուտ հիշեցնում էր մոգական հերիաթի մի պատկեր, քան ոեալ իրականություն: Ժամանակ առ՝ ժամանակ լաստը իսպառ անհետանում էր սեւ ալիքների հետեւում, այնուհետեւ նա վերստին հանդես էր գալիս եւ խիստ սիլուետով ուրվագծվում էր աստղերի լույսի մեջ, իսկ նրա գերաններից հոսում էին ջրի շողացող շիթեր: Երբ գիշերները նայում էինք մեր մենավոր լաստին, մենք առանց դժվարության կարողանում էինք մտքով պատկերացնել, թե ինչպես մի ժամանակ, եթք մարդիկ առաջին անգամ այս օվկիանոսով իրենց համար ուղի են հարթել, հորիզոնի ինչ-որ տեղում լողացել է մեր

լաստին նմանող լաստերի մի ամբողջ նավախումբ, ընթանալով հովհարաձեւ, որպեսզի ցամաքը տեսնելու ավելի մեծ շանս ունենա: Իսպանացիների հանդես գալուց ոչ շատ առաջ, ինկա Թուպակ Յուպանկին, որն իր իշխանությանն էր ենթարկել թե՝ Պերոն, թե՝ Էկվադորը, բազմահազար մարդկանց ուղեկցությամբ, բալզային լաստերի մի ամբողջ արմադայով կտրեց օվկիանոսը՝ որոնելու համար այն կղզիները, որ, ըստ լուրերի, պետք է գտնվեին Խաղաղ օվկիանոսում՝ ինչ-որ տեղ: Նա

երկու կղզի

գտավ: Ումանք կարծում են, որ դրանք Գալապագոն

167

կղզիներն եին,— եւ, ութ ամիս բացակայելուց հետո, նրան ունրա բազմաթիվ թիավարողներին դժվարությամբ հաջողվեց ետ վերա դառնալ Էկվադոր: Կոնֆիլին էլ, իհարկե, մի քանի դար դրանից առաջ, իր ուղեկցներով, ընթացել էր նույն կարգով, բայց որով, հետեւ նրանք հայտնագործվել եին Պոլինեզիայի կղզիները, ուստի պատճառ չունեին վերադարձի ճանապարհը հաղթահարելու փորձը՝ կատարելու:

Երբ մենք նորից լաստ էինք բարձրանում, հաճախ նստում էինք բամբուկե տախտակամածի վրա, պարաֆինի լապտերի շուրջը եւ զրուցում պերուցի ծովագնացների մասին, որոնք Հազար հինգ հարյուր տարի առաջ նույն բանն էին զգացել: Լապտերը առագաստի վրա էր զցում մորուքավոր մարդկանց հսկայական ստվերները՝ եւ մենք մտած ում էինք մորուքավոր այն սպիտակ: Մարդկանց մասին, որոնց բնակության հետքերը մենք գտնում էինք առասպելաբան ութ յան ու ճարտարապետության մեջ, սկսած Մեքսիկայից, մինչեւ Կենտրոնական Ամերիկա եւ Հարավային Ամերիկայի հյուսիս-արևելմտյան մասի (ընդհուած մինչեւ Պերո) ամբողջ տարած ության վրա: Ինկաների զալուց առաջ, մոգական գավազանի շարժումով, այնտեղի խորհրդավոր քաղաքակրթությունն անհետանում է, եւ նույն հանկարծ ակիությամբ հանդես է զալիս արեւմուտքի մենավոր կղզիներում, դեպի ուր այժմ մենք էինք գնում: Գուցե թե այդ թափառական դաստիարակները պատկանում էին հնադարյան այն քաղաքակրթված՝ ժողովրդին, որն ապրում էր Ատլանտ յան օվկիանոն սի մյուս կողմը եւ, վաղ ժամանակներում, լողալով անցել էր նույնքան պարզ եղանակով, օգտվելով օվկիանոսի արեւմտյան հոսանքից եւ պասսատից, որոնք Կանար—յան կղզիներից նրանց հասցրել են մինչեւ Մեքսիկական ծոցը: Իհարկե, այդ տարածությունը շատ ավելի կարճ էր, քան այն, որը մենք ենք հաղթահարում, իսկ մենք այեւս չենք հավատում, որ օվկիանոսը բացարձակապես մեկուսացնող գործ ո՞ն է: Շախ հետազոտողներ, ծանրակշիռ փաստարկումների հիման վրա, պըն-դում էին, որ հնդկացիների բարձր քաղաքակրթությունը — սկսած Մեքսիկայի ացտեկներից, մինչեւ Պերուի ինկաները — երեւան են եկել անսպասելի միգրացիոն ալիքների հետեւանքով, ալիքներ, որ եկել են օվկիանոսի մյուս կողմից՝ արեւելքից, մինչդեռ

ամերիկյան հնդկացիներն, ամբողջությամբ վերցրած՝, ասիական որսորդական ու ձկնորսական ցեղեր են, որոնք 20 հազար տարվա կամ

16&

Նույնիսկ ավելի երկարատեւ ժամանակի ընթացքում Արբիրից ներ բավանցել են Ամերիկա: Մեզ, անկասկած, պետք է ապշեցնի այն հանգամանքը, որ մի ժամանակ մենք չենք գտնում Մեքսիկայից մինչեւ Պե բու տարածված բարձր քաղաքակրթությունների աստիճանական զարգացման որեւէ հետք: Հոդի մեջ ինչքան ավելի խորն էին զնում հնագետների պեղումները, այնքան ավելի բարձր կուլտուրա էին գտնում նրանք, մինչեւ հասնում էին մի սահմանի, որը բացահայտորեն մատնանշում էր, որ հնադարյան քաղաքակրթությունները ծագել են առանց որեւէ արմատ ունենալու նախնադարյան կուլտուրաների մեջ:

"Վ այդ քաղաքակրթություններն առաջացան այնտեղ, որտեղ հասնում է Ատլանտ յանի հոսանքը — Կենտրոնական եւ Հարավային Ամերիկայի անապատների ու ջունգլիների կենտրոնում, եւ ոչ թե ավելի բարեխառը կլիմայով, մարզերում, որտեղ քաղաքակրթ-թության զարգացման համար պայմանները, թե՛ հին ժամանակներում եւ թե՛՝ արդի դարաշրջանում, շատ ավելի նպաստավոր էին: Նույն բանը մենք դիտում ենք նաև Հարավային ծովի կղզիներում: 4— աղաքակրթության ամենաորոշակի հետքեր մենք դրանում ենք Պերուին ամենից մոտ գտնվող ՀԼատկի կղզում, թեպես այդ աննշան կղզալ հողը չոր ու անքերի է եւ Ասիայից ավելի հեռու է գտնվում, քան խաղաղօվկիանոսյան մնացած բոլոր կղզիները :

Անցնելով ձանապարհի կեսը, մենք կտրել էինք ճիշտ այնքան տարածություն, ինչպիսին Զատկի կղզին անշատում է Պե րուից, եւ այդ առասպելական կղզին ընկած էր մեզնից դեպի հարավ: Զանալով օվկիանոսում վերականգնել լաստի սովորական ձանապարհը, մենք մայր ցամաքից մեկնեցինք հաջող տեղից պերուական ծովեզրի մեջտեղից: Եթե մենք մեկնեինք փոքր ինչ հարավից, Կոնժիկիի կործանված մայրաքաղաք՝ Տիախուանկա—յին ավելի մոտիկից, ապա մենք կրնթանայինք նույն քամիով, բայց ավելի թույլ հոսանքում, եւ դա մեզ կտաներ Հատկի կղզու ուղղությամբ:

Երբ անցանք արեւմտյան երկարության 110 ը, մենք արդեն դուրս եկանք օվկիանոսի պոլինեզիական մարզը, քանի որ այ ժմ պոլինեզիական Զատկի կղզին՝ Պերուին ավելի մոտ էր, քան մենք՝ Մենոն գտնվում էինք Հարավային ծովի կղզիների՝ կղզիական հնագույն քաղաքակրթության առաջին ավանդուտի հետ միեւնույն

արեւմուտքում օվկիանոսում, թեթև պաս սատը հարություն էր տալիս Զատկի կղզու արտասովոր գաղտնիքներին վերաբերող պատմություններին: Գիշերային երկինքը համահարթում էր ժամանակի մասին ամեն մի պատկերացում, իսկ մորուքավոր հսկաների գլուխները վերստին ուրվագծվում էին առազաստի վրա:

Այս հեռու հարավում, Զատկի կղզում, կանգնած են քարից կերտած էլ ավելի լիիթխարի գլուխներ՝ սրածայր մորուքով եւ սպիտակ մարդկանց դիմագծերով, կանգնած խորհում են դարերի գաղտնիքների մասին: Այդպես կանգնած էին նրանք, երբ առաջին եվրոպացիները 1722 թվականին հայտնագործեցին կղզին, եւ այդպես կանգնած էին նրանք պոլինեզիական քասան եւ երկու սերունդ առաջ, երբ այժմյան բնակիչների նախնիները իրենց մակույկներից ափ իջան եւ կոտորեցին կղզում բնակվող քաղաքա կրթված խորհրդավոր ժողովրդի՝ իրենց ձեռքն ընկած բոլոր չափահաս տղամարդկանց: Ակսած այդ ժամանակից Զատկի կղզու վիթխարի քարե գլուխները վերագրում են հնադարի ամենաան-լուծելի գաղտնիքների թվին: Այդ անտառազուրկ կղզու բլուրների լանջին այստեղ ու այնտեղ դեպի երկինքն էին բարձրանում արձաններ քարե հսկաներ, մարդկանց հոյակապ ֆիդուրներ՝ կերտված երեք կամ չորս հարկանի տան չափի վեմից: Ինչպես ս էին կարողացել հնադարյան մարդիկ կտրել, փոխադրել եւ կանգնեցնել այդ վիթխարի քարե հսկաները: Եվ, կարծես, թե այդ նրանց համար քիչ էր, նրանք նույնիսկ մտածել էին որոշ արձանների գոլ խին, գետն ի ց տասն եւ երկու մետր բարձրության վրա, կարմիր քարից հավելյալ մի հրեշավոր մեծության վեմ դնել, որը հավասարակշռված էր եւ հիշեցնում էր հսկայական չափի պարիկ: Ի՞նչ էր նշանակում այդ եւ մեխանիկայից ի՞նչ դիտելիքներ ունեին այդ անհետացած ճարտարա պետն երը, ար կարողանում էին լուծել նույնիսկ ժամանակակից լավագույն ինժեներների համար բավականաչափ դժվարին պրոբլեմներ:

Վերջիվերջո, եթե համադրենք բոլոր տվյալները, ապա Զատ կի կղզու գաղտնիքը, համենայն դեպս, անլուծելի չէ: Այդ առեղծվածը լուծելու բանալի կարող են լինել Պերուից լաստով նավարկող մարդիկ: Այդ կղզում հնադարյան քաղաքակրթությունը թո- 170

Դոլ է այնպիսի հետքեր, որ ժամանակին ինքը չէր կարող ջնջել: Ատակի կղզին հնադարյան մարած հրաբուխի զագաթ է: Հնադարյան քաղաքակրթված ժողովուրդների սալարկած ճանապարհները տանում են դեպի ծովեզրի լավ պահպանված տեղերը, եւ այդ ապացուցում է, որ կղզու շուրջը ջրի խորությունը անփոփոխ է մնացել մինչեւ մեր օրերը: Այդ տեղերը ամայացած մայր ցամաքի մնացորդներ չեն, այլ փոքրիկ, լքված մի կղզի, որը նույնքան փոքր ու մենավոր էր նաեւ այն ժամանակ, երբ նա հանդիսացավ Խաղաղ օվկիանոսի կուլտուրական կենտրոնը:

Կոնածեւ կղզյակի մեջտեղում գտնվում է հանգած հրաբուխի խառնարան, իսկ խառնարանի հատակին զետեղված են զարմանալի քարհանքեր ու արձանագործական արհեստանց: Արհեստանցը մնացել է ձիշտ նույն տեսքով, ինչպես դարեր առաջ թողել էին իին արձանագործներն ու ճարտարապետները, երբ շտապել էին հասնել կղզու արեւելյան հրվանդանը, որտեղ, ավանդության համաձայն, եկվորները կոտորել էին հասակավոր կղզիաբնակ տղամարդկանց: Շնորհիվ այն բանի, որ արվեստագետների աշխատանքը հանկարծակի է ընդհատվել, մենք այժմ պարդ պատկերացում ունենք Զատկի կղզու խաւնարանում իր ժամանակին կատարվող սովորական աշխատանքի օրվա մասին: Արձանագործների՝ կայծքարի պես ամուր քարե կացինները մնում են աշխատանքի տեղերի մոտ եւ ապացուցում են, որ այդ կուլտուրական ժողովուրդը ծանոթ չէր երկաթին, ինչպես ծանոթ չէին Կոնֆիլիի արձանագործները, երբ նրանք փախան Պերուից, իրենցից հետո՝ Անդերի բարձրավանդակի վրա թողնելով նույնպիսի քարե հսկայական արձաններ: Թե՝ այստեղ եւ թե՝ այնտեղ քարհանքներ են գտնում այն տեղերում, որտեղ առասպելական, մորուքավոր, սպիտակ մարդիկ ուղղակի սարալանջից կտրում էին իննից-տասներ կոլ մետր երկարության հսկայական վեմեր, օգտագործելով է լ ավելի պինդ քարե կացիններ: Թե՝ այստեղ եւ թե՝ այնտեղ տոննաներ կշռող հսկայական վեմերը անհարթ վայրերով, կիլոմետրերով հեռու էին տեղափոխում, նախքան դրանք կանգնեցնում էին մարդկային հսկայական ֆիգուրաների ձեւով կամ դնում էին միմյանց վրա, ստեղծելով խորհրդավոր դարավանդներ ու պատեր:

Մինչեւ այժմ էլ բազմաթիվ անավարտ, խոշոր արձաններ ընկած են այնտեղ, որտեղ սկսել են պատրաստել՝ Աստկի կղղուլ խառնարանի պատերի խորշերում: Դրանք ցույց են տալիս, թե

171

ինչպես էր ընթանում աշխատանքը տարբեր փուլերում: Մարդկային ամենախոշոր ֆիգուրը, որը զրեթե պատրաստ է եղել, երբ ճարտարապետները հարկադրված էին փախչել, 22 մետր երկա րություն ուներ, եթե դա ավարտվեր եւ կանգնեցվեր այդ քարե հսկայի գլուխը ութիարկանի տան հետ մի մակարդակի վրա կլիներ: Յուրաքանչյուր առանձին արձանը կերտված էր մեկ ամբողջական վեմից, իսկ արձանագործների աշխատանքային որմնա– խորշերը, որ քարե ֆիգուրի շուրջն են գտնվում, ցույց են տալիս, որ արձանի վրա միաժամանակ մի քանի հոգի են աշխատել միայն: Զատկի կղզու արձանները ընկած էին մեջքի վլա՝ արմունկները ծալած, ձեռքի թաթերը վարի վլա: Ճիշտ հար եւ նման Պե րուի քարե հսկաներին: Արձաններն արհեստանցում պատրաստվում էին մինչեւ ամենամնը դետալները, որից հետո միայն դրանք հանում եւ տանում էին նշանակված տեղը: Աշխատանքի վերջին փուլում հսկա ֆիգուրը քարհանքում ժայրին կպած էր լինում լոկ մի նեղ քարկապով, որ գտնվում էր մեջքի տակ. այնուհետեւ քարկապը կոտրում էին, նախօրոք արձանի տակ զլաքար գնելով, որպեսզի չսահի:

Մեծ քանակությամբ այդպիսի արձաններ արդեն իջեցված էին ներքեւ խառնարանի հատակը, այդտեղ դրանք կանգնած էին լանջին հենված: Բայց վիթխարի շափերի շատ հսկաններ էլ դուրս էին քաշել վերեւ եւ դժվարանցանելի վայրերով տարել էին շատ կիլոմետր հեռու, դրանք այդտեղ հաստատում էին քարե սալի :Լրա, իսկ զլխին կանգնեցնում էին կարմիր լավայից մի հսկայական կունձի: Հենց միայն այդ տեղափոխությունը կարող է լիակատար հրաշք՝ թվալ, բայց անհնարին է ժխտել այդ փաստը, ինչպես չի կարելի ժխտել, որ Պերուից անհետացած ձարտարապետները Անդերում թողել են նույն չափի քարե այնպիսի հսկաններ, որոնք ապացույց են նրանց անգերազանցելի վարպետության: Ամենից շատ մոնոլիտներ, ընդ որում, ամենախոշորները, հայտաբերվել են Զատկի կղզում, որտեղ արձանագործները մշակել էին իրենց սեփական ոճը: Սակայն այդ նույն անհետացած քաղաքակրթության ներկա յացուցիչները նույնանման մարդկային հսկայական ֆիզուրներ կառուցել են Ամերիկային մոտիկ գտնվող խաղաղօվկիանոսյան մի շարք կղզիներում, եւ ամենուրեք մոնոլիտները սըր-բազան վայր են տարվել հեռավոր քարհանքներից: Մարքիզյան կղզիներում ես լսել եմ ավանդություններ այն մասին, թե ինչ մի

172

օցներով են տեղափոխվել քարե հսկանները: Քանի որ այդ ավանդությունները ամենայն ձշտությամբ կրկնում են տեղական բնակիչների պատմությունները՝ կապված քարե սյուների տեղափոխության հետ (քարե սյուներ, որ տարել են Տննզատարու կղզում եղող վիթխարի շքամուտքի մոտ), ապա կարելի է ենթադրել, որ նույն ժողովուրդը այդ նույն մեթոդը գործադրելիս է եղել ՀՀատկի կղզու արձանները փոխադրելու համար:

Արձանագործների աշխատանքը քարհանքում շատ ժամանակ էր պահանջում, բայց կատարում էին միայն մի քանի մասնագետներ: Ավարտված արձանների տեղափոխության աշխատանքը կատարվում էր ավելի արադ, բայց դրա համար մեծ թվով մարդիկ էին հարկավոր: Մեր հիշատակած ժամանակներում Զատկի փոքրիկ կղզին հարուստ է եղել ձկներով, իսկ պերուական քաղցր կարտոֆիլի մեծ պլանտացիաները մշակվել են մեծ ջանասիրությամբ: Մասնագետները կարծում են, որ այդ լավագույն ժամանակներում կղզին կարող էր կերակրել 7ից 8 հազար հոգուց կազմված բնակչության: Այդ վիթխարի արձանները խառնարանի թեք լանջովկեր բարձրացնելու համար հազար մարդ լիուվի բավական էր, իսկ հինգ հարյուր հոգով կարող էին գլուխ բերել դրանց հետագա տեղափոխումը կղզում:

Քրծենուց եւ բուսական մանրաթելից հյուսում էին ապշեցուցիչ պինդ պարաններ, եւ քարե հսկան, ամրացնելով փայտե շըր-ջանակների վրա, բազմությունն սկս ում էր քարշ տալ զլորանների վրայով: Գլորանները պատրաստում էին գերաններից ու զլաքարերից, որոնց վրա քսում էին տարոյի արմատներ, որպեսզի շրջա-նակները հեշտ սահեն:

Որ հնադարյան քաղաքակրթված մարդիկ վարպետորեն թուկեր ու պարաններ էին պատրաստում, համոզեցուցիչ կերպով հաստատում են հարավային կղզիներում գտնված իրերը եւ-----է՛լ ավելի

Մեծ աներկբայությամբ — Պերուի տվյալները, ուր առաջին եվրոպացիները երեւան բերին հարյուրավոր մետր երկարությամբ, փոթորկալից հոսանքների ու կիրճերի վրայով զցված կամուրջներ, որոնք պատրաստված էին հասուն տղամարդու գոտկատեղի հաստության հյուսովի պարաններից:

Երբ քարե հսկան փոխադրվում էր նախատեսված վայրը, նոր հարց էր ծագում՝ ինչպէ՞ս կանգնեցնել այն: Մի խումբ կղզիաբնակներ քարից ու ավազից պատրաստում էին հատուկ թումբ մի

178

ինչպես էր ընթանում աշխատանքը տարբեր փուլերում: Մարդկային ամենախոշոր ֆիզուրը, որը գրեթե պատրաստ է եղել, երբ ձարտարապետները հարկադրված էին փախչել, 22 մետր երկա րություն ուներ, եթե դա ավարտվեր եւ կանգնեցվեր այդ քարե հսկայի գլուխը ուրիշարկանի տան հետ մի մակարդակի վրա կլիներ: Ցուրաքանչյուր առանձին արձանը կերտված էր մեկ ամբողջական վեմից, իսկ արձանագործների աշխատանքային որմնա— խորշերը, որ քարե ֆիզուրի շուրջն են գտնվում, ցույց են տալիս, որ արձանի վրա միաժամանակ մի քանի հոգի են աշխատել միայն: Զատկի կղզու արձանները ընկած էին մեջքի վյա, արմունկները ծալած, ձեռքի թաթերը վարի վրա: Ճիշտ հար եւ նման Պեչալի քարե հսկաներին: Արձաններն արհեստանոցում պատրաստվում էին մինչեւ ամեն ա մանր դետալները, որ ից հետո միայն դրանք հանում եւ տանում էին նշանակված տեղը: Աշխատանքի վերջին փուլում հսկա ֆիդուրը քարհանքում ժայռին կպած էր լինում լոկ մի նեղ քարկապով, որ գտնվում էր մեջքի տակ. այնուհետեւ քարկապը կոտրում էին, նախօրոք արձանի տակ զլաքար դնելով, որպեսզի չսահի:

Մեծ քանակությամբ այդպիսի արձաններ արդեն իջեցված էին ներքեւ խառնարանի հատակը, այդտեղ դրանք կանգնած էին լանջին հենված: Տայց վիթխարի չափերի շատ հսկաներ էլ դուրս էին քաշել վերեւ եւ դժվարանցանելի վայրերով տարել էին շատ կիլոմետր հեռու, դրանք այդտեղ հաստատում էին քարե սալի : Երա, իսկ զլխին կանգնեցնում էին կարմիր լավայից մի հսկայական կունձդ: Հենց միայն այդ տեղս: Փոխությունը կարող է լիակատար լրաշք թվալ, բայց անհնարին է ժխտել այդ փաստը, ինչպես չի կարելի ժխտել, որ Պերուից անհետացած ձարտարապետները Անդերում թողել են նույն չափի քարե այնպիսի հսկաներ, որոնք ապացույց են նրանց անգերազանցելի վարպետության: Ամենից շատ մոնոլիտներ, ընդ որում, ամենախոշորները, հայտարերվել են Զատկի կղզում, որտեղ արձանագործները մշակել էին իրենց սեփական ոճը: Սակայն այդ նույն անհետացած քաղաքակրթության ներկայացուցիչները նույնանման մարդկային հսկայական ֆիզուրներ կառուցել են

Ամերիկային մոտիկ գտնվող խաղաղօվկիանոսյան մի շարք կղզիներում, եւ ամենուրեք մոնոլիտները սըր- բազան վայր են տարվել հեռավոր քարհանքներից: Մարքիզյան կղզիներում ես լսել եմ ավանդություններ այն մասին, թէ ինչ մի

172

ջոցներով են տեղափոխվել քարե հսկաները: Քանի որ այդ ավանդությունները ամենայն ճշտությամբ կրկնում են տեղական բնակիչների պատմությունները՝ կապված քարե սյուների տեղափոխության հետ (քարե սյուներ, որ տարել են Տննգատարու կղզում եղող վիթխարի շքամուտքի մոտ), ապա կարելի է ենթադրել, որ նույն ժողովուրդը այդ նույն մեթոդը գործադրելիս է եղել Զատկի կղզու արձանները փոխադրելու համար:

Արձանագործների աշխատանքը քարհանքում շատ ժամանակ էր պահանջում, բայց կատարում էին միայն մի քանի մասնագետներ: Ավարտված արձանների տեղափոխության աշխատանքը կատարվում էր ավելի արագ, բայց դրա համար մեծ թվով մարդիկ էին հարկավոր: Մեր հիշատակած ժամանակներում Զատկի փոքրիկ կղզին հարուստ է եղել ձկներով, իսկ պերուական քաղցր կարտոֆիլի մեծ պլանտացիաները մշակվել են մեծ ջանահրությամբ: Մասնագետները կարծում են, որ այդ լավագույն ժամանակներում կղզին կարող էր կերակրել 7ից 8 հազար հոգուց կազմված բնակչության: Այդ Վիթխարի արձանները խառնարանի թեք լանջով վեր բարձրացնելու համար հազար մարդ լիովի բավական էր, իսկ հինգ հարյուր հոգով կարող էին գլուխ բերել դրանց հետագա տեղափոխումը կղզում:

Քրծենուց եւ բուսական մանրաթելից հյուսում էին ապշեցուցիչ պինդ պարաններ, եւ քարե հսկան, ամրացնելով փայտե շրբ- ջանակների վրա, բազմոլթյումեն սկս ում էր քարշ տալ զլորանների վրայով: Գլորանները պատրաստում էին գերաններից ու զլաքարերից, որոնց վրա քսում էին տարոյի արմատներ, որպեսզի շրջանակները հեշտ սահեն:

Որ հնադարյան քաղաքակրթված մարդիկ վարպետորեն թոկեր ու պարաններ էին պատրաստում, համոզեցուցիչ կերպով հաստատում են հարավային կղզիներում գտնված իրերը եւ-----է՛լ ավելի

մեծ աներկրայությամբ - Պերուի տվյալները, ուր առաջին եվրոպացիները երեւան բերին հարյուրավոր մետր երկարությամբ, փոթորկալից հոսանքների ու կիրճերի վրայով զցված կամուրջներ, որոնք պատրաստված էին հասուն տղամարդու գոտկատեղի հաստության հյուսովի պարաններից:

Երբ քարե հսկան փոխադրվում էր նախատեսված վայրը, նոր հարց էր ծագում՝ ինչպէ՞ս կանգնեցնել այն: Մի խումբ կղզիաբնակներ քարից ու ավազից պատրաստում էին հատուկ թումբ մի

կողմից թեք լանջով եւ հակադիր կողմից զառիթափ լանջով: Հսկա ֆիզուրը թեք մակերեսով քաշում էին վերեւ՝ ոտքերն առջեւից: Երբ արձանը հասնում էր թմբի զագաթին, նա սուր եզրով ուղիղ ցած էր սահում այնպես, որ նրա հիմքը բնկնում էր նախօրոք փորած փոսը: Հսկայի ծոճրակը շփվում էր թմբի զագաթի հետ: Թմբի Արայով զլորելով բարձրացնում էին հավելյալ կոնսածեւ քարե մի կունծող եւ տեղափորում էին արձանի գլխին, դրանից հետո միայն թումբը քանդում էին: Այդպիսի պատրաստի թմբեր կանգնած են Զատկի կղղում, մի քանի տեղում, սպասելով վիթխարի արձաններին, որոնք երբեք հանդես չեն գալու: Այդ ամբողջ տեխնիկան ապշեցուցիչ էր, բայց դրանում չկա ոչ մի խորհրդավոր բան, եթե միայն մենք հրաժարվենք հնադարյան մարդկանց մտավոր ընդունակությունները թերագնահատելուց եւ նկատի առնենք, որ նրանք կարող էին մեծ քանակությամբ ժամանակ եւ աշխատանքային ուժ ունենալ իրենց տրամադրության տակ:

Բայց ինչի համար էին նրանք պատրաստում այդ արձանները: Եվ ի՞նչ անհրաժեշտություն կար խառնարանի արհեստանոցից յոթ կիլոմետր հեռու ուղեւորվել եւ մի այլ քարհանքում հատուկ տեսակի կարմիր քար հայթայթել ֆիզուրների գլխին դնելու համար: Թե՛ Զարավային Ամերիկայում, եւ թե՛ Մարքիզյան կղզիներում ամբողջ արձանը հաձախ պատրաստված էր լինում այդ կար միր ՔամԻ^o> ՈՐԻ համար հարկադրված էին լինում շատ հեռու գնալ: Բարձր դասի մարդկանց համար կարմիր գլխածածկոցները բնորոշ նշան էին եւ՝ Պոլինեզիայում, եւ՝ Պերուում:

Նախապես կաշխատենք մեզ համար պարզել, թե ում էին պատկերում այդ արձանները: Երբ առաջին եվրոպացիներն այցելեցին Զատկի կղզին, նրանք ծովափին նկատեցին խորհրդավոր «սպիտակ մարդիկ» եւ, մի բան, որ միանգամայն արտասովոր էր այդ ցեղերի համար, նրանց մեջ հանդիպում էին երկար, շեկ մորուքով տղամարդիկ՝ հետնորդները այն կանանց ու երեխաների, որոնք կղզու սկզբնական բնակիչներն էին եւ որոնց խնայեք էին զավթիչները: Կղզիաբնակներն իրենք հայտարարում էին, որ իրենց նախնիներից ումանք սպիտակ են եղել, մինչդեռ ուրիշները դարչնագույն մորթ են ունեցել: Նրանք ճշտությամբ հաշվում էին, որ սկսած այն ժամանակից, երբ դարչնամորթները պոլինեզիա կան ինչ-որ կղզիներից այդտեղ են եկել՝ անցել է քսան եւ երկու սերունդ, մինչդեռ սպիտակները եկել են մեծ լաստերով արեւելքից,

ընդամենը հիսուն եւ յոթ սերունդ առաջ (այսինքն՝ մոտավորապես մեր թվարկության 400—500 թվականներին): Արեւելքից եկած մարդկանց անվանում էին «երկարականջներ», որովհետեւ նրանք արհեստականորեն երկարացնում էին իրենց ականջները, բթակներին կախելով ինչ-որ ծանրություններ, այդ պատճառով ականջները կախվում էին մինչեւ ուսերը: Այդ խորհրդավոր «երկարականջներին»

կոտորեցին, երբ կղզում հանդես եկան «կարձականջնե– ըր»։ Բայց Զատկի կղզու բոլոր արձանների ականջները երկար էին՝ կախված մինչեւ ուսերը, ինչպես ձարտարապետների ականջներն էին։

Իսկ Պետոլի ինկաների առասպելները պատմում են, որ արեւ արքա Կոն-Թիկին մորութափոր սպիտակ մարդկանց առաջնորդն էր, որոնց ինկաներն անվանում էին «մեծականջներ», որովհետեւ նրանք արհեստականորեն երկարացնում էին իրենց ականջները, որ ձգվում էին մինչեւ ուսերը։ Ինկաներն ընդգծում էին, որ Անդերում թողած հսկայական արձանները կառուցել էին հենց Կոն Թիկիի «մեծականջ» մարդիկ, որոնք նախապես մասամբ կոտորվել էին, իսկ մասամբ է Տիտիկակա լճի կղզում տեղի ունեցած ձա կատամարտի ժամանակ փախել էին, ինկաներից հալածված։

Այժմ ամփոփենք, Կոն-Թիկիի «մեծականջ» սպիտակ մարդիկ, որոնք Պերուից անհետացան եւ ուղեւորվեցին դեպի արեւմուտք ինչ-որ տեղ, հսկայական քարե արձան ստեղծելու մեծ փորձ ունեին, իսկ Թիկիի «երկարականջ» սպիտակ մարդիկ Զատկի կրդ– զին էին եկել արեւելքից եւ տեղյակ էին այդ նույն արվեստին, սրանք իրենց դրսեւորեցին որպես արդեն պատրաստի վարպետներ, քանի որ Զատկի կղզում ամենաչնչին հետք անզամ չի կարելի գտնել այդ արվեստի աստիճանական զարգացման վերաբերյալ։

Համեմատելով հարավային ծովի մի քանի կղզիների քարե մեծ արձանները Պերուի նույնանման արձանների հետ, մենք հաճախ դրանց միջեւ ավելի նմանություն ենք գտնում, քան Հարավային ծովի զանազան կղզիների մոնուխների միջեւ։ Մարքիզյան կղզիներում եւ Թախտիում այդպիսի արձանները հայտնի են Թիկի ընդհանուր անունով, այնտեղ եւս դրանք պատկերում են կղզիների պատմության մեջ հոչակված նախնիներին, որոնք մահվանից հետո աստվածացվել են։ Անկասկած սրանով պետք է բացատր ըել Զատկի կղզու արձանների զլյախին կարմիր գդակներ հարմարեցնելու փաստը։ Ինչպես արդեն հիշատակել ենք, պոլինեզիա

կան բոլոր կղզիներում կարելի էր հանդիպել առանձին մարդ կանց եւ ընտանիքների, որոնք ունեին կարմրագույն մազեր եւ թաց գույնի մաշկ։ Կղզիաբնակներն իրենք պնդում էին, որ հատկապես հենց այդ մարդիկ են կղզում բնակվող առաջին սպիտակ մարդ կանց ժառանգները։ Մի քանի կղզիներում կրոնական տոնակա տարությունների մասնակիցներն իրենց մաշկը ներկում էին սպիտակ գույնի եւ մազերը՝ կարմիր, նմանվելու համար իրենց հնա դար յան նախնիներին։ Զատկի կղզում ամեն տարի կատարվող ծիսակատարության ժամանակ, տոնակատարության զլյավոր մասնակիցը կտրում է իր մաղերը, որպեսզի կարողանա զլուվսը ներկել կարմիր գույնի։ Իսկ Զատկի կղզու հսկայական արձանների կարմիր քարից պատրաստած ւԱլթիսարի գդակները կերտված էին այն ձեւով, որ բնորոշ էր մազերի սանրվածքի տեղական ոճի հա մար. դրանց վերեւից

կար կլոր հանգույց, որը համապատասխանում էր տրադիցիոն փոքրիկ հանգույցին, որով տղամարդիկ կապում էին իրենց մազեր՝ գագաթին:

Զատկի կղզու արձանների ականջները երկար էին, որովհետեւ արձանագործների ականջներն էլ երկար էին: Կեղծամի հա մար հատկապես ընտրում էին կարմիր քար, որովհետեւ արձանագործների մազերը նույնպես կարմրավուն էին: Կզակները սրածայր էին և ցցված, որովհետեւ արձանագործներն իրենք աճեցնում էին իրենց մորուքք: Արձանների դեմքերը սպիտակ ռասայի բնորոշ գծերն ունեին, այն է ուղիղ, նեղ քիթ և բարակ, սուր գծագրությամբ շրթունքներ, որովհետեւ արձանագործներն իրենք չեին պատկանում ժողովուրդների մալայական խմբին: Եվ եթե արձանները մեծ զլուխ եւ անհամաշափ մանր ոտքեր ունեին, իսկ ձեռքերի դաստակները ծալած էին փորի վրա, ապա այդ տեղի էր ունենում այն պատճառվ, որովհետեւ ճարտարապետները Պերում հսկայական արձանները այդ ձեւով էին շինում: Զատկի կղզու արձանների միակ զարդարանքը գոտին էր, որ ընդգրկում էր նրանց փորը: Նույնպիսի սիմվոլիկ գոտի մենք գտնում էինք Տ իտիկակա լճի մոտ, Կոնֆիկիի հնադարյան քաղաքի ավերակ ներում գտնված յուրաքանչյուր արձանի վրա: Դա արեւարքայի առասպելական խորհրդանշանը՝ ծիածանգոտին) է:

Մանգարեւա կղզում գոյություն ուներ մի առասպել, որի համաձայն արեւ-աստ վածը վրայից արձակել է ծիածանը, որը նրա կախարդական գոտին էր, եւ նրանով երկնքից իջել է Մանգարեւա կղզին, որպեսզի

176

այնտեղ բնակեցնի իր սպիտակամորթ զավակներին: Մի ժամանակ այդ բոլոր կղզիներում, ինչպես և Պերում, արեգակը համարվում էր հնագույն նախահայրը:

Մենք հաճախ նստում էինք տախտակամածի վրա, աստղալից երկնքի տակ եւ անվերջ խոսում էինք Զատկի կղզու առեղծվածային պատմության մասին, թեպետ մեր լասար մեզ տանում էր դեպի Պոլինեզիայի ուղիղ սիրտը, եւ մենք որեւէ հույ ս շունեինք այդ մեկուսի կղզին տեսնելու իսկապես, եւ ,ոչ թե քարտեզի վրա: Բայց Զատկի կղզում դեպի արեւելք տանող այնքան հետքեր կան, որ հենց նրա հին անունը կարող է առեղծվածը լուծելու բանալի ծառայել:

«Զատկի կղզի» անունը քարտեզի վրա երեւաց լոկ այն պատճառվ, որ մի ինչոր հոլանդացի կղզին «հա յտնա գործեց» զատկի կիրակի օրը: Եվ մենք մոռացել էինք, որ տեղական բնակիչներն իրենց հայրենիքի համար ավելի ուսանելի եւ բազմանշանակ անուններ ունեին: Այդ կղզին պոլինեզիացիներին հայտնի է առնը վազն երեք անունով:

Դրանցից մեկն է՝ ԻեՊ իտեթէշենուա, որ նշանակում է ՀԿղզիների պորտն: Այդ բանաստեղծական անունը, պոլինեզիացի՝ ների կարծիքով, ամենահինք լինելով,

միանգամայն պարզ կեր պով Չսատկի կղզին մյուս, ավելի հեռու, դեպի արեւմուտք գըտ նըվող կղզիների համեմատությամբ դնում է առասպելական

գրության մեջ: Կղզու արեւելյան մասում, այն առասպելական տեղում, որտեղ ափ են ելել առաջին «երկարականջները», կանգնած է շանասիրությամբ մշակված մի քանի գունդ, որը կոչվում է «ոսկե պորտ» եւ, որը համարում են նաև հենց Զատկի կղզու «պորտը»: Այն հանգամանքը, որ պոլինեզիացիների բանաստեղծական նախնիները կղզու խորհրդանիշը կերտել են արեւելյան ափին՝ ոլորտի ձեւով եւ Պերուին ամենից մոտ գտնվող կղղում եւ այն հա մարել «պորտ» անհամար կղզիների, որոնք քնկած էին ավելի հեռու դեպի արեւմուտք, սիմվոլիկ նշանակություն ուներ: Եթե նկատի առնենք, որ պոլինեզիական ավանդությունները կղզիների հայտնադրումը կապում են իրենց «ծննդյան» (ծագման) հետ, ապա դա անտարակուսելի ապացույց է այն բանի, որ հատկապես Զատկի կղզին է համարվել մյուս կղզիներն իրար միացնող օղակը եւ իրենց սկզբնական ծննդավայրը:

Զատկի կղզու երկրորդ անունն է՝ Ռապանուի, որ նշանակում է «Մեծ Ռապա». գոյություն ունի նաև Ռապախտի կամ «Փոքր

177 Ճանապարհորդություն «Կոն–Թիկի»—ով—12

Ռապա» անունով, նույն մեծության մի այլ կղզի, Որը գտնվում I; Զատկի կղզուց հեռու դեպի արեւմուտք, Բոլոր ժողովուրդների մոտ գոյություն ունի միանգամայն բնական սովորություն, որ իրենց սկզբնական հայրենիքը համարում են, օրինակ, Մեծ Ռապա, իսկ երկրորդ հայրենիքը՝ նոր Ռապա կամ Փոքր Ռապա, եթե նույնիսկ երկու վայրերն էլ միեւնույն մեծությունն ունեն:

Փոքր Ռապայի բնակիչները մինչեւ մեր օրերը պահպանել են ավանդություններ, որտեղ ասվում է, որ իրենց կղզու առաջին բնա կիշները եկել են Մեծ Ռապայից՝ Չ. ատկի կղզուց, որն ընկած է արեւելքում եւ ամենամոտն է Ամերիկային: Դա ուղղակի մատնանշում է այն մասին, որ սկզբնական ներգաղթն սկսվել է արեւելքից.

Հանգուցային այդ կղզու երրորդ եւ վերջին անունը՝ Մատա–ՔիտեՌանի՝ նշանակում է «Աչք (որը) նայում է (դեպի) երկինքը»: Առաջին հայացքից դա կարող է տարօրինակ թվալ: Ինչպես բարձրադիր, լեռնոտ կղզիների (Թախտիի, Մարքիզյան կամ Հա -վայան կղզիների), այնպես էլ համեմատաբար ցածրադիր Զատ կի կղզու մասին, իրավամբ կարելի է ասել, որ նույնպես նայում են դեպի երկինք: Բայց «ուանի» (երկինք) բառը պոլինեզիացիների մոտ կրկնակի նշանակություն ունի: Դա նշանակում է նաև իրենց նախնիների սկզբնական հայրենիքը, արեւարքայի սրբա դան երկիրը, Քիկիի թոռած լեռնային թագավորությունը: Եվ զա արտակարգորեն բազմանշանակ է, որովհետեւ օվկիանոսում ցըր ված հազարավոր կղզիներից հատկապես Ամերիկային ամենից մոտիկ գտնվող % ատկի կղզին է անվանվել աչք,

որը նայում է Հայրենիքի կողմը: Առավել եւս ապշեցուցիչ է այն, որ Մատա– Ռանի անունը, որ պոլինեզիացիների լեզվով նշանակում է «Երկնքի աչք», նման է Պերոլի մի վայրի հին անվանը, վայր, որը գտնվում է խաղաղօվկիանոսյան ափին, Զատկի կղզու դիմաց՝ Անդերի լատորոտում, հենց այն տեղում, որտեղ բարձր լեռան վրա Կոս 1ի կիրի հնադարյան կործանված մայրաքաղաքն է եղել:

Հենց միայն ԶատԿԻ Կղզի"՝ "եզ բավականաշափ նյութ էր տալիս գրուցելու, երբ նստած աստղալից երկնքի տակ, տախտակամածի վրա, մենք մեզ զգում էինք նախապատմական այդ բոլոր դեպքերի մասնակիցներ: Մենք համարյա այն տպավորությունն ունեինք, ասես @՝իկի ժամանակներից սկսած հենց նրանով էինք զբաղվում, որ արեգակի ու աստղերի տակ լողում էինք երկիր որոնելու:

ա

Սենք այլեւս առաջվա պես հարգանք չէինք տածում դեպի ալիքներն ու օվկիանոսը: Մենք ճանաչում էինք նրանց, գիտեինք, թե լաստի վրա ինչ կարող էինք սպասել նրանցից նույնիսկ շնաձուկը մեզ համար սովորական էր դարձել, մենք ծանոթ էինք նրա բնավորությանն ու վարքին: Մենք այլեւս մոռացության էինք տվել ձեռքի հարպունը եւ նույնիսկ լաստի եզրից չէինք հեռանում, երբ շնաձուկն էր երեւում մեր կողքին: Ընդհակառակը, երբ նա անվլր– գով սահում էր գերանների երկարությամբ, մենք նույնիսկ փորձում էինք բռնել նրա մեջքի լողաթեւը: Վերջիվերջոն այդ դարձավ սպորտի միանգամայն ուրուն տարատեսակությունը՝ շնաձկան հետ մի խաղ, թե «ով ում կքաշի», առանց պարանի:

Մենք գործն սկսեցինք համեստությամբ: Մեզ համար դժվար չէր ոսկեգույն մակրել որսալ, մեր ուտելու քանակից ավելի: Հաճելի մի զվարձությունից չղրկվելու, ինչպես եւ մթերքի մեր պաշարը իզուր չվատնելու համար, մենք մտածեցինք ձուկ որսալու զավեշտական մի եղանակ՝ առանց կարքի, որը հավասարաշափ հաճույք էր պատճառում թե մեզ եւ թե ոսկեգույն մակրելներին: Մեզ համար անպետք թռչող ձկներին մենք կապում էինք թռկից եւ ջուրն էինք նետում այնպես, որ լողան ջրի երեսին: Ոսկեգույն մակրելները սլանում էին դեպի թռչող ձկները եւ բռնում էին նրանց, իսկ հետո մենք սկսում էինք ձգել թռկը յուրաքանչյուրն իր կողմը: Ատացվում էր կրկեսային հաջող ներկայացում, որովհետեւ, եթե ոսկեգույն մակրելներից մեկը բաց էր թռնում թռկը, նրան փոխարինում էր մի ոլրիշը: Մենք զվարձանում էինք, իսկ ոսկեգույն մակրելները վերջիվերջոն ստանում էին ձուկը:

Այնուհետեւ նույն խաղն սկսեցինք շնաձկների հետ: Թռկի ծայրին կապում էինք մի կտոր ձուկ կամ, ավելի հաճախ, ձաշի մնացուկներով մի տոպրակ եւ խայծն իջեցնում էինք ջուրը: Շնաձուկը, փոխանակ մեջքի վրա շրջվելու, Գուլիսը դուրս էր հանում ջրից եւ, երախը լայնորեն բացած, մոտ էր լողում, որպեսզի կլա նի պատառը: Մենք չէինք կարող զսպել մեր գայթակղությունը եւ, հենց որ շնաձուկը ուզում էր փակել ծնոտները, մենք թռկը եւս էինք քաշում: Խարված շնաձուկը համբերատար,

ապուշ տեսքով ավելի մոտ էր լողում եւ նորից բացում էր երախը, որպեսզի բռնի խայծը, որն ամեն անգամ դուրս էր թռչում նրա բերանից, հենց որ փորձում էր կու տալ: Բանը վերջանում էր նրանով, որ շնաձուկը լողում էր գերաններին բոլորովին մոտ եւ սկսում էր պա

179

տառ խնդրող գամփոի նման թռչկոտալ, իսկ տոպրակով պատառը ձոճվում էր նրա քթի առաջ: Այդ բանը հիշեցնում էր կենդանաբանական այգում երախը բաց գետաձիուն կերակրելը եւ, վերջապես, հուլիսի վերջին, երեք ամիս լողալուց հետո, իմ օրագրում երեւաց հետեւյալ նոթագրությունը .

«Այսօր մենք բարեկամացանք մեզ ուղեկցող շնաձկան հետ: Ճաշի ժամանակ մենք նրան կերակրում էինք մնացորդներով, որ նետում էինք նրա բաց երախը: Երբ նա մեր կողքին էր լողում, կարելի էր կարծ' ել, որ դա կատաղի, բայց այժմ բարյացակամ ու բարեկամորեն տրամադրված մի գամփո է: Պետք է ընդունել, որ շնաձկները բավականին զվարձալի տեսք ունեն, քանի դեռ չեք ընկել նրա երախը: Համենայն դեպս, մեզ հաճույք էր պատճառում, երբ նրանք լողում էին մեր կողքին, եթե միայն այդ ժամանակ մենք չեինք լողանում»:

Մի անգամ շնաձկան կերով լցրած տոպրակը բամբուկէ ձողին թռկով կապած, պատրաստ ընկած էր լաստի եզրին, երբ հանկարծ ալիքը հորձանք տվեց եւ լաստակողից քաշեց այն: Բամբուկէ ձողին արդեն լողում էր լաստախելից ընդամենը 200 մետր հեռավորության վրա: Հանկարծ ջրում նա ցից կանգնեց եւ ինքն իրեն սլացավ լաստի հետեւից, կարծես թե սիրալիրությամբ ուզում էր վերադառնալ իր տեղը: Երբ կարթաձողը ձոճվելով մոտեցավ մեզ, նրա տակին մենք նկատեցինք երեք մետրանոց մի շնաձուկ, բամբուկէ ձողը, շրջադիտակի պես ցցված էր ջրի միջից: Շնաձուկը կուլ էր տվել կերակրով տոպրակը, բայց չեր կարողացել թռկը կտրել, շուտով կարթաձողը հասավ մեզ, հանգիստ կերպով լողաց մեր կողքից եւ, առաջ անցնելով, անհետացավ:

Չնայած շնաձկանը մենք աստիճանաբար սկսել էինք այլ աչքերով նայել, այնուհանդերձ մեր հարգանքը նրա երախի հինգ կամ վեց շարք, ածելու պես սուր ատամների նկատմամբ երբեք չվերացավ:

Մի անգամ Կնուտը հարկադրված եղավ լողանալ շնաձկների շրջապատում: Մեզնից ո՞չ մեկին եւ ո՞չ մի դեպքում չէր թռւյլատրվում լաստից հետոլ լողալ թե՝ այն պատճառով, որ չուրը կարող էր լաստը քաշել, եւ թե՝ շնաձկների պատճառով: Բայց մի անգամ օվկիանոսը արտակարգորեն խաղաղ էր, եւ մենք մեզ հետեւող մի քանի շնաձուկ արդեն ջրից դուրս էինք հանել, ուստի ես թռւյլ տվի լողանալու, բայց շուտ վերջացնելու պայմանով:

Կնուտը սուզվեց եւ, ջրի տակ բավականին երկար տարածություն լողանալով, երեւաց ջրի վրա եւ ուզում էր ես վերադառնալ: Նույն պահին կայմից մենք նկատեցինք, որ նրա տակ ինչ-որ ստվեր է շարժվում, որն իրենից ավելի մեծ էր: Մենք նախազգուշացնող ձայներ արձակեցինք, բայց հնարավորին չափ հանգիստ տոնով, որպեսզի չվախեցնենք, եւ Կնուտն ամբող ուժով շտապեց դեպի լաստը: Բայց նրա տակի ստվերն ավելի լավ լողորդ էր, նա ծառս եղավ խորքից եւ սկսեց հետապնդել Կնուտին: նրանք լաստին հասան միաժամանակ: Մինչ Կնուտը բարձրանում էր տախտակամածի վրա, երկու մետրանոց շնաձուկը սահեց հենց նրա փորի տակից եւ կանգ առավ լաստի մոտ: Առ ի շնորհակալություն շնաձկանը, որ չխածեց Կնուտի ոտքը, մենք նրան տվինք ոսկեգույն մակրելի մի համեղ գլուխ:

Շնաձկան ազահությունն արթնանում էր ոչ թե որսի տեսքից, այլ նրա հոտից: Փորձի համար մենք նստում էինք լաստի եզրին եւ ոտքներս իջեցնում էինք ջրի մեջ, եւ շնաձկները դեպի մեզ էին լողում մինչեւ մեկ կամ կես մետր տարածություն, իսկ հետո հանգիստ կերպով պոչերը շրջում էին դեպի մեզ: Բայց երբ ջուրը մի քիչ ներկվում էր արյունով, ինչպես այդ լինում էր ջրում ձուկ մաքրելիս, այդ ժամանակ շնաձկան լողաթեւերը աշխուժանում էին եւ շնաձկներն ամեն կողմից մսածանձերի նման, հարձակվում էին մեզ վրա: Երբ մենք շնաձկան փորոտիք էինք նետում, զիշատիչներն ուղղակի խելքները կորցնում էին եւ կույր մոլեգնությամբ խվլում էին մեր շուրջը: նրանք ազահությամբ լափում էին իրենց ցեղակիցների փորոտիքը, իսկ երբ մենք մեր ոտքերն էինք իջեցնում ջուրը, նրանք, ուկետային արագությամբ, հարձակվում եւ նույնիսկ ատամներով բռնում էին գերանի այն տեղը, որտեղ քիչ առաջ ոտքն էր գտնվում: Շնաձկները միատեսակ չեն լինում, նրանցից յուրաքանչյուրն ունի իր ուրույն բնավորությունը:

Մեր հարաբերությունները շնաձկների հետ վերջիվերջոն այնպիսի մտերմության հասավ, որ սկսեցինք քաշել նրանց պոչը: Կենդանիների պոչից քաշելը սպորտի այնքան էլ հետաքրքրական տեսակ չի համարվում, բայց այդ երեւի բացատրվում է նրանով, որ ոչ ոք շնաձկների հետ այդպիսի խաղեր չի խաղացել: Իսկապես ասած, դա հետաքրքրաշարժ սպորտ է:

Շնաձկան պոչից քաշելու համար, սկզբում մենք պետք է նրան առաջարկեինք որեւէ իրոք համեղ պատառ: Այդ պատառն

ստանալու համար նա պատրաստ էր գլուխը դուրս հանել ջրից՝ Սովորաբար ուտելիքը նրան առաջարկվում էր պարող տոպրակում, շնաձկանը ձեռքով կերակրելը ամենեւին զվարճալի չէ: Եթե ձեռքով կերակրում են շանը կայ ձեռնասուն արջին, նրանք ատամներով կպչում են մսին եւ սկսում են ձգել ու հոշոտել միսը, մինչեւ որ

կկծեն մի պատառ կամ կտորն ամբողջությամբ կիվեն։ Բայց եթե դուք շնաձկան գլխից վեր, անվտանգ տարածության վրայ պահում եք մի ոսկեգույն մակրել, ապա նա սկսում է ցատկուել եւ կափկափել ծնոտը եւ, թեեւ դուք որեւէ ձգոց չեք զգում, բայց մակրելի կեսը հանկարծակի անհետանում է, եւ դուք մնում եք տեղներդ նստած, ձկան պոչը ձեւոքներից։ Մենք մեծ ջանք էինք գործադրում, որպեսզի ոսկեգույն մակրելը դանակով կիսենք, իսկ շնաձուկը մի ակնթարթում իր սղոցակերպ, եռանկյունի ատամներով, ծնոտի հազիվ նշմարելի մի շեղ շարժումով, ինչպես երշիկ կարող մեքենայով, կտրում էր ձկան ողնաշարը։ Երբ շնա ձուկը հանգիստ շրջվում էր, որպեսզի անհետանա խորքում, նրա պոչը երեւում էր ջրի մակերեսին եւ այդ ժամանակ հեշտ էր նրան բռնել։ Շնաձկան կաշին, շոշափելիս, հիշեցնում է հղկաթուղթ, իսկ նրա պոչի ծայրին, ներքեւի մասում կա մի խորություն, ըստ երե վույթին նրա համար, որպեսզի կարողանա ինչպես հարկն է բռներ Եթե մեզ հաջողվում էր պոչը բռնել այդտեղից, նշանակում էր ա-պահով տեղից ենք բռնել։ Այնուհետեւ, նախքան շնաձուկը կսթափ վեր, հարկավոր էր ուժեղ ձիգ տալ եւ պոչը դուրս քաշել որքան կարելի է հեռու, սեղմելով գերաններին։ Շնաձուկը մեկ կամ երկու վայրկյան մնում էր շշմած, այնուհետեւ սկսում էր գալարվել իրա նի առջեւի մասով եւ ձգել, բայց բավականաչափ թույլ, քանի որ առանց պոչի օգնության նա չի կարող որեւէ արագություն գար գացնել։ Մնացած լողաբեւերը ծառայում են միայն հավասարակշռությունը պահելու համար եւ որպես դեկ։ Մի քանի անհույս ձգումից հետո, որի ժամանակ մեր ինտիրն այն էր, որ պոչը բաց չթողնենք, շշմած շնաձուկը հուսահատվում էր եւ դառնում մ' իանգամայն պասսիվ, որովհետեւ ազատ կերպով տեղավախվող ստամոքսն սկսում էր իջնել զլիք կողմը, որից հետո այլեւս շնաձուկն ընկնում էր լիակատար անդամալոյծ վիճակի մեջ։ Հենց որ շնաձուկը հանդարտվում եւ անշարժ կախված էր մնում, սպասելով դեպքերի հետագա ընթացքին, գալիս էր մի պահ, երբ հարկավոր էր նրան քաշել ամրող ուժով։ Մեզ հազվադեպ էր հաջող-

վում ծանր ձկանը կեսից ավելի դուրս քաշել ջրից, բայց այստեղ շնաձուկն ուշքի էր գալիս եւ մնացածն ինքն էր ավարտում։ Մի զոր ձգումով նա գլուխը շրջում էր մեր կողմը եւ դուրս էր բերում գերանների վրա, այդ ժամանակ մենք նրան, մեր ուժերի ներածին լափ, քաշում էինք, եւ մի կողմ էինք ցատկում, ըստ որում, որքան Հնարավոր է արագ, որպեսզի փրկենք մեր ոտքերը։ Որովհետեւ շնաձկան տրամադրությունն այլեւս իսպառ փոխվել էր, բարեհոգությունը վերանում էր։ Նա տախտակամածին էր զարկվում, ցատ կոտում էր եւ պոչով ծեծում էր բամբուկե պատր, ասես աշխափ առում էր կռանով։ Այլեւս նա չէր ինայում իր պողպատե մկանները։ Ահռելի երախր մնում էր լայնորեն բաց, խիտ շարքով պատամամամբ կրծտում եւ շուրջը գտնվող ինչի որ հասնեին՝ խածում էին։ Ռազմական պարը երբեմն ավարտվում էր նրանով, որ շնա ձուկը այս կամ այն կերպ, ցատ պատահմամբ դուրս էր ընկնում լաստակողից եւ շրմ՝ փալով ընկնում ջրի մեջ եւ, այդքան ամոթաքեր ստորացում կրելով, ընդմիշտ անհետանում էր, բայց ցատ հաճախ նա զարկվում էր

լաստախելի գերաններին եւ մենք հաջողեցնում էինք ձգող օղակը զցել նրա պոչից, կամ թե չէ նա ին-րը հավիտյան դադարում էր կրծտացնել իր սոսկալի ատամները:

Երբ շնաձուկն ընկնում էր տախտակամածի վրա, թութակն սկսում էր խիստ հուսվել: Նա հապճեպ դուրս էր թռչում բամբուկե նավախցից եւ մեծ արագությամբ բարձրանում էր պատի վրայով, մինչեւ հասներ արմավենու տերեւներից շինած կտրին, որ ապահով դիտակետ էր նրա համար, նա նստում էր այնտեղ, դլուխը շարժելով, կամ թե չէ ետ ու առաջ էր վաղում կտրի կողի երկարությամբ, հուզմունքից ճշալով: Նա վաղուց արդեն հիասքանչ ծովագնաց էր դարձել եւ միշտ լեցուն էր հումորով ու զվարձությամբ:

Լաստի վրա մենք մեղ յոթ հողի էինք հաշվում վեց մարդ եւ կանաչ թութակը: Սառնարյուն ծովախեցգետին Յուհաննեսն, այնուամենայնիվ, հարկադրված էր բավականանալ նրանով, որ նրան ընդունում էինք ոչ որպես լիովին իրավահավասար ընկերակից: Թութակը գիշերները մտնում էր վանդակը, որը գտնվում էր նավախցի կտրի տակ, բայց ցերեկը նա հանդիսավորությամբ զրունում էր տախտակամածի վրա կամ կախվում էր կայմածող - դերից ու կայմապարաններից, կատարելով ակրոբատի ապշեցուցիչ վարժություններ: Սկզբում կայմածողերի ու կայմապարանների վրա տենդերների կային, բայց դրանցից պարանները մաշվում

183

Էին, ուստի դրանք փոխարինել էինք նավերում կիրառվող սովորական հանգույցներով: Երբ տեսանք, որ կայմածողն ու կայմապարանները, արեւի ու քամու ազդեցությունից, թուլացել ու սկսել են կախվել, մենք բոլորս հարկադրված եղանք պնդացնել եւրկա - թի պես ծանր մանգրային փայտից շինած կայմերը, որոնք ավելի ու ավելի էին թեքվում եւ Ապառնում էին պարանների մեջ խճճվեք եւ վերջիվերջո ընկնել: Ամենակրիտիկական պահին, երբ ամբողջ ուժով մենք ձգում էինք, թութակը իր սուր ձայնով սկսեց ճշալ.

- Քաշի՝, քաշի՝, հոհն, hn-hn՝, հահիհա՝: -Նա մեզ եւս ստիպեց քրքջալ, իսկ ինքը ծիծաղում էր այնքան ժամանակ, մինչեւ որ ուրախությունից սկսեց դրոդոդալ եւ պտտվել կայմապարանների վրա:

Մեր ռադիստներն սկզբում անբարյացակամ էին վերաբերվում դեպի թութակը: Պատահում էր, որ նրանք նստած էին լինում ուա - դիոնիսիկում, մոռացած ամեն ինչ, մոգական ականջակալներով կապ հաստատելով որեւէ, ասենք, Օվոյի ռադիոսիրողի հետ, հանկարծ նրանց ականջակալները լուսում էին, եւ նրանք չէին կարողանամ բռնել ոչ մի հնչյուն, որքան էլ ջանում էին ստուգել հաղորդիչներն ու պտտել սեւոակները: Այդ ժամանակ թութակը կտցահարում էր անտեննայի լարը: Այդ առանձնապես հաճախակի տեղի էր ունենում առաջին օրերը, երբ անտեննան, օդապարիկին կպած, բարձրանում էր ուղիղ վերեւ: Բայց մի անգամ թութակը լուրջ հիվանդացավ: Նա

տրտում նստել էր իր վանդակում եւ երկու օր շմոտեւղավ կերակրին, իսկ նրա ծերտի մեջ փայլում էին անտեննայի ոսկե դույն հատիկներ: Այստեղ մեր ռադիոստները զղացին իրենց՝ ար ցանկությունների, իսկ թութակն՝ իր մեղքերի համար: Այդ օրվանից Տորստեյնն ու Կնուտը դարձան թութակի լավագույն բարեկասները, եւ նա միշտ քնում էր միայն ռադիոխցիկում: Երբ թութակը երեւաց լաստի վրա, նրա մայրենի լեզուն իսպաներեն էր; Բենգտը պնդում էր, որ թութակը իսպաներեն սկսել էր խոսեք նորվեգիական առողանությամբ, շատ ավելի առաջ, երբ դեռ չեր սովորել կրկնել Տորստեյնի սիրած բացականչությունների մաքուր նորվեգերենով:

Երկու ամսվա ընթացքում թութակի ուրախությունն ու վառ գույներով փետուրները մեզ շատ ուրախություն պատճառեցին, բայց մի անգամ թութակն իջնում էր կայմի կատարից կայմապարանի վրայով, եւ հենց այդ պահին մի մեծ ալիք հորձանք տվեց

184

լաստի հետեւից: Երբ մենք նկատեցինք թութակի անհետացումը լաստից, արդեն չափազանց ուշ էր: Մենք նրան ոչ մի տեղ չենք տեսնում, իսկ «Կանթիկին» ո՛չ կարելի էր ետ դարձնել, ո՛չ էլ կանգնեցնել, եթե որեւէ իր լաստակողից ցած էր ընկնում, մենք հնարավորություն չունեինք վերադառնալու նրա հետեւից, այդ բանում մենք համոզվեցինք մի շարք դեպքերում:

Թութակի չքացման առաջին երեկոյան մեր տրամադրությունը ընկել էր. մենք զիտեինք, որ նույն բանը կարող է պատահել նաև մեզնից յուրաքանչյուրի հետ, եթե նա լաստակողից ցած ընկնի գիշերային միայնակ հերթապահության ժամանակ:

Մենք ավելի խիստ նախազգուշական կանոններ մտցրինք, փոխեցինք փրկության պարանք, որով օգտվում էինք գիշերային հերթապահության ժամանակ, եւ միմյանց ներշնչում էինք, որ չենք կարող մեզ վտանգից զերծ համարել լոկ այն պատճառով, որ առաջին երկու ամսվա ընթացքում ամեն ինչ լավ է ընթացել: Մի անզգուշ քայլ, մի անզգուշ շարժում, թեկուզ օրը ցերեկով, մենք կարող էինք գնալ այնտեղ, ուր գնաց կանաչ թութակը:

Մի քանի անգամ մենք տեսանք կալմարի ձվի սպիտակ, մեծ կձեպ, որ ձոճվում էր ծփացող կապույտ այսկների կրա, հիշեցնելով ջայլամի ձու կամ սպիտակ դանգ: Միայն մի անգամ, մի եճեպի տակ մենք նկատեցինք զալարվող կակդամորք: Մենք տեսնում էինք մեզ մոտիկ լողացող, ձյան պես սպիտակ գնդեր եւ սկզբում մեզ թվում էր, որ հասարակ բան է նավակով մոտ /ո– դալ եւ բռնել: Երբ պլանկտոնային ցանցի թոկը կտրվեց եւ մետաքս ցանցը մնաց հետեւում, եւ սկսեց լողալ լաստի հետեւից, մենք նույնպես լավատես էինք եւ ջրի վրա իջեցրինք փոքրիկ նավակը, թոկով կապելով, որպեսզի հեշտ լիներ վերադարձը: Բայց, որքան եղավ մեր զարմանքը, երբ համոզվեցինք, որ քամին ու ալիքները նավակին թույլ չեն տալիս մոտենալու, եւ որ

«Կոնֆիկի»ին կապած թուղթ խիստ կերպով արգելակում է: Մեզ ոչ մի անգար շհաջողվեց թիավարել այն կողմը, որտեղ քիչ առաջ գտնվու՝ էր լաստը: Երբեմն մինչեւ մենք ցանկանում էինք վերցնել այն առարկան, որը հանելու համար մնում էր ընդամենը մի քանի մետր, թուն սկսում էր ձգվել եւ «Կոնֆիկի» մեզ քշում էր այդտեղից հեռու՝ դեպի արեւմուտք: «Ինչ <որ նավից ընկներ, կորած էր» — դա էր այն եզրակացությունը, որին աստիճանաբար հանգեցինք եւ որը, մինչեւ մեր ձանապարհորդության վերջանալը, չէինք մոռա-

185

Նում: Կենդանի մնալու համար մեզ հարկավոր էր ամուր կպած մնալ «Կոնֆիկի»ն, մինչեւ այն օրը, երբ լաստը քթով Կկայչի ցամաքին, օվկիանոսի դեմի կողմում:

Թութակի չքացումից հետո, ռադիոխցիկը դատարկվեց, բայց երբ հաջորդ օրը արեւադարձային արեգակը Փայլեց Խաղաղ օվկիանոսի վրա, մեր սուզը շուտով վ վերջացավ: Մո տակա մի քանի օրում բավականաշափ շնաձուկ հանեցինք, որոնց ստամբուտ շարունակ թյունու ձկների գլուխների եւ այլ զարմանալիքների հեա միասին գտնելով սեւ ու կեռ կտուց այն ընդունեցինք թութակի կտուցի տեղ: հայց ամեն անգամ, մոտիկից զննեցուց հետո, պարզ վում էր, որ զա արդեն մարսված կալմարի կտուց է:

Մեկնելու հենց առաջին օրից երկու ռադիոստուներն էլ խցիկում ծանրաբեռնված էին աշխատանքով: Հենց որ մենք ընկանք Հում քոլդտի հոսանքում, մարտկոցների արկղներից սկսեց ծովաչուր կաթել եւ հարկ եղավ խոնավությունից ազդվող ռադիոխցիկը ծածկել բրեգենտով, որպեսզի փշանալուց փրկենք այն ամենք, ինչ որ բաց ծովի պայմաններում հնարավոր էր փրկեր Հետո, ուա դիստները հարկադրված եղան գլուխ ճաքեցնել այն հարցի շուրջը, թե փոքր լաստի վրա ինչպես հարմարեցնեն բավականաշափ: Երկար անտեննա: Նրանք վարձեցին անտեննան թողնել վերեւ, կա պելով այն օդապարիկին, բայց օդապարիկը, քամու թափից, պար-կապես խառնվեց ալիքի կատարին եւ անհետացավ: Այն ժամանակ նրանք սկսեցին անտեննան օդապարիկով բաց թողնել վերեւ, բայց արեւադարձային արեգակն այրում էր եւ զնդի մեջ ծակեր էին գոյանում, արից օդապարիկը սմբում եւ օվկիանոսն էր ընկնում: Հետո էլ նրանց մոտ տիհաճություն առաջացավ թութակի պատճառով: Դրան կարելի է սյվելացնել այն, որ Հումբոլդտի հոսանքում երկու շաբաթ լողալուց հետո միայն մենք դուրս եկանք Անդերի մեռյալ զոնայից, որի սահմաններում կարձալիքները նույնքան համր են ու անուժ, ինչպես օդը օճառի դատարկ արկդում:

"այց ահա կտրճալիքները մի անգամ ճամփա բացեցին, եւ Տորստեյնի կոչական լազրտնշանները Լու-Անժելոսում լոեց մի պատահական ռադիոսիրող, որը շարչարվում էր իր ռադիոհաղորդիչով կապ հաստատել մի ուրիշ ռադիոսիրողի հետ՝ Շվեյցիայում: Ամերիկացին հարցրեց, թե ինչ սիստեմի է մեր հաղորդիչը, եւ ըս

աանալով սպառիչ պատասխան, Տորստեյնից տեղեկացավ, թե որտեղ է նա ապրում եւ ով է ինքը: Երբ նա լսեց, որ Տորստեյնն ապ— 186

բում է Խաղաղ օվկիանոսում գտնվող լաստի բամբուկն նավա— խցում, հնչեցին մի քանի տարօրինակ ձրթոցներ, եւ Տորստեյնն շտապեց մի քանի մանրամասնություններ հաղորդել: Երբ եթերի մարդու հասկացավ բանի էությունը, մեզ հաղորդեց, որ իր անունը Հալ է, իսկ կնոջ անունը՝ Աննա, թե նա ծագումով շվեդուհի է եւ մեր ընտանիքներին կհաղորդի, որ մենք ողջ՝ ու առողջ ենք:

Այդ երեկո մեզ շատ տարօրինակ էր թվում, որ Հալ անունով բոլորովին օտար ինչ-որ մարգ, ինչ-որ կինոօպերատոր, Լոս-Անժելս-լոսի բազմաթիվ բնակիչներից մեկը՝ մեզնից բացի միակ մարդն էր ամբողջ աշխարհում, որ զիտեր, թե որտեղ ենք գտնվում մենք եւ որ մեզ մոտ ամեն ինչ կարգին է: Ակսած այզ երեկոյից Հալը, նույն ինքը Հարոլդ Կեմպելը, եւ նրա ընկեր Ֆրենկ Վյուեւեսը, հեր թով, ամեն զիշեր բռնում էին մեր լաստի ազդանշանները, իսկ Հերմանը շնորհակալական հեռագիր էր ստանում ԱՄՆի Եղանակի բյուրոյի պետից այն բանի համար, որ օրը երկու անդամ շիֆրով օդերեւութարանական տեղեկությունների էր հաղորդում մեր շրջանից, սրտեղից տեղեկություններ հազվադեպ էին պատահում, իսկ ամփոփումներ իսպառ բացակայում էին: Հետազայում Կն ուտն ու Տորստեյնը գրեթե ամեն զիշեր կապ էին հաստատ ում նաեւ ուրի^ ռադիոսիրողների հետ, իսկ նրանք մեր ողջունները եւրվեցիա էին հաղորդում էզիլ ⑧երգ անունով կարճալիքավոր ռադիոսիրողի միջոցով, որն ապրում էր Նուտոդենում :

Երբ մենք օվկիանոսի կենտրոնում էինք, մեր ռադիոկայանը միայն մի քանի օր բոլորովին ընդհատեց աշխատանքները, որովհետեւ ռադիոխցիկում չափազանց շատ ծովածուր էր հավաքվել: Մեր ռադիոստանուր կաշվից դրւրս էին գալիս օրեր շարունակ զբաղվելով պտուտակների ու զոդիչների հետ, իսկ հեռավոր ռադիոսիրողները կարծում էին, թե լաստը խորտակվել է: Այնուհետեւ մի անգամ երեկո յան ք(Լ 12 լ^»—ի կանչերը տարածվեցին եթերում, եւ մի ակնթարթում ռադիոխցիկն սկսեց կրետի բնի պես տզզալ, որովհետեւ ամերիկյան մի քանի կարճալիքավորներ միաժամանակ չխցխւկացրին բանալիներով, պատասխանելով մեր կանչին: Եվ, իսկապես, երբ ընկնում էինք մեր ռադիոստաների տիրապետությունները, մենք այնպիսի զգացողություն էինք ունենում, ասես նստած էինք կրետի բնի վրա: Բոլոր կողմերից թափվող եթերից ամեն ինչ թրջված էր . բալզային գերանի վրա փրու

ված էր մի փոքրիկ ռեզինե գորգ, որի վրա նստած էին ռադիոստաները, բայց եթե մեզնից մեկնումեկը դիպչեր Մորգեի բանալուն, նա անմիջապես հոսանքի զարկ էր զգում միաժամանակ թե՝ իր հետեւի կողմում եւ թե՝ մատների ծայրին: Իսկ եթե մեզնից որեւէ մեկը փորձեր ռադիո խցիկի բազմատեսակ հարուստ պարագաներից գողանալ մի մատիտ, նրա մազերը բիզ-բիզ կանգնում էին կամ մատիտի ծայրից սկսում էին

թափվել խոշոր կայծեր: Միայն Տորստեյնը, Կնուտը եւ թութակը կարող էին առանց վտանգի որոնումներ կատարել նավախցի այդ անկյունում, եւ մենք մի կտոր ստվարաթուղթ էինք ամրացրել, որպեսզի նշենք մնացածների համար վտանգավոր զոնայի սահմանը:

Մի անգամ, ուշ երեկոյան, Կնուտը նստած էր ռադիոխցի կում եւ լապտերի լուսի տակ զբաղվում էր ինչ-որ բանով, հանկարծ- նա ուստ քաշեց ու ասաց, որ զրուցում է Խրիստիան Ամունդսեն անունով մի երիտասարդի հետ, որն ապրում է հենց Օսլոյի մոտ: Դա ռադիոսիրողների ռեկորդային նվաճումներից մեկն էր, որովհետեւ մեր կարձալիքային հաղորդիչն իր 13990 կիլոցիկլերով մի վայրկյանում վեց վատից ավելի չեր կարող տալ, այսինքն մոտավորապես նույնքան, ինչքան տալիս է փոքրիկ էլեկտրական լապտերը: Այդ տեղի ունեցավ օգոստոսի 2ին եւ մենք արդեն արեւմտյան ուղղությամբ անցել էինք 60° , այնպես որ Օսլոն գտնվում էր երկրագնդի հենց հակառակ կողմը: Հաջորդ օրը լրանում էր Հոկտն թագավորի 75 տարին, եւ մենք նրան շնորհավորական հեռագիր ուղարկեցինք ուղղակի լաստից: Իսկ մի օր անց մենք վերստին լսեցինք Խրիստիանին, որը հաղորդում էր թագավորի պատասխանը՝ նա մեզ ցանկանում էր հետագա հաջողություն եւ ճանապարհորդության հաջող ավարտում:

Մի այլ էպիզոդ մեր հիշողության մեջ մնաց, որպես լաստի վրայի մեր ամբողջ կյանքի հակապատկեր: Մենք երկու ֆոտոապարատ ունեինք, իսկ երիկն իր հետ վերցրել էր քիմիկալների պաշար ճանապարհին նկարներ երեւակելու համար, այնպես որ մենք կարող էինք նորից նկարահանել այն, ինչ-որ անհաջող էր ստացվոլմ: Կետ-շնաձկան այցելությունից հետո, երիկն այլևա չկարողացավ համբերել եւ մի անգամ, երեկոյան, պահելով բոլոր կանոնները, քիմիկալները լուծեց եւ երեւակեց երկու պլյոնկա» Ամբողջական բժերով ու կնճիռներով ծածկված նեգատիվները 18S

հիշեցնում էին այնպիսի պատկերներ, որ ստացվում էին բիլտե- լեգրաֆով: Պյոնկան վշացավ: Մենք ռադիոյով խորհուրդ հարցրինք եւ մեր ռադիոգրամման ընդունեց Հոլլիվուրի մի կարձալիք ռադիոսիրող, նա հեռախոսով կապվեց ֆոտոլարտորիայի հետ եւ, շուտով, կապվելով մեզ հետ, հաղորդեց, որ մեր երեւակիչը չափազանց տաք է եւ որ չի կարելի 16° ջերմությունից բարձր ջուր օգտագործել, հակառակ պարագայում նեգատիվների վրա կնճիռներ կլինեն:

"Ենք շնորհակալություն հայտնեցինք տրված խորհրդի համար եւ հավաստիացանք, որ մեր շուրջը ամենացածր ջերմաստիճանը օվկիանոսի հոսանքի ջերմաստիճանն էր, որը մոտավորապես 25° էր: Բայց չէ որ Հերմանը ինժեներստացագետ էր, եւ ես, կատակով, նրան առաջարկեցի ջրի ջերմաստիճանն իշեցնել մինչեւ 16 : Նա թույլտվություն խնդրեց գործածել փոքրիկ 22ով ածխային թթուն, որ ոեզինե նավակը փշելուց հետո մնացել էր չծախսված, հետո նա քնապարկով եւ բրդե շապիկով ծածկած մետաղե կաթսայում ինչ-որ բաներ արեց: Եվ

հանկարծ Հերմանի ստեւանման մո բուքքը ծածկվեց եղյամով, եւ նա նավախցիկը մտավ կաթսայով, որի մեջ գտնվում էր մի կտոր սպիտակ սառույց:

Էրիկը նորից գրաղվեց երեւակելու գործով, եւ արդյունքն ետացվեց գերազանց:

Թեպետ եթերում կարձալիքներով տարածվող ուրվային բառերը անհայտ պերճանք էին Կոնֆիկիի հեռավոր օրերում, այնուամենայնիվ, օվկիանոսի ալիքները մեր տակ մնում էին նույնպիսին, ինչպիսին կային հնում, եւ նրանք մեր բալզային լաստր համառ կերպով տանում էին դեպի արեւմուտք, ինչպես նրանք այդ անում էին մեկ ու կես հազարամյակ մեզնից առաջ:

Դեպի Հարավային ծուԱւ կղզիները մեր Ճանապարհի կեսն անցնելուց հետո, եզանակը որոշ շափով ավելի անկանոն դարձավ, մեկ-մեկ փոթորիկ էր բարձրանում, իսկ պասսատր փոխեց իր ուղղությունը: Նա անշեղորեն փշում էր հարավ-արեւելքից, մինչեւ մենք անցանք հասարակածա յին հոսանքի զգալի մասը, այնուհետեւ նա սկսեց թեքվել դեպի արեւելք: Հունիսի 10ին մենք հասանք հարավային լայնության $6^{\circ} 19$ ի ամենահյուսիսային կետի տակ: Մենք այդ ժամանակ այնքան մոտ էինք Հասարակածին, որ թվում էր, թե մեզ կը Մարքիոյան կղզիների նույնիսկ ամենա

189

հյուսիսայինների կողքից եւ մենք վերջնականապես կկորչենք օվկիանոսում, առանց ցամաքը հայտնաբերելու: Բայց, այնուհետեւ պասսատր էի թեքվեց, սկսեց փշել ոչ թե արեւելքից, այլ հյուսիս արեւելքից եւ կոր գծով մեզ քշեց դեպի հարավ՝ դեպի կղզիների աշխարհի լայնությունները: Հաճախ պատահում էր, որ քամու եւ ալիքների ուղղությունը մի քանի օր անրնդիատ մնում էր անփոփոխ: Այդ ժամանակ մենք իսպան մոռանում էինք, թե ում հերթապահությունն է, եւ այդ մասին հիշում էինք միայն գիշերները, երբ հերթապահը տախտակամածի վրա մենակ էր մնում: Մշտական քամու դեպքում դեկարթիակը ամուր կերպով կապվում էր, եւ «Կոն Թիկին» շարժվում էր՝ լեցուն առագաստի միջոցով՝ առանդ մեր որեւէ մասնակցության: Այդպիսի գիշերները հերթապահը կարող էր նստել նավախցի դռների մոտ եւ դիտել աստղերը: Եթե երկնքում համաստեղությունները փոխում էին իրենց դիրքը, ապա նա պետք է դուրս գար եւ պարզեր թիակն է շարժվել, թե քամին է թեքել: Երթ մենք մի քանի շաբաթ շարունակ դիտում էինք աստղերի շարժումը երկնակամարով, մենք ինքններս ապշում էինք, թե ինչպես հեշտ էր աստղերին նայելով վարել լաստը: Ճիշտն ասած, գիշերով ուրիշ բան էլ չկար դիտելու: Մենք գիտեինք, թե գիշերից գիշեր, որտեղ պետք է գտնվեն տարբեր համաստեղությունները. Ըսկ երբ մենք մոտեցանք Հասարակածին, հյուսիսային հորիզոնում այնքան պարզ էր երեւում Մեծ Արջը, որ մենք վախեցանք, թե հանկարծ կարող է երեւալ եւ Բեւեռային աստղը, որը մենք կարող էինք տեսնել միայն այն դեպքում, եթե կտրած լինեինք հասարակածը: Բայց հենց որ վերսկսվեց հյուսիս-արեւելյան պասսատը, Մեծ Արջը նորից անհետացավ:

Հնադարյան պոլինեղիացիները մեծ ծովագնացներ էին: Նրանք զիշերը կողմնորոշվում էին աստղերով, իսկ ցերեկը արեգակով: Նրանք ապշեցուցիչ զիտելիքներ ունեին երկնային լուսատուների մասին: Նրանք զիտեին, որ երկիրը գնդաձեւ է, եւ նրանց լեզվում կային բառեր, որոնք նշանակում էին այսպիսի բարդ հասկացություններ, ինչպես հասարակած, հյուսիսային եւ հարավային արեւադարձներ: Հավա յան կղզիներում նրանք օվկիանոսի քարտեզ էին դժել շշտյին կլոր դդումների վրա քերծե էով, իսկ մի քանի այլ կղզիներում հյուսած Հիերից շինում էին ընդարձակ քարտե ոնեո: Դրանց վրա կղզիներ նշելու համար ամրացվում էին խեցիներ, իսկ ճյուղերը նշում էին առանձնապես կարեւոր հոսանքները: Պոլի

190

նեզիացիները ճանաչում էին հինգ մոլորակ, որ նրանց լեզվով անվանված էին թափառող աստղեր եւ տարբերվում էին անշարժ ասա դերից, վերջինները նրանց լեզվով մոտավորապես 300 տարբեր անուններ ունեին: Հնադարյան Պոլին եղի այս ս' լավ ծովագնացը հաստատապես զիտեր, թե այս կամ այն աստղը երկնքի որ մա սումն է ծագում եւ որտեղ պետք է գտնվի զիշերվա տարբեր ժամանակներում եւ տարվա տարբ եր եղանակներին: Նրանք զիտեին, թե այս կամ այն կղզու վերեւում որ աստղն է հասնում զենիթին, եւ այդ դեպքում կղզիները կոչվում էին այն աստղերի անունով, որոնք զիշերից զիշեր, տարեցտարի գտնվում էին նրանց գագաթնակետում:

Պոլինեզիացիները ոչ միայն զիտեին, որ աստղալից երկինքը մի վիթխարի փայլվուն կողմնացույց է, որ շարժվում է արեւելքից արեւմուտք, այլեւ հասկանում էին, որ իրենց գլխավերեւի զանազան աստղերը միշտ ցույց են տալիս, թե որքան դեպի հյուսիս կամ դեպի հարավ հեռու են զնացել ծովագնացները: Երբ պոլինեզիացիները հետադրուեցին եւ իրենց ենթարկեցին կղզիների թագավորությունը, որն ընդգրկում էր օվկիանոսի՝ Ամերիկային ամենամոտ գտնվող մասը, նրանք հաղորդակցություն ստեղծեցին որոշ կղզիների հետ, եւ այդ ուղիներից օգտվեցին հետագա շատ սերունդներ: Պատմական ավանդությունները պատմում են, թե առաջնորդները Թախտից ինչպես էին լողում Հարավային կրգ զիները, որոնք 2 հազար ծովային մղոն դեպի հյուսիս եւ մի քանի աստիճան դեպի արեւմուտք էին գտնվում: Նավավարն սկզբից արեգակով ու աստղերով վարում էր դեպի հյուսիս, մինչեւ նրա գլխավերեւի աստ դերն ասեին, որ նրա նավակը գտնվում է Հա վայան կղզիների լայնության վրա: Այդ ժամանակ ուղիղ անկյունով թեքվում էր դեպի արեւմուտք, մինչեւ որ երեւում էին թռչուններն ու ամպերը, որոնք նրան արդեն մատնանշում էին դեպի մոտիկ գտնվող կղզիները տանող ճանապարհը:

Որտեղի⁹ ց էին պոլին եզիացին երբ փոխ առել աստղաբաշխության վերաբերյալ իրենց լայնածավալ զիտելիքները եւ իրենց օրացույցը, որ հաշված էր ապշեցուցիչ ճշտությամբ: Հարկավ, ոչ մելանեզիացիներից, ոչ էլ մալայացիներից, որոնք ապրում էին արեւմուտքում: Բայց այդ նույն անհետացած, հնադարյան, քաղաքակրթված

ժողովուրդը՝ «սպիտակ ու մորուքավոր մարդիկ», որոնք իրենց զարմանալի կուլտուրան հաղորդել էին ացտեկներ

191

բին, մայեաներին ու ինկաներին՝ Ամերիկայում, ստեղծել էին զարմանալիորեն՝ այնքան համանման օրացուց եւ ունեին այնպիսի աստղաբաշխական իմացություններ, որոնց մասին այն ժամանակ երազել չէին կարող Եվրոպայում:

Պոլինեզիայում, ինչպես եւ Պերուում օրացուցային տարվա "Կիվիլ համարվում էր այն օրը, երբ Պլեադայի համաստեղությունն առաջին անգամ երեւում է հորիզոնում, եւ երկու երկրներում էլ այդ համաստեղությունը համարվում էր հոգագործաթյան հովանավորը:

Պերուում, այնտեղ, որտեղ լեռնային երկիրը ցածրանոս1՝ էր դեպի Խաղաղ օվկիանոսի կողմը, մինչեւ մեր օրերը ավագոտ անապատաւմ պահպանվել են արտակարգորեն իին աստղադիտարանի ավերակներ նույն քաղաքակրթված խորհրդավոր ժողու—վըրդի հուշարձանը, մի ժողովուրդ, որը կերտել էր քարե հսկաներ, կառուցել էր բուրգեր, մշակել էր քաղցր կարտոֆիլ ու շշային դդում եւ տարին սկսում էր Պլեադայի ծագումով: Կոնժիկին ծանոթ էր աստղերի հետ, երբ իր առագաստն ուղղեց դեպի Խաղաղ օվկիանոս:

Հուլիսի 2-ին գիշերային հերթապահն արդեն չէր կարող խաղաղ նստել եւ ուսումնասիրել աստղալից երկինքը: Հյուսիս-արևելյան թերեւ պասսատից հետո, փշեց ուժգին քամի, եւ ծակը դարձավ փոթորկալից: Ուշ երեկոյան լուսինը փայլում էր եւ ուղե նպաստ, զով քամի էր փշում: Մենք չափեցինք մեր բնթացքի արագությունը, հաշվելով, թե քանի վայրկյան էր հարկավոր, որպեսզի լաստաքթի կողքին ջուրը նետած ստացելը շրջանցենք, դուրս եկավ, որ մենք ուկորդ հաստատեցինք: Այն ժամանակ, երբ միջին արագությունը հավասար էր 12—18 «տաշեղի», արտահայտվելով մեզ մոտ բնդունված ժարգոնով, այս անդամ ընդամենը «6 տաշեղ» էր, եւ փայլող ջրի փոթորկալի հոսանքը վազում էր լաստախելի հետեւից:

Չորս մարդ խռմփացնում էին բամբուկե նավախրճիթում, Տորսաեյնը նստած, չխչխկացնում էր Մորգեի բանալին, իսկ ես հերթապահում էի դեկի մոտ: Հենց կեսգիշերից առաջ ես նկատեցի միանգամայն արտաս ովոր ալիք, որը տակնուվրա լինելով, շարժվում էր մեզ վրա, ուղղակի լաստախելի կողմից, ծածկելով իր հետեւից ամբողջ հորիզոնը, իսկ նրա հետեւից այստեղ ոլ այնտեղ ես կարողանում էի նշմյարել էլի այդպիսի երկու ալիքի

192

փրփրադեզ կատարները, այդ ալիքները կրնկակոխ հետեւում էին առաջինին: Եթե մենք հենց այդ պահին այդ տեղից չանցնեինք, ես համոզված կլինեի, որ տեսնում

Եմ բարձր բուրուններ, որոնք փլվում են դավաճանական ավագուտի վրա: Հենց որ առաջին ալիքը, երկար պատի պէս, մոտեցավ մեզ, ծառս լինելով լուսնի լույսի տակ, ես նախազգուշացնող ճիշ արձակեցի, արագությամբ լաստը դարձրի առավել նպաստավոր դիրքի եւ սպասեցի հետագա իրադարձություններին:

Երբ առաջին ալիքը հասավ մեզ, լաստը լաստախելը վեր բարձրացրեց եւ թեքվեց մի կողմը ու բարձրացավ սոնքի կատարը, որը հենց այդ պահին փշրվեց, եւ ամեն ինչ մեր շուրջը թշշաց ու եռաց: Մենք լողում էինք փորթորկվող փրփուրի քառսի մեջ, մինչդեռ ամենահզոր ալիքը թավալվում էր տակը: Քիթը վեւր թռավ վերջինը, երբ ալիքն անցավ, եւ մենք սկսեցինք սահել լաս տախելով դեպի ներքեւ դեպի վիթխարի անդունդը ալիքների միջև: Հենց անմիջապէս, ծառս եղած, վրա հասավ ջրի երկրորդ պատը, եւ քիթը սորից արագորեն վերեւ շպրտեց, իսկ երբ մենք թռանք ալիքի կատարը, ջրի ջինջ հեղեղներ թափվեցին հետեւից: Այժմ լաստակողը թեքվեց դեպի ալիքները, եւ միանգամայն անհնարին էր արագությամբ ուղղել լասար: Հաջորդ ալիքը մոտեցավ եւ բարձրացավ փրփուրի փաթիլների միջից, նման փայլվեող պատի, որի վերին եզրը փլվեց, հենց որ հասավ մեզ: Երբ ալիքը ծածկեց լաստը, ինձ այլ բան չէր մնում անելու, բայց եթե պինդ բըռ— նել նավախցի կտրի տակից դուրս ցցված բամբուկե ձողը. այդպէս, շունչս փորս ցցած ես կանգնած էի, զգալով թե ինչպէս բարձր վեր նետվեց լասար եւ իմ շուրջը եղած ամեն ինչ սլացավ, կլանվելով փրփրազեղ, թշշացող ջրապտուտում: Մի ակնթարթ անց մենք ու «Կոնթիկին» վերստին ջրի երեսին էինք եւ հանգիստ կերպով ներքեւ էինք սահում ալիքի թեք կողմով, իսկ այնուհետեւ ալիքները նորից դարձան նորմալ: Երեք վիթխարի ալիքներ սլանում էին մեր առջեւից, իսկ լաստախելի հետեւում, լուսնի լույսի տա կ մեեք տեսնում էինք ջբոլմ ճոճկող կոկոռի ընկույզների շղթան:

Վերջին ալիքը այնպէս ուժեղ կերպով էր զարկել նավախցին, որ Տորստեյնը ռադիոխցիկում վերեւ էր թռել գլուխկոնձի տալով, իսկ մնացածները արթնացել էին, աղմուկից վախեցած, գերանների տակից եւ պատի միջով ջուրը նավախցիկն էր թափվել: Տախ-

տակամած ի քթամասի ձախ կողմից բամբուկե փովածքը պոկվեք էր, եւ այդ տեղում բացվել էր մի անցք, որ հիշեցնում էր արկի գոյացրած փորք փոս. մեր սուզակային կողովը, լաստաքթի յելուս տին դիպչելով, տափակել էր, բայց մնացած ամեն ինչը անվնաս էր: Թե որտեղից եկան այդ երեք մեծ ալիքները, մենք այդպէս էլ երեք չկարողացանք վստահ կերպով բացատրել: Զնարավոր է, որ դրանք առաջացել էին օվկիանոսի հատակի ինչ-որ տեկտոնիկ շարժումներից, որոնք այդ շրջանների համար բավականաչափ սովորական էին³:

Երկու օր անց մենք հանդիպեցինք առաջին փոթորիկին: Նախ քամին բոլորովին հանդարտեց, եւ փետրավոր սպիտակ ամպերը, որոնք պասսատի ժամանակ երկնային կապույտի մեջ լողում էին մեր վերեւում, հանկարծ տեղի տվին հարավից հորիզոնի այն կողմից ալացող ամպերի սեւ շարքերին:

Այնուհետեւ ամենաանսպասելի կողմերից սկսվեց քամու այն պիսի ուժգին տարափ, որ հերթապահ լաստավարը լաստը դեկավարելու ամեն մի հնարավորություն կորցրեց: Հենց որ մեզ հաջողվում էր նավախելը թեքել դեպի քամու նոր ուղղությունը եւ առազաստը հարթ ու ձգված փրկում էր, անմիջապես քամու հոսանքը հարձակվում էր մի այլ կողմից եւ առազաստը կորցնում էր իր հպարտ տեսքը, սկսում էր չփշփացնել եւ շփշփացնել ինչի որ պատահում էր, վտանգի ենթարկելով անձնակազմն ու բեռը: Դրանից հետո քամին հանկարծակի սկսում էր համառորեն այն կողմից, որտեղից շարժվում էր վատ եղանակը: Եվ երբ սեւ ամպերը կուտակվեցին մեր վերեւում, քամին սաստիկ ուժեղացավ եւ աստիճանաբար վերածվեց իսկական մրրիկի:

Անասելի կարծ ժամանակամիջոցում ալիքներն սկսեցին մեր շուրջը ծառս լինել հինգ մետր բարձրությամբ, իսկ առանձին ալի–քակատարներ թռչելով ալանում էին վեց-յոթ մետր բարձրությամբ, այնպես որ, երբ մենք ընկնում էինք երկու կոհակների միջև, նրանք հասնում էին մեր կայմի մակարդակին: Մենք բոլոր կծկված, դժվարությամբ էինք մեզ պահում տախտակամածի վրա, իսկ քամին ցնցում էր բամբուկե պատը եւ սուլում ու ոռնում էր լաստի բոլոր թռկասարքերում:

Ուսպիշցիկը պաշտպանելով նպատակով նավախցի հետեւից պատը եւ ձախ կողմը ծածկեցինք բրեգենտով: Չամրացված ամբողջ բեռը ամուր կապուտեցինք, իսկ առազաստը իջեցրինք եւ փա

194

թաթեցինք բամբուկե ձողի շուրջը: Երբ երկինքը ծածկվեց սեւ ամպերով, օվկիանոսը դարձավ խավար ու սոսկալի եւ ամեն կողմից պատվեց սպիտակագույն ալիքներով: Փրփուրի երկար շարանները ձգվում էին լայն կոհակների հողմակոծման կողմից, եւ ամենուրեք, ուր կոհակները փլում ու ջարդվում էին, առաջանում էին կանաչ փոսեր, որոնք դեռ երկար ժամանակ փրփրում էին սեւա–կապտագույն օվկիանոսի վրա: Երբ ալիքները փշրվում էին, նրանց կատարները քշում էր քամին եւ օվկիանոսից վեր կախվում էին աղի անձրեւի ցայտքեր: Վերջապես սկսվեց արեւադարձային տեղատարափ անձրեւը, որը հորիզոնական հողմնա տարափով մտրակում էր օվկիանոսի մակերեսը եւ ամեն ինչ ծածկում մեր տեսողությունից: Մեր գլուխներից ու մորուքներից հոսող շուրջ աղահամ էր: Իսկ մենք մերկ ու սառած, կծկված, սայթաքելով շարունակում էինք տախտակամածի վրա մի տեղից մյուսը ցատկել, որպեսզի բոլոր սարքերը կարգին լինեն եւ կարողանան հաջող կերպով տանել փոթորիկը: Երբ հորիզոնի վրա նկատեցինք վերահաս փոթորիկի առաջին

նշանները, իսկ այնուհետեւ, երբ փոթորիկն սկսեց մոտենալ, մեր դեմքի վրա կարելի էր կարդալ լարված սպասողական դրություն եւ անհանգստություն: Իսկ երբ մրրի կր իրապես պայթեց մեր գլխին եւ «Կոն-Թիկին» կարողացավ իր ճանապարհի արգելքները հեշտությամբ ու կայտառությամբ հաղթահարել, փոթորիկը մեզ համար դարձավ սպորտի մի հուզիչ տեսարան. մենք բոլորս հիանում էինք մեր շուրջը շառաչող տարերքով, տեսնելով, որ մեր բաղային լաստը հիանալի կերպով դիմանում է եւ ալիքների կատարին բոլոր ժամանակ իրեն պահում է խցանի նման, իսկ կատաղած ջրի հիմնական զանգվածը շարունակ անցնում է տասը սանտիմետր մեզնից ցած: Այդպիսի եղանակին օվկիանոսը շատ կողմերով հիշեցնում է լեռները: Մենք՝ այնպիսի զգացողություն ունեինք, որ կարծես փոթորիկի ժամանակ գտնվում էինք բաց երկնքի տակ, գորշագույն, ամայի բարձր սարահարթի վրա: Թեպետ մենք արեւադարձի սրտումն էինք, սակայն ամեն անզամ, երբ լաստը վեր ու վար էր սահում օվկիանոսի փրփրադեզ անապատում, մեզ թվում էր, որ պանում էինք լեռներից՝ ձյան բլուրների ու ժայռերի միջով:

Այդպիսի եղանակին հերթապահ լաստավարը պետք է շատ ԴԳ"ԱՀ լիներ: Երբ լեռնացած ալիքներն անցնում էին լաստի առաջամասի տակից, լաստախելի գերանները բոլորովին դուրս էին

13 * 195

ընկնում ջրից, Բայց հ' ալորդ ակնթարթում նորից իշնում կին, որպեսզի այնուհետեւ մազլցեն մի նոր ալիքի կատարին: Երբեմն ալիքները իրար այնքան մոտ էին ընթանւում, որ հետեւինը հասնում էր մեզ այն ժամանակ, երբ առաջինը լաստի քիթը դեռեւս պահում էր վերեւ ցցված՝ այդ ժամանակ անկանոն կերպով պտտվող ջրի ամբողջ հորձանքները, ցած շարտվելով, աղմուկով թափվում էին լաստավարի վրա, բայց մի վայրկյան անց լաստախելը բարձրա նում եւ ջուրն անհետանում էր, անցնելով գերանների միջով, ինչ պես պատառաքաղի ատամների արանքով:

Մենք հաշվել էինք, որ ծովի սովորական, խաղաղ ժամանակ, երբ ամենաբարձր ալիքները մեծ մասամբ ընթանում էին յոթ վայրկյան ընդմիջումով, մեր լաստախելի վրա օրական թափվում էր մոտավորապես 200 տոննա ջուր, բայց մենք այդ գրեթե չէինք զգում, քանի որ ջուրը հանգիստ կերպով հոսում էր լաստավարի ոտքերի շուրջը եւ նույնպես հանգիստ կերպով անհետանում էր գերանների արանքով: Բայց ուժեղ փոթորկի ժամանակ լաստն իր խելի վրա ընդունում էր 10 հազար տոննա ջրից ավելի, եթե հաշ վենք, որ յուրաքանչյուր հինդ վայրկյանը մեկ նրա վրա թափվում էր մի քանի տասնյակ լիտրից մինչեւ երկու-երեք խորանարդ մետր ջուր, իսկ հաճախ էլ զգալիորեն ավելի շատ: Երբեմն ալիքը դդըր դալով խուժում էր լաստի վրա խլացուցիչ ամպի որոտի պես, եւ լաստավարը ջրում կանգնած էր մնում մինչեւ գոտկատեղը, ստեղծելով այն տպավորությունը, ասես հարկադրված է հակառակ ուղղ դուրթյամբ կտրել արագահոս գետի հոսանքը: Թվում էր թե լաստը, ցնցվելով, մի ակնթարթ կանգ

Էր առնում, իսկ այնուհետեւ ջրի մի վիթխարի զանգված, որ սեղմում էր լաստախելը, մեծ կասկադով թափվում էր կողից ցած:

Հերմանը, անեմոմետրը ձեռքին շարունակ կանգնած էր տախ տակամածի վրա, չափելով ամբողջ օրերով չդադարող փոթորկի ուժը: Այնուհետեւ ուրագանն աստիճանաբար փոխվեց ուժեղ քամու՝ անձրեւի սակավ հողմահուզանքներով, իսկ օվկիանոսը շարունակում էր փոթորկել մեր շուրջը: Մենք, ոլղենպատ քամու շնորհիվ, մի ալիքից մյուսի վրա մազցելով, ընթանում էինք դեպի արեւմուտք: Ճիշտ չափելու համար քամու ուժը, որ ներքեւում էր՝ ծառացող ալիքների միջև, Հերմանը ամենափոքր հնարավորության դեպքում բարձրանում էր ճոճվող կայսի զագաթը, որտեղ նա ստիպված էր լինում, որքան հնարավոր է պինդ կպչել կայսին:

196

Հենց որ եղանակը մի քիչ բարելավվեց, խոշոր ձկներն սկսեցին ուղղակի կատաղել մեր շրջապատում: Սուտերքում օվկիանոսը լեցուն էր շնաձկներով, թյուննոսներով, ոսկեգույն մակրելներով եւ համեմատաբար փոքրաթիվ եւ սարսափի մատնված բոնիւտ ներով. դրանք բոլորը սահում էին ուղղակի լաստի տակ կամ մեր կողքի ալիքների մեջ: Նրանց միջեւ գնում էր կյանքի ու մահվան անընդհատ կոփիվ: Խոշոր ձկների մեջքերը, գալարվելով, դուրս էին զալիս ջրից՝ գիշատիչները հանկարծակի պոկվում էին իրենց տեղերից եւ անցնում էին հետապնդման, եւ լաստի շուրջը զ"Լրը բազմից ուժեղ գույնով ներկվում էր արյունով: Կռվում էին գլխավորապես թյուննոսները եւ ոսկեգույն մակրելները. վերջիններս լողում էին մեծ վտառներով եւ սովորականից շատ ավելի արագ էին շարժվում ու բոլոր ժամանակ զգույշ էին: Հարձակվող կողմը թյուննոսներն էին, հաճախ մենք տեսնում էինք, թե ինչպես 70 — 80 կիլոգրամանոց ձուկը ցատկում էր օդում՝ բարձր, երախում բռնած մակրելի արյունալի գլուխը: Այն ժամանակ, երբ առանձին ւակրելներ շեշտակի փախչում էին իրենց կրնկակոխ հետապնդող: թյուննոսներից, մա կրելն երի վտառը չեր նահանջում թշնամու առաջ, չնայած նրանից ոմանք ջրում գալարվում էին վզի Վրա ստացած վերքերից: Ժամանակ առ ժամանակ թվում էր, որ շնա ձկներն էլ կույր ուղեւրության մեջ են ընկել եւ մենք նկատում էինք, թե ինչպես նրանք հասնում եւ բռնում էին մեծ թյուննոս— ներին, որոնց համար շնաձուկը իր ուժով գերազանցող հակառակորդ էր:

Չեր երեւում ոչ մի փոքրիկ խաղաղասեր լոցման: Կամ նրանց լափել էին զագազած թյուննոսները, կամ նրանք թաքնվել էին լաստի տակի ձեղքերում, թերեւս ուզմաղաշտից հեռու էին փախել: Մենք վախենում էինք գլուխներս ջուրը սուզել՝ լաստի տակը նայելու համար:

Երբ ես լաստախելի մոտն էի, տուրք տալու համար բնությանը, անսաելի ցնցում ապրեցի, հետազյում ես չեի կարողանում առանց ծիծաղի հիշել ինձ ամբողջապես համակող այդ 22կլվածության զգացմունքը: Մեր զուգարանում մենք

ընտելացել էինք փոքր ալիքների, բայց ես միանգամայն շշմեցի, եթք անսպասելիորեն հետեւիցս մի ուժեղ հարված զգացի, այդ հարվածը հասցնողը ինչ-որ մեծ, սառը եւ շատ ծանր բան էր, որ իմ տա ԿԻց> ջրի միջից դուրս էր եկել և հիշեցնում էր շնաձէլան ԳԷՈԼքԱՐ *

197

Մինչեւ ուշքի գալս ես արգեն դեսլի վեր ի մագլցում կայմապա բանով այն տպավորությամբ, որ իմ հետույքին շնաձուկ է կպած:

Ղեկաթիակին կպած Հերմանը ծիծաղից թուլացած, ինձ պատ մեց, որ մի մեծ թյուննոս, իր 70 կիլոգրամանց ձկնային սառը մսեղիքի տափակ կողմով, շրմփացրեց իմ մերկ մասին: Ավելի ուշ, երբ Հերմանը, իսկ այնուհետեւ Տորստեյնը, կանգնած էին հերթապահության, այդ նույն ձուկը փորձել էր լաստախելի կողմից խոյացող ալիքների հետ ցատկել լաստի վրա: Այդ հսկայական ձուկը երկու անգամ ընկավ գերանների եզրին, բայց ամեն անգամ նորից պոկվում էր լաստակողից, նախքան մեզ կհաշողվեր բռնել նրա լայրծուն իրանք:

Որոշ ժամանակ անց, շշմած, խոշոր մի բռնիտ ալիքի հետ ընկավ լաստի վրա. մենք վճռեցինք դրան եւ նախօրեին բռնած թյուննոսն օգտագործել ձկնորսության համար, որպեսզի կարգ ստեղծենք մեզ շրջապատող արյունալի քառսի մեջ:

Այդ առիթով մեր օրագիրը պատմում է.

«Առաջինը երկու մետրանոց շնաձուկը կարթով բռնվեց եւ լաս տի վրա հանվեց: Հենց որ կեռիկն ազատվեց, այն կուլ տվեց երկուս ու կես մետրանոց մի ուրիշ շնաձուկ, որին նույնպես դուրս բերինք լաստակողը: Երբ կարթը նորից նետեցինք ջուրը, երկու մետրանոց մի ուրիշ շնաձուկ բռնեցինք, դրան մենք քաշեցինք լաստի եզրը, բայց նա ազատվեց եւ խորասուզվեց: Կարթն իսկույն նորից նետեցինք եւ այս անգամ բռնվեց երկուս ու կես մետրանոց մի շնաձուկ, որի հետ մենք համառ կովի բռնվեցինք: Նրա զլուխը մենք արդեն քաշել էինք գերանների վրա, երթ հան կարծ պողպատե չորս շիղերը կրծոտվեցին, եւ շնաձուկն անհետա ցավ ջրի խորքում: Գեցեցինք նոր կարթ եւ հանեցինք մի շնաձուկ եւս: Այժմ վտանգավոր դարձավ ձկնորսությունը՝ լաստախելի սա հուն գերանների վրա, քանի որ երեք շնաձուկ ժամանակ առ ժամ մանակ թափահարում էին դլուխները եւ կրծտացնում էին ծնոտները, եթք մենք նրանց վաղուց սատկած էինք համարում: Պոչից քաշելով, մենք շնաձկներին տարանք ու դարսեցինք տախտակամածի քթամասի վրա, եւ դրանից հետո, շուտով կարթն ընկավ մի մեծ թյուննոս, որը մեզ այնպես կերցրեց, ինչպես ոչ մի շնաձուկ չէր արել: Նա այնքան ճարպու ու ծանր էր, որ մեզանից "I "Ք Լէր Կաթող նրան պոչից բռնած բարձրացնել:

Օվկիանոսը շարունակ վխտում էր գազազած ձկներով: Կարթը 198

դարձյալ մի շնաձուկ բռնեց, բայց այն պոկվեց, երբ մենք համարյա դուրս էինք քաշել լաստի վրա: Այնուհետեւ մենք դուրս քաշեցինք էլի երկու մետրանոց մի շնաձուկ, դրանից հետո մեկ ուրիշը՝ մեկ ու կես մետրանոց: Հետո մենք բռնեցինք եւ դուրս հանեցինք դարձյալ երկու մետրանոց մի շնաձուկ: Երբ կարթը նորից նետեցինք, դուրս հանեցինք էլ ավելի խոշոր մի շնաձուկ»:

/իր էլ դնեինք ոտքներս, ամենուրեք դիպչում էինք շնաձրկ ների, որոնք, ջղածգորեն ցատկութելով, պոշները զարկում էին տախտակամածին կամ խփում էին բամբուկն նավախցին: Երբ երկու գիշեր տեսող փոթորկից հետո, սկսեցինք ձուկ որսալ, արդեն հոգնած ու տանջված էինք եւ այլեւս տառացիորեն շփոթվել էինք չգիտենալով, թե շնաձկներից որն է սատկել, եւ որը դեռ կարող է, ջղածգորեն կրծտացնելով ծնոտները, բռնել մեզ, եթե մենք մոտենանք, կարծելով որ սատկած են, այնինչ, դարանակալում են մեզ: Տախտակամածին ընկած ինը մեծ շնաձկները բռնել էին ամբողջ տարածությունը, իսկ մենք այնքան հոգնել էիք ծանր ճոպանները քաշելուց եւ դիմադրող շնաձկների հետ պայքարելուց, որ հինգ ժամ հյուծիչ աշխատանքից հետո վճռեցինք հրաժարվել հետագա ձկնորսությունից:

Հաջորդ օրը ոսկեզրոյն մակրելներն ու թյուննոսներն ավելի քիչ էին, բայց շնաձկները սովորականի պես վխտում էին: Մենք նորից սկսեցինք որսալ, բայց շուտով այդ զրադմունքն ընդհա աեցինք, որովհետեւ նկատեցինք, որ լաստից հոսող թարմ ար– (ունը ավելի մեծ թվով շնաձկների էր զրավում: Բոլոր սատկած շնաձկները մենք ջուրը նետեցինք եւ տախտակամածի վրայի արյունը լվացինք: Բամբուկե խսիրները կրծութված էին շնաձկների ատամներով ու կոշտ կաշվով: Ամենից շատ արյունոտածներն ու պատռածները մենք ջուրը նետեցինք եւ փոխարինեցինք ոսկե գույն-դեղին նոր խսիրներով, որոնցից մի քանի կապոց պինդ կապած էին տախտակամածի առաջամասում:

Երեկոյան, երբ պառկեցինք քնելու, բավական էր աշքներս վւակեինք, իսկույն մեր աշքին երեւում էին բաց երախներով գիշատիչ շնաձկներ եւ արյան թծեր: Իսկ շնաձկան մսի հոտը հետա լոնդում էր մեղ: Օնաձուկը մենք ուտում էինք, հոտով դա հիշեցնում էր պիկչան, եթե ձկան կտորները մի օր թրջոց էիսք դնում՝ ամիակի հոտը հեռացնելու համար: Բայց բռնիտներն ու թյուննոսներն անհամեմատ ավելի համեղ էին:

Այդ երեկո ես առաջին անգամ լսեցի, թե ինչպես իմ ուղե կիցներից մեկն ասաց, որ լավ կլիներ հանգիստ պառկել որեւէ կղզում, արմավենու տակ, կանաչ խոտի վրա, նա ուրախ կլիներ, եթե սառը ձկների ու փոթորկալից օվկիանոսի փոխարեն տեսներ մի այլ բան:

Եղանակը նորից լավացավ, բայց այնպես կայուն ու վստահելի չէր, ինչպես առաջ: Ժամանակ առ ժամանակ միանգամայն անսպասելի փոթորկալի քամիներն իրենց հետ բերում էին ուժեւ/ տեղատարափ, որի համար մենք շատ ուրախ էինք, որովհետեւ մեր ջրապաշարի զգալի մասն սկսել էր փշանալ եւ իր համով հիշեցնում էր Ճահճաջուրը: Եթի տեղատարափն ամենաբարձր ուժգնության էր հասնում, հավաքում էինք նավախցի կտրից հոսող ջալրը, եւ կանգնում էինք տախտակամածի վրա, հաճույք զղալով, որ թարմ ջուրը լվանում է մեր վրայի աղը:

Լոցմանները նարից սահում էին լաստի մոտ իրենց սովորական տեղում, բայց մենք չէինք կարող ասել՝ արդյոք դրանք մեր այն նույն հին բարեկամնե քն էին, որ վերադարձել էին մեղ մոտ արյունալի բաղնիքից հետո, թե սրանք նոր ուղեկիցներ էին, որ երեւան էին եկել տաք կռվի բնթացքում:

Հուլիսի 21-ին հանկարծ քամին նորից դադարեց: Մթնոլորտը հեղձուցիչ էր, կատարյալ խաղաղություն էր տիրում, առաջվա փորձից մենք գիտեինք, թե դա ինչ կարող էր նշանակել: Եվ իսկապես, արեւելքից եկած քամու մի քանի կատաղի հոսանքներից հետո, սկսեց զով քամի արեւմուտքից ու հարավից, ապա փշեցին հարավից, ուր հորիզոնը նորից պարուրվեց ահեղ, սեւ ամպերով: Հերմանը բոլոր ժամանակ տախտակամածի վրա էր, անեմոմետրը ձեռքին, որ ցույց էր տալիս մի վայրկյանում տասն եւ հինգ մետրից ավելի, եթի հանկարծ Տորստեյնի քնապարկը սլացավ լաստակողից դուրս:

Այդ մի քանի վայրկյանում կատարված դեպքերը անհամեմատ ավելի շատ ժամանակ են խլում պատմվելու համար:

Հերմանը ջանաց պարկը բռնել՝ թռչելու պահին եւ երբ ոտքը ետ դրեց՝ ընկավ ջուրը: Ալիքների աղմուկի մեջ օգնություն խըն դրող թռվյլ ձիչ լսվեց եւ տեսանք Հերմանի գլուխն ու ջրում լողացող ձեռքերը, միաժամանակ ինչ-որ անորոշ կանաչ սիլուետ, որը պտտվում էր նրան մոտիկ: Հերմանն ամբողջ ուժով ջանում՝ էր լողալով մոտենալ լաստին, կատաղորեն կովելով բարձր ալիք-

Ների հետ, որոնք նրան բարձրացնում եւ ետ էին տանում դեպի ձախ լաստակողը: Տորստեյնը, որ լաստախելում դեկաթիակի մոտ էր, իսկ ես՝ նավաքթին, առաջինը տեսանք նրան եւ սարսափից դողացինք: Մենք մեր կոկորդի ողջ ուժով սկսեցինք գոռալ. «Մա՛րդ ընկավ ջուրը», եւ թռանք դեպի ամենամոտ փրկության պարանք: Օվկիանոսի աղմուկի պատճառով մնացածները չէին լսել Հերմանի ձիչը: Բայց արդեն տախտակամածի վրա աշխուժություն էր եւ իրարանցում: Հերմանը հիանալի լողորդ էր եւ, չնայած մենք իսկույն զիսի էինք ընկել, որ նրա կյանքը վտանգի տակ է, այնուամենայնիվ, մենք բոլորս մեծ հույս ունեինք, որ նրան կհաջողւեի լողալով մեզ հասնել ավելի վաղ, քան այդ . չափազանց ուշ կլինի:

Տորստեյնը, որ ավելի մոտ էր բամբուկն զլանին (որի վրա փրկության նավակի համար նախատեսված պարանն էր փաթաթած), արագ կերպով բռնեց այն: Մեր ձանապարհորդության ընթացքում այդ միակ դեպքն էր, երբ տեսանք պարանը կրծուտված եւ այն էլ այդքան անպատեհ ժամանակին:

Այդ ամենը տեղի ունեցավ մի քանի վայրկյանո՛ւմ: Հերմանն այժմ լաստախելի հետ միեւնույն գծի վրա էր գտնվում, բայց նրանից մի քանի մնար հեռու էր եւ դեռ կարող էր փրկության հույս տածել, եթե միայն կարողանար լողալ մինչեւ դեկաթիակի տախտակը եւ կախվել նրանից: Քանի որ նա չհասցրեց ձեռքը զցել գերանների ելուստին, ուստի նա ձեռքը մեկնեց թիակի բերանին, բայց սպրդեց: Եվ ահա նա ընկած էր հենց այնտեղ, որտեղից, ինչպես վարձից զիտեինք, ոչ մի բան ետ չի դառնում: Մինչեւ քենատն ու ես նավակը ջուրն էինք իշեցնում, Կնուտն ու Էրիկը փորձում էին Հերմանին զցել Փրկության գոտին: Երկար թոկի ծայրին կապած գոտին պատրաստ վիճակուր նավախցի կտրի անկյունումն էր, բայց այդ օրը քամին այնքան ուժգին էր, որ ամեն անզամ փրկության գոտին ետ էր շարտում լաստի վրա: Գոտին մոտիկ զցելու բոլոր փորձերն անհաջող անցան, իսկ Հերմանն արդեն դեկաթիակից հեռու էր գտնվում եւ մոլեգնորեն շանում էր ետ չընկնել լաստից, բայց քամու յուրաքանչյուր ուժեղ հոսանքից հետո տարածությունը մեծանում էր: Նա հասակցավ, որ այլեւս խզման տարածությունը գնալով պետք է մեծանա, բայց դեռեւս փոքրինչ հույս ուներ նավակի նկատմամբ, որն այժմ արդեն ջրի երեսին էր գտնվում: Առանց թոկի, որը գործում էր

201

Էրպես արգելակ, հավանաբար, հնարավոր կլիներ ուզինե նավակը մոտեցնել դեմ լողացող մարդուն, այլ հարց է՝ արդյոք հնարավոր էր, որ ուզինե նավակը նորից վերադառնար «Կոնֆի կիհձ մոտ: Այնուամենայնիվ, ուզինե նավակում նստած երեք մարդու համար փրկության որեւէ հավան՝ ականություն կարող էր լինել, իսկ մենակ մարդու համար՝ ամենեւին:

Հանկարծ մենք տեսանք, որ Կնուտը իրեն ցած զցեց /աստից եւ, գլուխը դեպի ներքեւ, սուզեց օվկիանոսի մեջ: Մի ձեռքում նա բռնել էր փրկության գոտին ու լողում էր հենված նրա վրա: Ամեն անզամ, երբ Հերմանի գլուխն էր երեւում ալիքի կատարին, Կնու – արն անհետանում էր, իսկ ամեն անզամ, երբ Կնուտն էր երեւում՝ Հերմանը չէր երեւում: ^այց ահա մենք տեսնում էինք երկուսի գլուխը միաժամանակ, նրանք լողալով իրար մոտեցան եւ երկուսն էլ թռնեցին փրկության գոտին: Կնուտը թավահարում էր ձեռքը, եւ որովհետեւ մինչ այդ մենք կարողացել էինք ուզինե նավակը չաստակողը բարձրացնել, ապա մենք, չորս հոգով, ձեռքներս Գցեցինք փրկության գոտու թոկին ու ամբողջ ուժով սկսեցինք քաշել, միաժամանակ աչքերից բաց շթողնելով ա (ն մուզ, մեծ առարկան, որ երեւում էր ջրի մեջ՝ երկու լողորդների հետեւում: Այդ խորհրդավոր կենդանին ժամանակ առ ժամանակ ալիքի կատարին դուրս էր ցցում մի կան աշակուն-սե, մեծ եռանկյունի, նա համարյա մահու չավ:

վախեցրել էր Կնուտին, երբ նա սկսել էր լողալ Հերմանի ուղղությամբ: Այդ պահին միայն Հերմանը գիտեր, որ եռանկյունին որսականում էր ոչ շնաձկանը, ոչ էլ որեւէ ծովային հրեշի: Գա Տորստեյնի անթափանց քնապարկի փքված անկյունն էր, բայց երբ մենք լաստի վրա բարձրացրինք մեր երկու ընկերներին ողջ ու անվտանգ, քնապարկը անհետացավ ջրի երեսից: Նա, ով քնապարկը քաշել էր օվկիանոսի խորքը: առավել արժեքավոր որս էր բաց թողել:

— Ինչ լավ է, որ ես քնապարկում չեմ! — ասաց Տորստեյնը եւ նորից ձեռքն առավ դեկաթիակը:

Սակայն այդ երեկո ուրախ սրախությունների ժամանակ չէր: Դեռ երկար ժամանակ մենք ջղային դողոց էինք զգում: Բայց այդ սառը դողոցը խառնվում էր ուրախության շերմության հետ, որովհետեւ մենք, վեց հոդիս առաջվա պես լաստի վրա էինք:

Այդ օրը եւ՝ Հերմանը, եւ՝ մենք բոլորս Կն ուտին գովաբանող բազում հաճելի խորքեր ասացինք:

202

1.

•

- ,:

Լաստի վրայի ամրացումները արեւադարձային արեգակի ազ- դեցաթյան տակ, ինչպես Ա փոթորիկներից հետո թուլանում Լին; Մենք ուսնախ զբաղվում էինք ոյրանց վերածողությունով:

Սակայն մենք քիչ ժամանակ ունեինք խորհելու արդեն կա տարվածի՝ մասին, Որչափով երկինքը մեր զիսավերեւում ավելի էր մքնում, նույնչափով էլ քամու թափն ավելի ուժգին էր դառնում եւ, մինչեւ գիշերը վրա հասնելը, մի նոր փոթորիկ պայթեց, Այժմ երկար թոկին կապած փրկության գոտին ջրի վրա էր, լաս աախելի հետեւում, այն հաշվով, որ եթե փոթորիկի պահին մեզնից մեկն ու մեկը նորից լաստակողի մյուս կողմն ընկներ, թերեւս կարողանար ձեռքը զցել դեկաթիակի հետեւից լողացող գոտուն, Գիշերը մեր շուրջը դժոխային խավար էր տիրում, մեր Հ'Յ<"Յթից ծածկելով եւ՝ լասար, եւ՝ օվկիանոսը, Կատաղած ալիքների վրայից ցատկելով, մենք լսում էինք միայն, թե քամին ինչպես է ոռնում կայմի ու պարանների մոտ, եւ զգում էինք, թե փոթորիկը ինչպես է ճնշում բամբուկե նավախելի ձկուն պատերը եւ այդ այնպիսի ուժով, որ թվում էր, թե ահա ուր որ է դրանք կզցի նավակողի մյուս կողմը, Բայց նավախցիկը ծածկված էր բրեգենտով եւ լավ պնդացված էր ձգաններով: Մենք զգում էինք, թե ինչպես «Կոն-Թիկին» սլանում էր փրփրադեզ ալիքների վրա յով եւ

գերանները, դաշնամուրի ստեղների նման վեր ու վար էին շարժվում՝ ալիքների շարժման տակտին համապատասխան: Ամեն անգամ մենք զարմանում էինք, որ ջրի հորձանքները ներս չեն թափվում նավախցի հատակի ձեղքերի միջով, իսկ այդ ձեղքերը լավ փուլք էին ծառայում, որոնց միջոցով անբնդիատ ել ու մուտ էին անում խոնավ օղի հոսանքները,

Ամբողջ հինգ օր փոփոխական եղանակ էր, մերթ փշում՝ էր իսկական ուրագան, մերթ քամին բոլորովին թուլանում էր: Օվ կիանոսր ակոսված էր լայն հովիտների ձեւով եւ պատված գորշա կապտագույն փրփրադեզ ալիքներից ելնող մառախուտով, ալիքների կատարները թվում էին ձգված ընդլայնակի եւ քամու թափից տափակած: Այնուիեւ է հինգերորդ օրը երկնքում կապտագույն լուսանցիկ շերտեր երեւացին եւ, ինչքան ուրագանը հեռանում էր մեզնից, այնքան չարագուշակ սեւ ամպերն իրենց տեղը զիջում էին կապտագույն ամենահաղթ երկնքին:

Փոքրիկը մեզ համար շատ գործ թացեց, դեկարիակը ջարդ վել էր, առագաստը պատռվել, իսկ ներս ու դուրս անող ողնուց ներք ճոճվում ու նիզաձոռների պես զարկում էին գերաններին, որովհետեւ ջրում պնդացրած բոլոր պարանները իսպառ մաշվել

204

՝ Էին: Բայց մենք, անձամբ, իսպառ չէինք տուժել եւ մեր բեռը բոլորովին անվնաս էր:

Երկու փոթորկից հետո, «Կոն-Թիկին» հիմնովին խարխլել էր: Սեպաձեւ ալիքների կատարները բարձրանալու ժամանակ բոլոր պարանները լարվածությունից ձգվել էին, իսկ գերանների անընդհատ շարժվելուց, մաշվելով մտել էին բնափայտի մեջ: Մենք շնորհակալ էինք նախախնամությունից, որ հետեւեցինք ինկաների ցուցմունքներին եւ հրաժարվեցինք պողպատե ձոպաններից, ո բոնք փոթորկի ժամանակ լաստը պարզապես կսղոցեին մանր կտորների: Իսկ եթե հենց սկզբից մեր բալզային գերանները լի-ներն չոր, մեծ լողունակությամբ օժտված, լաստը վարուց ներծծը-ված կլիներ ծովաջրով եւ մեզ հետ միասին օվկիանոսում ընկրում-ված: Թարմ կտրած ծառերի ավիշը սնուցող հատկություն ուներ եւ խոչընդոտ էր հանդիսանում ջրի ներթափանցմանը բալզայի ծակոտկեն փայտում: Բայց այժմ պարաններն այնպես էին թուլացել, որ վտանգավոր էր ոտք գնել երկու գերանի արանքին, որովհետեւ ուժեղ բախման՝ ժաման՝ ակ դրանք կարող էին ոտքը փշրել՝ Հաստաքթին եւ լաստակելի վրա, ուր բամբուկե տախտակամած չկար, մենք հարկադրված էինք ծնկներս ծալելով, ոտք ներս հեռու դնել, որպեսզի միանդամից երկու գերանների վրա կանգնենք: Թաց ջրիմուներով ծածկված լաստակելը դարձել էր բանանի տերեւների պես սպկուն: Մեր սովորական անցուդարձի տեղում, կանաչի մեջ, մենք ստեղծել էինք մշտական կածան, իսկ հերթապահի համար, դեկի մոտ, գրել էինք լայն տախտակ, այնուամենայնիվ, երբ ալիքը լաստը դեսուդեն էր զցում, ոտքի

վրա կանգնած մնալը հեշտ չէր: Իսկ ձախ կողմից, ինը հսկայական գերաններից մեկը, որ ու զիշեր շլմփացնում էր եւ բութ թրիկոցով զարկվում էր ոռնժիններին. Նոր, շարագուշակ ձռցներ սկսեցին հանել նաև պարանները, որոնք կապում էին երկու թեք կայմերի գագաթները, որովհետեւ կայմերի համար բները փորված էին երկու տարբեր գերաններում եւ շարժվում էին մեկը մյուսից անկախ:

Ղեկաթիակը մենք պնդացրինք, նրա վրա կապելով երկաթի պես ծանր մանգրային փայտի երկար կտորներ: Էրիկն ու Բենգտը կարկատեցին առագաստը, եւ «Կոն-Թիկին» նորից հպարտորեն բարձրացրեց զլուխը եւ դուրս զցեց կործքը՝ դեպի Պոլինեզիա, իսկ դեկաթիակը պարում էր լաստախելի հետեւում՝ ալիքների մեջ,

205

որոնք չափ եղանակի շնորհիվ վերստին դարձել էին համե ստ ու առիկող: Բայց ողնուցները երբեք այնպիսին չդարձան, ինչպիսին էին առաջ, նրանք առաջվա նման ամբողջ ուժով չէին դիմադրում ջրի ճնշմանը, որովհետեւ տեղաշարժվել էին եւ թուլացած վիճա կում երերվում էին լաստի տակ: Անիմաստ էր փորձել՝ պարան-ները դիտել հատակի կողմից, քանի որ նրանք ամբողջովին պատվել Ղին ջրիմուռներով: Բամբուկե ամբողջ տախտակամածը- զննելիս, մենք տեսանք, որ հիմնական պարաններից միայն երե քըն էին կտրվել, դրանք ընկած էին ծուռումուռ, հպված այն բեռանը, որի հետ շփվելով մաշվել էին: Միանգամայն ակներեւ էր, որ պարանները մեծ քանակությամբ ջուր էին ներծծել, բայց բեռը պակասել էր, եւ այդ հավասարակշռում էր լողունակության կորուստը: Պարենի եւ խմելու ջրի, ինչպես եւ մեր ռադիստների չոր՝ մարտկոցների մեծ մասն արդեն ծախսվել էր:

Այնուամենայնիվ, վերջին փոթորկից հետո, մենք լիովին համոզված էինք, որ լաստը չի քանդվել եւ կլողա այն կարծ տարա ծությունը, որը մեզ անջատում էր առաջներում գտնվող կրղ զիներից: Այժմ առաջին պլանում հանդես էր զալիս մի այլ պրոբլեմ՝ ինչպես և կվերջանա մեր ճանապարհորդությունը:

«ԿոնԹիկին» աննկուն պլանալու է դեպի արեւմուտք, քանի լաս- տաքթով չի հպվել ծովափնյա ժայռերին կամ մի որեւէ այլ անշարժ արգելակի, որը կկանգնեցնի նրա շարժումը: Ճանապարհորդությունը կավարտվի միայն այն ժամանակ, երբ անձնակազմը լրիվ կազմով ու անվնաս դուրս կգա առաջներիս գտնվող պոլի նեղիական բազմաթիվ կղզիներից մեկն ու մեկի ափը:

“ՄԲ Վերջին փոթորիկն անցավ, մեզ համար բոլորովին պարզ չէր, թե լաստը որտե՛ղ կարող է ափ դուրս գալ: Մենոն հավասա: բաշակ տարածությամբ հեռու էինք եւ Մարքիզյան կղզիներից, եւ՝ Թուամոտու արխիպելագից, ընդ որում, բացառված չէր այն հնարավորությունը, որ մենք շատ հանգստությամբ անցնեինք այդ երկու խումբ կղզիների արանքով, չտեսնելով ոչ մեկը, ոչ մյուսը: Հյուսիսարեւմտյան կողմում մարքիզյանների խմբից ամենամո ախկը մեզնից 300 մղոն էր հեռու, հարավա թեւմտ

յան կողմում, Թուամոտու արխիպելագի ամենամոտ կղզին՝ երեք հարյուր մղոն, իսկ քամին ու հոսանքը կայուն չէին, բայց ընդհանուր առմամբ մենք քշվում էինք դեպի արեւմուտք, երկու խումբ կղզիների միջի օվկիանոսային լայն դարպասների ուղղությամբ:

206

Հյուսիս-արեւմտյան ուղղությամբ ամենամոտ կղզին Ֆատու Խիվա անունով այն փոքրիկ, ջունգլիներով պատած, լեռնոտ կըդ զին էր, որտեղ ես մի ժամանակ ապրում էի ծովափին շինած ցցաշեն խրճիթում եւ լսում էի ծերունու պատկերավոր պատմած ներք հերոսական նախահոր՝ Թիկիի մասին: Եթե «Կոնթիկին» մոտենար այդ նույն ափին, ես այնտեղ կհանդիպեի շատ ծանոթների, բայց ծերունուն՝ դժվար թե: Նա, հավանաբար, վաղուց արդեն վախճանված կլիներ, հաստատ համոզված, որ հանդիպելու է իր նախահորը՝ Թիկիին: Եթե լասան ուղղվի դեպի Մարքիզյան կղզիների այգ լեռնաշղթան, ապա ափ իջնելը մեզ համար հեշտ գործ չի լինելու: Այդ խմբի կղզիները իրարից հեռու են, եւ օվկիանոսն անարգել զարկում է ուղղաձիգ ժայռերին, այնպես, որ մենք պետք է շատ զգույշ լինենք եւ ուղղություն վերցնենք դեպի փոքրաթիվ այն հովիտների պոռնզը, որոնք միշտ ծովափի նեղ շերտով են վերջանում:

Ըսկ եթե լաստն ուղղուած դեպի Թուամոտու արխիպելագի կորալային ռիֆերը՝, ապա օվկիանոսն այնտեղ մեծ պարածոլթյան վրա լեցուն է բազում կղզիներով: Բայց կղզիների այդ խումբը հայտնի է նաև Ցածր կամ Վտանգավոր արխիպելագ անունով, որովհետեւ կորալային ծագում ունի եւ կազմված է ստորջրյա վտանգավոր ժայռերից եւ արմավենիներով ծածկված ատոլներից**, որոնք ջրի մակերեսից բարձրանում են ընդամենը երկու երեք մետր: Ստորջրյա վտանգավոր ժայռերը, պաշտպանողական օղակով շրջապատում են յուրաքանչյուր ատոլը, այդ ամբողջ շրջանում ծովագնացության համար ներկայացնելով լուրջ խոշընդուտ: Եվ, չնայած Թուամոտուի ատոլները կորալներից են առաջացել, իսկ Մարքիզյան կղզիներն իրենցից ներկայացնում են մարած հրա բուխներ, այնուամենայնիվ, այդ երկու խումբ կղզիները բնակեցված են պոլինեզիական նույն ժողովրդով եւ արքայիկների բնտա նիքներն ամենուրեք Թիկիին համարում են իրենց նախահայրը:

Տակավին հուլիսի 3-ին, երբ մենք Պոլինեզիայից հազար մղոնով հեռու էինք, բնությունն ինքը մեզ հաղորդեց, — ինչպես իր ժամանակին իրենց լաստերով այստեղ հասած նախնադարյան պերուական ծովագնացներին էր հաղորդել, — որ առաջներիս, օվկիանոսում, ինչ-որ տեղ, իսկապես ցամաք կա: Պերուի ափից

▪ Ոիֆ — կորալային ստորջրյա խութ, ժայռ: ** Աառլ ----- օղաձեւ մարշանային (կորալային) կղզի:

‘ 207

մինչեւ մի հազար մղոն տարածություն հեռու, մ ամանակ առ ժամանակ մենք տեսնում էինք որորների փոքր երամներ: Արեւմտյան երկարության մոտավորապես 100 վրա նրանք անհետացան, եւ երբեմն սկսեցին հանդիպել միայն փոքրիկ մրրկահավեր, որոնք օվկիանոսում են ապրում: Բայց հուլիսի 3-ին, արեւմտյան եր կարության 125°ի վրա, որորները նորից երեւացին: Այդ օրից սկսած, մենք հաճախ հանդիպում էինք որորների փոքր երամների, նրանք թռչում էին բարձր երկնքում կամ սլանում էին ալիքների կատարների վրայով, բռնելով թռչող ձկներ, որոնք օդն էին դուրս գալիս՝ ոսկեգույն մակրելներից փրկվելու համար: Քանի որ այդ թռչունները մեր հետեւում գտնվող Ամերիկայից չեն եկել, ուստի եւ նրանց հայրենիքը պետք է լիներ մյուս կողմում՝ մեր առշեւում:

Հուլիսի 16ին բնությունը մեզ առավել ակներեւ մի ցուցմունք տվեց: Այդ օրը մենք դուրս հանեցինք երեք մետրանոց մի շնաձուկ, որն իր փորից դուրս գցեց շմարսած մի մեծ ծովաստղ, որ կուլ էր տվել մոտերքում ծովափին:

Իսկ հաջորդ օրը ուղիղ Պոլինեզիայի կղզիներից դեպի մեզ թռան առաջին հյուրերը: Նշանակալից դեպք էր լաստի վրա, երբ արեւմտյան ուղղությամբ, հորիզոնում, մենք տեսանք երկու մեծ հյուսիսային ջրահավեր, որոնք շուտով սկսեցին ցածր ճախրել մեր կայմի վերեւում: Իրենց մետք ու կերանոց թեւերը տարածած, նրանք երկար ժամանակ պտտվում էին մեր զիսավերեւում, այնուհետեւ ծալեցին թեւերը եւ նստեցին ջրի վրա՝ լաստի կողքին: Ոսկեգույն մակրելները իսկույն խմբով հարձակվեցին եւ սկսեցին աներեսությամբ պտտվել լողացող մեծ թռչունների շուրջը, բայց երկու կողմն էլ միմյանց չեն կպչում: Դրանք առաջին կենդանի համբավաբերներն էին, որոնք մեղ ողջույն էին բերել Պոլինեզիա– յից: Երեկոյան նրանք ետ չթռան, այլ մնացին ջրի վրա եւ դեռ կեսզիշերից հետո էլ մենք լսում էինք, թե նրանք ինչպես էին խռպոտ ձիչով պտտվում կայմի շարջը:

Թռչող ձկները, որ մեր լաստի վրա էին ընկնում, այժմ ավե/ի խոշոր էին եւ պատկանում էին մի այլ տեսակի, ես այդ ձկները հիշում էի ձկնորսական այն զբոսանքների ժամանակ, որ ես կատարել էի կղզիաբնակների հետ Ֆատու-Խիվայի ափի երկարությամբ:

Երեք օրվա ընթացքում մենք լաստի ուղղությունը պահում

. 208

1.

, "

Մեք ուսումնասիրում ենք քարաւազը: Հետեւ էրզը ամեն օր դիտումներ էր անում արեգակի վերաբերյալ Ա քարտեզի վրա գծում էր մասր շրջանիկներ, նշելով մեր գտնված տեղը Խա- գաղ օվկիանոսում: Մեր առաջ հարց էր ծառացած՝ արդյոք հարկադրված չենք լինելու ափ դուրս գալ Թուամուռս վտանգավոր արխիպելագի մոտ:

Էինք շիտակ դեպի Ֆաաուխիվա, բայց հետո հյուսիս արեւելյան ուժեղ քամի փշեց եւ մեզ քշեց դեպի հարավի դեպի Թուամուռուի ատոլների կողմը, բուն հասարակածային հոսանքների սահման "երից դուրս, որից հետո օվկիանոսի հոսանքներն սկսեցին ան հոսավի դառնալ: Մի օր նրանք նկատելի էին լինում, հաջորդ օրն անհետանում էին: Հոսանքը երբեմն ընթանում էր, ինչպես անտեսանելի գետ, ձյուղավորվելով բոլոր կողմերը: Եթե հոսանքն արագանում էր, ալիքները դառնում էին ավելի ուժեղ եւ ջրի ջերմությունը մի աստիճանով իջնում էր: Հոսանքի ուղղությունն ու ուժը մենք ամեն օր որոշում էինք շնորհիվ այն տարբերության, որ ստացվում էր լաստի դիրքի եւ արեգակի դիրքի միջեւ⁵⁴, որպիսի հաշիվներ էրիկն էր անում:

Պոլինեզիայի շեմքին քամին ասաց՝ «փաս» եւ մեզ հանձնես հոսանքի խաղաղ ծյուղին, որը ի սարսափ մեզ, գնում էր Անտարկտիկայի ուղղությամբ: Լիակատար անդորր չկար— մեր ամբողջ ձանապարհորդության ընթացքում ոչ մի անգամ մենք ա1Դ Լզզցինք, եւ եթե քամին շատ թույլ էր լինում, մենք մեր բոլոր լաթերը կախում էինք կայմից, որպեսզի օգտագործենք նույնիսկ ամենաշնչին գեվկուրը: Չեղավ մի օր, որ ետ շարժվեինք դեպի Ամերիկայի կողմքը . օրվա ընթացքում անցած նվազագույն տարածությունը 9 ծովային մղոն էր, մինչդեռ օրական միջին արագությունը, մեր ամբողջ ձանապարհորդության ընթացքում՝, ամբողջությամբ առած, կազմում էր 42 112 մղոն:

Այնուամենայնիվ, պասսատր սիրտ շարավ մեզ երեսի վրա թողնել հենց նպատակի շեմքին: Նա վերստին անցավ իր պարտականությունների կատարմանը եւ սկսեց բոթել ու քաշել քայլայվող նավը, որը պատրաստվում էր ոտք դնել մի նոր արտասովոր երկիր:

Ծովային թռչունների երամներն օրեցօր ավելի էին շատանում եւ աննպատակ պտտվում մեր զլիավերեւում՝ բոլոր ուղղություններով: Մի անգամ, երեկոյան, երբ արեգակը մայր էր մրանում օվկիանոսում, մենք պարզ կերպով նկատեցինք, որ թռչունները ինչ-որ բանի համար խիստ անհանգատանում էին: Նրանք թռչում էին դեպի արեւմուտք, ուշադրություն չդարձնելով ոչ մեզ եւ ոչ էլ թռչող ձկների ւկա: Կայմի գագաթից մենք տեսնում էինք, որ թռչելով մեր վերեւից, նրանք բոլորը թռչում էին միեւնույն ուղղությամբ, թերեւս նրանք վերեւից տեսնում էին ինչ-որ բան,

որը մեզ համար աննկատելի էր: Թերեւս նրանց դեկավարում էր բնագդը: Համենա յն դեպս, նրանք թոշում էին դեպի որոշակի նպատակ, ուղղակի տուն, մոտակա կղզին, իրենց բների տեղը՝

Մենո շուր տվինք դեկաթիակը եւ մեր լաստն ուղղեցինք ձիշու այն կողմը, դեպի ուր անհետացան թոշունները: Խավարը վրա հասնելուց հետո էլ մենք լսում էինք ետ մնացած երամների ձիշը, որոնք մեր վերեւից, աստղալից երկնքի ֆոնի վրա, թոշու՞ էին հենց այն ուղղությամբ, ինչ ուղղություն մենք էինք բռնել: Ղա մի հիասքանչ գիշեր էր, լուսինը համարյա լրիվ էր, եւ դա «Կոն–Թիկիով» կատարած մեր ճանապարհորդության ամբողջ ընթացքում երրորդ լուսինն էր:

Հաջորդ օրը մեր գլխավերեւում պտտվում էին ավելի շատ թոշուններ, բայց երեկոյան մենք այլեւս կարիք չունեինք, որ նրանք մեզ ճանապարհ ցույց տային: Այդ ժամանակ հորիզոնում մենք նկատեցինք տարօրինակ ձեւի անշարժ ամպ: Մյուս ամպերը թվում էին մանր, բրոի թեթեւ փաթիլներ, որոնք երեւում էին հարավում եւ, քշվելով պասսատների կողմից, լողում էին երկնակամարով, իսկ հետու անհետանում էին հորիզոնի հետեւում՝ արեւմուտքում: Մի ժամանակ ֆատուխիվայի կղզում ես տեսել էի պասսատների կողմից քշվող աՏԴահսի ամպեր, այդպիսիք գիշեր ու ցերեկ մենք տեսել էինք մեր գլխավերեւում «ԿոնԹիկիի» լաստակողից: Բայց հորիզոնի մոտ, դեպի հարավ-արեւմուտք գտնվող մենավոր ամպը չէր շարժվում, նա պարզապես կախված էր օդում, ինչպես ծխի անշարժ մի սյուն, մինչդեռ մնացած ամպերը անցնում էին մոտից: Այդպիսի ամպերը լատիներեն կոչվում են Շատխոտեստ՝ Պոլինեզիացիները չգիտեին այդ, բայց նրանք դիտեին, որ նման ամպերի ներքեւում ցամաքն է: Երբ արեւադարձային արեգակը շիկացնում է ավազը, կազմվում է տաք օդի հոսանք, որը վերեւ է բարձրանում եւ նրա մեջ պարունակվող ջրային գոլորշիները մթնոլորտի առավել սառը շերտերում սկսում են խտանալ:

Մենք դեպի ամպն էինք լողում, քանի նա չէր անհետացել արեգակի մայր մտնելուց հետո: –Քամին միապատաղ էր եւ «Կոն Թիկին» ամուր կապված զեկաթիակով, առանց մեր մասնակցության, ինչպես այդ լինում էր լավ եղանակներին, բռնել էր իր ընթացքը: Հերթապահի աշխատանքն այժմ այն էր, որ բարձրանա կայմի գագաթը եւ, որքան կարելի է շատ երկար նստի այնտեղ հարթակին, որը վերջին օրերը շփվելուց փայլվում էր,, իմանալու համար, թէ երկրի մոտիկության նշաններ չկա ն արդյոք:

Այդ ամբողջ գիշերը մեր վերեւում լսվում էին թոշունների խլացուցիչ ձիշեր: Իսկ լուսինը համարյա լրիվ էր:

ՀՕ. 1*0. ՎՕ. 81«Ա լք «Լ. ԱԼՇԷՒԷ;» Ա՛Ռ»

▪ թեամ է ցամաքը:— Հեռանում ենք Պ ակ ա –հակայի մոտից:— ՏաՏական օր Անդարթաս ոիֆի մոտ:— Դրախտի շեմքին:— Առաջին կղզիաբնակները:— «Կոն-Թիկիի» նոր անձնակազմը:— Կնուտը աւի իջնելու իրավունք է ստանում:— Տանու տված սակատամարա: Նորից ծովի խորքում:— Վտանգավոր ջրերում:— Տակոլմեից մինչեւ 1Իա– թօխա:— Մոտենում ենք «Վնուկային կաթսային»— Բուրանների շրջա պատում:— Նավաբեկություն:— Կորալային ոիֆի վրա: Անմարդաբնակ կղցի:

Տուլիսի Յօի գիշերը «ԿոնԹիկին» շրջապատված էր նոր, ինչ-որ արտասովոր մթնոլորտով: Գլխավերեւում՝ ծովային բազ մազան թոշունների արձակած խլացուցիչ ձիչերը զգացնել կին տալիս, որ ինչ-որ նոր բան է պատահելու: Եվ որովհետեւ երեք ամ սվա բնթացքում օվկիանոսի աղմուկից եւ անկենդան պարանների ձռոցից բացի, ուրիշ ձայն չէինք լսել, այդ պատճառով էլ թըռ– չունների բազմաձայն ձիչը մեզ թվաց կենդանի ու երկրային: Իսկ լուսինը, որ սահում էր կայմի գագաթին գտնվող մեր դիտակետի վերեւում, թվում էր սովորականից ավելի մեծ ու ավելի կլոր: Մեր երեւակայության մեջ նրանում արտացոլվում էին արմավենիների գագաթները եւ ջերմարյուն աշխարհի ամբողջ ռումանտիկան, սառը ձկներով լի օվկիանոսի վերեւում լուսինն այդպիսի դեղին լույսով երբեք չէր փայլել:

Բենգուր ժամը վեցին իջավ կայմի գագաթից, արթնացրեց

21»

Հերմանին եւ փովելով քուն մտավ: Երբ Հերմանը բարձրացավ փրորվող ու ճոճուցող կայմի վրա, արդեն երեւում էին արշալույսի առաջին շողերը: Տար բոպե անց նա վերստին իջավ պարանե սանդուղքով եւ ոտքից քաշեց:

— Սի դուրս եկեք, դիտեցե՛ք ձեր կղզին:

Հերմանի դեմքը փայլում էր, ես վեր թռա, իմ հետեւից նաեւ Իեւնդուր, որը դեռ չի քնել: Իրար հրելով ու խանգարելով, մենք շտապ-շտապ մազլցում էինք, որքան կարելի է ավելի վեր, մինչեւ որ հասանք կայմերի խաչաձեւվելու տեղը: Մեր շուրջը բազմաթիվ թոշուններ էին թոշում: Իսկ երկնքի երկնա մանուշակագույն գունատ շերտն արտացոլվում էր օվկիանոսում, ինչպես անցնող գիշերվա վերջին հուշ: Բայց ահա արեւելքում ամբողջ հորիզոնն սկսեց գունավորվել վառ կարմիր գույնով, իսկ հեռու՝ հարավարեւելքում՝ երկինքն աստիճանաբար ստանում էր բոսրագույն երանգ, եւ դրա ֆոնի վրա, օվկիանոսի եզրի երկարությամբ, գունատ ստվերի պես պատկերանում էր մի փոքր գիծ, ոնց որ գրված լիներ կապույտ մատրտով: ,

Տամա քը: Կղզի ն: Մենք ազահությամբ այն լափում էինք աչքերով, այնուհետեւ արթնացրինք ընկերներին: Նրանք քնաթաթախ դուրս վազեցին տախտակամածը եւ

դեսուդեն էին նայում, կարծես կարծում էին, որ մեր լաստի քիթը ահա որտեղ որ է կիսրվի ափին: Թռչող ծովային թռչունները ճշալով կարծես մի տեսակ օդային կամուրջ էին ստեղծում մեր եւ հեռավոր կղզու միջեւ, որն ավելի ու ավելի պարզ էր երեւում հորիզոնում, արեգակի ծագելուն զուգընթաց, երբ լույսն սկսում էր բացվել եւ կարմիր ֆոնը սփռվում էր երկնքով մեկ եւ փոխվում ուկե դույնի: Սկըզ քում մենք մտածեցինք, որ կղզին իր տեղումը չէ: Եվ որովհետեւ կղզին չէր կարող տեղափոխված լինել, ապա, ակներեւ էր, որ զիշերվա բնթացքում լաստը հոսանքից քշվելով, մեզ տարել էր դեպի հյուսիս: Բավական էր մի հայացք նետել օվկիանոսի վրա, որպեսզի ալիքների ուղղությունից խկոյն հասկանայինք, թե խավարի ժամանակ մենք զրկվել էինք այդտեղ ափի իջնելու ամեն մի հնարավորությունից: Մեր գտնված տեղում քամին մեղ հնարավորություն չէր տալիս լաստն ուղելու դեպի կղզին: Թուա- մոտու արխիպելազի շուրջը օվկիանոսի շրջանում բազմաթիվ տեղական ուժեղ հոսանքներ կային, որոնք դիպչելով ցամաքին, ձյուղավորվում էին բոլոր կողմերով, հոսանքներից շատերը փո-

213

խում էին իրենց ընթացքը, հանդիպելով մակընթացային հզոր հոսանքերի, որոնք եւ ու առաջ էին շարժվում ոիֆերի ու լա-դունաների միջով:

Մենք թեքեցինք դեկաթիակը, թեպետ լավ գիտեինք, որ անօգուտ է: Վեց ու կեսին արեւը ծագեց օվկիան՝ ոսի վրա եւ սկսեց բարձրանալ ուղիղ դեպի վեր, ինչպես այդ միշտ լինում է արե- վաղարձներում: Կղզին մեզանից մի քանի մղոն հեռավորության վրա էր գտնվում եւ մեր հայացքին ներկայանում էր որպես հո թիոզնի երկարությամբ ջրից դուրս եկող անտառի մի շերտ: Ծառերը խիտ կերպով կանգնած էին ափի պայծառ, ներ ժապավենի հետեւում, իսկ ափն այնքան ցածր էր, որ երեւում էր, թե ինչպես պարբերաբար ծածկվում է ալիքների հետեւում: Էրիկի ենթադրության համաձայն դա ՊուկաՊուկա կղզին էր՝ Թուամոտու արխիպելազի ծայրին գտնվող կղզին: «Խաղաղ օվկիանոսի 1940 թվականի լոցիան», մեր երկու քարտեզները եւ էրիկի դիտումները՝ այդ կղզու կոռոդինատների վերաբերյալ չորս տարբեր վարիանտներ էին տալիս, բայց որովհետեւ մոտերքում ուրիշ ցամաք չկար, ուստի մենք չէինք կարող կասկածել, որ մեր տեսած կղզին Պու կաՊուկան էր:

Մեզանից ոչ ոք բուտն զեղումների գիրկը չընկավ: Մենք բացինք առազաստը, թեքեցինք թիակը եւ լուր կանգնել էինք տախտակամածի կամ կայսի բարձունքի վրա, դիտելով ցամաքը, որը հանկարծակի հանդես եկավ անծայրածիր ու համատարած օվկիանոսի մեջ: Վերջապես մենք ակնառու կերպով համոզվեցինք, որ այդ ամիսների ընթացքում իսկապես մենք շարժվում էինք, եւ ոչ թե պարզապես ալիքների վրա հավերժորեն ճոճվում հորիզոնով երիզավորված, միեւնույն շրջանի կենտրոնում: Սակայն, մեղ • թվում էր, որ մենք տեսնում ենք ինչ-որ լողացող կղզի, որն անսպասելիորեն հանդես է եկել անապատային կապույտ օվկիանոսի մեջ, որի կենտրոնում մեր մշտական բնակատեղին է, եւ որ այդ կղզին դանդաղորեն լողում է

մեր տիրապետություններում, ուղեւորվելով դեպի արեւելք: Մեզ բոլորիս համակեց խոր գոհունակության ու հանգստության զգացմունք այն գիտակցությամբ, որ մենք իսկապես հասանք Պոլինեղիա. բայց այդ զգացմուն

- 1.առունա —՝ մարջանային կղզիների ներքին ավազան: Ծ. Թ,

214

քին միախառնվեց թեթեւ ու վաղանցուկ մի հուսախաբություն, որովհետեւ անձար ու անօգնական լինելով հարկադրված էինք լոկ նայել մեր առաջ, պատրանքի պես հանդես եկած այդ կղզուն, եւ օվկիանոսով շարունակել մեր անվերջ ճանապարհը դեպի արեւմուտք:

Արեւը ծագելուց անմիջապես հետո, կղզու ձախ մասում, ծառ ուրիշ զագաթների վրայով բարձրացավ ծիս սեւ, թանձր մի սյուն: Մենք հետեւում էինք նրան ու մտածում, թե կղզիաբնակներն արթնացել ու նախաձաշ են պատրաստում: Այդ ժամանակ մեր մտքով չանցավ, որ բնակիչները մեզ նկատել էին իրենց դիտակետերից եւ ծիսով ազդանշան էին տալիս, հրավիրելով ափ իջնել: Ժամը 7-ին մոտ զգացինք այրվող արմավենու ծառի թեթեւ հոտք, որը գրգռում էր մեր աղապատ քթածակերը: Իմ մեջ դա արթնացրեց Ֆատու-Խիվայի ծովափի խարույկի մասին տարտամ հիշողություններ: Կես ժամ անց, մենք զգացինք անտառի եւ նոր կտրած ծառի հոտ: Աստիճանաբար կղզին սկսեց հեռանալ, այժմ նա նա- վախելի հետեւումն էր, եւ ժամանակ առ ժամանակ այնտեղից մեզ էր հասնում թեթեւ սյուք: Հերմանն ու ես, կպած կայմի զագաթին, քառորդ ժամի բնթացքում կանգնել եւ ազահորեն շնչում էինք տերեւների ու կանաչի տաք բուրմունքը: Դ ոլինեղիան էր — ալիքների վրա անցկացրած իննսուն եւ երեք աղի օրերից հետո, զգում էինք ցամաքի հիասքանչ, հոյակապ բուրմունքը: Բենզոտը նորից խորմ փացնում էր իր քնապարկում: Էրիկն ու Տորստեյնը, խոհերով տ' արված, մեջքի վրա պառկած էին նավախցում, իսկ Կնուտը շարունակ դուրս էր վազում տախտակամածը՝ տերեւների բուրմունքը շնչելով, եւ այնուհետեւ ինչ-որ բան էր գրում օրագրում:

Ժամը ինն ու կեսին Պուկա-Պուկան մեր հետեւում խորասուզվեց օվկիանոսոսք՝, բայց տակավին, մինչեւ ժամը տասնմեկը, կայմի զագաթից մենք կարող էինք տեսնել երկնագույն շերտը արեւելյան հորիզոնում: Հետո նա էլ անհետացավ, եւ միայն բարձր կանգնած անձրեւային խիտ ամպը, որն աշարժ կախված էր երկնքում, մեզ ցույց էր տալիս, թե որտեղ է գտնվում Պ ուկա-Պուկան: Թոշուններն անհետացան: Նրանք գերադասում են զնալ կղզու հողմահարման ուղղությամբ, որպեսզի վերադարձին քամին նրանց օգնի, եթք օրը երեկոյանում է եւ փորք կուշտ է: Ուսկեզույն մակրել ներ նույնպես գրեթե չէին երեւում, մեզ ուղեկցում էին միայն մի քանի լոցմաններ, որ լողում էին լաստի տ ակ:

215

Այդ երեկո Բենգտն ասաց, որ ինքը սեղանի ու աթոռի կարոտն է քաշում, քանի որ մերթ մեջքի, մերթ փորի վրա պառկելով կարդալը շատ է հոգնեցնում: Սակայն, նա ուրախ էր, որ մեզ չհաջողվեց ափ իջնել, քանի որ ինքը դեռ երեք դիրք չի կարողացել կարդալ վերջացնել: Տորստեյնն անսպասելիորեն խնձորի կարոտ զգաց: Իսկ ես զիշերն արթնացա սոխով բիֆշտեքսի շատ որոշակի, հիասքանչ հնս)ից: Մայց քանից դուրս եկավ, որ դա իմ՝ կեղտու շապիկի հոտն էր:

Հաջորդ օրը մենք երկու նոր ամպ տեսանք, որոնք բարձրանում էին հորիզոնում, հիշեցնելով երկու շոգեկառքերի ծուխ:

Քարտեզի միջոցով մենք կարողացանք որոշել, որ կորալի այդ կղզին երբ, որոնց վերեւում ամպեր էին բարձրանում, անվանվում էին Ֆանգահինա եւ Անգաթաու⁵: Քամին այնպես էր փշում, որ Անգաթաուի վերեւի ամպը մեզնից ավելի նպաստավոր ուղղության վրա էր երեւում* ուստի, ամուր կապելով թիակը, մենք մեր բնթացքն ուղղեցինք դեսի Անգաթաու եւ սկսեցինք սքանչանալ Խաղաղ օվկիանոսի ապշեցուցիչ հանդարտությամբ ու խաղաղությամբ: Լավ եղանակին «Կոնֆիկիի» բամթուկե տախտակամածի վրա կյանքը շատ հաճելի էր եւ մենք ազահությամբ նորանոր տպավորություններ էինք ստանում, համոզված՝ լինելով, որ շուտով վերջանում է մեր ճանապարհորդյությունը, հետագայում ինչ էլ որ մեզ պատահի:

Երեք օրվա բնթացքում մենք գնում էինք Անգաթաուի վերեւի ամպի ուղղությամբ: Եղանակը հիասքանչ էր. ղեկարիակն ինքն էր մեզ տանում մեր բնթացքով, եւ հոսանքն էլ բնավ կատակ չէր անում: Չորրորդ օրվա առավոտյան, ժամը վեցինյ Տորստեյնը, որպես հերթապահ, փոխարինեց Հերմանին, որն ասաց նրան, թե ինքը լուսնի լույսի տակ կարծես թե տեսել է ցածր կղզու ուրվագիծ: Շատ շանցած արեւը ծագեց, Տորստեյնը գլուխ ի նավո: Խցի դրնից ներս կոխսեց եւ բացականչեց. — Ցամաքը երեւո լմ է:

Մենք բոլորս տախտակամած վազեցինք, եւ այն, ինչ տեսանք, հարկադրեց մեզ բարձրացնել բոլոր դրոշակները: Նավախիելում առաջինը վեր բարձրացավ նորվեզիական դրոշակը, նրա հետեւից, կայմի գագաթին՝ ֆրանսիականը, քանի որ մենք մոտենում էինք ֆրանսիական գաղութի: Շուտով դրոշակների մեր ամբողջ հավաքածուն ծածանվում էր պասսատային զով քամու առաջ,

Անգաթաա կլղուն եւ բարձրացրինք դրոշակները: Վերջապէ»

մենք Պոլինհզիամն էինք:

— ամերիկականը, անգլիականը, պերուականը, շվեդականը, չհաշված «Ալտ. Աօէ. ԷՏ ԻՃԱՆ»—ի դրոշակը: Այժմ մեզնից ոչ ոք չէր կարող կասկածել, որ «Կոնֆիլին» զգեստավորված է պատշաճորեն: Այս անգամ կղզու գիրքն իդեալական էր— ուղղակի մեր ընթացքի գիմաց եւ մեզնից մի քիչ ավելի էր հեռու, քան Պուկա Պուկան էր, երբ նա երեւաց չորս օր սրանից առաջ՝ առավոտյան արշալույսին: Հենց որ մեր հետեւում արեղակը վեր բարձրացավ, կղզու վերեւ, մառախլապատ երկնքում մենք նկատեցինք բաց կանաչավուն առկայծում: Դա ոիֆերի ստորջրյա ժայռերի օղակի մեջ ընկած կանաչ խաղաղ լազունայի արտացոլումն էր: Մի շարք ցածլիկ աստուների վերեւում այդպիսի միրաժներ օդում կանգնած են լինում մի քանի հազար մետր բարձրության վրա, եւ նախնադարյան ծովագնացները, նախքան հորիզոնի վրա կղզին տեսնելը, նրա արտացոլումը տեսնում էին շատ օրեր առաջ:

Ժամը տասին մոտ մենք սկսեցինք թիավարել. այժմ մենք պետք է որոշեինք, թե կղզու որ մասին պետք է մոտենայինք: Արդեն մենք կարողանում էինք զանազանել ծառերի առանձին գագաթներ եւ տեսնում էինք ծառաբների շարքեր, որ փայլում էին արեւի տակ՝ ստվերաշատ, խիտ տերեւների ֆոնի վրա:

Մենք գիտեինք, որ մեր եւ կղզու միջեւ՝ ինչ-որ տեղ ստորջրյա վտանգավոր ժայռեր կան, որոնք դարանակալում էին բոլոր նրանց, ովքեր կամենում էին մոտենալ արտաքուստ սիրալիր կղզուն: Արեւելքից անարգել վազող ալեկոծության բարձր կոհակները ծածկում են այդ ժայռերը (ոիֆերը) եւ որովհետեւ ջրի հսկայական զանգվածները ծանծաղ տեղում արգելակվում են, ուստի դրանք ծառու են լինում դեպի երկինք եւ դդրդյունով, փրփրադեզ, զահավիժում են ցած, ընթանալով կորալի սուր ժայռերի /երայով: Շատ շոգենավեր են ընկել այդ ծուղակը՝ քշվել են դեպի Թուամոտու արխիպելազի ստորջրյա այդ սուկալի ոիֆերը եւ փշուրփշուր հղել կորալի ժայռերի վրա:

Ծովի կողմից մենք այդ նենգավոր որոգայթի որեւէ նշան չինք տեսնում: Մենք լողում էինք, հետեւելով ալիքներին, եւ տեսնում էինք միայն ծածանվող, փայլփլուն կատարներ, որ մեկը մյուսի հետեւից անհետանում էին կղզու ուղղությամբ: Եվ ժայռերը եւ դրանց վրայի սատանայական, փրփրագեղ այդ ամբողջ իրարան ցումը մեզնից ծածկված էին մի շարք ալիքների լայն կ ա տա բներով, որոնք դիզվում էին առջեւներս: Բայց կղզու երկու ծայրերին (թե՝ 218

հյուսիսային, թե՝ հարավային), որտեղ առափնյա գիծը կորանում էր, մենք տեսնում էինք, որ ցամաքից մի քանի հարյուր մետր հեռավորության վրա օվկիանոսն իրենից ներկայացնում էր օդում ծառու եղող համատարած եռացող սպիտակ զանգված:

Մենք մեր լաստին այնպիսի ուղղություն տվեցինք, որպեսզի ընկնենք կղզու հարավային ծայրի «Վհոլկային կաթոսայի» սահմանի մոտ եւ հույս ունեինք, որ այնտեղ ընկնելով, կկարողանանք լողալ ատոլի երկարությամբ, մինչեւ որ շրջանցենք հրվանդանը եւ դուրս գանք հողմահարության կողմբ: Համենա յն դեպս, կարծում էինք, որ այդտեղից քշվելուց առաջ կհասնենք ծանծաղուտի, որտեղ կկարողանանք հապճեալ սարքած խարիսխի միջոցով կանգ առնել եւ, սպասելով քամու փոխվելուն, կլինենք կղզու պաշտպանության տակ:

Կեսօրին մոտ արդեն մենք կարողանում էինք հեռադիտակով տարբերել, որ ափի բուսականությունը կազմված է կոկոսի երիտասարդ, կանաչ արմավենիներից, որոնց գագաթներն ընդհուպ մոտենում էին առաջին գծի վրա, երերուն ու կենդանի ցանկապատի նման փոված խիտ, ջահել անտառին եւ նրանցից վեր բարձրանում: Անտառի առաջ, ծովափին՝ սպիտակ ավագի վրա, այստեղ ու այնտեղ ընկած էին կորալների խոշոր կտորներ: Արմավենիներից վեր ճախրող ճերմակ թռչուններից բացի, կյանքի այլ նշույլ չեր նկատվում:

Ժամը երկուսին մենք մոտեցանք կղզուն եւ լողացինք նրա երկարությամբ, անտօիկ ոիֆերի հենց կողքից: Որքան մենք մոտենում էինք, այնքան ավելի պարզ կերպով մեզ էր հասնում լրվեմք իիշեցնող բուրունների աղմուկը, որոնք ժայռերին դիպչելով փշրվում էին. այդ աղմուկը շուտով սկսեց նմանվել անսահման երկար ճեպընթաց գնացքի դղրդյունի, գնացք, որ սլանում էր մեզ զուգահեռ մեր աջ կողմից, մի քանի հարյուր մետր հեռավորությամբ: Այժմ մենք արդեն կարողանում էինք տարբերել նաև սպիտակ ջրցայտերը, որ ստեպատեալ թռչում էին օդում բարձր ալիքների գանգուր կատարների մյուս կողմբ մեր այն կողմում, որտեղ «գնացքն» էր աղմկում:

Ծանր դեկարիակով գործ էին տեսնում երկուսը. նրանք կանգնած էին բամբուկե նավախցի հետեւում եւ այդ պատճառով չէին տեսնում, թե ինչ է կատարվում առջեւում: Երիկը՝ որպես

219

նավավար, բարձրացել էր խոհանոցային արկղի վրա եւ ցուցմունքներ էր տալիս դեկր վարող երկու բնկերներին: Մեր ծրագիրն էո որքան հնարավոր է լինել վտանգավոր ոիֆերին ավելի մոտ, բայց բավականաշափ անվտանգ տարածության վրա: Կայմի գագաթից մենք բոլոր ժամանակ դիտում էինք, թե կորալի այդ օղակում չկա աՐԴԻ՞ մԻ ՃԵՂ կամ անցք, որով փորձեինք սողոսկելով անցնել: Այժմ հոսանքը մեզ տանում էր ոիֆի երկարությամբ եւ որեւէ խաղ չեր սարքում մեր գլխին: Երերվող ողնուցները մեզ հնարավոր թյուն էին տալիս այս կամ այն կողմբ: Երերվող

Այն պահին, երբ էրիկը լաստը տանում էր ոլորապտույտ ընթացքով, ոիֆերից այնքան հեռու, որ վտանգ չլինի հորձանուտ մեջ բնկնելով, ես ու Հերմանը լողացինք ոեզինե նավակով, որը թոկով կապված՝ էր լաստին: Երբ լաստն ընթանում էր աջ հալսավ*, պարանը մեղ եւս քաշում էր դեպի աջ եւ մենք այնքան էինք մո տենում ստորջրյա ժայռերի վրայով աղմկող բուրուններին, :Եր կարողանում էինք հայացք զցել մեզնից փախչող կանաչագույն, ապակենման ջրի պատին, երբ ալիքն էրը, հորձանապտույտ Լա էին խւիում, մենք կարողանում էինք տարբերել նաեւ ջրից դուրս S9Վ\ՈԴ ԺԲԿ ոիֆերը, –որոնք նման էին ժանգոտած երկաթահանքից պատրաստած կիսակործան բարիկադների: Ինչքան լարված ուշադրությամբ էլ որ զննեցինք մեր աչքերով, այնուամենայնիվ, ափի երկարությամբ մենք չտեսանք որեւէ անցք: Էրիկը գործում էր առազաստով՝ ձգելով ձախ առազաստը եւ թուլացնելով աջը, իսկ դեկը վարողները ամբողջ ուժով կպել էին թիակին. «Կոն-Թիկին» նորից փոխեց ընթացքը եւ, ճոճվելով մյուս հալսով, սկսեց հեռանալ վտանգավոր գոտուց մինչեւ հաջորդ շրջադարձը:

Ամեն անգամ, երբ «Կոն-Թիկին» մոտենում էր ստորջրյա ժայռերին եւ նորից էր հեռանում, իմ ու Հերմանի սիրտը թուլա նում էր, որովհետեւ ոեզինե նավակում նստած՝ մենք այնքան մոտ էինք լինում ժայռերին, որ զգում էինք, թե ինչպես արագանում եւ ավելի ջղային ու ահեղ էր դառնում ալիքների ոիթմը: Եվ ամեն անգամ երկյուղի մեջ էինք, թե էրիկը, չափազանց ոգեւորությունից, կարող է շփոթվել եւ թե հույս չկա «Կոն-Թիկին» դուրս բերե

▪ Ճալս– նավի ընթացքը քամու Համեմատ: 220

լու բուրունների շերտից, բուրուններ, որ մեզ ձգում էին դեպի զժոխային կարմիր ոիֆերը, բայց էրիկն ամեն անգամ ձկուն մանյովրով թեքում էր լաստը եւ «ԿոնԹիկին» նորից հաջող կեր պով քշվում էր դեպի օվկիանոսի բացերը, հեռանալով դարանակալ ջրապտույտից: Այդ բոլոր ժամանակ մենք լողում էինք կղզու երկարությամբ եւ այնքան մոտ, որ ափին տեսնում էինք ամենափոքր մանրամասնությունները : Եվ փրկւրադեզ անջրպետի պատճառով այդ դրախտային գեղեցկությունն անհասանելի էր մեզ համար:

Ժամը երեքին մոտ արմավենու անտառը ետ նահանջեց եւ լուսաբացի միջով մենք տեսանք հայելու պես հարթ, կապույտ լազունան: Բայց ժայռերի օղակը առաջվա նման համատարած էր եւ առաջվա նման չարագուշակորեն փրկիուրի միջից ցցում էր իր արյունոտւշ կարմիր ատամները: Անցք չկար, եւ արմավենու անտառը վերստին գոցվեց, իսկ մենք շարունակում էինք քարշ գալ կղզու երկարությամբ: Մեզ քշում էր ուզեն պա ստ քամին: Ավելի ուշ արմավենու անտառն սկսեց ավելի ու ավելի նոսրանալ, եւ մեր հայացքների առաջ բացվեց կորալի կղզու ներքին մասը: Մեր առաջ լեռնային խաղաղ, մեծ լճի նման, ընկած էր ծովային վճիտ, ամենահիասքանչ լազունան, շրջապատված կոկոսի օրորվող ար մավենիներով եւ փայլվլուն լողափով:

Կանաչ արմավենիների զմայլեցուցիչ կղզին ավագե փափուկ, լայն օղակ էր կազմում հյուրբնկալ լաղունայի շուրջը, իսկ երկրորդ օղակը ամբողջ կղզին շրջապատում էր ժանգա-կարմրավուն թրով, որ պաշտպանում էր Հքզրախտի դռները»:

Ամբողջ օրը խուսանավում էինք Անգարատուի երկարությամբ եւ հիանում կղզու գեղեցկությամբ, իսկ կղզին գտնվում էր բոլորովին մոտ, համարյա մեր նավախցի դռների հետեւում: Արեգակը լուսավորում էր արմավենիների գագաթները, եւ կղում ամեն ինչ թվում էր դրախտային ու պայծառ: Քանի որ մեր խուսանավումը աստիճանաբար դառնում էր սովորական բան, էրիկը հանեց իր կիթառը եւ, պերուական լայնեզր գլխարկը գլխին, տախտակամածին կանգնած, սկսեց նվազել ու երգել Հարավային ծովի սենտիմետով երգեր, իսկ Բենգտը տախտակամածի եզրին վերջացնում էր հիանալի ծաշի բոլոր նախապատրաստությունները: Մենք ջարդեցինք կոկոսի հին ընկույզը, որ Պերուից էինք բերել, եւ խմեցինք թարմ ու երիտասարդ այն ընկույզների կենացը, որ կախված

221

Էին կղզու ծառերից: Այդ օրվա ամբողջ մթնոլորտը — անդորրը հողի մեջ խոր արմատներ զցած եւ արեգակի ծառագայթների մեջ փայլող բաց կանաչավուն արմավենիների անտառի վրա, անզոր- բր արմավենիների գագաթների շուրջը ծախրող սպիտակ թոշունների վրա, անդորրը հայելու պես հարթ լազունայի եւ Փափուկ, ավազոտ ծովափի վրա, ինչպես եւ ստորջրյա կարմիր ժայռերի պայծառությունը, հրետակոծությունն ու թմբուկի աղմուկը օդում — այդ ամենը մեր վեց հոգու վրա, որ հանդես էինք եկել այստեղ օվկիանոսից, ցնցող տպավորություն էր թողնում: Այդ տպավորու թյունը երբեք չի ջնջվելու մեր հիշողությունից: Այժմ ոչ մի կասկած չկար, որ մենք հասել էինք մի այլ աշխարհ, մեր առաջ Հարավային ծովի խսկական կղզին էր: Ափ իջնելու էինք, թե ոչ, հա մենայն դեպս, մենք հասել էինք Պոլինեզիա, օվկիանոսի անծայրածիր տարածությունը մշտնջենապես մնացել էր մեր հետեւում: Բանից պարզվեց, որ Անգարատուի մոտ անցկացրած այդ տոնական օրը մեր ձանապարհորդության իննառուն եւ յոթերորդ օրն էր: Որքան էլ տարօրինակ լինի, բայց ՆյուՅորքում, բատ մեր հաշվումների, հենց իննառուն եւ յոթ օրն այն նվազագույն ժամկետն էր, որի բնթացքում իդեալական տեսական պայմաններում՝ մենք կարող էինք հասնել Պոլինեզիայի մերձավորագույն կղզիներին:

Ժամը հինգին մոտ մենք անցանք արմավենու տերեւներով ծածկված երկու տնակների մոտից, որ կանգնած էին ծովափի ծառերի արանքում: Ո՛չ ծուխ նկատեցինք, ո՛չ էլ կյանքի որեւէ նշան:

Ժամը հինգ ու կեսին մենք վերստին շարժվում էինք ոիֆերի ուղղությամբ, մոտենում էինք կղզու արեւմտյան ծայրին, եւ անհրաժեշտ էր վերջին անգամ ուշադիր դիտել, հույս տածելով որեւէ անցր գտնել: Արեգակն արդեն այնքան ցածր էր, որ կուրացնում էր մեր աշքերը, եթք մենք մեր առաջ էինք նայում: Բայց մի քանի հարյուր

մետք հեռու, կղզու վերջին հրվանդանի հետեւում, այնտեղ, ուր օվկիանոսը զարնվում էր ստորջրյա ժայռերին, մենք օդում նկատեցինք մի փոքրիկ ծխածան: Այժմ հրվանդանի դա գրությունը պարզորոշ պատկերանում էր մեր առաջ: Իսկ ծովեզրի խորքում մենք նկատեցինք բազում անշարժ սեւ բծեր: Հանկարծ դրանցից մեկը դանդաղորեն ուղղվեց դեպի ջուրը, իսկ մի քանիսը արագորեն ալացան դեպի անտառի փեշը: Դրանք մարդիկ

222

Էինք ռիֆերի երկայնքով այնքան մոտ էինք լողում, ինչքան կարող էինք, քամին իսպան հանդարտվեց, եւ մենք զգում էինք, որ ահա որտեղ որ է կյինենք կղզու հողմահարման կողմբ: Այստեղ մենք տեսանք, որ ջրի վրա պիրոզա իջեցրին, երկու մարդ ցատկեցին նրա վրա եւ սկսեցին թիավարել ռիֆի մյուս կողմում: Որոշ տարածություն լողալուց հետո, նրանք պիրոզան թեքեցին ծովի: բացերը . մենք տեսանք, թե ինչպես ալիքները պիրոզան օդ բարձրացրին, երբ նա թռչում էր ռիֆերի արանքով, ուղղվելով շիտակ մեր կողմբ: Այժմ մենք նոր զլիսի ընկանք, որ ռիֆերի միջեւ անցումն այդտեղ էր գտնվում: Դա մեր միակ հույսն էր: Այժմ մենք կարող էինք դիտել արմավենու պուրակում տեղադրր- ված զյուղը: Բայց ստվերներն արդեն սկսեցին երկարել:

Պիրոզայում նստած մարդիկ ձեռքները թափահարեցին մեր ուղղությամբ: Մենք եռանդով պատասխանեցինք նույն ձեւով, եւ նրանք թափով սկսեցին թիավարել: Դրանք պոլինեզիական պիրո գաներ էին՝ բալանսիրով՝, միջին մայկա հազած դարչնագույն երկու մարդ, երեսով դեպի առաջ նստած, թիավարում էին: Այժմ նորից սկսվելու էին լեզվաբանական դժվարությունները : Լաստի վյաւ եղողներից միայն ես մի քանի խոսք գիտեի Մարքիզյան կղզիների բնակիչների բարբառով, որ հիշում էի Ֆատու-Խիվա- յում եղած ժամանակվանից, բայց պոլինեզիական լեզուն,

գործածական չլինելու պատճառով, մեր հյուսիսային երկրներում հեշտ է մոռացվում:

Երբ պիրոզան կպավ լաստի կողին եւ երկու կղզիաբնակները ցատկեցին տախտակամածի վրա, մենք որոշ թեթևություն զզացինք, որովհետեւ նրանցից մեկը, դեմքին լայն ժայիտ տալով, մեկնեց դարչնագույն ձեռքը եւ գոչեց անզլերեն,

— Բարի երեկո:

— Բարի երեկո,— պատասխանեցի ես, ապշած,— Դուք անզլերեն խոսում եք:

Այդ մարդը նորից ժպտաց եւ զլուխը շարժեց:

— Բարի երեկո,— կրկնեց նա:— Բարի երեկո:

Այդ էր նրա իմացած օտար բառերի ամբողջ պաշարը, որ նրա մեջ գերազանցության զգացում էր առաջացնում իր ավելի համեստ ընկերոջ նկատմամբ, վերջինս իրեն երկրորդ պլանումն

- Հավասարակշռությունը պահող երկար ձռη: Ծ, Թ,

22\$

Էր պահում եւ լայն կերպով ժպտում էր, հիացած իր գիտնական ընկերոջ վրա:

— Անզաթառ՝ ւ,— Հարցրի ես, ցույց տալով կղզու կողմը:

— Հը, Անզաթառ,— ասաց մարդը, գրական կերպով շար ԺԼով գլուխը:

Էրիկը հպարտությամբ գլուխը շարժեց: Պարզվեց, որ նա իրավացի էր. մենք գտնվում էինք այնտեղ, որտեղ, նրա ենթադրության համաձայն, պետք է գտնվեինք:

— Մա իմա ի հեե իուտա,— ասացի ես, զրույցն սկսելու փորձ տնեշով:

Այդ էր մնացել իմ հիշողության մեջ պոլինեզիական լեզվի իմացությունից, որ ես ձեռք էի բերել ֆա տուխիվայում եւ որք պետք էր մոտավորապես նշանակեր «ցանկանում ենք ափ իջնել»: Երկու կղզիաբնակները միաժամանակ մատնացույց արին ռիֆի անտեսանելի անցումի ուղղությամբ, եւ մենք թեքեցինք դե կաթիակը, մեր բախտը լիորձե/ու համար: Այդ պահին կղզուց փչեց ուժեղ քամի: Լազունայի վրա կախվեց անձրեւաբեր փոքր ամպ: Քամին Ապառնում էր մեզ հեռու քշել ռիֆից, եւ մենք հաս կացանք, որ դեկաթիակի միջոցով, չինք կարող ոԿոնմթիկիին» հար կազրել խուսանավել քամու հակառակ՝ բավականաշատի մեծ անկյան տակ եւ հասնել ռիֆի մոտի անցքի բերանին: Մենք փորձե ք խեք շոշափել հատակը, բայց խարսխապարանը չափազանց կարճ դուրս եկավ: Այժմ մեզ մնում էր դիմել թիակների օգնությանը, ընդ որում, որքան հնարավոր է շուտ, որպեսզի չընկնենք քամու ձանկը: Կայծակի արագությամբ մենք իջեցրինք առազատը, եւ մեզնից յուրաքանչյուրը զինվեց մեծ թիակով: Ես ու դեցի թիակներ տալ նաեւ երկու կղզիաբնակներին, որոնք կանգ նած սքանչանում էին մեզնից ստացած սիգարետներով:

Կղզիաբնակները միայն եռանդագին շարժում էին գլուխները եւ շփոթված տեսքով ցույց էին տալիս ուղղությունը: Ես աշխատում էի նշաններով նրանց հասկացնել, որ մենք բոլորս էլ պետք է թիավարենք եւ կրկնում էի «մա իմա ի հեե իուտա» բառերը: Այն ժամանակ երկու բնկերներից առավել զարգացածը կռացավ, աշ ձեռքը պտտեցրեց օդում եւ ասաց. - Բոռոռռ...

Ոչ մի տարակույս չկար, որ նա մեղ խորհուրդ էր տալիս գործի դնել մոտորը: Կղզիաբնակները կարծում էին, որ իրենք գրաւ

Նըվում են ինչ-որ արտակարգորեն ծանր բեռնված նավի տախտակամածի վրա: Մենք նրանց տարանք լաստախելը եւ առաջարկեցինք գերանները տակից շոշափել եւ համոզվել, որ մենք պտուտակ չունենք: Նրանք ապշեցին, բերաններից հանեցին սիգարետները եւ թռան լաստի եզրին: Այժմ ամեն կողմից նստած էին չորսական թիավարող եւ թիավարուտ՝ էին: Արեգակը հրվանդանի մյուս կողմում իջավ ուղիղ օվկիանոսի մեջ, եւ կղզու կողմից քամու թափն ուժեղացավ: Կարծես թե մենք բոլորովին չենք շարժվում: Կղզիա բնակները, վախեցած տեսքով, նորից թռան պիրոզան եւ անչե- աացան: Մթնեց: Մենք նորից մենակ էինք եւ ամբողջ ուժով թիավարում էինք, որպեսզի նորից չքշվենք օվկիանոսի բացերը:

Երբ խավարը պարուրեց ամբողջ օվկիանոսը, ոիֆի հետեւից, ալիքների վրա պարելով, երեւացին չորս պիրոզաներ եւ շուտով

Լղոլինեզիացիների մի բազմություն բարձրացավ չաստակողը: Նրանք բոլորն էլ ցանկանում էին սեղմել մեր ձեռքերը եւ սիգարետ ստանար Տեղի պայմաններին քաջ ծանոթ այդ երիտասարդների

Հետ, մենք մեզ ապահով էինք զգում, եւ հավատացած էինք, որ նրանք թույլ չեն տա, որ նորից օվկիանոսի խորքը քշվենք, եւ տեսողությունից չքվենք, այդ երեկոյան մենք ափին կլինենք, ահա ինչի մասին էինք մտածում մենք:

Փութով «Կոնթիկիի» քթին ամրացրինք պարաններ, որոնք ձգված էին դեպի յուրաքանչյուր պիրոզայի նավախելը, որից հե-ոն, բալանսիրով չորս կայուն նավակները փայտե լաստի առա ջից հովհարածեւ շարքով, առաջ լողացին՝ նման շնահորիկի: Կնուար ցատկեց ռեզինե նավակը եւ միացավ հորիկին, իսկ մենք, թխակները ձեռներիս, տեղավորվեցինք «Կոնթիկիի») արտաքին երկու գերանների վրա: Եվ ահա մեր ճանապարհորդության ամբողջ ընթացում առաջին անգամ պայքար սկսվեց արեւելյան քամու հետ, որն այդքան երկար ժամանակ մեզ համար ուղե նպաստ <էր:

Լուսինք դեռ չէր ծագել, շուրջը անթափանցելի խավար էր եւ իլում էր զով քամի: Գյուղի բնակիչները ծովափին ջախ էին հավաքել եւ վառել էին մեծ խարույկ, որպեսզի մեզ ցույց տան, թե քնչ ուղղությամբ է գտնվում ոիֆերի արանքից անցնելու տեղը: Մենո լոգում էինք խավարում, ջրվեժի անդադրում որոտր հիշեց

[^]անասլառքառյաթյուն «Կոն-թիկի»—ով—15

Նոդ բուրունների աղմուկի տակ, որ գնալով ավելի ու ավելի էր՝ ուժեղանում:

Մենք չինք տեսնում մեզ քաշող թիավարներին, որոնք մեր առշելից լողում էին նավակներում Բա19 մենք լսում էինք, թե ինչպես նրանք պմլինեզիական լեզվով ուսումնառունց, խրոխտ երգեր էին երգում: Մենք լսում էինք, որ Կնուտը նրանց հետ է, որովհետեւ ամեն անզամ, երբ պոլինեզիական մեղեղիները գագարում էին, մեզ հասնում էր Կնուտի սոլոն, պոլին եղի ական երգչախմբի ձայնակցությամբ, նա նորվեզիական ժողովրդական երգեր էր երգում: Աններդաշնակությունը մեծացնելու համար, մենք էլ լաստի վրա սկսեցինք երգել՝ «Թում Բրաունի մանկական քթին բշտիկ էր աճել կրկին» երգը եւ մենք բոլորս՝ թե՝ դարչնագույն, թե՝ " սպիտակամորթ քրքիջով ու երգերով ուժ էինք տալիս թիավակներին:

Մեր տրամադրությունը բարձր էր: Իննասուն եւ յո թօր: Հասել էինք Պոլինեզիա: Երեկոյան գյուղում տոն է լինելու: Կղզիաբնակները ուրախ ցատկուտում ու աղաղակում էին: Նավերն Անզա—թաուի ափին էին մոտենում տարին մեկ անզամ, երբ կոպրայի մեծագնորդները Թահիտից շխունայով գալիս էին կոկոսի ընկույզի միջուկ գնելու: Այդ պատճառով երեկոյան իսկապես որ տոնակատարություն է լինելու խարուկի շուրջը:

Բայց մոլեգնած քամին շարունակում էր համառորեն փշեր Մենք այնպես ճիպ էինք թափում, որ մեր բոլոր մկանները ցավում էին: Մենք դիրքներս չինք զիշում, բայց խարուկի կրակը բոլորովին չէր մոտենում, իսկ բուրունների աղմուկը առաջվա նման շարունակ մնում էր նույնը: Աստիճանաբար երգեցողությունը մարեց: Ամեն ինչ լրեց: Թիավարները, ինչքան ուժ ունեին, թափում էին: Բայց կրակը չէր մոտենում, նա միայն վեր ու վար էր ցատկուտում, երբ մենք ալիքների վրա բարձրանում ու իշնում էինք: Անցել էր երեք ժամ, արդեն երեկոյան ժամը ինն էր: Լավ սկսված գործը անհաջողության էր մատնվում: Մենք հոգնել

Էինք: V,

Կղզիաբնակներին մի կերպ մենք հասկացրինք, որ ցամաքից կի օգնություն է հարկավոր: Նրանք մեզ բացատրեցին, որ ափին ժողովուրդը շատ է, բայց ամբողջ կղզում միայն այս չորս ծովա—գնացային պիրոզաներն են: Հանկարծ խավարի միջից դուրս ըն

▪ Կոպոս — կոկոսի ընկույզի միջուկը, որից կոկոսի ձեթ են քամում: Ծ.
Բ. 1.226

կավ Կնուտն իր նավակով: Նրա մեջ այն միտքն էր ծագել, որ ինքը, ուղինե նավակով, կարող է հասնել ծովափ եւ այնտեղից կղզիաբնակների մի նոր խումբ բերել: Անհրաժեշտության դեպքում, նավակում կուչ գալով, կարող են տեղավորվել հինգ-վեց մարդ:

Դա չափազանց վտանգավոր մի փորձ էր: Կնուտը տեղանքին ծանոթ չէր: Այդ դժոխային խավարում նա ոչ մի դեպքում չէր կարող հասնել կորալի ռիֆերի անցումին: Այն ժամանակ Կնուտն առաջարկեց իր հետ վերցնել կղզիաբնակներից մեկին՝ արպես առաջնորդ, որը նրանց ցույց կտա ճանապարհը: Ես դա նույնպես վտանգավոր ծրագիր էի համարում, որովհետեւ տեղական բնակիչները երբեք ռեզինե անշնորհը նավակով չեն անցել վտանգավոր նեղ անցումով: Բայց ես Կն ուտին խնդրեցի, որ մեզ մոտ բերի առաջնորդին, որը թիվավարում էր մեր առջեւում, մթության մեջ, ինչ-որ տեղ, որպեսզի ստեղծված դրության մասին իմանանք նրա կարծիքը : Միանգամայն պարզ էր, որ այլևս չենք կարող դիմանալ եւ ետ դեպի ծովի խորքը կըշվենք:

Կնուտը անհետացավ խավարի մեջ՝ առաջնորդին որոնելու: Անցավ մի որոշ ժամանակ, բայց Կնուտն ու առաջնորդը չեն երեւում: Մենք սկսեցինք բղավելով ձայն տալ, բայց, որպես պատասխան, առջեւից լսեցինք պոլինեզիացիների խառնածայն բացականչությունները: Կնուտն անհետացավ խավարում: Այդ ժամանակ մենք հասկացանք, թե ինչ է կատարվել: Շտապողականության, աղմուկի եւ իրարանցման պատճառով, Կնուտը սխալ էր հասկացել ինձ եւ առաջնորդի հետ ուղեւորվել էր ծովափ: Մեր կանչերն իզուր էին, քանի որ այնտեղ, որտեղ Կնուտն էր, բոլոր ձայնները խլանում էին արգելակների վրա փշրվող բուրունների աղմուկով:

Մեզնից մեկն արագությամբ վերցրեց լապտերը՝ Մորզեի այբուբենով ազդանշանելով համար եւ հապճեալ կերպով բարձրացավ կայմի գագաթը ու սկսեց հաղորդել՝ «Վերադարձե՛ք, վերադարձն՝ ք»:

Բայց ոչ ոք չվերադարձավ:

Թիավարողներից երկուսը պակասեցին, երրորդը, տնկված կայմի գագաթին, շարունակ ազդանշանում էր, մենք ավելի ուժեղ թափով ետ էինք քշվում եւ գնալով ավելի ու ավելի զգալի էր դառնում մեր հոգնածությունը: Զրի մեջ մենք տաշելուներ էինք զցում

15 * 22/

Եւ համոզվում էինք, որ դանդաղորեն, բայց հաստատապես շարժ վում էինք ոչ այն կողմը, որտեղ հարկավոր էր: Խարույկի կրակը պակասում էր, բուրունների աղմուկը նվազում: Եվ ինչքան հեռանում էինք մեզ պաշտպանող արմավենու անտառից, այնքան ավելի էինք խրվում արեւելյան անփոփոխ քամու ոլորտներում: Այդ քամուն մենք նորից հանդիպեցինք: Գա նույն քամին էր, որին հանդիպել էինք բաց օվկիանոսում: Աստիճանաբար մենք գիտակցեցինք, որ մեր բոլոր հույսերը խորտակվեցին: Մենք օվկիանոսի խորքն էինք քշվում: Բայց մենք առաջվա պես պետք է թի՛ս վարեինք բոլոր ուժերով: Հնար եղածին չափ մենք պետք է դանդաղեցնեինք դեպի ետ շարժվելը, մինչեւ որ Կնուտը, կենդանի եւ անվնաս, հասներ լաստին:

Անցավ հինգ րոպե: Տասը րոպե: Կես ժամ: Խարույկի կրակը շարունակում էր պակասել: Ժամանակ առ ժամանակ, երբ երկու ալիքների միջեւ էինք լինում, կրակը բոլորովին անհետանում էր: Բուրունների աղմուկը դարձավ հեռավոր շանօնց: Լուսինը բարձրացավ ծովափին, արմավենիների կատարների հետեւում մենք տեսնում էինք նրա սկավառակի առկայումը, բայց երկինքը թվում էր մեզում պարուրված եւ կիսով չափ պատած էր ամպերով:

Կղզիաբնակներն սկսեցին իրար հետ շշնջալ: Մենք այդ պարզ լսում էինք: Հանկարծ նկատեցինք, որ պիրոզան երից մեկից պարանը նետեցին ջուրը, իսկ պիրոզան ինքը անհետացավ: Մն ացած երեք պիրոզաներում եղած մարդիկ թե հոգնել էին եւ թե վախենում էին. նրանք այլեւս եռանդով չէին թիավարում: «Կոն-Թի կրնւ> շարունակուք էր քշվելով հեռանալ դեպի օվկիանոսի բա

9ԵԲԸ

Շուտով մնացած երեք պարանները թուլացան, եւ երեք պիրո-
զաները կպան լաստի կողին: Կղզիաբնակներից մեկը բարձրացավ
տախտակամածի վրա եւ գլուխը շարժելով, կամացուկ ասաց.

— Իուտա (դեպի ափ):

Նա անհանգստությամբ նայեց խարույկի կրակին, որն այժմ տեւականորեն չէր երեւում եւ միայն ժամանակ առ ժամանակ բռնկում էր վառ գույնով: Մենք քշվում էինք արագ: Բուրունները լոեցին, միայն օվկիանոսն էր ոռնում, ինչպես սովորաբար, եւ «Կոն-Թիկիի» բոլոր սարքերը՝ ճռճռում ու տնքում էին:

Կղզիաբնակներին մենք առատորեն հյուրասիրեցինք սիզարետներով, եւ ես հապճեպ խզմզեցի մի տոմսակ, որը նրանք պետք

52\$

Ե վերցնեին իրենց հետ եւ հանձնեին Կնուտին: Տոմսակում ասված էր:

«Երկու կղզիաբնակի հետ վերադարձեք պիրոզայով, իսկ ոեզինե նավակը բերեք բուքսիրով: Ոեզինե նավակով մենակ չվերադառնաք»):

Մենք հույս ունեինք, որ բարյացակամ տրամադրված կրղ-զիաբնակները կհամաձայնեն Կնուտին իրենց հետ վերցնել պիրոզայով, եթե, իհարկե, գտնեն, որ ծով մտնելը անխոհեմություն չէ: Իսկ եթե նրանք որոշեն, որ զա չափազանց վտանգավոր է, ապա Կնուտի կողմից խելազարություն կլիներ հանդգնել ոեզինե նավակով օվկիանոսում լողալ, հույս տածելով հասնել մեր փախչող լաստին:

Կղզիաբնակները վերցրին տոմսակը, ցատկեցին պիրոզանե բը եւ անհետացան գիշերվա խավարի մեջ: Այն, ինչ մենք ամենա վերջում լսեցինք, գա մեր առաջին ծանոթի զիլ ձայնն էր, որ մթի միջից քաղաքավարությամբ ասում էր անզլերենով:

— "արի երեկո :

Մեռ հասավ նրա ընկերների հավանության շշուկը, չէ որ նրանք նույնքան հարուստ լեզվաբանական գիտելիքներ չունեին, այնուհետեւ ամեն ինչ լոեց, ոչ մի ձայն այլեւս չէր հասնում մեղ, թվում էր, թէ մենք զեռ երկու հազար մղոն հեռու էինք մերձա- վորագույն ցամաքից:

Մեզ չորսիս համար թիավարել բաց օվկիանոսում, քամուց պաշտպանվելու հնարավորությունից զուրկ, անօգուտ բան էր, բայց մենք շարունակում էինք լուս աւ ա զդան շան տալ կայմի զագարթից: Մենք այլեւս սիրու չէինք անում հաղորդել «վերադարձեք». մենք այժմ կանոնավոր կերպով ուղարկում էինք լույսի խուրձեր. Բոլորովին մութ էր: Միայն երբեմն լուսինը դուրս էր գալիս ամպերի հետեւից: Ըստ երեւույթին, մենք գտնվում էինք Անդարասուի վերեւի անձրեւաբեր խիտ ամպերի տակ:

Ժամը տասին մոտ Կնուտին նորից տեսնելու հույսը իսպառ կորցրինք: Լուս նստել էինք լաստի եզրին եւ պաքսիմատ էինք ծամում: Հերթով աղդանշան էինք տալիս, բարձրանում էինք կայմի վրա, որն այժմ թվում էր մի հասարակ զերան, քանի որ զուրկ էր այն լայն առազաստից, որի վրա «Կոնժիկիի» գլուխն էր պատկերված: Մենք վճռել էինք ողջ գիշեր զբաղվել ազդանշաններ տալով, որովհետեւ չզիտեինք, թէ որտեղ է գտնվում Կնուտը:

Մենք չէինք ուզում հավատալ, որ նա կորել է բուրուններում: Կնու տը երբեք ինքն իրեն չէր կորցնում, ինչի հետ էլ որ գործ ունենար՝ ջրի, թէ բուրունների հետ. նա, իհարկե, կենդանի է: Բայց դժոխքի չափ տհած էր մեզ համար պատկերացնել, որ նրան մե նակ ենք թողնում պոլինեզիացիների մեշ՝ խաղաղ օվկիանոսյան մի կղզում, որը դուրս էր գտնվուս՝ ճանապարհից: Ի նշ անհեթեթ բան ստեղծվեց: Մեր երկարատեւ ճանապարհորդությունից հետո մենք կարողացանք միայն շատ կարճ ժամանակով մոտենալ Հա բավական ծովի մեկուսացած կղզիսերից մեկին, ափ իջեցնել մի մարդու եւ ահա նորից հեռանում ենք: Առաջին պոլինեզիացիները հազիվ էին ժպտալով բարձրացել մեր լաստի վրա, եւ ահա հար կադրված եղան շտապով փախչել, որպեսզի չհետեւեն «Կոնժի կիի~> վայրագ, անզուսապ ձգտմանը դեպի արեւմուտք: Դժոխային դրություն է: Իսկ պարաններն այդ գիշեր այնպէ ս սոսկալի էին ճռճռում, որ պատմել չի լինում: Մեզնից ոչ-ոք չէր ուզում քնել:

Ժամը տասնմեկ եւ կեսն էր: Բենզուն իջավ ճռճռող կայմից. մեկ ուրիշը պետք է փոխարիներ նրան: Հանկարծ բոլորս ցնցվե ցինք: Մառախուղով պարուրված օվկիանոսում մենք պարզ կեր պով ձայներ լսեցինք: Ահա նորից: հոսում էին

պոլինեզիական լեզվով: Մեր ամբողջ թոքերի ուժով մենք ձայն տվեցինք սեւ զի շերվա մեջ: Լսվեց պատասխան ձայն: Այլ ձայների մեջ մենք տարբերեցինք Կնուտինը:

Ուրախությունից քիչ մնաց խելքներս կորցնեինք, հոգնածությունը չքացավ, կարծես մեր ուսերից լեռներ բնկան; Էլ ի նշանակություն ուներ, թէ մենք Անգաթառից ետ ենք քշվում: Օվկիանոսում ուրիշ շատ կղզիներ Էլ կան: Այժմ, երբ մենք բոլորս վեց հոգով նորից հավաքվելու էինք լաստի վրա, այլեւս հոգ չէինք ունենա, բալզային ինք գերանները, որոնք այն քան սիրեցին ճանապարհորդությունը, կարող են լողալ ուր որ ցանկանան:

Բալանսիրով երեք պիրուզաներ դուրս ընկան խավարի ծոցից, սահելով ալիքների /(բայով, եւ Կնուտն առաջինը ցատկեց հին բարեկամ «Կոն-Թիկիի» տախտակտմածր, իսկ նրա հետեւից՝ վեց դարչնագույն տղամարդ: Ժամանակ չկար բացատրվելու,

կղզիաբնակները, որքան հնարավոր է շուտ, ալետք է նվերներ ստանային եւ բռնեին դեպի կղզին տանող վտանգավոր ճանա՝ պարհը: Ծովափին կրակ չէր երեւում, երկնքում գրեթե ոչ մի աստղ չկար, նրանք հարկադրված էին թիավարելու խավարի մեջ՝ քա 2S0

մուն եւ ալիքներին հակառակ, մինչեւ որ տեսնեին խարույկի լույ սո: Մենու առատորեն պարզեւեցինք զանազան մթերք, սիզարետներ եւ ուրիշ նվերներ, նրանք բոլորով, հրաժեշտի ժամանակ, ջերմորեն սեղմեցին մեր ձեռքը:

Կղզիաբնակներն ակնհայտորեն անհանգստանում էին մեզ համար, նրանք ցույց էին տալիս արեւմուտքը, մեզ հասկացնելով, որ մենք շարժվում ենք վտանգավոր ոիֆերի ուղղությամբ: Առաջնորդն, արցունքն աչքերին, համբուրեց իմ ծնոտը, հանգամանք, որը հարկադրեց ինձ շնորհակալ լինել նախախնամությանը մո– րուքիս համար: Այնուհետեւ նրանք նստեցին պիրոզաները, իսկ մենք վեց հոգով մնացինք լաստով՝ նորից միասին եւ նորից մենակ:

Մենու լաստը թողինք իր կամքին եւ սկսեցինք լսել Կնուտի պատմությունը:

Կնուտը, ենթադրելով, որ իմ կարգադրությունն է կատարում, կղզիաբնակների առաջնորդի հետ միասին, նավակով լողում է դեպի ափը: Առաջնորդը, գործ տեսնելով փոքր թիակներով, թիավարում է ոիֆերի միջեւ գտնվող անցումի ուղղությամբ: Հանկարծ Կնուտը զարմանքով տեսնում է «Կոն-Թիկիից» տրվող ազդանշան սերը, որոնցով նրան առաջարկում էր վերադառնալ: Նա նշաններով թիավարին հասկացնում է, որ պետք է ետ դառնալ, բայց սա չի ուզում լսել, այդ ժամանակ Կնուտը ինքն է վերցնում թիակները, բայց կղզիաբնակը խլում է դրանք; Շուրջն արդեն սկսում են աղմկել բուրունները, եւ պայքարը դառնում է անհմաստ: Նա– վակը անցումով սլանում է ոիֆի մյուս կողմը, իսկ ալիքը այն դուրս է բերում մի մեծ կորալի կունձի վրա՝ հենց կղզում: Պոլինեզիացիների բազմությունը բռնում է ուղինեն նավակը եւ

դուրս է քաշում բարձր աւիր. Կնուտը մենակ կանգնում է արմավենիների տակ՝ շրջապատված՝ կղզիաբնակների հոծ բազմությամբ, որոնք սկսում են խոսել ինչ-որ անհասկանալի լեզվով: Դարչնագույն մարդիկ՝ բոբիկ ոտքերով տղամարդիկ, կանայք, ամեն հասակի երեխաները շրջապատում են նրան եւ շոշափում են նրա վերնաց շապիկի եւ անդրավարտիկի կտորը: Իրենց, կղզիաբնակների հազին եղել են եվրոպական տարագի զգզգված կոստյումներ, բայց կղողում սպիտակ մարդիկ չեն եղել:

Կնուտն ընտրում է տեսքով ամենաժիր մի քանի երիտասարդ Ճ, նշաններով հասկացնելով, նրանց առաջարկում է իր հետ

231

ուղեւորվել ռեզինե նավակով: Այդ ժամանակ օրորվելով մոտ է գալիս խոշոր, գեր մի մարդ: Կնուտը կարծուք է, որ դա աւաշնոր դրն է, որովհետեւ նրա գլխին եղել է հին, համազգեստային գըլ խարկ եւ խոսել է բարձր ու հեղինակավոր տոնով: Բոլորը նրա առաջ եւու են նահանջել: Կնուտը նորվեզերեն եւ անգլերեն նրան բացատրում է, որ իրեն մարդիկ են հարկավոր, որպեսզի վերա դառնա լաստր, քանի օվկիանոսը նրան չի քշել: Առաջնորդը ժպտացել է, բայց ոչինչ չի հասկացել, եւ ամբողջ բազմությունը, հակառակ Կնուտի եռանդուն բողոքներին, Կնուտին քարշ է տալիս զյուրը: Այստեղ նրան հանդիպում են շներ ու խոզեր. Հարավային ծովի սիրունիկ աղջկները նրա համար բերում են թարմ մրգեր: Միան դամայն պարզ է եղել, որ կղզիաբնակները աշխատել են Կնուտին զոհ թողնել եւ նրա՝ կղզում մնալը դարձնել հաճելի, բայց Կնուտը գայթակղության չի ենթարկվել նա տրտում մտածել է մեր լաստին սպառնացող վտանգի մասին:

Կղզիաբնակների մտադրությունը բացահայտ էր: Նրանց ցանկությունն էր մեզ իրենց մեջ տեսնել, եւ նրանք զիտեին, որ սպիտակ մարդկանց նավերում սովորաբար շատ լավ բաներ են լինում: Եթե նրանց հաջողվեր Կնուտին պահել իրենց ծովափին, ապա տարօրինակ նավի անձնակազմը, իհարկե, նույնպես կզար այնտեղ: Ոչ մի նավ սպիտակ մարդուն չի թողնում ծովային ճանապարհներից հեռու գտնվող մի կղզում:

Մի շարք զվարձալի էպիզոդներից հետո Կնուտին հաջողվում է հեռանալ եւ, շրջապատված երկու սեռի երկրպագուներով, զնում է դեպի իր նավակը: Նրա խոսքերը, իրեն հայտնի բոլոր լեզուներով եւ շարժումներով, աներկրայորեն մի բան են ասել, եւ կղզիաբնակները հասկացել են, որ Կնուտը պետք է վերադառնա եւ վերադառնալու է դեպի գիշերվա խավարի մեջ անհետացած տարօրինակ նավը, որն այնքան շտապում էր, որ առանց ընդհատման շարժվելու էր ավելի հեռու:

Այդ ժամանակ կղզիաբնակների խորամանկության են դիմում, նրանք նշաններով Կնուտին հասկացնում են, որ նրա մնացած ընկերները ափ են իջել կղզում հրվանդանի մյուս կողմը: Կն ուտը մի պահ չի իմանում՝ ինչ անի, բայց ահա ծովափին,

որ տեղ կանայք ու երեխաները խարույկն են պաշտպանում, լսվում են բարձր ձայներ: Երեք պիրոզաները վերադարձել էին և. թիավարները Կնուտի համար բերել էին տոմսակը: Նա անելանելի

232

դրության մեջ է ընկնում: Տոմսակում կարգադրվում էր մենակ դուրս չգալ օվկիանոս, իսկ բոլոր կղզիաբնակները վճռականորեն հրաժարվուր են ուղեկցել նրան:

Պոլինեզիացիների միջեւ կատաղի, բարձրածայն վեճ է բռնկ- վում: Նրանք, ովքեր պիրոզաներով ծով էին դուրս եկել եւ տեսել էին լաստը, հիանալի գիտեին, որ, Կնուտին պահելով, մյուսներին կղզի բերելու հույսը միանգամայն ապարդյուն է: Մանը վերջանում է նրանով, որ Կնուտի խոստումներն ու սպառնալիքները, որոնց արտահայտման համար նա դիմում է շարժուքների հանրահասկանալի լեզվին, երեք պիրոզաների անձնակազմին ստիպում են համաձայնելու նրա հետ ծով դուրս գալ՝ «Կոնֆիկիի» հետեւից հասնելու համար: Եվ նրանք արեւադարձային գիշերով պարուրված ծովն են դյուրս դալիս, իրենց հետեւից բուքսիրով քաշելով ուղինե նավակը, իսկ կղզիաբնակները, անշարժ կանգնած մարդ իւա բույկի մոտ, նայում են իրենց իւարտյաշ նոր բարեկամի հետեւից, որը ինչւղես արագ կերպով հանդես էր եկել, նույն արագությամբ էլ անհետանում է:

Երբ պիրոզաները բարձրանում են ալիքների վրա, Կնուտն ու իր ուղեկիցները հեռվում տեսնում են /աստից եկող ազդանշանների աղոտ լույսը: Պ ոլինեզիական երկար ու նեղ պիրոզաները որոնք հավասարակշռության համար ունեն սրածայր բալանսիքներ, դանակի պես կտրում են ջուրը, բայց Կնուտին թվացել է, թե մի ամբողջ հավիտենականություն անցավ, մինչեւ որ նա վերստին իր ոտքերի տակ զգ՝ աց «Կոնֆիկիի» կլոր, հաստ գերանները:

1 Ծովափին լավ ժամանակ անցկացրի ք,----հարցրեց Տորսաեյ-
նը նախանձով:

- 0՝, եթե միայն դուք տեսնեիք կղզիաբնակ աղջիկներին, ասառ Կն ուտր:

Մենք առագաստը չբարձրացրինք եւ թիակը լաստակողից շիշեցրինք, այլ վեց հոգով մտանք բամբուկե նավախցիկը եւ Անդա- թառի ափի կորալի լերկ կունձղերի նման քնեցինք:

Երեք օրվա ընթացքում լողում էինք օվկիանոսով, առանց ցամաք տեսնելու:

Մենք քշվում էինք ուղիղ դեպի չարագուշակ ոիֆերը, որոնք շրջապատում էին Թակումե եւ Ոչարորիա կղզիները եւ 40—50 մղոն տարածության վրա օվկիանոսը

ցանկապատում էին մեր առաջ: Մենք մոլեզին փորձեր էինք անում այդ վտանգավոր ռիֆերից խու

233

յւափելոլ համար, անցնելով ավելի հյուսիս: Ամեն ինչ կարծես թե լավ էր ընթանում, եթե մի անգամ, գիշերը, հերթապահը վազեց նավախցիկը եւ մեզ բոլորիս դուրս կանչեց տախտակամած:

Քամին փոխվել էր եւ մեզ քշում էր ուղիղ դեպի Թակումեի ռիֆը: Ակավեց անձեւ, տեսանելիությունը շատ վատ էր: Մինչեւ ռիֆը քիչ տարածություն էր մնացել: գիշերը մենք նստեցինք ռազմական խորհրդակցության: Այժմ հարցը մեր կյանքի փրկությանն էր վերաբերում: Ռիֆը հյուսիսից շրջանցելու ոչ մի հույս չկար, մենք պետք է փորձ անեինք Հարավային կողմից անցներ Առագաստը բարձրացրինք, շուր տւԱւնք դեկարիակը եւ սկսեցինք վտանգավոր մի նավարկություն: Եավախելի կողմից փշում էր հյուսիսային փոփոխական քամի:

Եթե մենք կա՝ րողանայինք ռիֆերից կազմված հիսուն մող նանց երկար պատնեշի կողքով անցնել, նախքան արեւելյան քամին նորից կսկսեր փշեի ապա մենք կլինեինք ուղիղ բուրունների շրջանում:

Մենք պայմանավորվեցինք այն բոլոր միջոցների մասին, ո– րոնց պետք կ դիմեինք, եթե աղետն անխուսափելի դառնա: Ինչ էլ "Ծ Լինի մենք պետք է մնայինք «Կոն-Թիկիի» կողին: Եթե ալիքնե– րը մեր ողողելով անցնեին, մենք չպետք է բարձրանայինք կայմի վրա, որտեղ քամին փտած պտուղների պես մեզ դեն կշպրտեր, այլ պետք է պինդ կպչեինք, կայմածողերին ու կայմապարաններին: Ս ենք տախտակամածի վրա դրինք ոչնչով չամրացված ռեզինե լասար եւ նրան կապեցինք անջրթափանց ռադիոհաղորդիչը, ""Ի Քիլ պարեն, ջրով լի 22եր եւ դեղորայքի պաշար: Առանց մեր օգնության ռեզինե լաստն ինքնին ափ դուրս կգա եւ մեզ շատ պետք կգա, եթե բարեհաջող կերպով, բայց դատարկ ձեռքերով անցնեինք ռիֆը: «Կոն-Թիկիի» լաստախելից մենք կապեցինք երկար պարան՝ խարսխանիշ լողանով, որը նույնպես ավ: Դուրս կգա. դրա օգնությամբ մենք կարող էինք փորձել փայտե լաստը ավել դուրս բերելոլ համար, եթե նա կառչած մնա ռիֆի վրա: Դրանից հետո մենք պառկեցինք քնելու:

Քանի դեռ փշում էր հյուսիսային քամին, մենք դանդաղորեն, բայց հաստատ կերպով սահում էինք հորիզոնի այն կւտմը դարանակալած կորալի ռիֆերի պատնեշների երկարությամբ: Բայց ահա, կեսօրից հետո, քամին հանդարտվեց, իսկ վերսկսվելուց, արդեն սկսեր փշել արեւելքից: Էրիկի ենթադրությամբ, մենք այդ

234

Ժամանակ այնքան հեռու էինք անցել դեպի հարավ, որ մի քիչ հույս կար ԲՏարորիայի ոիֆի հարավային ծայրի կողքից անցնելու: Մենք պետք է փորձեինք շրջանցել այն եւ թաքնվել նրա հետեւում, նախքան կուղեւրվեինք դեպի հաջորդ ոիֆերը:

Այդ երեկոյան լրացավ օվկիանոսով մեր ճանապարհորդության հարյուրերորդ օրը: Ուշ դիշերին ես արթնացա ինչ-որ տարօրինակ տագնապալից զգացմոնքով համակված: Ալիքների շարժման մեջ ինչ-որ արտասովոր բան կար: «Կոնմիկիի» ընթացքն ամենեւին այնպիսին չէր, ինչպիսին պետք է լիներ նման պայմաններում: Մենք այնքան զգա յալն էինք դարձել, որ գերանների շարժման ոիթմի ամենափոքր փոփոխությունը չէր վրիպում մեր ուշադրությունից: Ես անմիջապես մտածեցի ջրի հետադարձ շարժման երեւոյթի մասին սկսած այն ափից, որին մենք մոտենում էինք, եւ շարունակ դուրս էի գալիս տախտակամած եւ բարձրանում էի կայմի վրա: Բայց օվկիանոսից ոչինչ չէր երեւում: Բայց ■ ես չէի կարողանում քնել: Ժամանակն անցնում էր:

Լուսաբացին, մոտավորապես ժամը վերցին, Տորոտեյնը հապձեա իջավ կայմի զազարից: Առջեւում՝ հեռու նա տեսել էր մի շարք մանր, արմավենիներով ծածկված կղզիներ: Առաջին հերթին դեկարտիակը մենք ուղղեցինք այնպես, որպեսզի լասաքիթը թեքւԱւ որքան կարելի է ավելի դեպի հարավ: Այն, ինչ որ տեսել էր Տորս տեյնը, հավանաբար, կորալի այն մանր կղզիներն էին, որոնք թեքի վրա շարված մարգարիտների պես թնկած են Ռարորիա ոիֆի հետեւում: Հստ երեւոյթին, մենք ընկել էինք դեպի հյուսիս ընթացող հոսանքի մեջ:

Ժամը յոթ եւ կեսին արմավենիներով ծածկված կղզիների շրջ թան երեւաց արեւմուտքում՝ հորիզոնի ամբողջ երկարությամբ: Նրանցից ամենահարավա յինը գտնվում էր մոտավորապես մեր ընթացքի դիմաց, այսպիսով, աջից, հորիզոնի ողջ երկարությամբ, ձգվում էին արմավենիների զազարներով ծածկված կղզիները, որոնք դեպի հյուսիս վերածվում էին մանրիկ կետերի: Մինչեւ ամենամեր– ձավոր կղզին չորս կամ հինգ մղոն էր:

Կայմի կատարից դիտումը ցույց տվեց, որ թեպետ լաստաքիթն ուղղված էր դեպի շղթայի ծայրի կղզին, սակայն կողքից եղած հրումն այնքան մեծ էր, որ մենք չինք ընթանում լաստաքթի ցույց տված ուղղությամբ: Մենք շարժվում էինք անկյունագծով, ուղիղ դեպի ոիֆը: Եթե ողնուցներն ամրացված լինեին, ապա մենք մի

որոշ չափով հույս կարող էինք ունենալ, որ կշրջանցենք: Բայց շնաձկները լողում էին հենց լաստախելի հետեւից, եւ մենք չինք կարող սուզվել լաստի տակ եւ նոր պարաններով ամրացնել ճոճվող ողնուցները:

Մենք հասկացանք, որ «Կոնմիկիի» վրա ժամերը մեզ համար հաշված են: ՚իրանք էլ անհրաժեշտ էր օգտագործել կորալի ոիֆի վրա անխուսափելի աղետի դեմ

նախապատրաստվելու համար; Մենք վճռեցինք, թե ինչ պետք է անի մեզնից յուրաքանչյուրը, երբ վրա հասնի այդ պահը, մեզնից ամեն մեկը գիտեր իր պար աականությունների շրջանակը, միմյանց ոտները կողոտելով. այս ու այն կողմը չենք վազվելու, երբ աղետը վրա –հասներ եւ փակեր հաշիվը վայրկյանների տեսողությամբ: «Կոնֆիկիին» բարձրանում ու իջնում էր, իսկ քամին մեզ տանում էր դեպի ոիֆը; Արդեն կասկածից վեր էր, որ մեր առջեւում ալիքների անկանոն կուտակումն ոիֆերից է առաջացել, որովհետեւ ալիքների մի մասն ընթանում էր առաջ, իսկ ուրիշները, դիպչելով իրենց առջեւի խոշընդոտներին, փշուրփշուր էին լինում եւ ուժգնորեն եւ էին գլորվում:

Մենք ընթանում էինք առագաստը բացած, հույս տածելով, որ նույնիսկ այժմ մեզ կհաջողվի սողալ ոիֆերի կողքից: Երբ հո սանքով քշվող լաստն սկսեց աստիճանաբար մոտենալ դրանց, մենք կայմից տեսանք, որ արմավենիներով ծածկված կղզիների շղթան միացած է կորալի ոիֆերին, որոնք տեղաեղ դուրս էին ցցվում, իսկ տեղտեղ էլ թաքնված՝ էին ջրի տակ:

Այդ ոիֆերը նման էին ծովապատնեշի, որին դիպչելով փշրբ վում էին դեպի վեր խոյացող փրփրակալած ալիքները: Ռարարիա ձվաձեւ ատոլի տրամագիծը 25 մղոն է, շհաշված թակումնեին հարակցվող ոիֆերը: Նրա ամենից երկար երեսը ձգվում էր հյուսի սից դեպի հարավ, եւ մենք դրան էինք մոտենում արեւելքից: Ան ընդհատ գծով հորիզոնից հորիզոն տարածվող ոիֆը մեզնից ընդամենը մի քանի հարյուր մետր էր հեռու, իսկ նրա հետեւում ընկած էին հովվերգական մանր կղզիներ, որոնք օղակաձեւ շրջապա տում էին ներքին խաղաղ լագունան:

Մենք անորոշ զգացմունքով դիտում էինք, թե ինչպես հորիզոնի ողջ երկարությամբ Խաղաղ օվկիանոսի կապույտ ալիքները մեր առջեւ վեր էին բարձրանում, թոշում եւ ցրիվ գալիս մանը ցայտքերով: Ես գիտեի, թե ինչ էր սպասում մեզ: Ես առաջ եղել էի 236

Իուամոտոլ արխիպելագում եւ, ափին՝ անվտանգ տեղում կանգնած գիտել էի արեւելյան ուղղությամբ կատարվող ահոելի տեսարանը, անսել էի, թե ինչպես այնտեղ բաց օվկիանոսի ալիքները փշրվում էին, զարկվելով ոիֆերին: Հարավային ուղղությամբ շարունակում էին աստիճանաբար նոր ոիֆեր ու կղզիներ երեւալ: Ըստ երեւոյթին մենք գտնվում էինք կորալի պատնեշի հենց մեջտեղում:

Հ(ԿոնԲ՝իկիի) վրա ամեն ինչ արված էր՝ ճանապարհորդությունն ավարտված համարելու հաշվով: Այն ամենն, ինչ արժեքավոր էր, տարանք նավախուց եւ կապուտեցինք այնտեղ: Փաստա թղթերն ու օրագրերը, նրբաթաղանթների եւ այլ իրերի հետ, որոնք կարող էին տուժել ջրից, ծրաբեցինք անթափանց պարկերում: Շամբոլկե նավախցիկը ծածկեցինք բրեզենտներով եւ կապուտեցինք առանձնահատուկ, ամուր պարաններով: Երբ հասկացանք, որ այլեւս ոչ մի հույս չի մնացել, բացեցինք բամբուկե տախտակամածը եւ կտրեցինք բոլոր այն պարանները,

որոնք լաստի տակ պահում էին ողնուցները: Ողնուցները հանելը հեշտ բան չէր, որովհետեւ նրանք շրջաձել էին խեցիի հաստ շերտով: Եթե այդ գործ-ծըն ավարտեցինք, զգացինք, որ դրանով պակասեցրինք լաստի նստվածքը, որն այժմ հավասար էր գերանների ցածրի մասին, և Հեշտությամբ կարող էր մեզ անցկացնել ոիփի վրայով: Լաստը, ԴԲԿվելով ողնուցներից, իջեցրած առագաստով, վերջնականապես թեքվեց կողքի եւ ամբողջովին ենթարկվեց քամու եւ ալիքների իշխանության :

Պարաններից ամենաերկարը մենք կապեցինք մեր սարքած խարսխից եւ ամրացրինք ձախ կայմի հիմքին: Եթե խարիսխը քուրը զցեինք, «Կոնքիկին» երեսով դեպի լաստախելը, կմտներ ափնակոծության շերտը: Խարիսխը կազմված էր ջրի դատարկ բիղոններից՝ լցրած ռադիոհաղորդիչի անպետք մարտկոցներով եւ մետաղի կտորտանքով: Բիղոններից խաչաձեւ դուրս էին ցցված մանգրայի փայտի հաստ ձողերը:

Համար մեկ հրամանը, որն առաջինն ու վերջինն էր — ասում էր՝ «Մնա՞լ լաստի վրա»: Բոլոր դեպքերում մենք պետք է պիստ կպչեինք այն ամեն ինչի, որ լաստի կողքին մեր ձեռքն էր ընկնելու՝ եւ ինը մեծ գերաններին հնարավորություն տայինք ոիմանալու ոիփերի ճնշմանը: Մենք ինքներս միանգամայն բավականաշափ գործ կունենայինք, երբ հարկադրված լինեինք զիմա գրելու ջրի ճնշմանը: Եթե մենք լաստակողից դուրս ցատկենք,

237

անօգնական զոհ կդառնանք հորձանապտույտների, որոնք մեղ եռ Ալ. առաջ կնետեն կորալի սուր ժայռերի վրայով: Ուեզինե լաստը դիք ալիքների վրա կշրջվի կամ, ոիաշելով ոիփերին, պատառ-պատառ կլինի, որովհետեւ մեր ծանրության տակ խոր կնստի ջրի մեջ: Բայց փայտե դերանները, վաղ թե ուշ, ծովափ կնետվեն եւ մենք էլ նրանց հետ, եթե միայն մեզ հաջողվի ոիմանալ:

Այնուհետեւ, հարյուր օրերի ընթացքում առաջին անգամ լինելով, ամբողջ անձնակազմին առաջարկվեց հազնել կոշկները եւ պատրաստի ունենալ փրկության գոտինեւրը: Վերջինների օգուտն, ասենք, քիլ էր լինելու, եթե մեզից մեկն ու մեկը ջուրն ընկներ, նա չէր սուզվելու, այլ խփվելու էր ոիփերին, մինչեւ ջարդուիր-. ջուր լինելով մահանար: Մենք դեռ ժամանակ ունեինք մեր անձնագրերը, մնացած դոլլարները գրաններս դնելու: Բայց մեղ անհանգստացնողը ժամանակի պակասը չէր:

Մոտեցան տագնապալի այն ժամերը, երբ մենք սկսեցինք կողքի ընկած, անօգնական լողալ, քայլ առ քայլ մոտենալով ոիփին: Հաստի վրա անասելի լրություն էր տիրում, մենք բոլորս, լուս ու մունջ կամ լակոնիկ ֆրազներ վախանակելով, մերթ մտնում էինք նավախցիկ, մերթ վերստին դուրս էինք գալիս բամբուկե

տախտակամածք եւ զբաղվում մեր գործով: Մեր դեմքերի լուրջ արտահայտությունը վկայում էր, թե ինչպես բոլորս էլ լավ էինք հասկանում՝ ինչ է սպասում մեղ, իսկ ջղածության բացակայությունը վկայում էր լաստի վերաբերյալ այն անսասան հավատը, որով մենք աստիճանաբար համակվել էինք:

Եթե նա մեզ փոխադրեց օվկիանոսով, ապա նա մեզ ողջ ու առողջ ափ դուրս կրերի:

Մթերքների ու այլ բեռների տուփերով լցված նավախցում լիակատար քաս էր տիրում: Տորստեյնին դժվարությամբ հաջողվեց իր համար տեղ ազատել ուստիոխցիկում, որտեղ մնում էր կարձալիքային հաղորդիչը, որով նա շարունակում էր աշխատել: Մենք այժմ 4 հազար մղոնից ավելի հեռու տարածության :Լրա էինք գտնվում Կալյանի մեր հին բազայից, որտեղից Պերուփ ռազմածովային դպրոցը մեզ հետ մշտական կապ էր պահպանում, իսկ ավելի հեռու՝ Հալի եւ Ֆրենզի ու Միացյալ Նահանգների ռադիոսիրողների հետ: Բայց պատահմունքի բերմամբ նախօրյակին մենք կապ հաստատեցինք մի կարձալիքավոր մոլի սիրողի հետ, որն ապրում էր Ռարոտոնգայոս՝ Կուկ արխիպելագի կղզ 238

զիներից մեկում: Մեր ռադիոստները, Հակառակ բոլոր սովորություններին, համաձայնության եկան նրա հետ վերստին կապվել վաղ առավոտյան: Եվ բոլոր ժամանակ, ինչքան ավելի ու ավելի էինք քշում դեպի ռիֆը, Տորստեյնը, նստած, բանալիով չվոլր/ս կացնելով, կանչում էր Ռարոտոնգան:

«Կոնժիկիիձ նավային օրամատյանի գրանցումների :1՝ 12 ասված է.

((8. 15. Մենք դանդաղորեն մոտենում ենք ցամաքին: Այժմ արդեն աշխատակողից, զինված աշքով, տարբերում ենք առանձին արմավենիներ»:

8. 45. Քամին թեքվեց մեզ համար եւս առավել աննպաստ ուղղությամբ, այնպես որ ռիֆից խուսափելու ոչ մի հույս չկա: Լաստի վրա ջղագարության ոչ մի նշան չկա, բայց տախտակամածի վրա տենդային պատրաստությ ուններ են տեսնվում: Մեր ռիմաց, ռիփի վրա, երեւում է ինչ-որ ջարդված առագաստանավի նման բան, բայց թերեւս դա լողաբերի կույտ է միայն:

9. 45. Քամին մեզ ուղիղ քշում է դեպի նախավերջին կղզին, բայց ձանապարհին մեզ սպասում է ռիֆը: Այժմ մենք պարզ կերպով տեսնում ենք կորալի ռիֆը, այստեղ դա իրենից ներկայացնում է սպիտակ ու կարմիր գույնի խայտաբղետ մի պատնեշ, որը դուրս է ցցվել ջրից եւ զառ եկապում է բոլոր կղզիները: Փրփրա դեզ, սպիտակ ափնակոծությունը դեպի երկինք է թռչում ամբողջ ռիֆի երկարությամբ: Բենզուր մեզ տաք, համով նախաձաշ է մատուցում՝ զա մեր վերջին խնջուքն է, մեծ դեպքից առաջ: Ռիֆի վրա ընկած է ջարդված նավի կմախը: Արդեն այնքան մոտեցել ենք, որ ռիֆի

հետեւում տեսնում ենք փայլվլող լազունան եւ կարողանում ենք նրա մյուս կողմում տարբերել այլ կղզիների ուրվագծերը»:

Երբ

աևս գրառումը վերջացել էր, բուրունների խուլ մոնչունը

նորից մոտեցավ, ձայնը տարածվում էր ամբողջ ռիֆի երկարությամբ եւ օդը լցնում մի տեսակ տագնապային թմրկահարությամբ, որն ազդարարում էր նավարկման հուզիչ վերջավորության մոտենալը:

«9. 50. Այժմ բոլորովին մոտ ենք: Քշվում ենք ռիֆի երկարությամբ: Ռիֆից հեռու ենք մոտավորապես հարյուր մետր: Տորստեյնը խոսում է Ռարո տոն գայի մարդու հետ: Ամեն ինչ պատրաստ է: Ժամանակն է փաթաթել օրամատյանը: Բոլորի արա

230

մաղրությունը •կայաաւ Է: Բ՝ վում Է բանը վատ Է, բայց մենք այդ խոչընդոտը եւս կհաղթահարենք»:

Մի քանի բովե անց խարիսխը լաստակողից դուրս թւավ եւ կլղավ հատակին: «Կոն՝ Բ՚իկին» կիսաշրջան կատարեց եւ լաստա– խելով դարձավ դեպի բուրունները: Խարիսխը մեզ պահեց մի քանի անգնահատելի բովե, մինչ Տորստեյնը, խելազարի պես շրի չրիկացնում էր բանալիով: Երան վերստին հաջողվեց կապվել քարոտոնդայի հետ: Բարուններն աղմկում էին, եւ օվկիանոսը գազազած ծառս էր լինում եւ իջնում: Ամբողջ անձնակազմը գրադ ված էր տախտակամածի վրա, իսկ Տորստեյնը շարունակում էր խոսակցությանը: Նա հաղորդեց, որ քշվելով, դեպի ի Ռ/սրորիա ռիֆն ենք գնում; Ռարոտոնզային խնզրեց, որ մեզ նույն ալիքով լսի ամեն մամ: Եթե 36 ժամվա ընթացքում մեզանից որեւէ տեղեկություն չւտացվի, թող Ռարոտոնդան այդ մասին հայտնի նորվեզիական ներկայացուցությանը՝ Վաշինգտոնոսէ: Տորստեյնի վերջին խոսքերն էին՝ «Օ քեյ: Մնացել է 50 մետր: Ակսվում է: Ցտեսություն»: Այնուհետեւ նա անջատեց ռադիոկայանը, Կոնուար կնքեց փաստաթղթերը, եւ երկուսով շտապեցին դուրս Գա1 տախտակամած եւ միանալ մնացածներին, քանի որ արդեն պարզ էր, որ խարիսխը չի կարողանում պահել:

Ալիքներն ավելի ու ավելի էին բարձրանում, իսկ նրանց միջեւ փոսերը դառնում էին ավելի ու ավելի խոր, եւ մենք զգում էինք, որ լաստը շարունակ վեր ու վար, վար ու վեր էր թոցնում ավելի ու ավելի ուժեղ: Ես գոռացի նախկին հրամանը.

— Դիմացեք ք, չմտածն ք բեռան մասին, դիմացեք ք:

Մ ենք այժմ այնքան մոտ էինք ցած թափվող ջրվեժին, որ այլեւս չէինք լսում ամբողջ ռիֆի երկարությամբ տարածվող համառ ու անդադրում ոռնոցը: Այժմ մենք լսում էինք առանձին <որոտրնգոստ դղրդյուն, երբ ամեն անզամ մերձավոր բուրունն աղմուկով իւփկամ էր ժայռերին:

Բոլորս կանգնած էինք կազմ ու պատրաստ . սւմեն մեկս ամուր բռնել էինք այն պարանք, որն ավելի հուսալի էինք համարում: Էրիկը վերջին պահին մտավ նավախցիկ, նտ դեռեւս չէր կարողացել կատարել ծրագրի մի կետը՝ նա չէր գտել իր կոշիկները:

Խոլորս հեռու էինք նավախելից, որովհետեւ լաստը հենց նա

240

Վախելով պետք է դիպչեր ռիֆին: Հուսալի չին նաեւ երկու ամուր կայմապարանները, որոնք կայմի գագաթից իջնում էին դեպի նավախելը . եթե կայմը շուր գա, ապա նրանք, ովքեր այդ պարանից են բռնել կճռձվեն լաստի հետեւում ռիֆերի վերեւում: Հեր մանը, Իենգտը եւ Տորստեյնը բարձրացան նավախցի պատի մոտ կապված արկղների վրա, Հերմանը կպավ տանիքի միջնակողից անցնող ձգաններին, իսկ մյուս երկուսը կպան կայմից կախված կայմապարաններին, որոնց օգնությամբ մենք մի ժամանակ որինք առագաստը: Ես ու Կնուար գերադասեցինք այն կայմապարանը, որը լաստաքթից բարձրանում է դեպի կայմի գագաթը, մենք :): տածում էինք, որ եթե նույնիսկ կայմը, նավախցիկը եւ մնացած բոլորը լաստակողից դուրս թռչեն, այնուամենայնիվ, նավաքթից ընթացող պարանը կմնա լաստի ւերա, քանի որ մենք այժմ լաս ուա քթով ուղղված էինք դեպի ալիքները:

Երբ մենք հասկացանք, որ ալիքների կամքին ենք թռղնված, կտրեցինք խարսխի պարանը, մենք արագությամբ քշվեցինք եւ զգացինք, թե ինչպես «Կոնթիկին» օղն էր թռչում: Վրա հասավ վճռական վայրկյանը . մենք ալանում էինք ալիքի կատարին շրն– չ ակտ ո՞ւ արագությամբ, եւ մեր քայլայված լաստը ձռում ու ունքում էր, ցնցվելով մեր ոսքերի տակ:

Գրգովածությունից մեր արյունը եռ էր գյոլիս: Ես հիշում եմ, որ ուրիշ լավ բան չկարողանալով մտածել, թափահարում էի ձեռքերս եւ ամբողջ կոկորդովս մեկ գոռում էի «ուռա »). դա որոշ թեթեւություն էր բերում եւ, համենայն դեպս, վնաս չէր պատճառում: Իմ ընկերները, իհարկե, կարծում էին, թե ես խելազարվել եմ, բայց նրանց բոլորի դեմքին էլ փայլում էր խանդավառության ժպիտը: Մ ենք շարունակում էինք առաջ ալանալ կատաղած ալիքի հետ: Դա «Կոնթիկի» մարտական մկրտությունն էր: Ամեն ինչ լդեւոք է կարգին լինի եւ կլինի:

Բայց մեր բարձրացած տրամադրությունը շուտով ընկավ: Մեր հետեւում, կանաչ ապակու նմանող փայլուն պատից վեր: բարձրացավ մի նոր ալիք, երբ լաստն

իջնում էր, նա արդեն գլորվում էր մեզ վրա, եւ հենց այն պահին, երբ տեսա ալիքը իմ վերեւում, զզացի մի ուժեղ հարված, եւ ջրի հոսանքները ոտից գլուխ ինձ ծածկեցին: Ես զում էի, թե ինչպես իմ ամբողջ մարմինը մի այնպիսի վիթխարի ուժով ձգվում էր դեպի հորձանուտը, որ ստիպված էի լարել յուրաքանչյուր մկանը եւ ամբողջ ժամանակ

241

▪ ՀԱՅՆԱՍՅԱՆԻՆՐԴՈՒԹՅԱՆ «ԿՈՆ-ԹԻԿԻ»—16

Մտածել մի բանի մասին՝ դիմանա՝ լ, դիմանա՝ լ: Ինձ թվաւմ էր, որ այդպիսի հուսաբեկ դրության ժամանակ ավելի շուա մարդու թեւերը պոկ կզան ուսերից, քան ուղեղոր հրաման կտա բաց թռղ նել մատները, թեկուզ այդպիսի համառության արդյունքը միանգամայն ակներեւ լինի: Այնուհետեւ ես զրացի, որ ջրի լեռն սկսեց հեռանալ, եւ մարմինս ազատվեց դժոխային ճիզից: Նրբ ամբողջ լեռը խլացուցիչ ոռնոցով եւ դդրոյունով հեռու պլացավ, ես նորից տեսա Կն ուտին, որր կախ էր ընկած իմ կողքին՝ կուչ եկած, կպած •դարանին: Մեծ ալիքը հետեւից թվում էր տափակ ու գորշ, նա, առաջ սլանալով, դլորվեց նավախցի կարի հիմնաձողի վրայով. սրբ դուրս էր ցցված ջրից— այնտեղ մենք տեսանք մեր երեք ընկերներին, որոնց վրայից անցած ալիքը նրանց սեղմել էր նա վախցի կարին:

Ս ենք տակավին դիմանում էինք ջրի վրա:

Մի պահ ես թուլացրի մկաններս, իսկ հետո, ձեռքերով »ու ոտքերով նորից պինդ կպա ամուր պարանին: Կնուտր ցած՝ սահեց եւ, վագրի պես ցատկելով, միացավ նրանց, ովքեր կանգնած էին նավախցի պաշա պան ության տակ՝ արկղների վրա: Ես լսեցի նրանց խրախուսիչ աղաղակները, բայց հենց նույն պահին տեսա մի նոր կանաչ պատ, որր բարձրացավ օվկիանոսից եւ, բարձր ծառացած, շարժվեց մեզ վրա: Ես նախազգուշացնող ճիշ արձակեցի եւ, պարանից կախված, ինչքան հնարավոր էր կծկվեցի, իսկ հաջարդ վայրկյանին մեզ համար նորից դժոխը էր, «ԿոնԹիկին՝ խսպան անհետացավ ջրի զանգվածի տակ: Ալիքը քաշում ու հրում կր ինձ, իր ամբողջ ուժով փլվելով մարդկային մարմնի մի դրժ– բախտ, փոքրիկ կծկի վրա: Երկրորդ ալիքը սլացավ մեր վրայով, եւ այնուհետեւ նույնպիսի մի երրորդը:

Այդ ժամանակ ես լսեցի Կնուտի հաղթական ճիշը (նա կախ էր ընկած պարանե սանդուղքից),

— Ս՝ ի լաստին նայեցե ք, դիմանում եմ է:

Երեք ալիքից հետո միայն կրկնակի կայմը եւ նավախցիկը մի քիչ ծովել էին: Նորից լցվեցինք տարերքին հաղթելու հավատով եւ հաղթության ոգեւորությունը մեզ նոր ուժ հաղորդեց:

Այնուհետեւ ես տեսա հաջորդ տվյալը, որը բոլոր մնացածներից ավելի բարձր ծառ եղած, շարժվում էր մեզ վրա. նորից նախազգուշացնելով մնացածներին, շտապ կերպով բարձրացա կայմապարանի վրայով, որքան կարելի է ավելի բարձր, եւ ամուր

242

կախ ընկա նրանից: Հետո ինձ քշեց ինչ-որ կողմ, եւ ես կորա կանաչ պատի արանքում, որ բարձրանում էր մեզանից վեր. այն ընկերները, որոնք ավելի հեռու էին լաստախնելի ուղղությամբ եւ տեսել էին, թե ինչպես ես առաջինն անհետացա, ալիքի բարձրությունը որոշել է՝ ին ութ մետր, իսկ վրվրադեղ կատարը թռչույք էր հինգ մետր ավելի բարձր ջրի պատի այն մասից, որտեղ ես էի անհետացել: Այնուհետեւ ուիրթխարի կոհաւլը հասավ նաեւ նրանգ. բոլորը համակված էին մի մտքով դիմանա լ, դիմանա լ, դի նա լ:

Այս անգամ, երեւի, մենք դիպանք ոիֆին: Ես ինքս միայն դդտցի, թե ինչպես էր փոփոխվում կայմապարանի լարվածու թյունը, թվում էր, թե նա մերթ խիստ ձգվում, մերթ հանկարծ թուլանում է: Մայց, կախված լինելով կա յմա պարանից, ես չեի կարող ասել, որտեղից էր գալիս հարվածների դորդյունը վերեւի ց, թե ներքեւից: Ս ենք ջրի տակ մնացինք մի քանի վայրկյան միայն, բայց այդ վայրկյաններն այնքան ուժ խլեցին մեզանից, ինչքան սովորական պայմաններում մեր մարմինը չի ունենում: Մարդու օրգանիզմում ավելի շատ ուժ է պարունակվում, քան այն, ինչ միակ մկաններինն է: Ես վճռեցի, եթե վիճակված է, որ մեռնեմ, ապա կմեռնեմ այդ դիրքում հանգուցով կախված կայմապարանից: Ալիքը դորդյունով հարձակվեց, անցավ մեր վրայով եւ դնաց, եւ երբ նրա ոռնոցը լսվեց ոչհեռո՞ մեր կողքին, մենք ականատես եղանք զարհուրելի տեսարանի: «Կոն-Թիկին» կարծես մողական գավազանի մի շարժումով բոլորովին կերպարանավախ վել էր: Այս լաստը, որին մենք ճանաչում էինք շաբաթների եւ ամիսների բնթացքում, այլեւս գոյություն չուներ, մի քանի վայրկյանում մեր կոկիկ տունը շարդուփշուր էր եղել, վերածվել էր ավերակի: Լաստի վրա ես միայն մի մարդ տեսա: Նա պառկած էր երեսնիվայր, նավախցի կտրի հիմնաձողի լայնությամբ, ձեռքերը պար զած դեպի կողմերը: Նավախցիկը խաղաթղթից շինած տնակի պես ճմլվել եւ տեղաշարժվել էր դեպի լաստախնելի աջ կողմը: Այդ անշարժ մարդը Հերմանն էր: Կենդանության որեւէ այլ նշան ես չեի նկատում, իսկ ջրի լեռները շարունակում էին ոռնոցով ալանալ կողքիս՝ ոիֆի վրայով: Աջակողմյան ծանր կայմը կտոր-կտոր էր եղել, եւ նրա վերին մասը նավախցի տանիքին այնպես էր ճգմվել, որ այժմ կայմն իր բոլոր սարքերով աջ կողմից ցած էր կախված ոիֆի վերեւում: Լաստախնելում դեկակոճոր շրջվել էր երկարու

:ս * »4»

թյամբ, իսկ ոռնժինը կոտրվել էր, դեկաթիակը շարդուփշուր էր եղել: Հաստաքթի վլւա ֆալքորտը, սիզարի տուփի պես, շարդվել էր, իսկ ամբողջ տախտակամածը պոկվել եւ թղթի պես արկղների, բիղոնների, բրեգենտների եւ

մնացած բեռների հետ, ճգմվել էր նավախցի պատին: Բամբուկե կողերն ու պարաների կտորտանքը ցրված էին ամենուրեք, եւ այդ բոլորը միասին լիակատար քառսի տպավորություն էր թողնում:

Զարհուրանքից սառեցի ես: Ի նշ օգուտ, որ ես դիմացել եմ: Եթե ես այսուեղ, հենց նպատակի շեմքին, կորցնեմ ընկերներից թեկուզ մեկին՝ ամեն ինչ հող ու մոխիր կդառնա, իսկ այժմ, ա լիքների հետ վերջին գոտեմարտից հետո, ես միայն մի մարդ էի տեսնում: Այդ պահին լաստակողից երեւաց Տորստեյնի կծկված մարմինը: Նա կապկի պես կախված էր կայսմի սարքից, նրան հաջողվեց նորից բարձրանալ գերանների վրա եւ սողալով հասնել նավախցի առաջ կիտված կտորտանքներին: Այժմ Հերմանն էլ շուր տվեց գլուխը եւ իրեն ստիպեց ժպտալ, որպեսզի ինձ հանգստաց նի. բայց նա չէր շարժվում: Ես բարձր ձայնով կանչեցի, գրեթե հույս չունենալով, որ մյուսներին կգտնեմ, երբ լսեցի Բենզտի հանգի սա ձայնը, նա ինձ պատասխանեց, որ ամբողջ անձնա կազմը լաստակողին է: Նրանք, պարանները բռնած, պառկած Լին տախտակամածի ձկուն փովածքից պատրաստած բարիկադի հետեւում, իսկ փովածքը վերահյուսվել էր տարօրինակ ձեւերով: Ա(Ս ամենը կատարվեց մի քանի վայրկյանի բնթացքում, երբ հետադարձ հոսանքը «Կոնժիկին» դուրս գցեց զարհուրելի դր-ժոխքից: Նար ա/իք էր շարժվում դեպի նա: Վերջին անգամ, աշխատելով խեղդել դդրդյունի աղմուկը, ես ամբողջ կոկորդովս մեկ դոռացի՝ «Կպե՛ք» — եւ այդ միակ բանն էր, որ մնում էր աներ Ես կախվեցի պարանից եւ անհետացա ջրի գանգվածի տակ, որբ հորձանք տվեց եւ սլացավ երկուերեք վայրկյանի բնթացքում, բայց թվում էր անսահման երկար: Ես զգում էի, որ ուժերս սպառվում են, տեսնում էի, թե ինչպես գերանների ծայրերը աղմուկով զարնվում էին կորալի ոիֆի սուր կատարին, բայց չէին կարողացնում անցնել նրա ւերայից: Այնուհետեւ մենք նորից ետ շպրտվեցինք: Ես տեսա ն՝ աեւ երկու մարդու, որոնք կտրի հիմնածողի լայնքով տարածված էին, բայց մեզնից ոչ ոք այլեւս չէր ժպտում: Ես լսեցի, թե ինչպես մեկը, բամբուկե քառսային կույտի հետեւից, հանգիստ ձայնով արտասանեց. ■ ■

Ես ինքս էլ վիատված էի: Քանի որ կայմի գագաթը ավելի ու ավելի էր թեքվում ձախ լաստակողի վրա, ես կախված մ՝ նացի տախտակամածից դուրս՝ թույլ կերպով ձգված պարանից: Շարժվում էր հաջորդ ալիքը: Երբ նա անցավ, ես ինձ մահու չափ հոգ նած էի զգում եւ մի ցանկություն ունեի բարձրանալ գերանն իր ի վրա եւ պառկել բարիկադների հետեւում: Երբ հետադարձ ալիքը նահանջեց, ես առաջին անգամ տեսա լերկացած, ատամնավոր, կարմիր ոիֆը մեր ներքեւում եւ նկատեցի, որ Տորստեյնը, երկտակ կռացած կանգնած էր կարմիր, փայլուն կորալների վրա եւ բռնել է կայմից կախված, կտրտված պարանների փնջից: Կնուտը, որ կանգնած էր լաստախելին, պատրաստվում էր նույնպես ցատկելու: Ես գոռացի, որ բոլորը պետք է

մնան գերանների վրա, եւ Տորստեյնը, որին ջրի հոսանքը քշել էր կողից դուրս, կապքը ձկունությամբ ետ ցատկեց լաստի վրա:

Դարձյալ երկու կամ երեք ալիք գլորվեցին մեր վրայսվ, բայց դրանք այնքան ուժեղ չէին: Ես չդիտեմ, թե ինչ էր կատարվում այդ ժամանակ, հիշում եմ միայն, որ փրփրադեզ ջրը հարձակվում ու նահանջում էր, իսկ ես ավելի ու ավելի էի իշխում ցած՝ դեպի կարմիր ռիֆը, որի էրա մենք կանդ, էինք առեւ: Այնուհետեւ մեզ սկսեցին հասնել փրփուրի պտտվող կատարները, որոնք ծըծ– ված էին աղի ջրցայտքով, եւ ես ի վիճակի եղա լաստի վրա բարձրանալու: Այդտեղ մենք բոլորս փոխադրվեցինք լաստախելի այն գերանների ծայրին, որոնք ավելի շատ էին դուրս ցցված ոիֆի վրա:

Այդ պահին Կնուտը կորացավ եւ ցատկեց ոիֆի վրա, ձեռքում պահելով լաստախելին բնկած պարանի աղատ ծայրը: Մինչ հետադարձ ալիքը նահանջում էր, նա ոիֆի վրտով կորացած, վազեց մոտ երեսուն մետր եւ հանգիստ կանգնեց՝ պարանի ծայրը բռնած, երբ հաջորդ փրփրադեզ ալիքը պացավ դեպի նա, փշուրփշուր եղավ եւ լայն հոսքով ետ տվեց աափակ ոիֆից հակառակ կողմը:

Այնուհետեւ կիստվեր նավախցից դուրս սուլաց էրիկը՝ կոշիկները հագած: Եթե բոլորը նրա պես վարվեին, մենք էժան կպրծնեինք: Որովհետեւ նավախցիկը լաստակողից դուրս չէր եկել եւ ճզմվել ու գրեթե տափակել էր նրա կտուրը ծածկող բրեգնենտի տակ: Էրիկը, հանգիստ պառկած, մնացել էր բեռների ա ըանքում. նա լսում էր, թե ինչպես իրենից վեր շարունակ տղ– մրկում էին խլացուցիչ դղրդյունները, եւ տեսնում էր, թե ինչպես

Էին դեպի ներքեւ ծովում բամբուկե պատերը: Երբ կայմն ընկավ, Բենգտն ուղեղի թեթեւ ցնցում՝ ստացավ, բայց նրան հաջողվել էր ներս սողալ փշված նավախցիկը եւ պառկել էրիկի կողքին: Մենք բոլորս պետք է այնտեղ պառկած լինեինք, եթե միայն նախօրոք իմանայինք, որ ամուր են եւ կդիմանան այն անհամար պարաններն ու բամբուկե հյուսվածքները, որոնք ջրի ճնշումով սեղմվել էին հիմնական գերաններին:

Էրիկը պատրաստ կանգնած էր լաստախելի գերաններին, եւ երբ չուրը ետ նահանջեց, նա ցատկեց եւ նույնպես տեղափոխվեց ւիֆի վրա: Հաջորդ հերթը Հերմանինն էր, այնուհետեւ՝ Բենգտինք: Ամեն անգամ լաստը մի քիչ առաջ էր մղվում, եւ երբ հասավ իմ եւ Տորստեյնի հերթը, լաստն այնքան ամուր էր նստած ոիֆերի վրա, որ այլեւս անհրաժեշտություն չկար այնտեղից հեռանալու: Բոլորս լծվեցինք բեռները փրկելու գործին:

Մենք այժմ երկու տասնյակ մետր հեռու էինք գտնվում ոիֆի այն դժոխային ելուստից, որի մոտ եւ մյուս կողմը փշրվում էին բուրունների մեկը մյուսին հաջորդող երկար կոհակները: Կորալի պոլիպները հոգ էին տարել ատոլն այնքան բարձր կառուցել, ուր բուրունների ամենաբարձր կատարները միայն կարողանային մեր

մոտից թռչել եւ ձկներով լեցուն լագունան լցնել թարմ ծովաջրով: Այստեղ ոիֆի ներսի կողմում՝ կորալների թագավորությունն էր, կորալներ, որոնք աչքի էին ընկնում արտառոց ձեւերով և գույներով:

Իմ ընկերները, ոիֆի երկարությամբ հեռանալով բավականաշափ տարածություն, հայտաբերեցին ոեզինե լաստր, որը ջրով լցված, ճոճվում էր ընկած տեղում: Նրանք ջուրը թափեցին եւ քաշ տալով բերին ջարդված լաստի մոտ: Ոեզինե լաստր մենք բեռնեցինք ամենաանհրաժեշտ բեռով՝ ռադիոկայանով, պարենով, ջրով (ի շահերով: Այդ բոլորը մենք քարշ տվինք ոիֆի վրայով եւ կիտե ցինք կորալի մի հսկա կունձի կատարին, որը միայնակ բարձրացած էր ոիֆի ներսի կողմում, հիշեցնելով մի հսկա մետեռիտ: Այնուհետեւ մենք նորից ետ գնացինք նավաբեկության տեղը՝ բեռների հետեւից: Մի թե մենք կարող էինք գիտենալ, թե ինչ բարձրության կհասնեն ալիքները, եթք մեղ վրա կհարձակվեն ափնակոծության հոսանքները:

Ոիֆի ներսի կողմի ծանծաղուտում մենք նկատեցինք ինչոր առարկա, որն արեւի տակ վառ կերպով փայլում էր: Եթք ծանծա

246

գուտով մոտեցանք վերցնելու, պարզվեց, որ պահածոյի երկու տուփեր էին: Դա մեզ համար միանգամայն անսպասելի էր. մենք ապշեցինք, եթք տեսանք, որ փոքրիկ սալիկերը փայլուն էին եւ նոր բացված, իսկ նրանց «Անանաս» մակագրությամբ պիտակները հիշտ ու ճիշտ նման էին ռազմադաշտային նոր ռացիոների տուփերի պիտակներին, տուփեր, որ մենք փորձել էինք ինտենդանտական վարչության հանձնարարությամբ: Իհարկե, դրանք մեր սեվական տուփերն էին, անանասն ուտելուց հետո, տուփերը նետել էինք «Կոն-Թիկիի» լաստակողից: Մենք միշտ լողացել էինք նրանց հետեւից՝ մինչեւ ոիֆը:

Մենք կանգնած էինք կորալի խորդութորդ, սուր կունձերի վրա եւ, ոտք դնելով անհարթ հատակին, դանդաղորեն քայլում էինք, ջուրը, նայած հատակի խորդութորդությանը, հասնում էր մերթ մինչեւ տստ քներիս կոճերը, մերթ մինչեւ կրծքներս: Անեմոնները, ծովային վարդերը եւ կորալները ամբողջ ոիֆին ինչ-որ ժայռային այգու տեսք էին տալիս իրենց մամուռով, կակտուսներով եւ կարմիր, կանաչ, գեղին ու սպիտակ գույնի բարացած բույսերով: Բոլոր գույներն այստեղ ներկայացված էին կամ որպես կորալ, կամ ջրիմուռ, կամ խեցի ու ծովային կակղամորթներ, կամ որպես ֆանտաստիկ ձկներ, որոնք գալարվում էին մեր շուրջն ամենուրեք: Ավելի խոր ջրանցքներում— Վճիտ ջրի մեջ, մենք տեսնում էինք մանր շնաձկներ՝ մետրից ավելի երկարությամբ, որոնք գաղտագողի մոտենում էին մեզ: Բայց բավական էր ձեռքի ափով շրփացնեինք ջրին, որ նրանք մի կողմ քաշվեին եւ հեռու լողային զգալի տարածություն:

Այնտեղ, ուր մենք ռիֆի վրա նետվեցինք, մեզ շրջապատում էին միայն ջրի լճակներ՝ տեղ-տեղ դուրս բնկած կորալի թաց Կղզակներով, իսկ դրանից այն կողմը տարածվում՝ էր հանդարտ, կապույտ լազունան: Տեղատվության ժամանակ ջրի միջից կորալի նոր կղզիներ էին երեւան գալիս, իսկ մակրնթացությունը, որ անընդհատ աղմկում էր ռիֆի երկարությամբ, դարձավ ավելի ցածր, կարծես թե մի հարկով իջավ: Թե ինչ էր տեղի ունենալու այստեղ՝ նեղ ռիֆի վրա, երբ սկսվեր ափնակոծություն, դժվար էր ասել: Անհրաժեշտ էր հեռանալ:

Ռիֆը, որը նման էր կիսով չափ ջրի մեջ խորասուզված ամրոցի պատի, ձգված էր մեզանից դեպի հյուսիս և դեպի հարավ: Հարավային ծայրին երեւում էր մի երկար կղզի՝ խիստ կերպով

247

աճած արմավենու անտառով: Իսկ դեպի հյուսիս, մեզ մոտիկ, 600—700 մետր տարածության վրա՝ գտնվում էր մի ուրիշ, զգալիորեն ավելի փոքր կղզի, նույնպես ծածկված արմավենիներով: Նա բնկած էր ռիֆի ներսի կողմը: Արմավենիների գագարները երկինք էին բարձրանում, իսկ ձյունի պես սպիտակ, ավագուտ լողափերն իջնում էին դեպի խաղաղ լաղունան: Այդ փոքրիկ կող զին ամբողջությամբ նման էր ծաղիկների մի հսկայական կողովի կամ մինյատյուր դրախտի: Հենց այդ կղզին Էլ մենք ընտրեցինք, որպես բնակավայր:

Հերմանը կանգնած էր իմ •կողքին, եւ նրա մորուքապատ դեմքին փայլում էր լայն ծալիս: Նա ոչ մի բառ չարտասանեց, միայն ձեռքը մեկնեց եւ կամացուկ ծիծաղեց: «Կոն-Թիկին» դեռեւս նրս տած էր ռիֆի արտաքին կողմում եւ մակրնթացության ցայտքերը թռչում էին նրա վրայով: Նա հաշմանդամացել էր, բայց պատ վավոր հաշմանդամ էր: Տախտակամածի վրա ամեն ինչ խճող ված էր, բայց Էկվադորի կիվեղոյան ջունգլիների ինը բալզային գերանները առաջվա պես միանգամայն անվնաս էին: Նրանք փըռ— կեցին մեր կյանքը: Օվկիանոսը մի քիչ բան ստացավ մեր թերից, իսկ այն, ինչ որ դարսել էինք նավախցի նեւրում, մնացել էր միանգամայն անվթար: Մենք ինքներս լա ստից հանեցինք այն ա մենք, ինչ որեւէ արժեք էր ներկայացնում, եւ այժմ մեր գույքն անվտանգ ընկած էր արեւակեզ հսկայական ժայռի վրա "քֆի ներսի կողմը:

Լաստից ռիֆի վրա ցատկելու պահից սկսած, ես հսկապես որ բաժանվեցի մեր լոցմաններից, որոնք առաջ ջրի մեջ սահում էին մեր առջեւից: Այժմ բալզային մեծ գերանները ընկած էին ոի ֆի վերեւում, ջրի մեջ սուզված բնդամենք 15 սանտիմետրի չափով եւ լասապքի տակ գլորվում էին ծովի դարչնազույն կակդամորթ ները: Լոցմաններն անհետացել էին: Ուսկեզույն մակրելներն անհետացել էին: Երեւում էին միայն անծանոթ տափակ ձկներ՝ սիրամարգի գունագերությամբ եւ բութ պոչով՝ որոնք գործարար աշխուժությամբ ետ ու առաջ էին շարժվում գերանների արանքում: Մենք

մտել էինք մի նոր աշխարհ: Յուհաննեսը հեռացել էր իր ձեղքից: Նա, անկասկած, ուրիշ օթեւան էր գտել:

Ես վերջին անգամ աչքի անցկացրի լաստը եւ նկատեցի տափակած կողովում պստիկ արմավենին: Կոկոսի բնկույզի աչքից ծլել էր ցողունը՝ 45 սանտիմետր երկարությամբ, իսկ ներքեւ՝ 248

Վից դուրս էին ցցվել երկու արմ' ատ: Ես ծանծաղուտով քայլերս

ուղրեցի դեպի կողին, ձեռքիս բռնած "յդ ԸԿՇԴՇՌ՝ Ինձնից մ' ի քանի քայլ առաջ տեսա Կն ուտին, որը ջրի միջով ուրախ քայլում էր, կուան տակին ունենալով լաստի մո դելը, նա այդ շինել էր ճանապարհորդության ժամանակ/, դրա վրա բավական ժամանակ վատնելով: Շուտով մենք հասանք Բենդտին: Նա սքանչելի տնտես էր: Ճակատին ուտուցք կար, թաց մորուքից կաթում էր ծովածուրը, նա գնում էր կուացած եւ իրում էր արկոր, որր նրա առաջին ամեն անգամ պարում էր, հենց որ լազունայի մեջ էր թափվում ոիֆի արտաքին կողմում փշրվող ըուրունների ջրի Հոսանքը: Նա հպ:սր տոլթյամբ բարձրացրեց արկոյի կափարիչը/՝ է ս խոհանոց արկոյն էր, իսկ այնտեղ շատ կանոնավոր գետեղված էին պրիմուսը եւ իս ո\ան ո դ ա (ին այ արտ դան երը ւ

Ես երբեք չես կարող մոռանալ ոիֆերի վրա յով այդ անցումը դեպի արմավենիներով ծածկված Հիասքանչ կղդին, որն ավելի ու ավելի էր մեծանում, ինչքան մոտենում էինք: Երբ հասա ավագուտ, արեւակեզ ափին, հանեցի՛կոշիկներս Ա քալել սկսեցի, ոտքերիս մա տները խրելով ըացարձակա պես չոր, տաք ավագի մեօ՛ Ինձ կարծես հաճույք էր պատճառում տեսքը յուրաքանչյուր հետքի, որ մնում էր արմավենիների պուրակը տանող ավագուտ, կուսական և պէին: Սուտով արմավենիների գագաթները խտացան ի: (գլխավերեւում, իսկ ես շարունակ առաք Էի դնում դեսի պլուտիկ կղզու կենտրոնը: Կոկոսի կանաչ ընկույզները կախված Լին արմավենիների կատարների տակ, իսկ ինչ-որ փարթամ թփեր խիտ կերպով պատված Էին ձյունի պես սպիտակ ծաղիկներով, որոնք բուրում Էին այնպես անուշ ու արբեցուցիչ, որ գլուխս սկսեց պտտվեր Երկու ընտանի ծովածիծառ անցան իմ ուսերի վրայով: Նրանք այնքան սպիտակ ծաղիկներով, որոնք բուրում Էին երկու ձգված փոքրիկ ամպիկ: Փոքրիկ մողեսները զարս Էին սահում ոտքերիս աակից: Կողու ամենա գլխավոր բնակիչները բոսրագույն, խոշոր ձգնավոր-խնցգեսւիններն Էին, որ ոնք դանդաղորեն սողում Էին բոլոր ուղղություններով, քարշ տալով խխունջների խն-դիննը, որոնք ձվի մեծության Էին, եւ որոնց մեջ թաքնված էր նրաց մարմնի հետեւի փափուկ մասի կեսը:

Կատարելապես ցնցված, չոքեցի ու մա տներս խոր խրեցի տաք ու չոր ավագի մեջ:

Ճանապարհորդությունը վերջանում էր: Մենք թոլորս կենդանի

Էինք: Մենք ավելի ջանք Հարավային ծովի անմարդաբնակ փոքրիկ մի կղզում: Եվ ի՞նչ կղզի: Տոքատիյնը մոտեցավ ինձ, մի կողմ նետեց պարկը, ձգվեց ավազի վրա եւ, մեջքի վրա պառկած, նա յում էր արմավենիների գագաթին եւ փետուրի պես թեթեւ սպիտակ թռչուններին, որոնք անձայն պտտվում էին մեր վերեւում: Շուտով մենք վեցս ել պառկեցինք: Հիրմանը, միշտ եռանդով լեցուն, մա դրվեց փոքր արմավենու վլւա եւ ցած զցեց կոկոսի ընկույզների կանալ մի ողկույզ: Մեր մալետեղանակներավ կարտեցինք դրանց փափուկ ծայրերը, կարծես դա ձու լիներ, եւ, գլուխներս վեր բարձ բացնելով, սկսեցինք խմել աշխարհի ամենահրաշալի դովացուցիչ խմիչքը՝ կոկոսի արմավենու սերմ չունեցող ջահել պտղի սառը, քաղցր կաթը:

Ոիֆի դրսի կողմից նորից լսվում էր ((դրախտի դոները» պաշտպանող պահակի թմբուկի միալար զարկը:

— Քավարանում փոքրինչ խոնավ էր,— ասաց Բենդտը,— բայց դրախտը մոտավորապես սւյնպիսին է, ինչպիսին ես պատկերացնում էի:

Մենք երանությամբ լցված, ձգվել էինք հողի վլւա եւ ժրպ առլմ էինք պասսատային սպիտակ ամպերին, որոնք արմավենի ների գագաթներից վեր լողում էին դեպի արեւմուտք: Այլեւս մենք ամպերին խեղճիւեղ չէինք նայում: Այժմ մենք պառկած էինք կղզու անշարժ, ամուր հողի վրա՝ իսկական Պոլինեղիայում:

Մենք հանգիստ պառկած էինք, իսկ ոիֆի մոտ բուրուններն աղմկում էին գնացքի պես՝ հորիզոնի ողջ երկարությամբ:

Բեն գան իրավացի էր, մենք ընկել էինք դրախտը:

Դ-լուի VIII

Նոր Ռոբինզոններ:— Պայքար երկրի հետ կապվելու համար:— Ամեն ինչ կարգին է:— Նավարեկության հետքերը:— Անմարդաբնակ կղզիներ:— Ճակատամարտ օձաձկների նետ:— հանդիպում պոլի-Տեղիացիների հետ:— Ոգիներ ոիֆի վրա:— ■ Դեսպանը առաջնորդի մոտ:— Առաջնորդի այցելությունը:— «Կոն-Թիկին» հանաչվամ է,,,:— Բարձր մակընթացություն:— Մեր լաստի ճանապարհորդությունը ցամաքով:— Չորս հոգով կղզում:— Կղզիաբնակները դալիս են մեր Տեսեկից:— Ընդունելություն գյուղում:— Նախնիները արեւածագի երկրից:— Պոլինեղիական պարեր:— Եթերով բուժում:— Մենք արքայական անուններ ենք ստանում:— Մի նոր նավարեկություն:— :Թամարան» վլրկում է «Մառաեն»:— Թախտիոլմ:— հանդիպում ծովափին:— Մեզ ընդունում են պատվով:— Վեց պսակ:

Մեր կղզյակն անմարդաբնակ էր: Մենք շուտով արդեն գիտեինք արմավենիների ամեն մի խումբը եւ ափի ամեն մի տեղամասը, որովհետեւ կղզու

լայնությունը մոտավորապես 200 մետր էր: Ամենաբարձր կետը լագունայի մակերեսից հազիվ երկու մետր էր բարձր:

Մեր գլխավերեւում՝ արմավենիների գագաթին կախված էին կոկոսի ընկույզների մեծ ողկույզներ, ընկույզների հաստ կճեպը արեւադարձային արեգակից պաշտպանում էր դրանց մեջ պարունակվող սառը կաթը, այնպես, որ առաջին շաբաթների ընթացքում մենք ջրի կարոտ չէինք զգալու: Կային նաև կոկոսի հասած ընկույզներ, ճգնավորիկեցգետինների ոհմակներ, իսկ լագունայում ամեն տեսակի ձկներ: Մենք որեւէ բանի պակաս չէինք զգալու:

251

Կղզու հյուսիսային ափին մենք գտանք վւայաե, հին (սայի մնացորդ, որը ներկված չէր եւ կիսող չափ: ծածկված էր կորալի ավաղով: Այստեղից, ոիֆի երկարությամբ դեպի հյուսիս նայելիս, կարելի էր տարբերել նավի ջարդված կմախը, որն առաջին անգամ մենք տեսանք ավելի մոտիկ տարածությունից, երբ լաստով անցնում էինք նրա մոտից: Ավելի հեռվում, դեպի հյուսիս, կապտա վուն մշուշում երեւում էին մի այլ վտրքիկ կղզու արմավենիների գագաթները: Զգալիորեն ավելի մոտ էր խիտ ծառերով ծածկված կղզին, որը գտնվում էր հարավում: Այդ կղզիներից եւ ոչ մեկում մենք չէինք նկաառում կենդանության նշան, բայց մենք դեռեւս ու՝ բիշ շատ հոգսեր ունեինք:

/Իորինզոն Հեսսե լբերգը, ծղոտե մեծ գլխարկով, կա զալո վ մոտեցավ, նա բերեց մեծ քանակությամբ ճգնավորիկեցգետիններից: Կնուտը խարույկ վառեց թափված ձյուղերից, եւ շուտով մենք խեցղետին էինք ուտում, իսկ որպես քաղցր խմում էինք կոկոսի կաթով պատրաստած— կակա:

— Է՞նչ լա վ է ծովափին նստելը, ձիշտ չէ, տղերք,— հիառ— մունքով ասաց Կն ուար:

Իե նա մեզնից միակ մարդն էր, որ մի անգամ արդեն եղել էր ցամաքում: Այդ խոսքն ասելիս, նա սայթաքեց եւ կես թեյնիկ եռացրած ջուրը թափեց բենդտի մերկ ոտքերին:

Հարյուրմեկ օր լաստի վրա անցկացնելուց հետո, այդ առաջին օրը մենք չէինք կարողանում ծովափին ամուր կանգնել ոտք ներիս վրա. արմավենիների բների միջեւ մենք հանկարծ երերվում էինք, որովհետեւ բնազդաբար ոտքներս շարժում էինք այն ձեւով. ինչպես եթե լաստի վրա լինեինք, զգուշանում էինք անզո ալիք

"Երից:

Երբ Բենզտը ճաշի պարագաները սւվեց, էրիկը ուրախ ժպտաց: Հիշեցի, որ լաստի վրա վերջին անդամ ճաշը վերջացնելուց հետո, սովորականի պես, կոացա

լաստակողի վրայով ամանները լվանալու, մինչ ես այդ հիշողությամբ էի տարված, երիքը, հայցը նետելով ոիֆի :/յւա, ասաց՝ «այսօր ես չեմ լվանալու իմ ամանները»): Երբ նա խոհանոցի արկղում նայեց իր ձաշի պարս- զաներին, տեսավ, որ դրանք նույնքան մաքուր էին, որքան եւ իմը:

Կուշտուկուտ ուտելուց հետո, մենք պառկեցինք հողի վրա այնուհետեւ սկսեցինք հավաքել թրջված ուաղինկայանը, այդ պետք է արվեր շտապ կերպով, որպեսզի Տորստեյնը ու Կնուտը կարո

252

դանային եթեր մտնել, նախքան Ռարոանդայի մարզը կհաղոր դեր մեր տխուր վախճանի մասին:

Մեր ուաղինսարքավորման մեծ մասն արդեն բերել էինք ծովափ: Ոիֆի՝ էրա կուտակված առարկաների մեջ Բենզուր գտավ միշրկո եւ ձեռքը զցեց նրան: Անմիջապես նա վեր թռավ էլեկտրական Հոսանքի զարկից, կարելի էր չկասկածել, որ արկղի պարունակությունը կապ ուներ ուաղինտեխնիկայի հետ: Մինչ մեր ուաղիստները քանդում, միացնում եւ հավաքում էին ապարատուրան, մնացած չորսովս սկսեցինք զբաղվել ձամբարի պատրաստությամբ:

Այն վայրի մոտ, որտեղ մենք նետվեցինք ոիֆի վրա, գտանք ծանր, ջրով ծծված առագաստը, որը դուրս քաշեցինք ափը: Առագաստը քաշելով տարանք երկու հաստ արմավենիների միջև փոքրիկ մարդու գետնի՝ էրա, որտեղից բացվում էր լա գոլնա յի տեսա քանը, նրա երկու անկյուններն ամրացրինք քամբուկի ձողերի վրա, որ լողալով եկել էին աղետի վայրից: Փարթամորեն ծաղկող թփերի իիտ ցանկապատը հենարան էր ծառայում առագաստի համար, այնպես, որ մենք ունեինք երեք պատով առաստաղ՝. Մեր հայաց բի առաս փոված էր վւայլվլող լազունան, իսկ մեր Հուրջը օդը լեցուն էր ծաղիկների նուրբ բուրմունքով: Իրոք որ հաձելի քան էր այդպիսի տեղում լինելը: Ս ենք բոլորս գոհունակությամբ հրձվում ուս սքանչանում էինք հանգստով: Ցուրաքանչյուրս մեզ համար անկողին պատրաստեցինք արմավենու տերեւներից, նախօրոք հեռացնելով կորակի ճյուղերի կտորները, որոնք աննպատակ դուրս էին ցցված ավաղի միջից: Մինչեւ գիշերվա վրա հասնելը, քնելու համար մենք շատ հարմար տեղ պատրաստեցինք, իսկ մեր զիսավերեւում մենք տեսնում էինք բարի ծերունի Կոնժիկի մորուքա պատ դեմքը: Նա այլեւս արեւելյան քամու ձնշման տակ դուրս չեր զցում իր կուրծքը: Այժք նա անշարժ պառկած էր մեջքի վրա ե նայում էր աստղերին, որումք առկայծում էի): Պ ոլինեզիայի եր կընքում:

Մեր շուրջը, թփերի վրա, կախված էին թաց դրոշակներն ու՝ քնապարկերը, իսկ թրջված հաղուստը չորանում էր ավազի վրա փոած: Էի մեկ օր այս արեւաշատ կղղում, եւ ամեն ինչ լավ կչորանար: Նույնիսկ ուաղիստները հարկադրված էին ընդհատել իրենց . աշխատանքը, սպասելով, որ հաջորդ օրը արեգակը կչորացնի

Մրանց ապարատուրան: Թփերից մենք վերցրինք քնապարկերը եւ մտանք մեջը, պարծենկոտությամբ ւ1ք:ձելով, թե ում պարկն է

253

ամենից լորը: Հաղթանակողը բենգան էր, որովհետեւ երբ ք>ա ՀԸՇ~ վեց, նրա պարկը Ալըմփաց: 0", երկնային ուժեր, ինչքա՞ն լավ է, երբ հնարավորություն ունես քնելու:

Արշալույսին, երբ արթնացանք, առազաստր կախ էր անկած, վճիտ, մաքուր անձրեւաջրով լիքը՝

բենգտը հոգ տարավ այդ անսպասելի պարզեւի նկատմամբ, իսկ այնուհետեւ առանց շտապելու, իջավ դեպի լազունան եւ ավ նետեց մի քանի հատ զվարձալի ձկներ, որոնց նա քշել էր ավազի մեջ փորած առուները:

Գիշերը Հերմանի վզի ու մեջքի այն տեղերը, որ նա վնասել էր Լիմայից ուղեւորվելուց առաջ, ցավում էին, իսկ էրիկի մոտ կրկնվեց վաղուցվա մոռացված իշխազը: Ոփինով կատարած մեր ձանապար հորդությունը մնացած բաներում զարմանալիորեն թեթեւ հետեւանքներ թողեց, մենք քերծվածքներ եւ աննշան վերքեր էինք ստացել, միայն Բենդար, որին խվել էր վայր ընկնող կայմը, թեթեւ ցնցում էր ստացել: Ամենազվարձալի տեսքն իմն էր ոտքերս ու ձեռքերս ծածկված էին կապտասեւ թծերով, որ առաջացել էին պարանք ուժեղ սեղմելուց:

Սակայն, մեզանից ոչ մեկը այնքան վատ չէր զգում իրեն, որ փայլվվող լազունայի տեսքից զգայթակղվեր նախաձաշից առաջ Հապճեպ լողանալու համար: Լազունան հսկայական էր: Հեռվում նա կապտագույն էր եւ պասատից ծփում էր, նա այնքան լայն էր, որ մենք հազիվ էինք կարողանում տարբերել երկնազույն մշուշով պատած եւ արմավենիներով ծածկված կղզիների շարքը, որ ատոր երիգապատում էին հակառակ կողմից: Բայց այստեղ, կղզիների հողմահարության կողմը, պասատը հանդարտ խշխացնում էր արմավենիների վւետրավոր տերեւները, իսկ արմավենիները թե թե վակի օրորվում էին. լազունան, անշարժ հայելու պես, ընկած էր ներքեւում եւ արտացոլում էր դրանց ամբողջ գեղեցկությունը: Դառնադի ջուրը մաքուր ու վճիտ էր: Վառ գույներով կորալները երեք մետր խորության վրա այնքան մոտ էին թվում մակերեսին, որ լողանալու ժամանակ զգուշանում էինք, որպեսզի ոտքներս չվիրավորենք: Զուրը լեցուն էր բազմազան գույնի ձկների հիասքանչ տարատեսակություններով: Մեր առաջ բացված էր զվարձալիքներով լեցուն ապշեցուցիչ մի աշխարհ: Զուրը թարմացնելու շափ զով էր, իսկ օդը չոր եւ արեւի շերմությամբ հաճելի լինելու սատի-

254

Է-

%

».

Կանաչ, յօւա՝ մ կաթով (Լցուն կոկոսի ընկույզներ», հսկայական գրաֆինների պես, կախ էին ընկած արմավենիներից:

Իանի տաք: Իայց այսօր հարկավոր էր շուտով ափ դուրս դար (Իարուանդան տագնապալի տեղեկություններ կհա դորդեր, եթե մինչեւ օրվա վերջը լասաւից լուր չստանար:

Ուստինհաղորդիչի կոճերն ու մյուս դետալները փոած էին միանգամայն չոր կորալի սալերի վրա և չորանում էին արեւադարձային արեգակի տակ: Տ որստեյնն ու Կնուան աստիճանաբար : 1 իացնում ու սլ տ ո ւ ս ակն ե րով ամրացնում էին դրանք: Առավոտն անցնում էր, եւ ավելի ու ավելի լարված թիճակ էր ստեղծվում:

Ս ենք մի կողմ թողինք մնացած բոլոր դործերը եւ. շրջապատե ցինք մեր ուաղիստներին, հույս տածելով, որ կարող էինք որեւէ բանով օգնել նրանց: Ս ենք պետք է եթերում թնեինք մինչեւ երեկոյան ժամը տասը, այլապես պայմանավորված 36՝ ժամվա ժամ կետը կլրանար եւ լՄարու ոնդա յի ուա դիոսիրո դր կսկսեր կոչեր հ' ս -Կորդել վլրկաթյան համար ինքնաթիռներ ու Էքսպե դիցիա ուղարկելու*

Վրա հասավ կեսօրը, այնուհետեւ երեկոն, եւ արեգակը մայր մտավ: Ախայն թե Ռարոտոնդա յի մարդը կարողանար դիմանալ: Ժամը յոթն է, ութը, ինը: Լարված վիճակը իր գագաթնակետին էր հասնում: Հաղորդիչի մեջ կյանքի նշույլ չկար, բայց «^»ը—173՝ ընդունիչն սկսեց կենդանանալ շկալայի հենց հիմքի մոտ, որտեղ թույլ կերպով հնչում էր ինչոր երաժշտություն: Բայց սիրողային ալիքում ոչինչ չէր լսվում: Սակայն աստիճանաբար հնյուննւրն սկսեցին հասնեի հավանաբար, կոճերից մեկը դեռևս բոլորովին չէր չորացեր Հաղորդիչը դեռևս մեռած էր՝ ամենուրեք կարձ միացություններ ու կայծեր էին:

Պա ք:՝ տնավորված ժամկետը լրանալուն մի ժամ էլ չէր մնա ցել: Եվ բան դուրս չէր դախիս: Հաղորդիչը շարքից դուրս էր եկել, I, մենք վճռեցինք նորից վարձեք դործի դնելու րնդիատակյա փոք րիկ հաղորդիչը, որ օգտագործվում էր պատերազմի ժամանակ: Օրվա ընթացքում մի քանի փորձ արդեն արել էինք, բայց ապարդ տուն: Թերեւս այժմ չորացած կլինի: Բոլոր մարտկոցները միանգամայն փչացել էին, եւ հոսանք ստանալու համար հարկադրված էինք պտտել ձեռքի վտքրիկ դինամոն: Գա հեշտ գործ չէր, եւ մենք, չորս հոգով՝ ռադիոտեխնիկայի գործում միանգամայն բոքիկ, ամբողջ օրվա ընթացքում նստել ու պտտում էինք այդ դժոխային գործիքը:

Երեսուն եւ վեց ժամը շուտով պետք է լրանար: Ես հիշում եմ.

256

թե ինչպես մեկը շշացաց՝ «յոթ րոպե», «հինգ րոպե» եւ այնահետեւ ոչ ոք ժամացույցին չէր նայում: Հաղորդիչն առաջվա պես պապանձված էր, բայց ընդունիչը ինչ-որ փնթվինքում էր արդեն մեզ հարկավոր ալիքի մոտ: Հանկարծ նա ճթաքաց Ռարոտոնդա յի ալիքի ւերա, եւ մենք մտածեցինք, որ նա խոսում է Թախտիի ռա վըոկայանի հետ: Շուտով մենք բռնեցինք ռադիոգրամայի հետեւյալ Հատվածը, որ հաղորդվում էր Ռարոտոնդայից:

«... Սամոա կղզիներից այս կողմը ոչ մի ինքնաթիո չկա: Ես միանգամայն համողված եմ»:

Այնուհետեւ ամեն ինչ լոեց: Անտանելի լարված վիճակ էր: Ի նշ են անում այնտեղ: Մի թե նրանք ինքնաթիո եւ փրկարշավ— ներ են ուղարկում: Այժմ, անկասկած, մեր մասին հաղորդումները եթերով տարածվում են բոլոր կողմերը:

Երկու ռադիոստոներն ել տենդորեն շարունակում էին աշխատեր •ք թիհնքը առատորեն հոսում էր նրանց դեւուկերից նույնն էր վի ճակը նաև նրանց, ովքեր պտտում էին դինամոյի բռնակը: Էլեկտրական տատանումներն աստիճանաբար սկսեցին հանդես դալ հաղորդիչի անտեննայի կոնտուրում, եւ Տարսաեյնն էքստազով ցույց էր տա լիս պլաքը, որ դանդաղորեն բարձրանում էր շկալայ ով, երբ նա սեղմում էր Մորդեկի բանալին: Գործը հաջող էր ընթանում:

Մենք, խելագարի պես, պտտում էինք բռնակը, իսկ Տորստեյ նր կանչում էր Ռարոտոնգային: Ոչ ոք մեզ չէր լսում: Նա նորից կանչեց: Այժմ վերստին արթնացավ ընդունիչը, բայց Ռարո ռանդան մեզ չէր լսում: Մենք էռսԱնջելոսում կանչեցինք Հալին ու Ֆրենկին եւ Լումայում՝ ծովային դպրոցը, բայց ոչոք մեզ չէր լսում: Այդ ժամանակ Տորստեյնն ուղարկեց «0,—2» ազդանշանը, այսինքն նա կանչում էր աշխարհի բոլոր կայանները, որոնք կարող էին լսել մեր սիրողական կարձալիքով:

Այն բանը որոշ արյունք տվեց: Այժմ ինչոր թույլ ձայն 1,թերից սկսեց կամաց կանչել մեզ: Մենք կրկնեցինք ազդանշանը ե ասացինք, որ իրեն լսեցինք: Այդ ժամանակ կամաց ձայնն եթերից արտասանեց,

— Իմ անունը Պետք է, ապրում եմ Կոլորադոյում. ի՞նչ է ձեր անունը եւ որտե՞ղ եք ապրում:

Հաղորդողը ինչ-որ մի ռադիոսիրող էր: Մենք շարունակում էինք պտտել բռնակը, իսկ Տորստեյնը բռնեց բանալին եւ պատասխանեց,

— Սա «Կոնֆիլին» է. մեզ գոցւս է նետել Խաղաղ օվկիանոս սի մի անմարդաբնակ կղզի

Պոլն ամենեւին չհավատաց այդ հաղորդմանը: Նա կարծում էր, որ հարեւան թաղամասից ինչ-որ մի կարձալիքավոր իրեն ձեռք է առնում, եւ այլեւս հանդես չեկավ եթերում: Հուսահատությունից զիսներիս մաղերը պոկում էինք: Ահա, այս մենք ենք, նստած այստեղ, արմավենիների տակ, աստղալից զիշերով, անմարդաբնակ կղղում, եւ ոչ ոք չի հավատում մեր խոսքերին:

Տորստեյնը չէր նահանջում, նա նորից ձեռքն առավ բանալին եւ անընդհատ հաղորդում էր. «Ամեն ինչ կարգին է, ամեն ինչ կարգին»: Ինչ էլ որ լիներ, մենք պետք է կասեցնեինք Խաղաղ օվկիանոսի զանազան ծայրերում պատրասվող այդ փրկարշավ— ները:

Հանկարծ ընդունիչում մենք լսեցինք, թէ ինչպես մեկը բավականաշափ կամաց հարցրեց *

— Եթե ամեն ինչ կարգին է, էլ ինչո՞ւ էք հուզվում:

Հետո եթերը նորից լոեց: Եվ ուրիշ ոչինչ: Հուսահատությունիք խելագարված, մենք պատրաստ էինք բարձրանալ արմավենիների զագաթները, թավ: տալ կոկոսի բոլոր ընկույզները, եւ դժվար է ասել, թէ ինչեր չէինք անի, եթե հանկարծ մեզ չլսեին թէ՝ Ս՝ աբո տոնգայից եւ թէ՝ մեր հին բարեկամ Հալը: Հալի ասելով, տա աւրս քսությունից լաց է եղել, երբ նորից լսել է «ԸՆԶ» կանչերը; Ամբողջ իրարանցումն անհապաղ դադարեց, նորից մենք մենակ էինք, եւ ոչ ոք մեզ չէր անհանդաստացնում Հարավային ծովի մեր կղզում: Բոլորովին ուժասպառ, մենք պառկեցինք քնելու՝ արմավենիների տերեւներից պատրաստած մեր անկողիններում:

Հաջորդ օրը մենք որեւէ տեղ չէինք շտւապում եւ լիաթոք շնչելով, զմայլվում էինք կղզինվ: Ումանք լողանում էին, ուրիշները ձուկ էին որսում կամ թափառում էին ոիֆի վրա ուշագրավ ծովային կենդանիներ որոնելով: Ամենաեռանդունները կարգի էին & բերում ճամբարը եւ զարդարում էին նրա շրջապատը: Ծովափին, ուր երեւում էր «Կոնֆիլին», արմավենու պուրակի փեշերին, մենք փոս փորեցինք, ծածկեցինք տերեւներով ու տնկեցինք Պերուից բերած կոկոսի ծլած ընկույզը: Հենց նույն տեղի դիմացի կողմում, որտեղ «Կոնֆիլին» դիպավ ոիֆին, կորալի կունձղերից մի բուրգ շինեցինք: Մակընթացությունը զիշերվա ընթացքում «Կոնֆիլին» առաջ էր շարժել է լ ավելի մոտ՝ դեպի լազունան, եւ 258

Պեսամ սւհած արմավենուց քաղած կոկոսի լնկայզլ Աէ&ք ցաննցինք
Պոլիննգիայամ:

այժմ, շրջապատված միայն մի քանի ջրափոսերով, նա համարյա ամբողջովին ընկած էր ջրից դուրս, արտաքին ռիֆից հեռու՝ կորալի խոշոր կունձերի շրջապատում:

Էրիկն ու Հերմանը, կեծացած ավաղում մի լավ տաքանալով, իրենց շատ ավե/ի լավ էին զգովք եւ ցանկացան ուղեւորվել ռիֆի երկարությամբ, հույս տածելով, որ իրենց կհաջողվի փոխադրվել այն մեծ կղզին, որ գտնվում էր այդ կղզմը: Ես խորհուրդ տվի նրանց դգոլշանալ շնաձկներից, իսկ առավել եւս օձաձկներից °, նրանք վերցրին մաշետե դանակներ եւ կոխեցին գոտին երի հետեւը՝ Կորալի ռիֆերն ապաստան են ծառայում սարսափելի օձաձկների Համար, դրանք իրենց թունավոր երկար ատամներով կարող էին սրկել մարդու ոտքերը: Հարձակվելու ժամանակ նրանք շարժվում են կայծակի արագությամբ գալարվելով: Բնիկները, որոնք լեն վախենում լողալ շնաձկան կողքին, սաստիկ վախենում են նրանցից:

Էրիկն ու Հերմանը ծանծաղուտով, ուիֆի վրայով անցնում են զգայի տարածություն՝ դեպի հարավ, բայց տեղ-տեղ հանդիպում են ջրով /ի հուների, որոնց Վլույով հարկադրված են լինում ցատկել կամ անցնել լողալով: Սրանք հաջող կերպով հասնում են մեծ կղզուն եւ ծանծաղուտով մոտենում ափին: Նրանց ասելով, երկար ու նեղ այդ կղզին ծածկված է արմավենիների անտառով եւ տարածվում է հեռու՝ դեպի հարավ: Նրա արեւոտ առափերը ռիֆով ոլաշապանված են քամուց: Էրիկը ու Հերմանը շարունակում են գնալ կղզու երկարությամբ, մինչեւ հասնում են հարավային ժայռի)::

Սպիտակ փրփուրով պատած ռիֆն այդտեղից տարածվում է հեռու՝ դեպի մյուս կղզիները: Մեր հետազոտողն երն այստեղ գտնում են մեծ նավի ջարդված կմախք, նա չորս կայմ է ունեցել եւ ընկած Վ եղել ափին՝ բաժանված երկու մասի: Դա իսպանական Հին առազաստանավ է եղել, բեռնված ռելսերով եւ ժանգոտած ռելսերը թափթփված են եղել ռիֆի երկարությամբ: Էրիկն ու Հերմանը վերադարձել են կղզու մյուս կողմից, բայց նրանց չի համոզվել ավագի վրա որեւէ հետք հայտնաբերել:

Ռիֆով ետ վերադառնալու ժամանակ նրանք շարունակ վախեցրել են ինչ-որ տարօրինակ ձկների եւ փորձել են դրանցից մի քանիսին որսալ: Հանկարծ նրանց վրա հարձակվել են թվով մոտ աթը խոշոր օձաձկներ: Էրիկն ու Հերմանը պարդ տեսել են, թե ինչպես նրանք մոտենում են եւ ցատկում Դուշաճ մեծ կունձի լիյրա. 260

օձաձկներն սկսել են զալարվել նրա շուրջը: Մ’ եր հետախոյզների պատմելով տղամարդու սրունքի հաստությամբ այդ սահուն հրեշները ծածկված են կանաչ ու սեւ բծերով, իիշեցնելով թունավոր, օձեր, փոքրիկ գլուխների վրա փայլում են օձի չար աչքերը, իսկ ատամները, մախաթի պես սուր, երկուերեք սանտիմետր երկար: Երբ նրանց օրորվող փոքրիկ գլուխները գալարվելով մոտեցել են, էրիկն ու Հերմանը վրա են պրծել դանակներով: Օձաձկներից մեկի գլուխը կտրել են, մյուսին՝ վիրավորել: Զրի միջի արյունը հրա պուրել է երկնազույն, երիտասարդ շնաձկների մի ամբողջ վտանի, սրանք հարձակվել են մահացածի ու վիրավորվածի վրա, իսկ երիկիս "լ Հերմանին հաջողվում է ցատկել կորալի մի այլ կունձի վրա եւ հեռանալ:

Այդ նույն օրը ես մեր կղզու ափին թափառում էի ծանծաղուտում, երբ հանկարծ ինչ-որ բան կայծակնային արագությամբ, երկու կողմից կպավ իմ ոտքի կոճից եւ պինդ կախվեց նրանից: Իա մի ութոտնուկ էր: Նա մեծ չէր, բայց դժվար է հաղորդել այն զգացողությունը, որ ես ունեցա, երբ սառը ձանկերը շրջապատեցին իմ ոտքը եւ ինձ էին նայում թշնամական մանր աչքերը, որոնք ցցված էին վառկարմրագույն, լպրծուն տոպրակի, այսինքն՝ ու թոտնուկի մարմնի \վրա: Ես ամբողջ ուժով ոտքս թափահարեցի, // ոլթոտնուկը, որի երկարությունը մի մետր է չկար, հետեւեց իմ թափահարմանը, բայց ձանկերը բաց չթալեց: Ըստ երեւոյթին նրան հրապարեց էր իմ ոտքի վրայի կապը: Ես, կա դալով, շարժվում էի դեպի ափը ոտքիս կպած զզվելի արարածի հետ: Միայն այն ժամանակ, երբ ես հասա չոր ավաղի եզրին, ալթոսւնուկը ինձ բաց թողեց եւ սկսեց դանդաղորեն նահանջել ծանծաղուտով: Նա ձանկերն ուղղել էր ափի ուղղությամբ, եւ աչքերը չէր Հեռացնում այնտեղից, կարծես թե պատրաստ էր նոր հարձակման, եթե եւ այդ ցանկանայի: Երբ ութոտնուկի վրա ես մի քանի կտոր կորա/ նետեցի, նա հապճեպորեն հեռացավ:

Ոիֆերի շրջապատում պատահած բազմապիսի արկածները Համեմունքն էին կղզում անցկացրած մեր երանելի կյանքի: Բայց մենք միտք չունեինք այդտեղ անցկացնել մեր ամբողջ կյանքը, եւ ժամանակն էր մտածել, թե ինչպես վերադառնանք սովորական աշխարհը: Մի շաբաթ լրանալուց հետո, «Կոնժիկին» իր համար

2(5) S

Ճանապարհ բացեց մինչեւ կորալի պատնեշի մեշտեղը, ուր այժմ ընկած էր, ամուր կպած լերկ ոիֆերի վրա: Խոշոր գերանները, ջանալով առօտեւից իրենց համար ճանապարհ հարթել դեպի լազունան, դեն էին հրել եւ կոտրտել էին կորալի խոշոր կունձեր, բայց այժմ փայտե լասար լովել էր անշարժ, եւ ինչքան էլ փորձում էինք ձգել, բոթել, բան դարս չէր գալիս: Եթե երեք մեզ հաջողվեր ջարդված լասար իջեցնել լազունան, համենայն դեպս մենք կարող կլինեինք միակցել կայմր, եւ սարքել նրան այնքան, որ հնարավոր լիներ կտրել խաղաղ լազունան եւ տեսնել, թե ինչ կա նրա մյուս կողմը: Եթե կղզիներից մեկն ու մեկի վրա բնակություն լիներ, ապա զա ավելի

շուտ կլիներ այն կղզի" > որը գտնվում էր հեռու հորիզոնում դեպի արեւմուտք, որտեղ ատոլը թեքվում էր դեպի հողմահարման կողմը:

Օրերն անցնում էին:

Եվ ահա մի անգամ, առավոտյան, մեր տղաներից մի քանիսը շնչակտուր մոտ վազեցին եւ հաղորդեցին, որ լազունայի վրա սպիտակ առազաստ են տեսել: Արմավենու պուրակի փեշերի մոտ ավելի բարձր տեղից՝ մենք կարողացանք տարբերել սպիտակ, պստիկ բիծ, որը պարզորոշ կերպով աչքի էր ընկնում կապտածիածանագույն լազունայի ֆոնի վրա: Միանգամայն ակներեւ էր, որ դա մի առազաստանավ էր, եւ հենց նոր էր դուրս եկել հակադիր ափից: Մենք տեսանք, թե ինչպես նա թեքվեց մի ուրիշ հալվի: Շուտով երեւաց մի ուրիշ առազաստ:

Առազաստները գնալով մեծանում եւ մոտենում էին: Նրանք զալիս էին ուղիղ դեպի մեզ: Արմավենու զագարին մենք բարձրացրինք ֆրանսիական դրոշակը, իսկ մեր նորվեգիական դրոշակը, ձողից կապած, թափահարում էինք: Հաստերից մեկն այնքան մոտ կր, որ մենք կարողաւոանք տարբերել, դա պոլինեզիական պիրոզա էր՝ բալանսիրով: Նրա սարքավորումն ավելի ժամանակակից տիպի էր: Երկու դարչնագույն մարդ կանգնած էին պիրոզայում եւ դիտում էին մեզ: Մենք ձեռքներս թափահարեցինք, որին ի պատասխան, նրանք էլ թափահարեցին եւ նավարկեցին ծանծաղուտով ուղիղ դեպի ափը:

— Իա օռա նա,— ողջունեցինք մենք նրանց պոլինեզիական ; /•/ վո վ:

— Իա օռա նա,— խմբով ձայն տվին նրանք եւ մեկը նրան

2(>2

919 "ԷՒՐԴԱՅԻց դուրս ցատկեց եւ սկսեց քարշ տալ պիրոզան, ավազուտ հատակով ջրի միջով քայլելով ուղիղ դեպի մեզ:

Երկու հյուրերն էլ եվրոպական հազուստով էին, բայց նրանց բարեկազմ մարմինները դարչնագույն էին: Նրանց ոսքերը մերկ էին, իսկ գլուխներին, արեւից պաշտպանվելու համար, կրում էին ծղոտե ինքնազործ գլխարկներ: Պոլինեզիացիները հասան մինչեւ ափը եւ անվատահ քայլերով սկսեցին մոտենալ մեզ: Բայց մենք բոլորս, ժպտալով, սկսեցինք հերթով սեղմել նրանց ձեռքը, նրանք, ուրախությունից փայլող աչքերով, ժպտացին, բաց անելով երկու շարք շլացուցիչ սպիտակ ատամները, այդ ժպտամներն ավելի բան էին ասում, բան խոսքերը:

Պոլինեզիական լեզվով մեր ուղօւյնը զարմացրեց եւ վստահություն ներշնչեց մեր հյուրերին, նրանց նույնպիսի մոլորության մեջ զցելով, ինչպես ընկանք մենք ինքներս, երբ Անգարթառուի նրանց տեղակիցը անզերեն մեզ ձայն տվեց «բարի երեկո»: Նրանք ոգե վորված սկսեցին արագարագ ինչ-որ բան պատմել մեզ պոլինեզիական

լեզվով, եւ այդ տեւեց բավական ժամանակ, մինչեւ հասկացան, որ իրենց գեղումներն ամենեւին նպատակին չեն հասնում: Այդ նույն ժամանակ շռեցին եւ միայն բարեկամաբար ծիծաղում էին, ցույց տալով մյուս պիրոզան, որն արդեն մոտենում էր:

Երկրորդ պիրոզայում երեք մարդ կար, երբ սրանք ծանծաղուտով հասան ափին եւ ողջունեցին մեղ, պարզվեց, որ նրանցից մեկը մի քիչ խոսում է ֆրանսերեն: Մենք իմացանք, որ լազունայի մյուս կողմի կղզիներից մեկում կա պոլինեզիական զյուղ եւ որ նրա բնակիչները մի գիշեր նկատել են մեր խարույկը: Ռարոիա ռիֆում գոյություն ունի դեպի կղզիսերը տանող միայն մի հատիկ անցք> իսկ կղզիները շրջապատում են լազունան. եւ քանի որ այդ անցքը գտնվում է հենց գյուղի մոտ, ուստի, ով կ որ մոտենալու 1ինի ռիֆի հետեւում գտնվող կղզիներին, գյուղի բնակիչները նրան անպայման կնկատեն: Այդ պատճառով գյուղի ծերունիներն այն եզրակացության են եկել, որ ռիֆից դեպի արեւելք իրե՛նց տեսած կրակը չի կարող մարդկային ձեռքի գործ լինել, այլ որ դա ինչ-որ գերբնական բան է: Այդ բանը կղզիաբնակներին դրկել է լազունան կտրել-անցնելու եւ անձամբ ստուգելու ցանկությունից: Բայց հետո, իրենց կղզուն է մոտեցել լազունայով լողացող կոտրած մի տրկդ, որի վրա տեսել են նկարված ինչ-որ նշաններ: Կղզիաբնակներից երկուսը, որոնք եղել էին Թախտիում եւ իմացել են այրու

263

րենը, վերծանել են գրությունը եւ կարդաց ել են «Թիկի գրված տախտակի վրա սեւ, մեծ տառերով: Ղ՝ բանից հետո այլեւս կասկած չեն ունեցել, որ ռիֆի վրա հանդես են եկել ոգիներ, որովհետեւ թիկին,— նրանք բոլորն այն գիտեին,— վաղուց ի վեր մահացած իրենց սեփական ժողովունքի նախահայրն էր եղել: Թաւց որոշ ժամանակ անց լազունայով դեպի կղզին են լողացել պաքսիմատով, սիգարետներով տուփեր, կոկոսի ընկույզներ եւ հին կոշիկով լեցուն մի տուվլ: Այդ ժամանակ նրանք բոլորն Էլ հասկս: ցել են, որ ռիֆի արեւելյան կողմը տեղի է ունեցել նավաբեկություն, եւ առաջնորդը երկու պիրոզա է ուղարկել որոնելու ողջ մնացած մարդկանց, որոնց խարույկը կղդում տեսկլ են Հեռվից:

Ֆրանսերեն խոսող կղզիաբնակն, իր ընկերների պնդմամբ ,արցրեց, թե ինչու լազունայով լողացող տախտակի վրա գոված է եղել «Թիկիստ: Մ ենք բացատրեցինք, որ մեր ամբողջ հանդերձանքի վրա դրված է «ԿոնԹիկի» եւ որ այդ այն լաստի անունն է, որով մենք լողացել ենք:

Մեր նոր բարեկամները բարձրածայն աղաղակով իրենց զարմանքն արտահայտեցին, երբ լսեցին, որ աղետի ժամանակ ոչ ոք չի մահացել եւ ռիֆի վրա ընկած, ջարդված կմախքը իսկապես այն լա սան է եղել, որով մենք ժամանել ենք: Նրանք ուզում եին անմիջապես մեզ նատեցնել այի բո զաները եւ հասցնել գյուղը: Մենք շնորհակալություն հայտնեցինք եւ հրաժարվեցինք, քանի որ ցանկանում էինք մնալ այնքան ժամանակ, մինչեւ որ «Կոն Թի կին» դուրս բերեինք ռիֆից: Նրանք

սարսափով նայում էին ռիֆի վրա մնացած անձոռնի շինվածքին: Իհարկե, մենք չեինք ել երազում, որ մեզ կհաջողվի նորից ջրի վրա իջեցնել այդ խեղաթյուրված կմախքը: Վերջիվերջո պատզամաբերը հայտնեց, որ մենք պետք է ուղեւորվենք իրենց հետ եւ թե առաջնորդի հրամանն է եղել այդ՝ չվերադառնալ առանց մեզ:

Այն ժամանակ մենք որոշեցինք, որ մեզնից մեկը գնա կրդ կիարնակների հետ, որպես դեսպան՝ առաջնորդի հետ բանակցելու, իսկ այնուհետեւ կվերադառնա եւ կպատմի, թե ինչպես է արլ կղզու իրադրությունը: Մենք չեինք կարող լաստր թողնել ռիֆի վրա, ոչ ել ամբողջ հանդերձանքը՝ մեր փոքրիկ կղզում:

Կղզիարնակների հետ մեզնեց Բենզուր: Երկու պիրոզաները ■ բվելով դուրս եկան ավազոտ ափից, եւ շուտով, դով քամուց թըշ՝ Ա՛լով: անհետացան արեւմուտքում:

264

Հաջորդ օրը հորիզոնում երեւացին անհամար սպի տակ առա- :լաստներ: Թվում էր, թե կղզիարնակներն այժմ եկել էին մեր հետեւից, իրենց ունեցած բոլոր նավերով:

Ամբողջ նավատորմիոր թերվեց մեր կողմը, եւ երբ մոտեցավ մեղ, առջեւի պիրոզայում, դարչնագույն մարդկանց շարքում, նկատեցինք մեր Բենդտին, որը թափահարում էր զիսարկը: Նա մեզ ձայն տվեց հասկացնելով, որ իր հես: Է առաջնորդը, եւ մենք Զարդալից շարք կանգնեցինք ափին, որպեսզի հանդիպենք ծան- ծալուտով մոտեցող հյարերին:

Բենզուր մեծ հանդիսավորությամբ մեզ ներկայացրեց առաջ՝ նորդին է

—՝ Առաջֆոկուտի անունը, —ասաց թենօքար, — Թեպի-արախ արիի Թերիի Ֆաթա/ու Է— 1ա 19 --ա կհասկանա, թե մենք ում նկատի ունենք, եթե նրան անվանենք Թեկա:

Ա ենք Էլ նրան սկսեցինք Թեկա անվանել:

Առաջնորդ Բեկան բարձրահասակ, բարեկազմ սլոլինեղիա ց ի Էր, ա յնախի աչքերով, որոնք խոսում էին նրա արտասովոր խելքի մասին: Նա երեւելի մարդ Էր, Թախ ափ ի հին արքայական սեւ լրնդից եւ /չայդ կղզիների Ռարոնիայի եւ Թակումեի առաջնորդն Էր: Նա սովորել Էր Թախտիի դպրոցում, դիտեր ֆրանսերեն եւ կա բողոքնում Էր կարդա/ ու գրել: Նա ինձ ասաց, որ Նորվեգիայի մայրաքաղաքը կոչվում է Խրիստիանիա: Եւ հարցրեց՝ չե մ ճանաչում արդյոք Բինգ Կրոսբիին3^: Նա մեզ հաղորդեց նսւել, որ վերջին սւասր տարվա ընթացքում երեք օտարերկրյա նավ է մտել

Իմա բոհա, բայց իրենց գյուղը տարեկան մի քանի անգամ Թախտից աքցելում են վաճառականների շխունաներ. այդ վաճառականներ): և պարանք են բերում եւ տանում են կոկոսի ընկույզի միջուկը: Արդեհ մի քանի շաբաթ է, ինչ իրենք սպասում են այդպիսի շխունայի, այնպէս որ կարող է հանկարծ հայտնվել:

Բենդտի հաշվետվությունը համառոտակի . անգոլմ Էր այն քանին, յու 11'արոիայում չկան ո՛չ դպրոց, ո լ ուղի՞ն, ու չ սպիտակ մարդիկ: Բայց գյուղում ապրող 127 պոլին եղի ացին երբ արել են այն ամենը, ինչ կարող էին, որպեսզի մեզ տեղափորեն բոլոր հար մարվարժուններով, եւ պատրաստ են հանդիսավոր ընդունելության դույց տալու մեզ:

Ամենիդ առաջ առաջնորդը ցանկացավ դիտել այն լասար, որը մեզ ողջ եւ առողջ զարս է բերել ոիֆի վրա: Մենք ծանծաղա

20.՝.

տով ուղեւորվեցինք դեպի «Կոնկայիկին», շարքով ընթացող կղզիա բնակների ուղեւցությամբ: Երբ մոտենում էինք լաստին, պոլի նեղիացիները հանկարծ կանգ առան եւ սկսեցին իրար հետ կար ծիքներ փոխանակել միաբերան եւ բարձրածայն աղաղակելով: Արդեն պարզ կերպով կարելի էր տեսնել «Կոնմիկիի» գերանները, կղզիաբնակներից մեկը գոչեց

— Սա նավ լէ, սա պաե-պաե է:

— Պաե-պաե,— միաբերան կրկնեցին նրա բոլոր ընկերները: Ոիֆի վրայով վազելով եւ ցայտքեր առաջացնելով, նրանք

բարձրացան «Կոնմիկիի» վրա: ‘Նրանք ման էին գալիս ամեն տեղ՝ երեխանների պես հուզված, շոշափում էին գերանները, բամբուկն հյուսվածքները եւ պարանները: Առաջնորդն էլ նույնպիսի բարձր արամադրության մեջ էր, ինչպէս բոլորը, նա վերադարձավ մեզ մոտ եւ մի քանի անդամ կրկնեց.

—— «Թիւկին» նավակ չէ. դա պաե-պաե է:— Նրա ձայնի մեջ

հնչում էր զարմանք ու հետաքրքրություն:

Պաե-պաե պոլինեզիական լեզվով նշանակում է Տլաստա՝ “լաստակ”, իսկ Զատկի կղզում այդ նույն անունով են կոչում տեղական նավակները: Առաջնորդը մեղ պատմեց, որ ա (Ժմ ա/դպի սի այաե-պաե այլեւս գոյություն չունի, բայց ամենածեր մարդիկ գյուղում պատմում են պաե-պաեի մասին հին ավանդություններ: Բոլոր պոլինեզիացիները, մեկը մյուսի առաջը կտրելով, հիանում էին բալզային ւԱլժիսարի գերաններով, բայց պարաններին նայելուց երեսները արհամարհանքով շուր էին տալիս: Նրանց ասելով ալդ Պի՛ պարանները աղի ջրի եւ արեւի ազդեցության տակ մի

քանի ամէս կլ չեն դիմանա: Եվ կղզիաբնակները պարծանքով մեղ ցույց էին տալիս իրենց պիրոզաների թռկերը, նրանք իրենց պարաները հյուսում էին կոկորի ընկույզի մանրաթելերից, եւ այդպիսի պառանները անմերժ ծառայում են հինգ տարի:

Երբ մենք ես վերադարձանք մեր փոքրիկ կղզին, ընդհանուրի համաձայնությամբ մեր կղզին անվանեցինք «Ֆենոլ Կոն-Թիկի», կամ «ԿոնԹիկի կղզի»: Այդ անունը մենք բոլորս կարողանում էինք արտասանել, բայց պոլինեզիացիների համար շատ դժվար էր արտասանել մեր հյուսիսային կարճ անունները: Նրանց մեծ հիացմունք պատճառեց, երբ ես ասացի, որ ինձ կարող են թերախ Մատեատա անվանել, որովհետեւ Շախտիի մեծ առաջնորդն է տվել

366

▪ ինձ այդ անունը, «որդեգրելով» ինձ՝ դեպի այդ երկիրը կատարած իմ առաջին ճանապարհորդության ժամանակ:

Կղզիաբնակները պիրոզաներից դուրս բերին ընտանի թռռ լուններ, ձու, հացի ծառի պտ ուղներ, ուրիշները եռաժանիով լա գունայում սպանեցին մի քանի խոշոր ձուկ, եւ ճամբարի խարույկի շուրջն սկսվեց խնջույք: Մենք պետք է պատմեինք մեր բոլոր ար կածները օվկիանոսում՝ պաե-պաեի վրա, եւ կետշնածկան մասին պատմությունը մենք հարկադրված եղանք կրկնել նորից: Եվ ամեն անգամ, երբ պետք է պատմեինք, թե ինչպես երիկը հարպունը խրեց շնածկան զանգր, ունկնդիրները հիացմունքի աղաղակներ էին ար ձակում: Պոլինեզիացիներն առաջին հայացքից խույն ճանաչեցին երիկի նկարած բոլոր ձկներին եւ անմիջապես մեզ հայտնեցին, թե դրանք ինչպես են անվանվում իրենց լեզվով: Բայց նրանք եր բեք ո՞չ կետ-շնածուկ, ո՞չ ել ոճամակրել էին տեսել եւ աչ էլ լսել նրանց մասին:

Երեկոյան մենք, ի հաճոյս բոլոր ներկա եղողների, միացրինք ռադիոն: Նրանց ամենից շատ դուր եկավ եկեղեցական երա ժրշտությունը, բայց հետո մենք զարմացանք, երբ բռնեցինք Ամերիկայից հաղորդվող խսկական պոլինեզիական պարի երաժշտություն: Այդ ժամանակ կենսախինդ կղզիաբնակներից մի քանիսն սկսեցին օրորել ձեռքերը՝ պարզած իրենց զլիավերեւում, եւ շուտով մեր բոլոր հյուրերը վեր ցատկեցին եւ սկսեցին պարել երաժշտության տակտով: Գիշերը վրա հասնելու հետ բոլորը պառկեցին ափին՝ խարույկի շուրջը: Այդ բանը կղզիաբնակների համար նույնքան սքանչելի դեպք էր, ինչպես եւ մեզ համար:

Երբ հաջորդ առավոտյան արթնացանք, պոլինեզիացիներն արդեն վեր էին կացել եւ թարմ որսած ձուկ էին խորովում, վեց հատ հենց նոր բացած կոկոսի ընկույզները պատրաստված էին էքեր առավոտ յան ծարավը հազեցնելու համար:

Այդ օրը ոիֆի մոտ որոտմունքը սովորականից ավելի բարձր էր: Քամին ուժեղացել էր, եւ բուրունները օղն էին թռչում այնտեղ մեր լաստի կմախքի հետեւում:

— Այսօր «Թիկին» կգա լազունան,— ասաց առաջնորդը, ցույց տալով շարդված լաստը:— Մակընթացությունը բարձր է լի նելոս

Ժամը տասն եւ մեկին մոտ ջուրը մեր մոտից անցնելով, սկսեց թափվել լազունան: Լազունան սկսեց լցվել, ինչպես մի հսկա

267

Չրամբար, եւ ամբողջ կղզու շուրջը ջրի մակերեսը բարձրացավ; Ավելի ուշ օվկիանոսից հորդեցին ամբողջ հեղեղներ: Չուրը գա իս էր բարձր կոհակներով, եւ սկսում էր ծածկել ոիֆի մեծ մասը: Ջրի հեղեղները հոսում էին կղզու երկու կողմի երկարությամբ: Դրանք կորալների ահազին կունձներ էին պոկում եւ բերում լրց— հում մեծ ավազուտները, որոնք հետո անհետանում էին, ինչպես քամու վւշած այլուր, իսկ մի ուրիշ տեղ հանդես էին գալիս նոր ավազուտներ: "արդված լաստից առանձին բամթուկե ձողեր լողալով անցան մեր մոտից, եւ «ԿոնԹիկին» սկսեց շարժվել: Այն ամենը, ինչ գտնվում էր ափի մոտ, հարկադրված եղանք տեղափոխել կղզու /սորքը, որպեսզի վրկենք մակընթացությունից: Շուտով ջրի տակից սկսեցին երեւալ ոիֆի միայն ամենաբարձր ելուստները, եւ մեր կղզու շուրջը բռնոր ափերն անհետացան, իսկ օվկիանոսն սկսեց ավելի ու ավելի մոտենալ (Վիթի պես տափակ կղզու մաք դագետնիկներին : Խուղձվում էր սարսափելի դրություն: Թվում էր, թե ամբողջ օվկիանոսը հարձակվում է մեզ վյա: «ԿոնԹիկին դ թերվեց 180 եւ տեղից շարժվեց, բայց շուտով վերստին կանդ առավ կորալի այլ գուղձերի միջեւ:

Պոլինեզիացիները շուրը մտան եւ, մերթ լոզալով, մերթ ծանծաղուտով քայլելով հորձանուտների արանքով, շարժվելով մեկ ավազուտից մյուսը, հասան լաստին: Կնուտն ու էրիկն ուղեկցում Լին նրանց: Լաստի վրա բնկած էին պատրաստի պարանները, եւ երբ լասար բարձրացավ կորալի վերջին կունձնի վրա եւ իջավ ւիֆից, կղզիաբնակները ցատկեցին լաստակողից դուրս եւ վարձեցին պահեք այն: Նրանք ծանոթ չեին «ԿոնԹիկին» եւ նրա անսան ձահարելի ձգուման թ շարժվելու դեպի արեւմուտք: Լա սան իր հետեւ վից նրանց քարշ էր տախս, բստ կամս, եւ շուտով սկսեց արազությամբ շարժվել ոիֆի վրայով եւ հետո էլ լազունայի լիրայով: «Կոն Բիկին», հասնելով ավելի հանդարտ ջրի, մի քիչ իրեն կորցրեց, եւ սկսեց այսուայն կողմը նայել, կարծես ուզենար զննել հետազա հնարավորությունն երբ: Մինչեւ լաստի շարժվելն ու լազու— նայի ելքին մոտենալը, կղզիաբնակների ն հաջողվեց պարանի ծայրը վաթաթել ափին գտնվող արմավենու շուրջը: Եվ ահա «Կոն Թիկին» մնաց լազունայում պինդ կապված: Այն լասար, որին չէր կարողանում կանգնեցնել ոչ մի խոշընդուռ, իր համար ճանապարհ բացեց բարիկադի լիրայով եւ մտավ Ռարոիա կղզու ներքին լաղունան:

268

Ոգեւորված մարտական կանչերով եւ աշխույժ «կեկեաէ խուրու-խուրոս» կրկներդով, մենք, միացյալ ջանքերով, «Կոն-Թի կին» քաշեցինք իր անունը կրող կղզու ափի: Մակընթացությունը հասավ մի բարձրության, որը 120 սանտիմետր գերազանցում էր ջրի նորմալ մակերեսը: Մենք կարծում էինք, թէ ամբողջ կղզին հեղեղվելու է:

Քամու կողմից քշվող ալիքները ծառս էին լինում լազունայով մեկ, եւ նեղ, ջրով մտրակվող պիրոզաների մեջ մենք կարողացանք տեղավորել մեր հանդերձանքի մի չնչին մասը միայն: Պոլինեզիա ցիները պետք է, որքան կարելի է շուտ, զյուղ վերադառնային: Իննօտն ու Հերմանը ուղեւորվեցին նրանց հետ, որպեսզի փորձեն օգնել մի փոքր տղայի, որ մահանում էր զյուղի խրճիթներից մեկում: Երեխան թարախտ յին ուսուցք ուներ դիսի վրա, իսկ մեզ մոտ պենիցիլին կար:

Հաջորդ օրը ԿոնԹիկի կղզում մենք չորս հոդով էինք: Արեւելյան քամին այժմ վշտում էր այնպիսի ուժով, որ կղզիաբնակները չեն կարողանում մեզ հասնել լազունայով, որը սփռված էր կորալի ոիֆերով ոլ ավազուտներով: Գիշերվա ընթացքում ջուրը որոշ չափով իջել էր, բայց այժմ ալիքները կատաղի հարձակվում էին, սլանալով սանդղաձեւ կոհակներով:

Հաջորդ օրը քամին մեղմացավ: Մենք կարողացանք սուզվեք լաստի տակ եւ հավաստիանալ, որ ինը գերաններն ել անվնաս էին մնացել: Ոիֆերի սուր ելուստները միայն քերել էին ներքեւի կողմից մի քանի սանտիմետր խորությամբ: Պարանները քարթերի մեջ այնքան խոր էին գնացել, որ նրանցից միայն չորսն էին կտրվեք կորալներին շփվելուց: Մենք սկսեցինք կարգի բերել լաստը: Երբ տախտակամածի՝ ց հեռացրինք ամբողջ հնոտին, կարգի բերինք նավախցիկը, միակցեցինք եւ կանգնեցրինք կայմր՝ մեր հպարտ նավը ավելի վայելու տեսք ստացավ:

Ցերեկը հորիզոնում նորից առագաստներ երեւացին: Կզզիա բնակները եկել էին մեր եւ մնացած բեռան հետեւից: Հեր մանն ու Բենդտը նրանց հետ էին: Նրանք մեզ պատմեցին, որ զյուղում մեծ տոնակատարություններ են պատրաստվում: Երբ մենք ժամանեինք կղղի՞ե, մեր պիրողաներից դուրս չպետք է զայինք, մինչեւ առաջնորդը դրա համար թույլտվություն տար:

Ուղենպաստ զով քամով մենք կտրեցինք լազունան, որի /այ- նոլթյունն այստեղ վեց մղոն էր: Մենք խոր թախիծով նայում էինք

ԿոնԹիկի կղզու ծանոթ արմավենիներին, որոնց ճոճվող գագաթները հրաժեշտի ողջույն էին հղում: Բայց շուտով առանձին ծառերն արդեն չեր կարելի տարբերել, որից հետո ամբողջ կղզին դարձավ ցամաքի մի նեղլիկ շե՛րտ՝ նման մյուս բոլոր կղզիներին, որ փրռ ված էին արեւելյան ոիֆի երկարությամբ: Իսկ առշեւում

ավելի պարզորոշ պատկերվում էին առավել խոշոր կղզիներ: Դ’ րանցից մեկում մենք նկատեցինք ծովապատնեշ եւ ծուխ, ար բարձրանում էր արմավենիների միջեւ ընկած խրճիթէւրից վեր:

Գյուղը կարծես բոլորովին մեռած էր, ոչ մի շունչ չէր երեւում: Ի՛ նշ են ձեռնարկում այնտեղ: Կորալի կունձղերից կազմված ծովա պատնեշի հետեւում՝ ավելին, մենակ կանգնած էին երկու մարդ՝ տքեկը բարձր ու նիհար, մյուսը վիթխարի ու հաստ, ինչպէս տակառ: Երբ մենք մոտեցանք, հարգալից կերպով ողջունեցինք երկուսին էլ: Նրանցից մեկը առաջնորդ Թեկան էր, իսկ մյուսը նրա տեղակալ Տուպուխուն: Մեղ բոլորիս առաջին հայացքից դուր եկավ Տոլ պաւիսուի լայն ժպիտը: Թեկան խելացի ու դիվանագետ էր, իսկ Տուպուխուն իսկական բնության զավակ էր սրտաբաց մարդ, ինչպիսիք հաճախ չեն պատահում, հումոր ուներ եւ նախնադարյան առողջ դատողություն: Նա իր հզոր մարմնակազմությամբ եւ վսեմ դիմագծերով ձիշտ եւ ձիշտ համապատասխանում էր պոլինեզիա կան առաջնորդի այն տիպարին, որ մեր երեւակայությունն է ստեղծում: Եվ իրոք, Տուպուխուն առաջ եղել է կղզու լիիշան առաջնորդը, բայց, աստիճանաբար, Թեկան գրավել էր առաջնակարգ զիրք, որովհետեւ նա խոսում էր ֆրանսերեն, գիտեր հաշվել ու գրել, ուստի եւ շխունաների տերերը, որոնք Թախտից գալիս էին կոպրա* տանելու, այլևս հաշիվներում չեին կարողանում խաբել գյուղի բն ակիչներին:

Թեկան մեզ բացատրեց, որ մենք բոլորս միասին պետք է ուղեւորվենք գյուղը՝ դեպի ժողովների համար հատկացված տունը, եւ երբ թոլորս ափ իջանք, հանդիսավոր շքերթը ուղեւորվեց այնտեղ: Հեր մանը զնում էր առջեւից՝ դրոշակով, որ ծածանվում էր եռա ժանոլ կոթի վրա, իսկ նրանից հետո ես՝ երկու առաջնորդների միջեւ:

Գյուղում ամեն ինչ վկայում էր Թախտիի հետ կոպրայի առեւտրի մասին, տախտակներն ու ծալքավոր երկաթը բերված էին շխունայով: Որոշ խրճիթներ կառուցված էին հինավորց, տարօրի

- Կոպրա — կոկոսի ընկույզի միջուկ: 270

նակ ոճով՝ ճյուղերից եւ. արմավենու հյուաւովի տերեւներից, մի քանիսը խվիված էին լիայտե մեխերով եւ հիշեցնում էին արեւագար ձային փոքրիկ բունդալոներ: Տախտակե մեծ տունը, որը կանգնած էր առանձնակի, արմավենիների միջեւ, ժողովների հատկացված մի նորակառուց տուն էր: Այդտեղ պետք է մնայինք մենք՝ վեց եվրոպարդիներս: Մենք ներս մտանք հետեւի փոքր դրնով, գրո շակը ձեռքներիս, եւ անմիջապես այնտեղից դուրս եկանք տան ձակատի առջեւի աստիճանների վրա: Մեր առջեւ՝ հրապարակում կանգնած էին գյուղի բոլոր - բնակիչնրը, որոնք ընդունակ էին շարժվելու, այնտեղ կային կանայք եւ բոլոր հասակի երեխաներ- բոլորն էլ արտակարգորեն լուրջ տեսք ունեին: Կոնթիկի կղզու մեր

ուրախ բարեկամները նույնպես շարքերում էին կանգնած, բոլորի հետ միասին, եւ այնպիսի տեսք էին ընդունել, որ կարծես մեղ չէին ձանացում:

Եթք մենք դուրս եկանք աստիճանների վրա, բոլոր հավաքվածները միաժամանակ բաց արին բերանները եւ երգեցին, ., «Մար սելեզ»: Թեկան, իմանալով երգի բառերը, նախ երգում էր, եւ գործը բավականին հարթ էր ընթանում, չնայած մի քանի պառավ կանայք բարձր նոտաներում աղավաղում էին: Գյուղի բնակիչները շատ էին աշխատել «Մարսելեզ» սովորելու վրա: Ֆրանսիական եւ նորվեգիական դրոշակները ծածանվում էին տերրասի առաջ, եւ դրանով ավարտվեց առաջնորդ Բեկայի կողմից պաշտոնապես մեզ ընդունելու արարողությունը: Նա դանդաղ շարժվելով մի կողմ քաշվեց, որից հաստ Տուպուխոն առաջ անցավ եւ սկսեց դեկավարել արարողությունը:

Տուպուխոն հապճեպ նշան արեց, որին հետեւելով, բոլորն սկսեցին ոգեւորված երգել մի նոր երգ: Այս անդամ գործն ավելի լավ էր գնում, որովհետեւ մեղեղին իրենց սեփականն էր, խոսքերն էլ իրենց մայրենի լեզվով էին, իսկ երգել իրենց պարերգերը նրանք կարողանում են: Մեղեղին իր հուզիչ պարզությամբ այնքան՝ դյութիչ էր, որ մեր մարմնով սարսուր էր անցնում, կարծես Հա բավային ծովը որոտալով մեզ վրա էր շարժվում: Մի քանի հոգի մեներգում էին, իսկ որոշ ընդմիջումներին երգում էր ամբողջ խումբ՝ ը, մեղեղին փոխվում էր, բայց բառերը շարունակ նույնն էին մնում:

«Բարի օր, Թերախ Մատեատա եւ քո մարդիկ, որ օվկիանոսով եկել եք մեզ մոտ՝ Ռարոիա, պաե-պաե-/; Վրա նստած, այո, բարի

271

օր, մեղ մոտ ավելի երկար մնացեք, եւ թող մենք միեւնույն հիշողությունն ունենանք, որպեսզի կարողանանք միշտ միասին լի ~ նել — նույնիսկ այն ժամանակ, երբ դուք կդնաք հեռավոր երկիր:

Է՝ ար ի օրՏ):

Ս ենք նրա՝ նց խնդրեցինք, որ այդ երգը մի անգամ Էլ երգեն, եւ կղզիաբնակներն, ինչքան աժ՝ սչկոտութ քունը թողնում Լին, այն քան ավելի ու ավելի Լին աշխուժանում: Այն սիեեա Տուպուխոն ինձ խնդրեց մի քանի խոսքով ժողովրդին պատմեմ, թե ինչու ենք եկել օվկիանոսի այս կողմից Ա/1Ա1»—էդանով: Բոլորը ցանկանում են այդ լսել: Ես պետք Լ պատմեի ֆրանսերեն, իսկ Թեկան մաս մաս թարգմաներ:

Իմ առաջ կանգնած՝ իմ խոսքին Էր սպասում անելիրթ, բայց՝ շատ խելացի, դարչնագույն մարդկանց մի բազմություն: Ես նրանց լղատմեցի, որ առաջ Էլ հնարավորություն եմ ունեցել լինելու այս տեղ՝ իրենց ցեղակիցների շրջանում,

Հարավային ծովի կղղինե բում, եւ որ ես լսել Էի իրենց առաջին առաջնորդի Թիկիի մասին, որն իրենց նախնիներին թերել է այս կղղիները խորհրդավոր երկ րից, որի տեղն այժմ ոչ ոք չլիտե: Բայց մի հեռավոր երկրում, որ Պերոլ է կոչվում, ասում Էի ես, մի ժամանակ կառավարելիս է եղել Թիկի անուն կրող մի հզոր առաջնորդ:

Ժողովուրդը նրան անվանել է Կոն Թիկի կամ ԱրեգակԹիկի, որովհետեւ, իր ասելով, ինքն արեգակի սերունդից է եղել: Վերջիվերջոն Բիկին եւ նրա կողմնակիցների մի մասը հեռացել են իրենց երկրից՝ մեծ ւյաե-այահ-ներով, ուստի մենք Էլ, վեց հողով, կարծում Էինք, թե այդ նույն Թիկին է եղել, որ եկել Էր այս կղղիները: Եվ որովհետեւ ոչ ոք չէր հավատում, որ պ"աե-էլահ ~ոՎ կարելի է կտրել ո: անցնել օվկիանոսը, մենք ինքներս պաե-պաէ-ո:/ մեկնեցինք Պերաից. եւ ահա մենք այստեղ ենք. կնշանակի, օվկիանոսն անցնեք կարելի I,-

Երբ Թեկան թարգմանեց իմ համառոտ ճառը, Տուպուխուն խորապես Հուզվեց եւ մի տեսակ էքստազի մեջ բնկած առաջ ան դավ 1ւ կանգնեց րազմության առաջ: Նա, ձեռքերը թափահարելով, պոլինեզիացիների լեզվով, գոռում 1ւ ցույց էր տալիս երկինքն ու մեզ, եւ նրա ոգեւորված ճառում շարունակ կրկնվում էր Թիկի բառը: Նա այնքան արադ էր խոսում, որ դժվար էր հետեւել իմաստին, բայց բոլոր հավաքածները որսում էին նրա յուրաքանչյուր բառը եւ ակներեւորն հուզված էին: Թեկան, ընդհակառակը, խիստ շփոթված տեսք ուներ, երբ սկսեց թարգմանել: 272

Տուպուխուն խոսում էր այն մասին, որ նրա հայրը, պապը, պապի պապերը պատմում էին Թիկիի մասին եւ, ըստ նրանց պատմածների, Թիկին առաջին առաջնորդն էր, որն այժմ գրտ նըլում է երկնքում: Բայց հետո եկել են սպիտակ մարդիկ եւ ասել են, որ իրենց նախնիների ավանդությունները սուտ են, որ Թիկին երեք գոյություն չի ունեցել, որ նա բոլորովին էլ երկնքում չէ, որովհետեւ այնտեղ Եհովան է, որ Թիկին եղել է կռա պաշտների աստված, եւ որ իրենք այթւս չպետք է հավատան նրան: Իսկ այժմ մենք վեց հոգով օվկիանոսը կտրել ենք պաե-այաե-ո՛ եւ եկել ենք իրենց մոտ: Մենք առաջին սպիտակ մարդիկն ենք, որ ընդունում ենք, թե իրենց հայրերը ծշմարտությունն են ասել: Թիկին իսկապես ապրել է, բայց այժմ նա մահացել է եւ գտնվում է երկըն բում:

Վախեցած այն մտքից, որ ես կարող եմ կործանել միսիոներների ամբողջ աշխատանքը, շտապեցի հանդես գալ եւ բացատրել, որ Թիկին իսկապես ապրել է, որ այդ մասին կասկած լինել չի կարող եւ թե նա վարուց է մահացել: Բայց այժմ նա երկնքում է, թե դժոխքում, հայտնի է միայն Եհովային, որովհետեւ Եհովան միշտ էլ երկնքումն է եղել, իսկ Թիկին մահկանացու մարդ էր, մեծ առաջնորդ էր, ինչպես Թեկան եւ Տուպուխուն, թերեւս ավելի մեծ: Իմ խոսքերն ուրախացրին եւ բավարարեցին պոլինեզիացի ներին, նրանք հավանություն տալու ձեւով գլուխները շարժում, եւ իրար հետ փափում էին, որից պարզ երեւում էր, որ իմ բացա արությունը հարմարվում էր նրանց ձաշակին: Թիկին մի ժա մանակ ապրել է, այդ էր գլխավորը: Եթե այժմ նա դժոխքովմն է, ապա դրանից ամենից շատ պետք է տիսրի հենց ինքը:

Տուպուխուն նույնիսկ այն կարծիքը հայտնեց, որ այդ դեպքում ավելի հույս կա նրա հետ նորից հանդիպելու:

Եթեք ծերունիներ բոթքոթելով առաջ անցան եւ ցանկություն հայտնեցին մեր ձեռքը սեղմել: Անտարակույս, այդ նրանք էին ժողովրդի մեջ պահպանել Թիկիի մասին հիշողությունը: Առաջնոր—դրն ասաց մեզ, որ ծերունիներից մեկն անթիվ ու անհամար ա— վանդություններ ու պատմական բալլարդներ դիտե հեռավոր նախնիների ժամանակներից մնացած: Ես հարցրի ծերունուն, թե այդ ավանդություններում չկա՞ աՐԴ1ոՔ որեւէ ակնարկ՝ ությ ուն այն երկրի մասին, որտեղից Թիկին է եկել: Բայց ո՞չ, ծերունիներից ոչ մեկը չէր կարող հիշել, որ այդ մասին երբեւիցե որեւէ բան է

273 Ճանապարհորդություն «Կոն-Թիկ|ւտ>—ւվ—18

լսել: Եվ երկար խորհելուց հետո, երեքից ամենածերն ասաց, որ՝ Թիկիին ուղեկցել է Մատլի անունով նրա մոտիկ ազգականը, իսկ Մատուի մասին բալլարդում ասվում է, որ նա կղղիներն է եկել Պու ՇատԻց> ԽսԿ «Պուրա» բառը նշանակում է երկնքի այն մասը, որ աեղ ծագում է արեգակը: Եթե Մատրին եկել է Պուրայից, ասաց ծերունին, ապա, իհարկե, Թիկին էլ եկել է այդ նույն տեղից, իսկ մենք վեց հոգով պաե-պաե-ու¹ նույնպես եկել ենք Պուրայից, այդ միանգամայն պարզ է:

Ծերունի կղղիաբնակներին ես պատմեցի, որ Մանգարեւա կոչվող մենավոր փոքր կղղում, որը գտնվում է Զատկի կղղուն մոտիկ, բնակիչները երբեք չեն իմացել, թե ինչ է նավակը եւ ընդ հուպ մինչեւ մոտ օրերը օվկիանոսով շարունակում են լողալ մեծ պառապահ-ներով: Այդ մասին ծերունիները չեին լսել, բայց նրանք դիտեին, որ իրենց նախնիները նույնպես մեծ պաե-պաե- ներ էին օգտագործում, որոնք աստիճանաբար դուրս էին եկել դործա ծությունից եւ այժմ հայտնի են միայն անունով եւ բայց ավանդով թյունների:

Հեռավոր, իին ժամանակներում, ավելացրեց կղղիաբնակներից ամենից ծերը, դրանք կոչվում էին Ռոսպո-աւնքյո, բայց այժմ այդպիսի բառ այլեւս գոյություն չունի: Ռոնդո-ՌՈՒ(Ո անունը իի դատակվում է միայն ամենահին առասպելներում:

Այդ անունը հետաքրքրեց ինձ, որովհետեւ Ռոնդո (իսկ զա մի ֆւլնի կղղիներում արաասանուո են ենոն) պոլինեզիացիների առասպելական ամենահայտնի նախնիներից մեկի անունն էր: Նրա մասին առասպելներում ընդգծվում էր, որ սպիտակ մաշկ եւ

իսարտյաշ մազեր է ունեցել: Եթի կապիտան Կուկն առաջին անգամ այցելեց Հավա յան կղղիները, բնակիչները նրան ընդունեցին գրը կաբաց, որովհետեւ նրան ընդունեցին իրենց սպիտակ ցեղակից Ռոնդոյի տեղը, որը բազում սերունդների ընթացքում բացակա (ել էր, իսկ այժմ այդ առազաստավոր մեծ նավով վերադարձել էր

իրենց նախնիների հայրենիքից: Իսկ 9.ատկի կղզում Ռոնզո ;անդո բառով կոչում էին առեղծվածային հիերոգլիֆները, որոնց գաղտնիքը թաղված է գրել զիտեց ող «երկարականջներից» վերջինի հետ:

Մինչ ծերունիները ցանկանում էին քննարկել Թիկիի եւ Ռոն- ոռ- տոնզո-յ/ւ վերաբերյալ հարցը, երիտասարդներն անհամբերությամբ ուզում էին լսել շնաձկան եւ օվկիանոսով ձանապարհոր-

274

դելու մասին: Մայց Հյուրասիրությունն ստրգեն պատրաստ էր, իսկ Է՞նկան հոգնել էր թարգմանելուց:

Այժմ զյուղի բոլոր բնակիչներին թույլ արվեց մոտենալ եւ սեղմել մեր յուրաքանչյուրի ձեռքը: Տղամարդիկ շշնչում էին (իա օռա-նա 6 եւ հոդերը տեղից հանելու աստիճան պինդ սեղմում էին մեր ձեռքերը, աղջիկերն աշխատում էին առաջ խցկվել եւ մեզ ող ջունում էին սեթեւեթությամբ եւ ամաշելով, իսկ պառավ կանայք փնթփնթում եւ հոհոում էին, ցույց տալով մեր մորալներն ու ըս- ոլիտակ մաշկը: "ոլորի դեմքերը փարեկամական ժպիտով, այնպէս որ ամեն կարգի լեզվաբանական անպատեհու թյունները որեւէ նշանակություն չունեին: Եթե կողիաբնակները մեզ միանգամայն անհասկանալի որեւէ բան էին ասում պոլինեզիական լեզվով, մենք նրանց պատասխանում էինք նույն կերպ նորվեգերեն, եւ բոլորի համար էլ շատ ուրախ էր անցնում: Առաջին պոլինեզիական խոսքը, որ մենք սովորեցինք, (հավանում եմտն էր. եթե (հավանում եմ» ասելիս, կարելի լիներ միաժամանակ ցույց տալ այն, ինչ հավանում էինք, հույս ունենալով անմիջապէս այն ստանալ, ապա ամեն ինչ շատ հասարակ էր ու սովորական: Եթե Հէհավանոսէ՝ եմ» խոսքի ժամանակ քիթը կնճռոտվում էր, իսկ դա նշանակում էր (չեմ հավանում», այլեւս այդ հիման վլւա մենք կարող էինք լիւսվին բացատրվել:

Գյուղի 127 բնակիչների հետ մեկմեկ ծանոթանալուց հետո, դրվեց մի երկար սեղան երկու առաջնորդների եւ մեզ՝ վեց հոգուս համար, ապա զյուղի աղջիկները բերին ամենարնտիր կերակուրներ: Մինչ ումանք սեղան էին պատրաստում, մոտեցան ուրիշները եւ ծաղկեպսակներ կախեցին մեր վզից, իսկ մեր գլխին ավելի փոքր պսակներ դրին: Ծաղիկները հարբեցնող բուրմունք էին արձակում, իսկ շոշափելիս, հաձելի զովություն էին տալիս՝ տորին: Այդպէս, մեր պատվին սկսվեց մի տոնակատարություն, որը շարունակվեց մի քանի շաբաթ, մինչեւ հեռացանք կղզուց: Մեր աշքերը չովեցին եւ բերաններս թքով լցվեց, երբ տեսանք սեղաններ վրան լիքը տապակած կաթնահամ խոճկորներ, վառեկներ, տապակած բաղեր, թարմ օմար, պոլինեզիական ձկնակերակուրներ, հացի եւ սեխի ծառերի պտուղներ, կոկոնի ընկույզի կաթ: Եվ երբ վրա պրծած ուտում էինք, բազմությունը մեզ զվարձացնում էր պոլինեզիական երգերով, իսկ երիտասարդ աղջիկները պարում էին սեղանի շուրջը: Իմ ընկերները ծիծաղում էին, անսահման հի

ացմունքի մեջ ընկած: Մեր տեսքը միանգամայն արտառոց էր, սեղանի շուրջը նստել Էինք ծածանվող մորուքներով, զլիներիս ծաղկե պսակներ, եւ խժում Էինք սոված մարդկանց նման: Երկու առաջնորդները, մեզ նման ազատ, խնդոսէ Էին եւ ուրախանում:

Ուտելուց հետո, սկսվեց պոլինեզիական «խոլլա» խմբական պարը: Գյուղի բնակիչներն ուզում էին մեզ ցույց տալ տեղական ժողովրդական պարերը: Մեզ՝ վեց հոգուս եւ թեկային ու Տուպու խոեին նստեցրին առաջին շարքի նստարանների վրա, այնուհետեւ հանդես եկան երկու կիթառահարներ, պազեցին եւ իրենց գործիքներով սկսեցին ծնգծնգացնել Հարավային ծովի խսկական մեղեղիներ: Հանդիսատեսները, որ նույնպես պազած երգում էին, կազմել էին մի մեծ շրջան: Սահելով եւ զալարվելով, շրջան մտան պարող տղամարդկանց ու կանանց երկու շղթաներ, կանանց ազդրերը պաս/ած էին արմավենու խշխշացող տերեւներով: Երգն սկսողը աշխույժ ու եռանդուն, արտակարգ գեր մի վահինե³ էր, որի մի ձեռքը պոկել էր շնաձուկը:

Սկզբում պարողներն իրենց պահիւմ էին զուսպ ու ձգված, բայց երբ տեսան, որ պատահե– ով եկած սպիտակ մարդիկ քթները չեն ցցում իրենց նախահայրերի ժողովրգական պարերը տեսնելով, պարն սկսեց ավելի ու ավելի աշխուժանալ: Պարին միացավ տարիքավորների մի մասը, բոլորն էլ ոիթմի հիանալի դգացմունք ունեին, եւ նրանք այնպիսի պարեր զիտեին, որ սովորական պայմաններում, իհարկե, չեն պարում: Իսկ երբ արեգակն իջավ Խաղաղ օվկիանոսում, արմավենիների միջեւ պարն սկսեց ավելի բուռն բնույթ ընդունել, հանդիսատեսների ծափահարությունները դարձան ավելի միահամուտ: Պարողները մոռացել էին, որ իրենց նայում են վեց օտարերկրացի– այժմ մենք վեց հոգիս նրանց ժողովրդի մարդիկ Էինք, եւ իրենց հետ սրանշանում Էինք այդ տեսարանով:

Ուեպերտուրան անսահման էր. միմիկական հիասքանչ մի տեսարանին հաջորդում էր մեկ ուրիշը: Վերջապես, պատանիների մի խումբ պազեց, կազմելով խիտ շրջան՝ հենց մեր առջեւ, եւ Տուպուխոեի նշանով սկսեց ոիթմիկորեն տակտ խփել գետնին սկզբում դանդաղ, այնուհետեւ ավելի արագ: Երբ ոիթմը դարձավ միանգամայն անբասիր, անսպասելիորեն հանդես եկավ թըմք կահարը եւ սկսեց նվազակցել նրանց, երկու փայտիկներով կատաղի արագությամբ զարկելով փորված կոճին, որը խիստ սուր ձայն էր արձակում: Երբ ոիթմը հասավ հարկավոր տեմպին, հըն–

չեց երգը եւ սրբնթացորեն շրջան ցատկեց մի աղջիկ վզի շուրջը ծաղկե պսակ եւ ալանջի հետեւում ծաղիկներ անցկացրած: Բոկոտն, կռացնելով ծնկները, նա շարժվում էր երաժշտության տակտով եւ խսկական պոլինեզիական ոճով ոիթմիկորեն ճոճում էր ազդրերն ու զլիավերեւը բարձրացած ձեռները: Նա պարում էր հիասքանչ,

Եւ՝ ուստով բոլոր հանդիսականները տակտ էին զարկում, ձեռքները դետնին խփելով։ Դարձյալ մի աղջիկ ցատկեց շրջանը, նրան Հետեւեց երրորդը։ Նրանք շարժվում էին ապշեցուցիչ ձկունությամբ, խստորեն հետեւելով ոփթմին, եւ պարելով սահում էին մեկը մյուսի շուրջը, ինչպես սիզածեմ ստվերներ։ Ձեռքով գետնին տրված զարկերի բութ ձայնը, երգեցողությունը եւ փայտե թմբուկի ուրախ դարկը միաժամանակ արագացնում էին իրենց տեմպն ավելի ու ավելի, եւ պարն, իր հերթին, ավելի ու ավելի եր դառնում մոլեզին, իսկ հանդիսականները հիացմունքից ճշույ եւ տակտ էին խփում, ձեռքի ափով զարկելով գետնին։

Գա Հարավային ծուէի կյանքն էր, ինչպես այն եղել էր հին օրերին։ Աստ դերն առկայծում էին, արմավենիները օրորվում։ Գիշերը ջերմ էր ու երկարատեւ, լեցուն ծաղիկների բուրմունքով եւ ճպուների երգով։ Տուպուխուն ուրախ ժպտաց եւ խվեց ուսիս։

— Մահտափ, — հարցրեց նա։

— Այո, մահտափ, — պատասխանեցի ես։

— Մահտափ[՝], — հարցրեց նա մյուսներին։

— Մահտափ, — ոգեւորությամբ պատասխանեցին բոլորը, եւ այդ իրոք որ այդպես էր։

— Մահտափ, — ասաց Տուպուխուն, զլուխը շարժելով եւ ձեռքով ինքն իրեն ցույց տալով։

Նա Էլ շատ զոհ էր։

Նույնիսկ Թեկան գտնում էր, որ տոնակատարությունը շատ Հաջող դուրս եկավ, առաջին անգամ է, ասաց նա, որ սպիտակ մարդիկ ներկա են լինում Ռարոխայում իրենց պարահանդեսին։ Ավելի ու ավելի արագ տեմպեր են վերցնում թմբուկի զարկը, ծափը, երգն ու պարը։ Բայց ահա պարող աղջիկներից մեկը դադարեց շրջանի մեջ պարելուց, եւ տեղում կանգնած, սկսեց երերալ կատաղի տեմպով, ձեռքերը պարդելով Հերմանի կողմը։ Հերմանը բթի տակ ծիծաղում էր։ Նա չգիտեր, թե ինչպես վարվի։

— Պաշտպանեցե՛ք մեր պատիվը, — շշնչացի ես նրան, — չէ՞ որ դուք լավ պարող եք։

27*

Եվ բազմության անսահման հիացմունքի տակ Հերմանը դատկեց շրջանը, համարյա ծալվելու նման կռանալով, նա սկսեց շանասիրությամբ գալարվել ողջ

մարմնով, կատարելով պոլինեզիական պարի բարդ ֆիգուրաները: Հրձվանքը վարակել էր բոլորին: Շուտով Բենգտն ու Տորստեյնը նույնպես պարի մեջ մտան, նրանց դեմքերից քրտինք էր հոսում, երբ ամբողջ ուժով շանք էին թափում, աշխատելով ետ չմնալ նվազակցությունից, որի ռիթմն արագանում ու արագանում էր՝ Տեմպն այն աստիճան մոլեզին դարձավ, որ այժմ լԱելի էր միայն թմբուկի ձայնը, որը միակը՝ Լել, դարձել էր մի անրնդիատ շաշուն, իսկ պոլինեզիացի երեք իսկական պարուիխները, երաժշտության տակով, դողում էին աշնան տերեւների նման: Վերջապես աղջիկները նստեցին գետնին, եւ թմբուկի զարկը միանգամայն ընդհատվեց:

Այժմ երեկույթի հերոսները մենք էինք: Հանդիսականների ողեւորությանը սահման չկար:

Ծրագրի հաջորդ համարը թոշունների պարն էր, որը Ռարո– իայի հնագույն ծիսակատարությունից մեկն էր համարվում: Տղամարդիկ ու կանայք, երկու շարք՝ կանգնած, ռիթմիկ տակտով թոշկոտում էին, գլխավոր պարողի դեկավարությամբ՝ պատկերացնելով թոշունների երամ: Գլխավոր պարողը կրում էր թոշունների առաջնորդի տիտղոսը եւ մարմնի զվարձալի շարժումներ էր կատարում, բայց ընդհանուր պարին չէր մասնակցում: Երբ թոշունների պարն ավարտվեց, Տուպուխուն բացատրեց, որ դա կատարվեց մեր լաստի պատվին, եւ թե դա նորից պետք է կրկնել, բայց գլխավոր պարողին պետք է փոխարինեմ ես: Եվ որովհետեւ ինձ թվում էր, թե գլխավոր պարողի խնդիրն այն էր, որպեսզի վայրենի աղաղակներ արձակի եւ պտտվի, հետեւը շարժելով եւ ձեռքերը գլխի վերեւը թափահարելով, ես պսակը խոր անցկացրի գլուխս եւ մտա շրջան: Երբ ես սկսեցի գալարապարը, տեսա, թե ինչպես էր քրքում հին բարեկամ Տուպուխուն, որն հազիվ էր կարողանում իրեն պահել նստարանին՝ որ չընկնի: Երաժշտությունն սկսեց թուլանալ, որովհետեւ երգիններն ու երաժիշտները հետեւում էին Տոլպոլխունեի օրինակին:

Այժմ բոլորը, թե՝ ծեր, թե՝ երիտասարդ, ուզում էին պարել, շուտով թմբկահարն ու երաժիշտները, որոնք ձեռքով խփում էին, նորից գրավեցին իրենց տեղերը եւ նվազեցին պոլինեզիական հրո պարի եղանակը: Նախ շրջանի մեջ ցատկեցին աղջիկները եւ

սկսեցին պարել շարունակ արագացնելով ռիթմը: Նրանք մեզ Հերթով հրավիրում էին մասնակցելու պարին, որին աստիճանաբար– միացան գնալով ավելի ու ավելի մեծ թվով տղամարդիկ ու կանայք, նրանք ոտքները գետին էին զարկում ու գալարվում էին ավելի ու ավելի արագ:

Բայց էրիկին ոչ մի կերպ հնարավոր չեղավ տեղից շարժեր Լա ստում, քամուց ու խոնավությունից, նրա իշխազը նորից հա յա նրվել էր եւ նա նստած էր, ծեր

նավավարի նման, մորուքապաա, անշարժ, փստացնելով ծխամորձը: Նրան չկարողացան տեղից շարժել պարող աղջիկները, որոնք փորձում էին հյուրին շրջանի մեջ քաշել: Նրա հազին ոչխարենուց լայն շալվար էր, որը նա հազնում էր գիշերները, ամենացուրտ ժամանակ, երբ մենք լո դում էինք Հումբոլդտի հոսանքում: Արմավենիների տակ նստած, մինչեւ գոտին մերկ, մեծ մորուքով, ոչխարենուց շալվարը հազին նա ճիշտ եւ ճիշտ նման էր Ռոբինզոն Կրուզոյին: Չքնաղ աղջիկ ները մեկը մյուսի հետեւից, աշխատում էին նրան դուր գալ, բայց ապարդյուն: Նա շարունակում էր նստած մնալ՝ պսակը բրդոտ գլխին, ծանրակշիռ կերպով փստացնելով ծխամորձը:

Բայց ահա հզոր մկաններով մի կին շրջան մտավ եւ պարի բավականին շնորհալի քայլեր անելուց հետո, վճռականորեն շարժվեց դեպի էրիկը՝ Վերջինս անհանգստությամբ պարուհուն էր նայում, բայց ամազոնկան, կախարդիչ ժպիտը դեմքին, վճռականորեն բռնեց նրա ձեռքից եւ վեր քաշեց նստարանից, էրիկի զավեշտական շալվարը կարած էր՝ բուրդը դեպի ներս, հետեւից զա մի քիչ պատովել էր, եւ դուրս էր ցցված սպիտակ բրդի մի փունջ, որք հիշեցնում էր ձագարի պոչ: Էրիկը հետեւեց իր դամային, շատ տհաճությամբ, եւ կաղալով շրջան մտավ: Մի ձեռքին նա բռնել էր ծխամորձը, իսկ մյուսը դրել էր այն տեղի վրա, որտեղ ցավ էր զգում: Եթի նա փորձեց մի քանի ցատկում կատարել, հարկադրված եղավ շալվարը բաց թռղնել, որպեսզի ուղղի գլխի պսակը, որ մոտ էր ընկնելու, իսկ հետո մի կողմ ծռված պակով, նա պետք է նորից ձեռք զցեր շալվարին, որն իր սեփական ծանրությունից սկսել էր ներքեւ սահել: Հաստ դաման, որք գետին կոխված էր նրա առաջ, պակաս զավեշտական տեսք չուներ, եւ մենք այնպես էինք ծիծառում, որ արցունքը ուած էր հոսում մեր մորուքների վրայով: Շուտով մնացած բոլոր պարողները կանգ առան, քրքիջի պոռթկումը տարածվեց արմա

280

վենու պուրակով մեկ, իսկ պարող էրիկը եւ ծանրամարմին կինը՝ շարունակում էին սիգաձեմ պտտվել: Վերջապես նրանք էլ հարկադրված եղան կանգ առնել, որովհետեւ թե՝ երգիչները, թե՝ երաժիշտները, այլեւս ուժ չունեին շարունակելու եւ ծիծառից բռնել էին փորները:

օնակատարությունը շարունակվեց մինչեւ առավոտ, երբ մեղ թույլ տվեցին մի քիչ հանգստանալ: Մենք պետք է նորից սեղմեինք բոլոր 127 կղզիարնակների ձեռքերը■■ Կղզում մնալու ամբողջ ընթացքում, ամեն առավոտ ու երեկո մենք սեղմում էինք բոլոր բնակիչների ձեռքերը: Գյուղի բոլոր խրճիթներից հավաքել էին լեց անկողին եւ դրել էին կողք կողքի՝ ժողովների հատկացված տաե պատի երկարությամբ: Այդ անկողիններում մենք քնում էինք, պառկած կողք կողքի, շարքով, ինչպես հեքիաթի յութ վտքրիկ թզուկները : Մեր գլխավերեւում կախված կին անուշաբույր պսակներ:

Հսղորդ օրը խիստ վատացավ գրությունը վեց տարեկան այն ""1այի> "ԸԻ ԳԱԼԻԻ
Վրա ուռուցք կար: Նրա ջերմությունը բարձրացավ 41 , եւ զլիի զազաթի ուռուցքը
դարձավ տղամարդու բոռնցքի չափ, իսկ զարկերակի արագությունը հիվանդագին
էր: Թե կան հաղորդեց, որ այդ հիվանդությունից շատ երեխաներ են մահացել, եւ եթե
մեզնից մեկն ու մեկը բուժելու որեւէ միջոց չգտնի, ապա տզան մի քանի օրից ավելի չի
ապրելու: Մենք տարվետների ձեւով պենիցիլինի նոր պրեպարատ ունեինք, բայց մենք
չգիտեինք, թե փոքր երեխային ինչ դոզա պետք է տայինք: Եթե մենք սկսեինք բուժել
աղային եւ նա մահանար, հավանաբար, մեզ բոլորիս համար դա լուրջ հետեւանքներ
կառաջացներ:

Կն ուտն ու Տորստեյնը նորից բաց արին ռադիոկա յանը եւ անտեննան քաշեցին
երկու ամենաբարձր արմավենիների միջեւ: Երբ երեկոն վրա հասավ մենք նորից
միացանք անտեսանելի բարեկամների՝ Հա՛յ, Ֆրենկի հետ, որոնք Լոս Անժելոսում
նստած էին իրենց սենյակում: Ֆրենկը հեռախոսով միացավ բժշկի հետ, եւ մենք
Մարզեի բանալու օգնությամբ հաղորդեցինք տղայի հիվանդության բոլոր նշանները եւ
մեր դեղատանը եղած նյութերի ցուցակը: Ֆրենկը մեզ հայտնեց բժշկի պատասխանը,
եւ հենց ն'ույն երեկոյան՝ ուղեւորվեցինք այն խրճիթք, որտեղ վտրքիկ խումատան
տենդի մեջ զալարվում էր, իսկ զյուղի կեսն արտասվում եւ սուզ էր անում նրա վրա:

281"

Ճերմանն ու Կնուտը պետք է զբաղվեին բուժմամբ, իսկ մնացածներս
բավականին հոգս ունեինք զյուղի բնակիչների հետ, որոնք ձգտում էին խրճիթից ներս
խցկել: Երբ մենք, սուր դանակը ձեռքներս մտանք հիվանդի տուն եւ խնդրեցինք զուր
եռացնել, տղայի մայրն հիստերիկայի մեջ ընկավ: Տզայի զլիի մազերը սափրեցինք եւ
ուռուցքը բացեցինք: Թարախը վեր ժայթքեց համարյա մինչեւ առաստաղը, եւ մի քանի
հուզված կղզիաբնակներ ներս խուժեցին խրճիթք, հարկ եղավ նրանց դուրս անել:
Կատակի տեղ չէր: Վերքը մաքրելուց եւ ախտահանելուց հետո, տղայի զլիին
վիրակապ դրինք եւ սկսեցինք բուժել պենիցիլինով: Երկու օրվա ընթացքում,
յուրաքանչյուր չորս ժամը մեկ, պենիցիլին էինք տալիս, ջերմությունը մնում էր շատ
բարձր, իսկ թարախի արտազատումը չէր ընդհատվում: Եվ ամեն երեկո
կոնսուլտացիա էինք անում Էոս-Անժելոսի բժշկի հետ: Այնուհետեւ, տղայի
ջերմությունը միանդամից ընկավ, թարախը փոխվեց պլազմայի, եւ սկսվեց
ապաքինման պրոցեսը: Տղան ժպտում էր եւ խնդրում, որ իրեն ցույց տանք սպիտակ
մարդկանց արտասովոր աշխարհի նկարները, աշխարհ, որտեղ գոյություն ունեին
ավտոմոբիլներ, կովեր եւ մի քանի հարկանի տներ:

Մի շաբաթ անց Խառումատան ծովավակին խալում էր մյուս երեխաների հետ.
սկզբում նրա զլիին մեծ վիրակապ կար, իսկ հետո թույլ տվինք վիրակապը հանել:

Այժմ, երբ ամեն ինչ հաջող վերջացավ, զյուղում անվերջ հիվանդներ էին
երեւան գալիս: Բոլորի մոտ կամ ատամներն էին ցավում կամ ստամոքսը եւ բոլորն էլ

ծեր,թե երիտասարդ, թարախակալած բշտիկներ ունեին ամենատարբեր տեղերում: Կողիաբնակներին մենք ուղարկում էինք բժիշկ Կնոլահ և բժիշկ Հերմանի մոտ, որոնք նշանակում էին դիետա և առատորեն պիլուլներ ու քուկներ էին բաժանում, ինչքան որ կար մեր դեղատանը: Ումանք առողջացան, ոչ ոք չվատացավ, և երբ դեղատանը դատարկվեց, մենք կակատից և վարսակի այուրից շփոթ էինք պատրաստում, որը հիանալի կերպով օգնում էր հիստերիկ կանանց:

Մեր դարչնագույն երկրպագուների մոտ մենք էինք մնացինք մի բանի օր և տոնական հանդեսները հասնում էին իրենց զազաթնակետին, վերածվելով նոր ծիսակատարությունների: Մենք պետք է դառնայինք Ռարոխայի պատվավոր քաղաքացիներ և ստանայինք պոլինեղիական անուններ: Ես ինքս չպետք է մնամ թերահ 282

Մատեատա՝ այդպես ինձ կարող էին կոչել Թախտիում, բայց ոչ այստեղ, նրանց շրջանում:

Հրապարակի կենտրոնում մեզ համար դրին վեց նստարան, և ամբողջ գյուղն վաղօրոք հավաքվեց, որպեսզի լավ տեղեր գրավեր մեր շուրջը: Թեկան վսեմ տեսքով նստած էր մյուսների հետ միասին, նա իսկական առաջնորդ էր, բայց ոչ թե այն դեպքերում, երբ գործը վերաբերում էր տեղական հինավորց արարողություններին, որպիսի դեպքում առաջին պլանում հանդես Հ/ գալիս Տուպուխուն:

Բոլորը լուս եւ շատ լուրջ տեսքով նստած էին սպասողական դրությամբ, մինչդեռ վիթխարի, զեր Տուպուխուն հանդիսավորությամբ եւ դանդաղորեն մոտենում էր, ձեռքին բռնած պինդ և հանգույցներ ունեցող մի մահակ: Նա ամբողջովին համակված էր այդ մոմենտի հանդիսավորությամբ, եւ բոլորն աչքերը չին հեռացնում նրանից, երբ նա, խորասուզված մտորումների մեջ, մոտեցավ և մեր առջեւում բռնեց իր տեղը: Նա բնածին առաջնորդ, փայլուն հոեստոր ու դերասան էր:

Նա դարձավ դեպի գլխավոր երգիչները, թմբկահարները և պարերի դեկավարները, և իր հանգուցավոր մահակի ծայրով, հերթով ցույց տվեց նրանցից յուրաքանչյուրին և կամաց ու հատու ձայնով նրանց կարճ հրամաններ տվեց: Այնուհետեւ նա վերստին շուր եկավ դեպի մեղ և հանկարծ լայն բացեց իր խոշոր աչքերը: Նրա արտահայտիչ պղնձադարձնագույն դեմքի վրա աչքերի հըս կայական սպիտակուցները նույնքան փայլուն էին, որքան ատամները: Նա բարձրացրեց իր հանգուցավոր մահակը, և նրա շուրթերից բառերն սկսեցին թափվել կարկուտի պես. նա արտասանում էր ծիսակատարության հնադարյան ֆորմուլաները հինավորց, մոռացված բարբառով, որը հասկանում էին միայն ծերունիները:

Այնուհետեւ, օգտվելով թեկայի թարգմանչական ծառայությունից, նա մեզ հաղորդեց, որ իրենց կղզում հաստատված առաջին թագավորի անունը Տիկարոս է եղել և որ նա թագավորել է այդ նույն ատոլի վրա՝ հյուսիսից մինչեւ հարավ,

արեւելքից մինչեւ արեւմուտք եւ վերեւ՝ մինչեւ երկինք, որ կախված է մարդկանց գլխավերեւում: Եվ մինչ երգեցիկ խումբը կատարում էր Տիկարու թագավորի մասին հինավուրց բալաղը, Տուպուխուն իր խոշոր ձեռքը դրեց իմ կրծքի վրա, եւ երես շուր տալով դեպի հանդի սա

283

կանները, հայտարարեց, որ ինձ տալիս է Վարու Տիկարու, այսինքն՝ Տիկարու յի ոգի անունը:

Երբ երգեցողությունը լոեց, հասավ Հերմանի եւ Բենզաի հերթը:

Դարչնագույն խոշոր ձեռքը հերթականորեն դիպավ նրանց կրծքին, եւ նրանք ստացան Տուպուխութեախուս եւ Տոպակինու անունները: Այդպես էին անվանում երկու հնադարյան հերոսների, որոնք կովի էին ելել ծովի հրեշի դեմ եւ նրան սպանել էին Ռարո իա ոիֆի անցումի մոտ:

Թմբկահարը մի քանի անդամ եռանդագին զարկեց թմրուկը, եւ երկու մարմնեղ տղամարդիկ ազդրերը փաթաթած եւ ձեռքնե թին նիզակներ, առաջ ցատկեցին: Ծնկները մինչեւ կուրծքները վեր բարձրացնելով, նիզակները սուր ծայրով դեպի վեր բռնած, գլուխները թեքելով մի կողմից մյուսը՝ նրանք սկսեցին արագ քայլեի ոտքերով խփելով տակտ: Երբ նորից հնչեց թմրուկի զարկը, նրանք բարձր ցատկեցին եւ, իսկ ապահպանելով ոիթմը, սկսեցին ներկայացնել առասպեկալական ճակատամարտը բալետային արվեստի բոլոր կանոններով: Կարճատեւ ու հապճեա կատարված այդ ինտերմեդիան ներկայացնում էր հերոսների ճակատամարտը ծովի հրեշի հետ: Այնուհետեւ երգով ու ծիսակատարությամբ անուն տրվեց Տորստեյնին, նրան անվանեցին Մարտակե տյդ գյուղի հնադարյան թագավորի անունով, իսկ էրիկն ու Կնուտն ստացան ԹւանէՄատարամէլ եւ Թեֆաունոլի անուններն, ի պատիվ հնադարյան երկու ծովագնացների եւ ծովային հերոսների: Երկար ու միապաղադ ձառք, որ ուղեկցում էր նրանց անուններ շնորհելուն, արտասահնվում էր շշմեցուցիչ արագությամբ, բառերի անընդհատ հոսանքը միաժամանակ հետապնդում էր այն նպատակը, որպեսզի ազդեցություն գործի եւ շուտ մոռացվի:

Արարողությունը վերջացավ: Ռառ ոիայի պոլինեզիացիների մեջ վերստին հանդես եկան սպիտակ մորուքներով առաջնորդները: Բազմության միջից դուրս եկան ծղոտե շրջազգեստով եւ քրծենուց պատրաստած երերուն թագերով պարողների եւ պարուիիների երկու շղթա: Նրանք պարելով մոտեցան մեզ եւ թագերն իրենց գլխից հանեցին ու դրին մեր գլխին, մենք հարկադրված եղանք նույնպես ծղոտե խշխացող շրջազգեստներ հազներ Տոնակատարով թյունը շարունակվում էր:

Մի զիշեր ոադիստները, ծաղիկներով պսակազարդված,

284

կապվեցին Ռատոնգայի ռադիոսիրողի հետ, որը մեզ հայտնեց Բահտիկց հաղորդում, դա մի սրտագին տղջույն էր՝ ֆրանսիական խաղաղ օվկիանոսյան գաղութների նահանգապետից:

Փարիզից ստացված կարգադրության համաձայն, նահանգա պետն ուղարկել Էր կառավարական «Թամարա» շխունան, որը մեղ ալետք է տաներ և ախտի, այնպես որ մենք ստիպված չենք լինելու սպասել կոպրայի շխունային, որի գալու ժամանակի մասին ոչ ոք ոչինչ չգիտեր: Թախտին ֆրանսիական գաղութների կենտրոնն էր եւ միակ կղզին, որը մշտական կապ ուներ արտաքին աշխարհի հետ: Մենք պետք է հասնեինք Թախտի եւ այնտեղ նըս-ւ, եկնք կանոնավոր ռեյսեր կատարող շոգենավը, որը մեզ կհաս դընի տուն, հայրենիք:

Ռարոիայում տոննակատարությունները շարունակվում էին: Մի անդամ երեկոյան օվկիանոսից լսվում էին ինչ-որ տարօրինակ ոռոնցներ, դիտակալներն իջան արմավենիներից գագաթներից եւ հաղորդեցին, որ լազունայի մուտքի մոտ ինչ-որ նավ է երեւում: Ս ենք արմավենու անտառով աճապարեցինք դեպի կղզու հողմահարության կողմի օվկիանոսի ափը: Այդտեղ մենք սկսեցինք նայել օվկիանոսին հակառակ այն կողմին, որտեղից մենք էինք եկել (Կոն Թիկիւնվ: Ատոլով եւ ռիֆով ամբողջապես պաշտպանված այդ վայրերում բուրուններն զգալիորեն ավելի ցածր էին:

Հենց լազունայի մուտքի մոտ, օվկիանոսի կողմից մենք տեսանք նավի լույսերը: Երկինքը պարզ ու աստղալից էր, եւ մենք կո բոզանում էինք տարբերել երկկայմանի լայն շխունայի դժ՝՝ -գրությունը: Եթե զա է նահանգապետի ուղարկած նավը, ինչո՞ւ չի մոտենում:

Կղզիաբնակները գնալով ավելի աճող անհանգստության նշաններ էին արտահայտում: Այժմ մենք էլ տեսանք, որ նավը մեծ եռաթերոս ունի, եւ շրջվելու վտանգի տակ է: Նա նյուած . էր նույգության անտեսանելի ռիֆի ծանծաղա տկ վրա,

Տորստեյնը վերցրեց լապտերը եւ ազդանշան տվեց

— (^1161 Է&Է68Ա*^

— «Մառաե»— ստացվեց պատասխանը:

«Մառաեն» կոպրայի առեւտրով գրադիւն շխունան էր, որը երթեւեկում էր կղզիների միջեւ:

- Ի՞նչ նավ I; (ֆրան.,),

Նա գալիս էր Ռարոիհա՝ կոպրա զնելու: Շխունայի նավապետն ու անձնակազմը պոլինեզիացիներ էին, եւ նրանք գիտեին լա դունայի մատուցների շրջանում եղած ոիֆերի մասին: Բայց մթության մեջ նրանց խաբել էր հոսանքը: Բարեբախտաբար թխանան գտնվում էր կղզու հողմահարման կողմը եւ եղանակը խաղաղ էր, բայց լազունայի սահմանից այն կողմը հոսանքը բավականին նենգավոր էր: «Մառաեի» նավաթեքումը շարունակ մեծանում էր, եւ անձնակազմը ցած էր իջեցրել մակույկը: Նավաստիները պինդ պարաններն ամրացրել էին կայմերի զագաթին, պարանների ազատ ծայրերը մակույկով դուրս էին բերել ափը, որտեղ կղզիաբնակները դրանք կապել էին կոկոսի արմավենիներից, որպեսզի շխունան չշրջվի՝ նավաստիները, պարանները վերցրած, մակույկի մեջ կանգ էին առել ոիֆի անցքի հետեւում՝ հույս տածելով, որ իրենց կիաջողվի «Մառաեն» հանել ծանծաղուտից երբ սկսվի մակրնթացությունը, եւ ջուրը լարունայից դուրս թափվի: Գյուղի բնակիչները ջուրն էին իջեցրել իրենց բոլոր պիրողաները եւ սկսել էին փրկել կոպրայի բեռը: Շխունայի վրա այդ թանկարժեք ապրանքից կար իննսուն տոննա: Կոպրայով պարկերը, երերվող շխունայից իրար հետեւից վախաղրվում էին ծովավլ:

Զուրը բարձրացավ, բայց «Մառաեն» տակավին նստած էր ծանծաղուտի վրա եւ ճոճվում էր ու դիպչում կորալի ոիֆին, մինչև ոռ ձեղքվածքներ ստացավ: Երբ լույսը բացվեց, շխունան էլ ավելի վատ դրության մեջ էր, քան առաջ: Անձնակազմը ոչինչ չկարողացավ անել: Չարժեր նույնիսկ փորձ անել 150 տոննա ջրածավա/ ունեցող ծանր նաւելը մակույկի եւ կղզիաբնակների պիրողաների օգնությամբ դուրս քաշելու փորձ անել: Եթե շխունան հետազայում եւս պետք է մնա այնտեղ, զարկվելով ոիֆին, նա կտոր-կտոր կլինի, իսկ եթե եղանակը փոխվի, կքշվի դեպի ասոլան եւ մակրնթացության ժամանակ ջարդուփշուր կլինի:

«Մառաեի» վրա ռադիո չկար, բայց մենք ունեինք: Եթե մենք Թախտից փրկանավ կանչեինք, միեւնույն էր, մինչեւ նրա հասնելը, «Մառաեն» վաղուց ջարդված կլիներ: Այնուամենայնիվ, Ռարոիհա ոիֆը մի ամսվա ընթացքում երկրորդ անդամ բաց թողեց իր որսը: Եվ ահա թե ինչպես.

Այդ նույն օրը, կեսօրին մոտ, «Թամարա» շխունան երեւաց արեւմուտքի հորիզոնում: Նա գալիս էր մեր հետեւից, որպեսզի մեզ տանի Ռարոիհա յից: Նավի տախտակամածին գտնվողները խիստ

զարմացան, երբ լաստի փոխարեն մեծ ոիֆի վրա տեսան անօգնական նստած, թեքված եւ ծոված շխունայի երկու կայմերը:

«Թամարայի» նավեզրին գտնվում էր Թուամոտու եւ Թուրուաի կղզիները կառավարող ֆրանսիացի աստիճանավոր Ֆրեդերիկ Ան- նը, որին նահանգապետը Բախտիից ուղարկել էր մեզ դիմավորն լու համար: «Թամարայի» վրա էին նաև մի

ֆրանսիացի կինոօպերատոր եւ մի ֆրանսիացի ռադիոստ, քայլ նավապետն ու անձնաւ կազմը պոլինեզիացիներ էին: Անը ծագումով ֆրանսիացի էր, ծնվել էր Թախտիում եւ հիանալի ծովագնաց էր, նա թախտցի նավապետի համաձայնությամբ իր վրա էր վերցրել նավի հրամանատարությունը, քանի որ թախտցին ուրախ էր, որ ազատվում էր պատասխանատվությունից այդ վտանգավոր ջրերում: Մինչ լ(Թաւ մարան» ձկուն կերպով իուսանավում էր ստորջրյա անհամար ռիֆերի ու հորձանուտների միջեւ, երկու շխունաները միացվեցին ամուր պարաններով, եւ Անը դիմեց հմուտ եւ վտանգավոր ման յուէրն էրի, մինչդեռ մակրնթացությունն սպառնում էր երկու նավն էլ դուրս նետել կորալի միեւնույն ռիֆի վրա:

Երբ մակրնթացությունն հասավ ամենամեծ բարձրության, «II առա են» ռիֆից իջավ, եւ «Թամարան» նրան քաշեց խոր տեղ: հայց այժմ ջուրը ձեղքերի միջով սկսեց լցվել «Մառաեի» մեջ, եւ հարկ եղավ, հնարավոր եղածին չափ շտապ կերպով, այն տանել լազունայի ծանծաղ տեղում: Երեք օր շարունակ «Մառաեն՝» կանգնած էր զյուղի մոտ, կիսախորասուղված, եւ բոլոր պոմպերին աշխատում էին օր ու գիշեր: Մեր բարեկամ կղզիարնակներից նրանք, ովքեր մարգարիտ որսալու գործում հմուտ էին, սուզգում էին շխունայի տակ, հետներն առած՝ արձեն թերթեր ու մեխեր, սրոցով կարկատում էին մեծ ձեղքերը, որից հետո պոմպերն սկսեցին աշխատել եւ «Մառաեն» կարողացավ, «Թամարայի» ուղեկցությամբ, հասնել մինչեւ Թախտիի նավաշինարանը:

Երբ «Ս առաեն» պատրաստ էր լողալու, Անը՝ ձԹամարան): անցկացրեց լազունաների միջի կորալային ծանծաղուտների ա րանքով դեպի «Կոնմիկի» կղզին: Հաստը վերցվեց բուքսիրի, այնուհետեւ «Թամարան» ետ եկավ, իր հետեւից քաշելով «Կոն Թի կին», իսկ «Սառաեն» «Թամարային» հետեւում էր այնպիսի մոտիկ տարածությամբ, որ եթե օվկիանոսում նավամբարի մեջ ներհոստումը գերազանցի պոմպերին, ապա կարելի լինի անձնակազմը դուրս հանել:

887

Ուարոիայի Հետա մեր հրաժեշտն ավելի քան տիսրալի էր: Բո ր:ր նրանք, ովքեր շարժվելու կարողություն և և նեին, ծովապատնեշի մոտ էին. նրանք նվազում ու երգում էին մեր սիրած երգը, երբ նա վամակույկը մեզ տանում էր գեպի ոԹամարան»:

Հումկու Տուպուխուն բարձրացած էր կենտրոնում, փոքրիկ Խառումատայի ձեռքից բռնած: *հառումատան արտասվում էր՝ արյունքները հոսում էին քաւեւ հզոր . առաջնորդի այտերի վրայով: Պատնեշի մոտ կանգնած մարդկանց աչքերում արցունքներ կա չին. նրանք երկար ժամանակ շարունակում էին երգել ու նվադեւ, մինչեւ ռիֆի վրա հարձակվող բուրանների աղմուկը մեզ հա մար խլացրեց բոլոր հնյունները:

Այդ բարեսիրտ, մաքուր մարդիկ, որոնք սլատնեշի մոտ կանդ նած երգում էին, կորցնում էին վեց բարեկամների, իսկ մենք,

մարայի) նավեզրին լոլո կանգնածներ/, քանի դեռ ծովապատնեշը չէր ծածկվել արմավենիների հետեւում, եւ արմավենիները չէին անհետացել օվկիանոսում, կորցնում էինք 127 բարեկամների: Մեր ականջներում շարունակում էր հնչել տխոր մեղեղին ,

«... Թող մենք միեւնույն հիշողությունն ունենանք, որպեսզի միշտ միասին լինենք՝ նույնիսկ այն ժամանակ, երբ դուք կզնաք հեռավոր երկիր: Բարի օք»:

Չորս օր անց, մեր առաջ՝ օվկիանոսում հայտնվեց Թախտի կղզին: Նա նման չէր մարզարտահեռ այն թելին, որ արմավենիների գագաթէւրն էին կազմում: Կապույտ, ատամնավոր վայրի //աները բարձրանում էին դեպի երկինք, իսկ նրանց գագաթները պարուրված էին պսակների նմանող ամպերով:

Մեր մոտենալուն գուգրնթաց, կապույտ լեռներում երեւան Լին զալիս կանաչ /անջեր: Հարավի վարթամ բուսականությունը կանաչ թերով իջնում էր շիկակարմիք բլուրների ու ժայռերի վյայով, որոնք դառնում էին դեպի ծովն իջնող խոր ձորեր ու հովիտներ: Երբ ափը բոլորովին մոտեցավ, մենք տեսանք սլացիկ արմավենիներ, որոնք խիս կերպով շրջապատում էին բոլոր հով/լտներն >ս. ոսկեզօծ լողափի հետեւը: Թախտի կղզին հրաբուխներից է ա– ռաջացել անհայտ ժամանակներում: Այժմ հրաբուխները հանգած են, եւ կորալի պոլիպները կղզու շուրջն աստիճանաբար պաշտպանողական ռիֆ էին կազմել, որպեսզի օվկիանոսը չկարողանա կործանել այն:

288 . Է

Վաղ առավոտյան մենք անցանք ռիֆերի միջի նեղուցից եւ դուրս եկանք Պապեյետե ծովախորշը: Մեր առջեւ վեր Էին բարձրանում եկեղեցիների զմբերներն ու տների կարմիր տանիքները, որոնք կիսով չափ թաքնված Էին վիթխարի ծառերի սաղարթների եւ արմավենիների գագաթների տակ: Թախտի մայրաքաղաք Պապեյետեն Օվկիանիայի ֆրանսիական տիրապետությունների միակ քաղաքն է: Գա զվարձությունների մի քաղաք է, կառավարության աթոռանիստը եւ Խաղաղ օվկիանոսի արեւելյան մասի ծովային բոլոր ձանապարհների կենտրոնը:

Երբ մենք մտանք ծովախորշը, Թախտիի բնակիչները ծովափին կանգնած էին վառ, կենդանի, թանձր պատի պես եւ սպասում էին մեզ: Թախտիում նորությունները տարածվում են քամու արագությամբ, եւ ամեն մեկը ցանկանում էր դիտել պաեպաեն. որ եկել էր Ամերիկայից:

«Կոնֆիդենցիալ» պատվավոր տեղ հատկացվեց ծովային զբոսայգու մոտ:

Պապեյետեի քաղաքագլուխը ողջունեց մեզ, իսկ պոլինեզիացի մի փոքրիկ աղջիկ, պոլինեզիական ընկերության անունից, մեզ մատուցեց թախտի ական դաշտային ծաղիկների մի հսկայական փունջ: Այնուհետեւ մոտեցան երիտասարդ աղջիկները եւ մեր վիզր զցեցին սպիտակ ծաղիկներից անուշաբույր պատկներ, ողջունելով մեր գալուստը Հարավային ծովի մարգարիտը հանդիսացող Թախտիում:

Բազմության մեջ ես որոնում էի մի ծանոթ դեմք՝ Թախտիի իմ հոգեհոր՝ Տիրիիերոռ առաջնորդի դեմքը: Նա կղզու տեղական 17 առաջնորդների ավագն էր: Իհարկե, նա այդտեղ էր: Բարձր ու հաղթանամ, աշխույժ եւ ուրախ, ինչպես հին օրերին, բարձր ձայնով բղավելով իմ անունը՝ «Թերափ Մատեատա» եւ իր ամբողջ լայն դեմքով ժպտալով, նա դուրս պրծակ բազմության միջից: Ծերացել էր, բայց տակավին պահպանում էր առաջնորդի նույն բնածին վեհապանձ տեսքը:

— Ուշ եկար,— ասաց նա ժպտալով,— Ի՞այց ոԿո1 օս Լա4. նորություններով: Քո պաե-պաեն իսկապես որ կապույտ երկինք (Թերափ Մատեատա) է բերել Թախտի, որովհետեւ մենք այժմ զիտենք, թե որտեղից են եկել մեր հայրերը:

Նահանգապետն ընդունելիություն կազմակերպեց իր պալատում, քաղաքային ռատուշայում կազմակերպվեց կոչունք: Հյուրընկալ կղզու բոլոր ծայրերից հրավերք էինք ստանում:

289 Ճանապարհորդության «Կոն-Թիկի^»-ով—19

Նախկին օրերի նման, Տերիիերոռ առաջնորդը մեծ տոնախմբություն կազմակերպեց իր տանը՝ Պապենտ հովտում, որն ինձ այնքան լավ ծանոթ էր: Եվ որովհետեւ Թախտին Ռարոխա չեր, ապա այստեղ տեղի ունեցավ մի նոր ծիսակատարություն՝ թա իտիական անուն տալու համար նրանց, ովքեր առաջ չեն ունեցել:

Անհոգ օրեր էին: Արեգակը փայլում էր պայծառ, երկնքով դանդաղորեն լողու-ք էին թեթև ամպեր: Մենք լողանում էինք լա դունայում, բարձրանում լեռները եւ արմավենիների տակ, կանաչի վրա պարում էինք պոլինեզիական պարեր: Օրերը շաբաթներ էին դառնում, շաբաթներն էլ ամիսներ էին դրոնալու, եթե շիասներ այն շոգենավը, որը մեզ դեպի տուն էր տանելու, որտեղ գործեր ունեինք եւ սպասողներ:

Այնուհետեւ ռադիոգրամմա ստացվեց Նորվեգիայից, որի մեջ հաղորդվում էր, թե նախատեր Լարս Քրիստենսենը հրաման է տվել 4 հազար տոննա ջրածավալ ունեցող «Թոր 1» հին Սամո աժց ուղեւորվել Թախտի, որպեսզի վերցնի զիտարշավի մասնակիցներին եւ տանի Ամերիկա:

Մի օր առավոտյան, նորվեգիական մի մեծ շոգենավ մտավ Պապեյետե ծովախորշը եւ ֆրանսիական ռազմական կատերը «Կոն Թիկին» բուքսիրով քաշեց նրա վիթխարի հայրենակցի մ’ ոտ, վեր ջինս մեկնեց իր երկար պողպատե բազուկը եւ իր փոքրիկ ազդակ ցին բարձրացրեց տախտակամածի վրա » Շոգեշակի բարձրա ձայն սուլոցները տարածվեցին արմավենիներով լեցուն կղզիով մեկ: Դարչնագույն եւ սպիտակ մարդիկ խառնվեցին Պապեյետեի ծովեզրին եւ անսահման երկար շարքերով բարձրանում էին շոգե նավ՝ հրաժեշտի նվերներով ու պսակներով: Մենք կանգնել էինք նավեզրին եւ ընձուղտների պես ձգում էինք վզներս, որպեսզի ծնատ ներս աղատենք պսակներիս, որ մեկը մյուսի հետեւից հազցնում

Էին մեր վիզը՝

— Եթե ուզում եք Թախտի վերադառնալ,— ձայն տվեց Տերիիերոռ առաջնորդը, երբ կղզու վրայով տարածվեց վերջին շշակը,— շոգենավը շարժվելիս, դուք պետք է պսակը նետեք լազունան:

Ծայրերը հավաքվեցին, շարժիչները մոնչացին, պտուտակը աղմկեց ջրի մեջ, որը կանաչ գույն էր ստացել, եւ մենք դանդաղ կերպով հեռացանք ծովեզրից:

Կարմիր կտուրները շուտով անհետացան արմավենիների հհ

590

^աաաա^տա

Թեւփիհոռո՞ Թախտիի վերջին սաայսորդո՞: Տասը տարի ստաշ նա որդեզրեց այս «քրքի նեղինակին, սրան թախտիական Թերահ 11’ա)1ւլյսւլԱ անունը տվեց, որ նշանակում է «Կապույտ երկինք»:

Տեւում, արմավենիները լուծվեցին լեռների կապույտի մեջ. լեռ– ներն աստիճանաբար, ստվերի պես, հորիզոնի մյուս կողմում իջնում էին օվկիանոսը:

Ալիքները տարածվում էին կապույտ օվկիանոսում: Այժմ դրանք հեռու էին: Պասսատային սպիտակ ամպերը լողում էին կապույտ երկնքում: Մենք այլեւս նրանց հետ միասին մի ուղղությամբ չէինք շարժվում: Այժմ մենք բնությանը չէինք ենթարկվում; Մենք վերադարձել էինք XX դարը, որից այնքան ն հեռացել էինք:

Մենք վեցս էլ ողջ էիսք> կանգնած տախտակամածի վրա, մեր– ինը բալզային վիթխարի գերանների մոտ: Իսկ Թախտիի լազու նայում վեց սպիտակ պսակներ ընկած էին ջրի երեսին, ալիքները դրանց մերթ ափ էին հասցնում, մերթ քշում հեռու:

\

ՎԵՐԱԿՐՈՒՅԹ

«Կոնօ՛իկի»ով կատարված գիտարշավի հաջող արդյունքը չհաստատեց իմ միզրացիոն տեսության ճշտությունը իբրև տեսություն։ Մենք ապացուցեցինք միայն, որ հարավ՝ ամերիկյան բալզային լաստն այնպիսի հատկություններ ունի, որոնց մասին արդի գիտնականներն առաջներում չգիտեին, եւ որ խաղաղօվկիանոսյան կղզիները Պերուից մեկնող, նախապատմական նավերի համար գտնվում էին հասանելիության սահմաններում։ Նախնադարյան ժողովուրդն երև ընդունակ էին բաց օվկիանոսով հեռավոր ճանապարհորդություններ կատարել։ Օվկիանոսային միզրացիաների հարցում տարածությունը վճռական գործոն չի հանդիսանում, եթե միայն քամու եւ հոսանքի ուղղություններն ընդհանուր առմամբ համընկնեն եւ ցերեկն ու գիշերն ամբողջ տարվա ընթացքում մնան անփոփոխ։ Երկրի պտտվելու հետեւանքով պաս-սատները փշում են արեւմտյան ուղղությամբ, եւ հասարակածային հոսանքները նույնպես գնում են գեպի արեւմուտք՝ իսկ մարդկության ամբողջ պատմության ընթացքում երկիրը միեւնույն ուղղությամբ է պտտվում։

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԵՐ

1. Ռուսերեն թարգմանությունը կատարված է 1954 թվականի անգլերեն 21 քզ Հրատարակությունից։ Հեղինակի վերջաբանը վերցված է 1951 թվականի անգլերեն 10-քզ Հրատարակությունից։

2. Հարավային Ամերիկան, ինչպես ենթադրում են, միանում էր Ավստրա-յիայի ե ՀարավԱրեւելյան Ասիայի Հետ ցամաքով, որը գոյության է ունեցել Խա-ղաղ օվկիանոսի Հարավային մասում շատ վաղուց պալեոզոյան դարաշրջանի վերջերին, այսինքն՝ մոտավորապես 200 միլիոն տարի մեզանից առաջ։ Որոշ երկ րաբաններ կարծում են, որ Խաղաղ օվկիանոսի Հարավ արեւել յան մասում կարող էր ցամաք գոյություն ունենալ նաեւ ավագ՝ "Հետ այնուամենայնիվ մարդու երեւան գալուց շատ առաջ։

3. Ռոգգեվեեն, ՅառՀ-Հոլանդական ծովագնաց (1069—1733), մի քանի ճանապարհություններ է կատարել Խաղաղ օվկիանոսի հարավային մասում, որոնց ընթացքում Հայտնագործել է քԼատկի կղզին* այս անունով է կոչվել կղզին նրա Համար, որովՀետեւ կղզու Հայտնադորձման օրը գուգաղիպել է եկեղեցական տոնի, զա տկի օրվա Հետ։ Բայց կան ավելի նվազ արժանահավատ տեղեկություններ, որ կղզին եվրոպացիներին Հայտնի է դարձել շատ ավելի վաղ։ Այսպես, ըստ իսպանական աղբյուրների, Ալվարա Շենդանյան այդ կղզին Հայտնագործել է 1566 8*։ Ա՛՛Ս՝ էի ոլ2 ԿԴՂՄ Կանքին անվանել Գեվիսի կղզի, որովՀետեւ էդուարդ Օ՛ԵվիսըԻ մի ծովահեն եւ ավանտյուրիստ, Հաղորդել է, որ այդ կղզին ինքն I; հայտնագործել 1686 թ.։

4* Մուրմանի պահակափալքԼ1 —Հայրենական Մեծ պատերազմի ժամանակ այդպէս էին անվանում ամերիկացիները նավերի այն քարավանները, որոնք ուազ մական նավերի պաշտպանության տակ Ասլանտ յան օվկիանոսի հյուսիսային մասով ԱԾնից բեռներ էին բերում Մուրմանսկ: Կոչայի թերակղզու ափերի մոտ այդ քարավանները գերմանացիների Հարձակումից պաշտպանելու գործում մասնակ ցում էր սովետական ավիացիան:

5, Ֆիսաւրկե& — Նորվեգիայի Հյուսիսային պրովինցիա, որ սաՀմանակից Լ ՍՍՌՍ Հետ:

6, Հովնանյան օւր—Հունիսի 23-ը, ամառային արեւադարձի օրն Հ—

7* Բալզայի ծառ — 0ն1Մ0աԶ ԷՏՕԹԱՏ աճում է Հարավային Ամերիկայի

Հրուսիս աշխն մասում, Կենա բոն ական Ամերիկայում եւ Անտիլյան կղզիներում է խորացրած փայտանյութը կրկնակի անգամ թեթեւ կ խցանից, բայց շատ պինդ կ եւ գործած դում կ ինքնաթիռների Համար եւ որպես մեկուսացնող նյութ:

8, Գևինվիչ Վիլէջ — Մանհաթեն կղզում մի գյուղ, Հետազայում մտավ Է/յոլ-Ցորքի Մ անՀ ա թ են յան շրշան ի կազմի մեջ:

9, Օսսինենգ — Փոքրիկ քաղաք ՆյուՅորքի մոտ: Նրա մյուս անունը՝ Սինգ-Սինգ՝ ավելի Հայտնի կ, որովհետեւ այդ նույն անունով կոչվում կ այդ քաղաքում գտնվող բանտը, որտեղ պաշվել եւ այժմ Էլ պաշվում են բազմաթիվ Հայտնի քա՝ և աք ական գործիչներ:

10* Ֆրեյնեն, Պետեր — Դանիացի, բեւեռային Հայտնի Հետախույզ: Ծնվել է 1886 թվականին, ստացել կ բժշկական կրթություն, է905ից մինչեւ 1924 թվական՝ ները մասնակցել կ մի շարք դժվարին գիտարշավների՝ դեպի Գ բեն լանդի ա: Վերջին գիտարշավի ժամանակ՝ 1921—1924 թվականներին ոտքը ցրտաձարվել Լ, սրի Հետեւանքով Հարկադրված կ եղել կտրել ոտքք: Շատ տարիներ կ անցկացրել Ղրենլանդիայում: Նրա առաջին կինք գրեն լան դա ց ի կարիմոսուէի կր: Նա գրել կ մի քանի Հետաքրքրական գրքեր Գրենլանդիայի եւ կարիմոսուէի մասին (կան ոուսերեն թարգմանություններ):

119 Կայան — Էսքիմոսական նավակ* նրա թեթեւ կարկասը պատած՝ կ ծովային գազանի կաշվով:

12. Է**յլու — Էսքիմոսական խրձիթ, որը պատրաստում են խտացրած, պինդ ձյան քառանկյունի կտորներից:

13, Ծանր ջուր — Դեյտերիի, այսինքն՝ ջրածնի ծանր իզոտոպի օքսիդ* քի; քանակությամբ պարունակվում է սովորական ջրում: Կիրառվում կ ատոմային

կաթուկում ատոմային ռումբ արտադրելու ժամանակ, որպես ռեակցիան դան՝ գաղեցնող գրաֆիտի Հետ Համաձավասար: Ոյուկանը Հարավային Նորվեգիայի Տելեմարկ պրովինցիայում մի քաղաք կ, մոտավորապես 8 Հազար քնակչությամբ ■ պատերազմից Հետո այսուեղ նորից գործարան կ կառուցված ծանր ջուր արտադրելու Համար:

14. Քուքարա (կամ քումերա) — քաղցր կարտոֆիլի կամ բաթաթի անունն կ՝ Հարավային Ամերիկայում եւ Պոլինեզիայում:

15. Ռազմական ակադեմիա, որ իր անունն ստացել է Ուեստ-Պոյնտ քաղաքից, որտեղ այն գտնվում կ:

16. Առւկրե — Էկվադորական դրամ կ, Հավասար կ մոտավորապես 50 կոպեկի:

17. «Արեգակից դեպի արեւելք, լուսնից դեպի արեւմուտք» արտահայտություն I; Նորվեգիական Հեքիաթից:

18. Կուզոն — Ըստ Երեւոյթին, ԲՕՇ1՝ 1826 ընտանիքին պատկանող մրջուն է ■ այդ միջատները, ինչպես եւ ՀՀՇ11Շ1836 ընտանիքը, ի տարբերություն մյուս մրջունների, խայթոց ունեն փորիկի ծայրին: ԲՕՇԲ3 ^1^ՎԶԵ^ մրջունները տարածված են Հարավային Ամերիկայի Հյուսիսային մասում, տեղական Հնդկացիները շատ են վախենում նրանցից, որովհետեւ. սրանց խայթվածքը շատ կ ցավեցնում եւ առաջացնում կ ուժեղ թուլություն:

19. Իգուան — մողեսների մի ընտանիք, որն ընդգրկում է մինչեւ 300 տեսակ; Սովորական իգուանը ապրում կ Կենտրոնական Ամերիկայում եւ Ֆրազիլիայում,

28\$

առավելապես ծառերի վրա, Հիանալի լողում է. կերակրվում է միջատներով եւ բույսերով: Քաջաբար պաշտպանվում կ: Իգուանը որսում են նրա նուրբ մսի Հա~ մար, ձվերն կլ գործածվում են որպես սնունդ:

20Է Մաչետե (իսպ.) - ծանր, մեծ դանակ է, որ գործածվում կ զլիսավորա պես շաքարեղեգ կտրելու Համար:

21. ՈՒՆԺԻՆ (կամ ռումժինա) — լայնակի գերաններ են, որ դրվում են լաստի լայնությամբ, լաստն ամրակցելու Համար: ՍՍՇՇ՝ ում ռոնժիններն ամրացնում են երկայնակի գերանների օղերի (անուրների) օգնությամբ, որ հյուսված են լինում թարմ ճյուղերից (Ճիպոտներից):

22. Պիսսարո, Ֆրասսիսկո (մոտավորապես 1471–1541) — Իսպանիայի նվաճող, որը նվաճեց ինկաների պետությունը՝ Պերուում:

23. Օ՛ Սաաւտե, Առուջուստին (մոտավորապես 1492—1560) — իսպանացի պատմաբան, որը կազմել կ իսպանացիների կողմից Պերուի նվաճման նկարագրությունը:

24. Բոսիա — սկումբրի ձկների ենթախմբի ձուկ:

25. Դարքել — մանր խեցգետիններ՝ տասնոտանիներից (ՕշՅՅօՄՅ) * նման են կրեւե տան երին (ծովախեցգետիններին):

. 26. Իրանե Օւոլու —■ ամերիկյան ժամանակակից կինոռեժիսոր. Հայտնի են նրա «երեք խոճկոր», «րեմբի»), «Սպիաակաձյունիկ» եւ յոթ թզուկներ» եւ ա ա ֆիլմերը:

27. Դե Օւյեդո ի Վալդես (1478—1557) —իսպանացի պատմաբան, ժամանակագրությունների Հեղինակ:

28. Սյու. ու Տավլպմ — դերուեալիզմ: Էսթետիկական Հոսանքներից մեկն է Ֆրանսիայում, տիպիկ կ բուրժուական կուլտուրայի ճգնաժամային կառխայի Հա մար: Վյուոռեալիստները պնդում են, որ գերուեալիստական արվեստի աղբյուրը ոչ ըե ու ալ, օրյեկտիվ իրականությունն կ, այլ մարդու ենթագիտակցական աշխարշը :*: ու ազները, զառանցանքը, զանազան պաթոլոգի ական վիճակները:

29. Օնվի բաղիկներ —թելուտնյա խեցգետիններ, որոնք կաշում են քարերին ե լողացող առարկաներին:

30. Սաադետտր —• իտալական շատ բարակ մակարոն, խողովակաձեւ, թայց չիքը:

31* օենյեր —■մետաղե պտուտակավոր փոքրիկ շրջանակ՝ ձոպաններ կամ շարեր ձգելու Համար:

32. սատորլեն — Հարավային Նորվեգիայի Տելեմարկ պրովինցիայում մի հ աղա^է մոտավորապես 6500 մարդ բնակչությամբ:

33. Երեք բարձր ալիքներ, որ նկարագրում կ Հեյերգալը, — դրանք, ըսա երեւույթին, «տունամի», այսինքն՝ վիթխարի ալիքներ են եղել, որոնք առաջանում են ծովաշարժերի՝ ծովի Հատակի տեկտոնական շարժերի ժամանակ, որոնց օջախը գտնվում կ ծովի Հատակի տակ կամ ցամաքի ծովափնյա մասում: Այդ ալիքները օվկիանոսով ընթանում են վայրկանում 200 մետր միջին արագությամբ: Օրինակ՝ 1854 թվականի ճապոնական երկրաշարժի ալիքը Սան Ֆրան ցիւկո կը Հասել 12^1% ժամ անց. 1868 թվականին Պերուի երկրաշարժի ալիքը 121/2 ժամ անց Հասել կը Հավայան կղզիները, 19 ժամ անց՝ Նոր Զելանգիա, 24 ժամ անց՝ Ճասչնիա: Օվկիանոսի ավելի ծանծաղ տեղամասերով անցնելիս, ալիքի շարժման

արագությունը դանդաղում է՝ վայրկյանում 140 մետր՝ եթե խորությունը 2 չազար մետր է, 1\$—20 մետր՝ եթե խորությունը 25—50 մետր կ: Ալիքն ափին մոտենալիս, Հասնում է ամենամեծ բարձրության, երբեմն 20 մետր եւ, մեծ ավերածություններ է կատարում եւ կարող կ տասնյակ Հազարավոր մարդկանց կործանման պատճառ գառն աչ, երբ ափերն է ողողում: Այն ալիքները, որոնք Հասան «Կոն-Թիկիին», եք ատելով նրանց ուղրությունից, ընթանում Լին Հարավային Ամերիկայի ափերից:

34—Ծովում նավի դիրքը նախապես որոշվում կը «Հաշվումով», դրա Համար պետք կ գիտենալ ընթացքի արագությունը, որն ստացվում կ լազի* ցույց տված Հաշվից ե նավի շարժման ուղղությունը, որ որոշվում է կողմնացուցով: Ճկոն-Միկիիշ, վրա լազ չկար, եւ ընթացքի արագությունը որոշվում էր տաշեղների ետ ընկնելով ինչպես այդ նկարագրված է բնագրում: Քայց նույնիսկ արագության է ուղղության լիակատար Հաշվման դեպքում ես արդյունքն ստացվում կ ոչ լիովին ճիշտ, որովհետեւ չափի ցուցումները որոշ Լափով անճիշտ են, եւ անշնարին Լ նույնպես ճշտությամբ Հաշվի առնել նավի քշվելը քամու եւ Հոսանքների կողմից՝ Ուստի անշրաժեշա կ, որքան Հնարավոր է, ավելի Հաճախակի որոշել նավի գիրքն ըստ արեգակի կամ աստղերի՝ սեբատանսի օգնությամբ: Գրա Համար պետք է գիտենալ շատ ճշգրիտ կերպով նաեւ ժամանակը, որն այժմ իմ անում են, մեծ ուղիղությաններից ընդունելով ժամանակի Հատուկ ազդանշաններ. առաջ ժամանակը որոշում էին ճշգրիտ ժամացույցներով՝ քրոնով ետ բներով:

35, Պոլինեզիայի որոշ կղզիներ, որոնց մասին Հիշատակում կ Հեյեր դալը, առաջին անգամ Հայանագործել են ոուս ծովագնացներ (71. ֆ* Կրուզենշտերնը, Ցոլ. ֆ, Էխսյանսկին, Վ, Ս—ԳոլովԴնը, Օէ Ե* Կոցերուն եւ ուրիշներ) եւ ստացել են ոու սական անուններ: Այսպես՝ Անգաթառու կղզին անվանել են Արակչենի անունով, Տակամե կղզին՝ Վոլկոնսկու, Ռարոխա կղզին՝ ուարկլայ դե Տոլեհի, ՖանգաՇինա կղզին ստացել էր «օստրով Պ թեղպրիյա տ ի ա >* անունը ըստ 0, Ե* Կոցերաի էքսպեդիցիայի նավի անվան:

3&* Ծովային օձաձուկ — օձաձկակերպերի տեսակի ձուկ է երկարությունը Հասնում է 2—3 մետրի, կշիռը՝ 65 կիլոգրամի: Անկշտում գիշատիչ է: Այդ ձուկը լինում է Հնդկական, Ատլանտյան ե. Խաղաղ օվկիանոսների արեւադարձային եւ բարեխառն չբերում:

37, ուրբատիասիա — Նորվեգիայի Օալո մայրաքաղաքի նախկին անունն Լ-.

38. Փհեզ Կւ՛ուօր —— Հարքի Լ* Կրոսի —■ ամերիկյան ժամանակակից կինը դերասան:

ՅՔ< ՎաՏինե - պոլինեզերեն նշանակում կ կին:

40, Յոթ թշլուկներ—ըստ Գրիմմ եղբայրների «Օպիաակաձյունիկ եւ յոթ թգուկներոյ հեքիաթի»:

411 «Էռն-Թիկի» լասար տարվեց Օպլո եւ այժմ գտնվում է այնտեղի գրոսայգիներից մեկում, Ֆ, Նանսենի «Ֆրամ» նավի եւ վիկինգների ռազմանավի Հետ, որը Հայտնաբերված է Հնագիտական պեղումների ժամանակ:

Լադ - գործիք, որով որոշվում է նավի ընթացքի արագությունը: Ծ, Ի՛ :

■ձասաասաա&Հասատատ տտ առա\ստտոաա@ս\ւ\ւ\ւսաատատոաա
առատ.

•. Այսուեղ ժե՛նք Հկարեկինք բալ- ; \$«*///6 Ծառեր

/

I

I

ԲՈ ՎԱՆԴԱԿ ՈՒԹՅՈՒՆ

Առաջարան

Գլուխ I Թեռիա

Գւահի II Գ1,,n.,,«. II. >. p—. <■-

ւա

Հհ», .յկս.,.; կ'1.'1' //""6՝ նպսհոժ յ,1ն,1,:դ

Հ-սյյպԻ ՝յ-պ՝պ,

:11 ա նդսասմէէ. և ,յ1ա1:դստո7. (/ •1' ւ 283

քլհսէ ,յՂ,,մ Ղ Ո 111

•Ժւ ’’’է’’/3 դ վ կ ա ւք ու բաք ■Ի ւ III
պ’’’’/4 Հւ ա ա ն էք •Ի ս 6<. է
ԱՀ-Ապքի 1ս7ր1ւոս ա ղ՝ էսքյա-յսքեռպէւա ■Ի * ՀՏ
կ:1Ն ւ1 առ ձղոաշղլ ի 8 /Տ
Հղթ Հ »տպէ 7 Հ’’’Ի’’Տ հսՏ յ-յ

յօ

Ղ’1 Ա Ա»’1 . 1 ’1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Աւաջաբան

Գլուխ I Թեորիա.....	9
Գլուխ II Գիտարշավի ծնունդը.....	23
Գլուխ III հարավային Ամերիկայամ.....	49
Գլուխ IV Խաղաղ օվկիանոսում.....	88
Գլուխ V Կես Ճանապարհին.....	11Տ
Գլուխ VI Միշտ Խաղաղ օվկիանոսի վրա	160
Գլուխ VII Հարավային ծովի կղզիների մոտ	232
Գլուխ VIII Պոլինեզիացիաների շրջանում	251
Վերջաբան.....	293
Ծանոթագրություններ.....	295

I

Թարգմանիչ՝ Ս. Մարկոսյան

Թարգմ* խմբագիր՝ Վիվան

Նկարիչ՝ Ֆ. Լեմկալ

Գեղ* խմբագիր՝ Օ. Ս-սատյան

Տեխ, խմբագիր՝ Ռ. Քալաշյան

Վերստուգող սրբագրիչ՝ Ա. Աբրահամյան

Պատվեր 2287, Տիրած 5000»

Հանձնված է արտադրության 19/1Ճ—1957 թ.՝.

Ստորագրված է տպագրության 5/11—1958 թ.՝:

Թուղթ՝ 84X108^{1/8}, տպ. 18,75 մամ, = 15,37 պայմ. մամ.,

Հրատ, 15,4 մամ\~յ~1 ներդ.:

Գինը՝ 6 ռ. 15 կ.:

Հայկական ՍՍՌ Կուլտուրայի մինիստրության Հրատարակչությունների եւ պոլիգրաֆ արդյունաբերության Գլխավոր վարչության X* 1 տպարան, Երևան,
Ալավերդյան փողոց ձև 65:

Հքուսիս աշխն մասում, Կենա բոն ական Ամերիկայում եւ Անտիլյան
կղզիներում է խորացրած փայտանյութը կրկնակի անգամ թեթեւ կ խցանից, բայց շատ
պինդ կ եւ գործած դում կ ինքնաթիռների Համար եւ որպես մեկուսացնող նյութ:

8. Գւփնվիչ Վիլլէջ — Մանհաթեն կղզում մի գյուղ, Հետազայում մտավ Է/յոլ-
Ցորքի Մ անՀ ա թ են յան շրշան ի կազմի մեջ:

9. Օսսինենգ — Փոքրիկ քաղաք ՆյուՅորքի մոտ: Նրա մյուս անունը՝ Սինգ-
Սինգ՝ ավելի Հայտնի կ, որովհետեւ այդ նույն անունով կոչվում կ այդ քաղաքում
գտնվող բանտը, որտեղ պաշվել եւ այժմ Էլ պաշվում են բազմաթիվ Հայտնի քա՝ ոչ աք
ական գործիչներ:

10* Ֆրեյնեն, Պետեր — Դանիացի, բեւեռային Հայտնի Հետախույզ: Ծնվել է 1886
թվականին, ստացել կ բժշկական կրթություն, է905ից մինչեւ 1924 թվական՝ ները
մասնակցել կ մի շարք դժվարին գիտարշավների՝ դեպի Գ բեն լանդի ա: Վերջին
գիտարշավի ժամանակ՝ 1921—1924 թվականներին ոտքը ցրտաձարվել Լ, սրի
Հետեւանքով Հարկադրված կ եղել կտրել ոտքը: Շատ տարիներ կ անցկացրել
Ղրենլանդիայում: Նրա առաջին կինք գրեն լան դա ց ի կաքիմոսուշի կը: Նա գրել կ մի

քանի Հետաքրքրական գրքեր Գրենլանդիայի եւ կաքիմսոների մասին (կան ռուսերեն թարգմանություններ):

119 Կայան — Էսքիմոսական նավակ* նրա թերեւ կարկասը պատած՝ կ ծովային գազանի կաշվով:

12. Է**յլու — էսքիմոսական խրձիթ, որը պատրաստում են խտացրած, պինդ ձյան քառանկյունի կտորներից:

13. Ծանր ջուր — Դեյտերիի, այսինքն՝ ջրածնի ծանր իզոտոպի օրուիո* քի; քանակությամբ պարունակվում է սովորական ջրում: Կիրառվում կ ատոմային կաթսայում ատոմային ռումբ արտադրելու ժամանակ, որպես ռեակցիան դան գաղեցնող գրաֆիտի Հետ Համաշավասար: Ոյուկանը Հարավային Նորվեգիայի Տելեմարկ պրովինցիայում մի քաղաք կ, մոտավորապես 8 Հազար քնակչությամբ ■ պատերազմից Հետո այսուեղ նորից գործարան կ կառուցված ծանր ջուր արտադրելու Համար:

14. Քուտքարա (կամ քումերա) — քաղցր կարտոֆիլի կամ բաթաթի անունն կ՝ Հարավային Ամերիկայում եւ Պոլինեզիայում:

15. Ռազմական ակադեմիա, որ իր անունն ստացել է Ուեստ-Պոյնտ քաղաքից, որտեղ այն գտնվում կ:

16. Առւկրե — Էկվադորական դրամ կ, Հավասար կ մոտավորապես 50 կոպեկի:

17. «Արեգակից դեպի արեւելք, լուսնից դեպի արեւմուտք» արտահայտություն I; նորվեգիական Հեքիաթից:

18. Կոսգոն — Ըստ երեւույթին, ՌՕՌԻ՝ 1826 ընտանիքին պատկանող մրջյուն է ■ այդ միջատները, ինչպես եւ ^ՕՌԻ 11ՇԼ 36 ընտանիքը, ի տարբերություն մյուս մրջյունների, խայթոց ունեն փորիկի ծայրին: ԲօՌՇՑ 1878 մրջյունները տարածված են Հարավային Ամերիկայի Հյուսիսային մասում, տեղական Հնդկացիները շատ են վախենում նրանցից, որովհետեւ. սրանց խայթվածքը շատ կ ցավեցնում եւ առաջացնում կ ուժեղ թուլություն:

19. Իզուան — մողեսների մի ընտանիք, որն ընդգրկում է մինչեւ 300 տեսակ; Սովորական իզուանը ապրում կ Կենտրոնական Ամերիկայում եւ Բրազիլիայում,

28\$

առավելապես ծառերի վրա, Հիանալի լողում է. կերակրվում է միջատներով եւ բույսերով: Քաջաբար պաշտպանվում կ: Իզուանը որսում են նրա նուրբ մսի Համար, ձվերն կը գործածվում են որպես սնունդ:

20Է Մաշետէ (իսպ.) - ծանր, մեծ դանակ է, որ գործածվում կ զլխավորա պես շաքարեղեգ կտրելու Համար:

21. Ռէնժին (կամ ռումժինս) — լայնակի գերաններ են, որ դրվում են լաստի լայնությամբ, լաստն ամրակցելու Համար: ՍՍՌՌ՝ ում ռոնժիններն ամրացնում են երկայնակի գերանների օղերի (անուրների) օգնությամբ, որ հյուսված են լինում թարմ ճյուղերից (Ճիպոտներից):

22. Պիսսարո, Ֆրասսիսկո (մոտավորապես 1471–1541) — Իսպանիայի նվաճող, որը նվաճեց ինկաների պետությունը՝ Պերուում:

23. ՕՇ Սաաւտե, Առուջուստին (մոտավորապես 1492—1560) — իսպանացի պատմաբան, որը կազմել կ իսպանացիների կողմից Պերուի նվաճման նկարագրությունը:

24. Բոսիա — սկումբրի ձկների ենթախմբի ձուկ:

25. Դ'արքիել — մանր խեցգետիններ՝ տասնոտանիներից (ՕշՅՅօմՅ) * նման են կրեւ տան երին (ծովախեցգետիններին):

. 26. Ռիսնեյ Օւոլու —■ ամերիկյան ժամանակակից կինոռեժիսոր. Հայտնի են նրա «երեք խոճկոր», «րեմբի», «Սպիաակաձյունիկ» եւ յոթ թզուկներ» եւ ա ա ֆիլմերը:

27. Դե Օւյեդո ի Վալգես (1478—1557) —իսպանացի պատմաբան, ժամանակագրությունների Հեղինակ:

28. Սյու. ու Տաւլպմ — դերոեալիզմ: Էսթետիկական Հոսանքներից մեկն է Ֆրանսիայում, տիպիկ կ բուրժուական կուլտուրայի ճգնաժամային կառխայի Հա մար: Վյուռուեալիստները պնդում են, որ գերուեալիստական արվեստի աղբյուրը ոչ թե ուալ, օբյեկտիվ իրականությունն կ, այլ մարդու ենթագիտակցական աշխարշը :* ուազները, զառանցանքը, զանազան պաթոլոգի ական վիճակները:

29. Շնովի բաղիկներ —թելունյա խեցգետիններ, որոնք կազում են քարերին ե լողացող առարկաներին:

30. Սաադետտր —• իտալական շատ բարակ մակարոն, խողովակաձեւ, թայց չիքը:

31* օենյեր —■մետաղե պտուտակավոր փոքրիկ շրջանակ՝ ձոպաններ կամ շարեր ձգելու Համար:

32. սատորլեն — Հարավային Նորվեգիայի Տելեմարկ պրովինցիայում մի հ աղա՞է մոտավորապես 6500 մարդ բնակչությամբ:

33, Երեք բարձր ալիքներ, որ նկարագրում կ Հեյերգալը,— դրանք, ըստ երեւույթին, «տսունամի», այսինքն՝ վիթխարի ալիքներ են եղել, որոնք առաջանում են ծովաշարժերի՝ ծովի Հատակի տեկտոնական շարժերի ժամանակ, որոնց օջախը գտնվում կ ծովի Հատակի տակ կամ ցամաքի ծովափնյա մասում: Այդ ալիքները օվկիանոսով ընթանում են վայրկյանում 200 մետր միջին արագությամբ: Օրինակ՝ 1854 թվականի ճապոնական երկրաշարժի ալիքը ՍանՖրան ցիսկո կը Հասել 12¹% ժամ անց. 1868 թվականին Պերուի երկրաշարժի ալիքը 121/2 ժամ անց Հասել կը Հավայան կղզիները, 19 ժամ անց՝ Նոր Զելանգիա, 24 ժամ անց՝ Ճաչոնիա: Օվկիանոսի ավելի ծանծաղ տեղամասերով անցնելիս, ալիքի շարժման

291

արագությունը դանդաղում է՝ վայրկյանում 140 մետր՝ եթե խորությունը 2 չազար մետր է, \$—20 մետր՝ եթե խորությունը 25—50 մետր կ: Ալիքն ափին մոտենալիս, Հասնում է ամենամեծ բարձրության, երբեմն 20 մետր եւ, մեծ՝ ավերածություններ է կատարում եւ կարող կ տասնյակ Հազարավոր մարդկանց կործանման պատճառ գառն աչ, եթք ափերն է ողողում: Այն ալիքները, որոնք Հասան «Կոն-Թիկիին >, եք ատելով նրանց ուղղությունից, ընթանում Լին Հարավային Ամերիկայի ափերից-

34—Ծովում նավի դիրքը նախապես որոշվում կը «Հաշվումով», դրա Համար պետք կ գիտենալ ընթացքի արագությունը, որն ստացվում կ լազի* ցույց տված Հաշվից են նավի շարժման ուղղությունը, որ որոշվում է կողմնացույցով: ՃԿոն-Շիկիիշ, վրա լազ չկար, եւ ընթացքի արագությունը որոշվում էր տաշեղների ետ ընկնելով ինչպես այդ նկարագրված է բնագրում: Քայց նույնիսկ արագության է ուղղության լիակատար Հաշվման դեպքում ես արդյունքն ստացվում կ ոչ լիովին ճիշտ, որովհետեւ չափի ցուցումները որոշ Լափով անճիշտ են, եւ անշնարին Լ նույնպես ճշտությամբ Հաշվի առնել նավի քշվելը քամու եւ Հոսանքների կողմից՝ Ուստի անշրաժեշա կ, որքան Հնարավոր է, ավելի Հաճախակի որոշել նավի գիրքն ըստ արեգակի կամ աստղերի՝ սերստանտի օգնությամբ: Գրա Համար պետք է գիտենալ շատ ճշգրիտ կերպով նաեւ ժամանակը, որն այժմ իմ անում են, մեծ ուղիղությաններից ընդունելով ժամանակի Հատուկ ազդանշաններ. առաջ ժամանակը որոշում էին ճշգրիտ ժամացույցներով՝ քրոնում ետ բներով:

35, Պոլինեզիայի որոշ կղզիներ, որոնց մասին Հիշատակում կ Հեյեր դալը, առաջին անգամ Հայանագործել են ոռու ծովագնացներ (71. ֆ* Կրուզենշտերնը, Ցոլ. ֆ, Էխայանսկին, Վ, Ս-ԳոլովԴնը, Օէ Ե* Կոցերուն եւ ուրիշներ) եւ ստացել են ոռու լական անուններ: Այսպես՝ Անգաթառու կղզին անվանել են Արակչենի անունով, Տակամե կղզին՝ Վոլկոնսկու, Ռարոիա կղզին՝ ուարկլայ դե Տոլեհի, ՖանգաՀինա կղզին

ստացել էր «օստրով Պ թեղպրիյա տ ի ա >* անունը՝ ըստ 0, Ե* Կոցեբահ էքսպեդիցիայի նավի անվան:

3&* Ծովային օձաձուկ — օձաձկակերպերի տեսակի ձուկ է երկարությունը չասնում է 2—3 մետրի, կշիռը՝ 65 կիլոգրամի: Անկշտում զիշատիչ է: Այդ ձուկը լինում է Հնդկական, Ատլանտյան ե. Խաղաղ օվկիանոսների արեւադարձային եւ բարեխառն լքերում:

37, ոերրստհասիա — Նորվեգիայի Օսլո մայրաքաղաքի նախկին անունն Լ-.

38. Փհեզ Կւ՝ուօր — Հարբի Լ* Կրոսի —■ ամերիկյան ժամանակակից կինո դերասան:

ՅՔ< ՎաՏինե - պոլինեզերեն նշանակում կ կին:

40, Յոթ թշնամիներ — ըստ Գրիմմ եղբայրների «Օպիաակաձյունիկ եւ յոթ թզուկներդ հեքիաթի»:

411 «Էռն-Թիկի» լասար տարվեց Օպլո եւ այժմ գտնվում է այնտեղի զբոսայգիներից մեկում, Ֆ, Նանսենի «Ֆրամ» նավի եւ վիկինգների ռազմանավի Հետ, որը Հայտնաբերված է Հնագիտական պեղումների ժամանակ:

Լադ - գործիք, որով որոշվում է նավի ընթացքի արագությունը: Ծ, Ի՝ :